

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Meltem GÜLERYÜZ

KOPENHAG OKULU BAĞLAMINDA TÜRKİYE’NİN DOĞU AKDENİZ ENERJİ
GÜVENLİĞİNDEKİ YERİ

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Meltem GÜLERYÜZ

KOPENHAG OKULU BAĞLAMINDA TÜRKİYE’NİN DOĞU AKDENİZ ENERJİ
GÜVENLİĞİNDEKİ YERİ

Danışman

Dr. Öğr.Üyesi Durmuş Ali KOLTUK

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Meltem GÜLERYÜZ'ün bu çalışması, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Ramazan İZOL

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Durmuş Ali KOLTUK

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Tolga ÖZTÜRK

Tez Başlığı: KOPENHAG OKULU BAĞLAMINDA TÜRKİYE'NİN DOĞU AKDENİZ ENERJİ GÜVENLİĞİNDEKİ YERİ

Tez Savunma Tarihi : 29 /09 /2023

Mezuniyet Tarihi : 13/07/2023

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum ‘‘Kopenhag Okulu Bağlamında Türkiye’nin Doğu Akdeniz Enerji Güvenliğindeki Yeri’’ adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Meltem GÜLERYÜZ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri		
Adı-Soyadı	Meltem GÜLERYÜZ	
Öğrenci Numarası	20195238007	
Anabilim Dalı	Uluslararası İlişkiler	
Programı	Tezli Yüksek Lisans	
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri		
Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Durmuş Ali KOLTUK	
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Kopenhag Okulu Bağlamında Türkiye'nin Doğu Akdeniz Enerji Güvenliğindeki Yeri	
Turnitin Bilgileri		
Ödev Numarası		
Rapor Tarihi		
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %	Alıntılar dahil: %
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam ... sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.		
Gerekçe:		
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Dr. Öğr. Üyesi Durmuş Ali KOLTUK		

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ.....	iv
ÖZET.....	v
SUMMARY	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE: GÜVENLİK, ENERJİ GÜVENLİĞİ VE KOPENHAG OKULU

1.1. Kavramsal Açıdan Güvenlik	6
1.2. Soğuk Savaş Öncesi ve Sonrası Güvenlik Algısı	7
1.3. Enerji Güvenliği	9
1.4. Kuramsal Çerçeve: Kopenhag Okulu.....	14
1.4.1. Sektörel Güvenlik Yaklaşımı	15
1.4.2. Güvenlikleştirme Teorisi.....	16
1.4.2.1. Güvenlikleştirici Aktör	18
1.4.2.2. Referans Nesne	18
1.4.2.3. Söz Edimi	19
1.4.2.4. Hedef Kitle	20
1.4.3. Bölgesel Güvenlik Kompleksleri	21
1.5. Doğu Akdeniz'in Jeopolitik Önemi	24
1.6. Doğu Akdeniz'in Enerji Görünümü	27
1.7. Doğu Akdeniz'in Enerji Rezervleri Bağlamında Önemi	29

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ'DE ENERJİ REKABETİ VE AKTÖRLERİN POLİTİKALARI

2.1. Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları	30
2.1.1. Karasuları	31
2.1.2. Kıta Sahranlığı.....	31
2.1.3. Münhasır Ekonomik Bölge	33
2.2. Aktörlerin Politikaları	35
2.2.1. Bölge Ülkelerinin Doğu Akdeniz Politikaları	36
2.2.1.1. Türkiye.....	36
2.2.1.2. KKTC.....	40
2.2.1.3. İsrail.....	42
2.2.1.4. Filistin.....	43
2.2.1.5. Lübnan	44
2.2.1.6. Suriye	45
2.2.1.7. Mısır.....	45
2.2.1.8. Libya... ..	47

2.2.1.9. Yunanistan	47
2.2.1.10. Kıbrıs Rum Yönetimi.....	49
2.2.2. Küresel Aktörlerin Doğu Akdeniz Politikaları	51
2.2.2.1. Amerika Birleşik Devletleri	51
2.2.2.2. Almanya	54
2.2.2.3. Avrupa Birliği.....	55
2.2.2.4. Çin.....	58
2.2.2.5. Fransa.....	59
2.2.2.6. İngiltere	61
2.2.2.7. NATO.....	64
2.2.2.8. Rusya.....	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN DOĞU AKDENİZ’İ GÜVENLİKLEŞTİRME SÜRECİ

3.1. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’i Güvenlikleştirme Nedenleri	68
3.2. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’i Güvenliklestirmesi	69
3.3. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de Tehdit Algılamaları.....	70
3.3.1. Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Tek Taraflı Eylemleri.....	71
3.3.2. Doğu Akdeniz Gaz Forumu	72
3.3.3. EastMed Projesi	74
3.3.4. Yunanistan-Mısır MEB Anlaşması	75
3.4. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de Başvurduğu Olağanüstü Önlemler	77
3.4.1. Uluslararası Antlaşmalar	77
3.4.1.1. Türkiye-KKTC Anlaşması.....	78
3.4.1.2. Türkiye- Libya Mutabakatı	79
3.4.1.3. Türkiye-Libya Hidrokarbon Mutabakatı	83
3.4.1.4. Sismik ve Sondaj Faaliyetleri.....	85
3.4.1.5. NAVTEX Diplomasisi.....	88
3.4.1.6. Mavi Vatan Doktrini ve Mavi Vatan Tatbikâtları.....	89
3.5. Doğu Akdeniz’de Güvenlikleştirme Kapsamında Gerçekleştirilen Söz Edimleri	91
3.5.1. Kıbrıs Sorununa Dair Güvenlikleştirici Resmî Söylem	92
3.5.2. Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Bölgesel Girişimlerine Karşı Güvenlikleştirici Resmî Söylem	93
3.5.3. Küresel Aktörlere Karşı Güvenlikleştirici Resmî Söylem	96
3.5.4. EastMed'e Karşı Güvenlikleştirici Resmî Söylem	98
SONUÇ.....	101
EKLER.....	116
KAYNAKÇA.....	121
ÖZGEÇMİŞ.....	140

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
BMDHS	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
CKSS	Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi
DİMDEG	Deniz İkmal Muharebe Destek Gemisi
ENI	Energy Company of Italy (İtalya Enerji Şirketi)
İHA	İnsansız Hava Aracı
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Ltd.	Limited
MEB	Münhasır Ekonomik Bölge
MİLGEM	Milli Gemi
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü)
NAVTEX	Navigational Telex (Seyir Teleksi)
SİHA	Silahlı İnsansız Hava Aracı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TANAP	Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

ÖZET

Enerji, uluslararası ilişkilerde devletler arası ilişkileri belirleyen temel unsurlardandır. Enerji keşifleriyle Uluslararası sistemde Doğu Akdeniz bölgesi enerji keşifleriyle yeni bir boyut kazanmıştır. Son yıllarda keşfedilen enerji rezervleri nedeniyle Doğu Akdeniz'in jeostratejik ve jeopolitik önemi artmıştır. Tarihsel gelişmeler bağlamında Doğu Akdeniz'de oluşan enerji rekabeti incelenmiştir. Bu tez kuramsal olarak Kopenhag Okulu yaklaşımına dayanmaktadır. Bu bağlamda çalışmada Doğu Akdeniz'de enerji güvenliği konusu Kopenhag Okulu yaklaşımı çerçevesinde ele alınacaktır.

Bu çalışmanın ana sorunsalı, Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin enerjiyi güvenlikleştirmesinin ana sebeplerinin neler olduğudur. Bu nedenle Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de enerji güvenliği konusunda karşılaştığı tehditler ortaya konulmuş ve başvurduğu olağanüstü önlemler incelenmiştir. Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin enerji güvenliğinin karşılaştığı zorlukları analiz etmektedir. Bu çalışma, Güvenlikleştirme Teorisi'nin sağladığı teorik çerçeveyi kullanarak, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'in güvenlikleştirme sürecinde kullandığı söylemleri incelemektedir. Bu nedenle bu çalışmada, Türkiye'nin siyasi karar alma mekanizmasında etkili olan siyasi aktörlerin söylemleri, Kopenhag Okulu'nun güvenlik yaklaşımları ekseninde ele alınmaktadır. Araştırmalar yapılırken literatür taraması yöntemine başvurulacak kitaplardan, makalelerden internet kaynaklarından yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Enerji Güvenliği, Doğu Akdeniz, Kopenhag Okulu, Güvenlikleştirme

SUMMARY

STRATEGIC POSITION OF TURKEY ON THE EASTERN MEDITERRANEAN ENERGY SECURITY IN THE CONTEXT OF COPENHAGEN SCHOOL

Energy is one of the important elements that determine the relations of states with each other in international relations. With the energy discoveries in the region, the Eastern Mediterranean region has gained a new dimension in the international system. Geostrategic and geopolitical importance of the Eastern Mediterranean has increased due to the discovery of energy reserves in recent years. In the context of historical developments, energy rivalry in the Eastern Mediterranean region has been examined. In this master's thesis, structured based on the approaches of Copenhagen School. In this context, the concept of energy security in the Eastern Mediterranean will be analyzed in the Copenhagen School.

The main problematic of this study is what are the main reasons for Turkey's securitization of energy in the Eastern Mediterranean. For this reason, the threats faced by Turkey regarding energy security in the Eastern Mediterranean are presented. In this thesis, in which the Securitization Theory is brought to the fore, it is questioned that the theory, in which foreign policy analysis is made, can explain Turkey's securitization processes. The thesis analyzes the challenges confronted Turkey's energy security in the Eastern Mediterranean. Using the theoretical framework provided by Securitization Theory, this study analyzes the discourses used by Turkey during the securitization process of Eastern Mediterranean. In this reason, in this study, the speeches of the political elites which influence the political decision-making mechanism of Turkey have been discussed in the framework of the security approaches of the Copenhagen School. When researches are conducted literature review will be done books, articles and internet sources will benefit.

Keywords: Energy Security, Eastern Mediterranean, Copenhagen School, Securitization

GİRİŞ

21. yüzyılda Doğu Akdeniz’de enerji alanında yapılan keşifler sonucunda deniz yetki alanları konusunda bölgesel devletler arasında anlaşmazlık ortaya çıkararak egemenlik sorunları yaratmıştır. Bu yüzyılda enerjiye verilen değer enerji güvenliği sorunsalını ortaya çıkartarak devletlerin enerji güvenliğine dış politikalarında yer vermelerine yol açmıştır.

Doğu Akdeniz bölgesinin günümüze kadar sahip olduğu jeopolitik konum ve bölgesel keşiflerle birlikte artan önemi bağlamında bölge kıyıdaş ve bölge dışı güçlerin çıkarlarını gerçekleştirmek istediği yer haline gelmiştir. Doğu Akdeniz’deki güvenlik algısının değişmesiyle devletlerin enerji güvenliğine yaklaşımı da değişmiştir. Bu kapsamda Doğu Akdeniz’deki bölgesel güçler, küresel güçler ve uluslararası enerji şirketleri bölgedeki potansiyel doğal kaynakları kendi çıkarlarına uygun şekillendirmek için stratejiler oluşturmuştur. Bu noktadan hareketle Doğu Akdeniz’de bölgesel güçler ve küresel güçler arasında paylaşım mücadelesi yaşanmıştır.

Bu çalışmada, Doğu Akdeniz’deki enerji rezervlerine ilişkin verilecek bilgiler ışığında uluslararası hukuk bağlamında deniz yetki alanları sınırlandırılması konusu incelenecektir. Doğu Akdeniz’in güncel durumu tahlil edilerek Türkiye’nin Doğu Akdeniz politikaları üzerinden yapılan değerlendirmeler sonucunda Doğu Akdeniz’de bölgesel ve küresel güçlerden tehdit algılaması sonucunda bölgedeki egemenlik haklarını korumak amacıyla başvurduğu tedbirler Kopenhag Okulu’nun güvenlikleştirme teorisi kapsamında açıklanacaktır. Sonuç olarak Kopenhag Okulu’nun temel argümanları ile Türkiye’nin bölgedeki güvenlikleştirme faaliyetlerinin açıklanabilirliği test edilecektir.

Bu tez çalışması üç ana bölümü kapsamaktadır. Tezin ilk bölümünde ‘‘Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve: Güvenlik, Enerji Güvenliği ve Kopenhag Okulu’’ başlığı altında öncelikle güvenliğin tanımı yapılacaktır. Kavramsal açıdan güvenlik kavramı değinilerek güvenliğin tarihsel süreçteki geçirdiği dönüşümlere ışık tutulacaktır. Güvenlik kavramı incelendikten sonra enerji güvenliğinin devletler açısından ne ifade ettiği dış politikalarında yer vermelerinin nedenleri ortaya konulacaktır. Ardından enerji güvenliğini açıklarken faydalı olacak unsurlar ele alınacaktır. Güvenlik ve enerji kavramlarına değinilen bu tezde enerji rezervlerinin havzaya sunduğu kazanımlar ve olası sorunlar güvenlik temelli analiz edilecektir. Ekonomik ve politik temelli iki boyutu olan enerji konusuna bu tezde yaklaşım eko-politik bağlamında gerçekleştirilecektir.

Bölgesel dinamiklerin yanında küresel etkiler de incelenmeye dahil edilerek bölgenin enerji denklemine dikkat çekilecektir. Doğu Akdeniz'deki enerji güvenliği ele alınacağı için öncelikle enerji kavramı açıklanacaktır. Buradan hareketle Doğu Akdeniz'de meydana gelen olayların, Doğu Akdeniz'de keşfedilen doğal kaynak rezervlerinin ve bölge güçlerinin enerji denklemine uyuşmayan tezlerinin kavranması kolaylaşacaktır. Nitekim söz konusu teori enerji güvenliğine kapsamlı bir açıklayıcı argüman olacaktır.

Uluslararası ilişkiler bağlamında enerji güvenliğinin ne anlama geldiği analiz edildikten sonra tez konusunun bilimsel bir zemine oturtulması amacıyla Kopenhag Okulu'ndan yararlanılacaktır. Kopenhag Okulu'nun kim tarafından ortaya konulduğu, önde gelen akademisyenleri ve tezin kavramsal ve kuramsal zemini Kopenhag Okulu'nun argümanlarının ortaya konulduğu akademik metinler ele alınacaktır. Kopenhag Okulu'nun güvenlik yaklaşımı açıklanırken hangi konuların güvenlik meselesi olarak ele alınacağı üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda gelişen Güvenlikleştirme teorisinin ana argümanları açıklanacaktır. Bu bağlamda ele alınacak olan kavramlar; güvenlikleştirici aktör, varoluşsal tehdit, referans nesnesi, olağanüstü önlemler, hedef kitle ve söz edimi olacaktır.

Kopenhag Okulu'nun başvuru analiz metodu olması güncel paradigmlar çerçevesinde bakış sunabilmesinin kolay olduğu için bu çalışmada Doğu Akdeniz bölgesindeki enerji denklemi bu kuram bağlamında incelenmiştir. Söz konusu tezin problemleri çözüme ulaştırmak için ileri sürdüğü savlar derinlemesine bir tahlili sunmaktadır. Bu tezde incelenen söylemler siyasal konuşmalara dayanacaktır. Doğu Akdeniz'deki ittifaklık ve düşmanlık algılarının kaynağını araştırmak için yardımcı olacak faktörler Kopenhag Okulu'nun ikinci temel dayanağı olan Buzan tarafından ortaya konulan Bölgesel Güvenlik Kompleksleri analiz edilecektir. Bölgesel Güvenlik Kompleksi teorisi bağlamında Doğu Akdeniz'de enerji güvenliği analiz edilecektir. Güvenlik kavramı ve tezin ana kuramı olan Bölgesel Güvenlik Kompleksi Kuramına ilişkin ana hatlar çizildikten sonra Doğu Akdeniz'in incelenmesi için uluslararası ilişkilerde enerji terimine değinilecektir.

Doğu Akdeniz'in jeopolitik ve enerji rezervleri bakımından önemi; Doğu Akdeniz'in enerji görünümü ortaya konularak bölgedeki hidrokarbon keşiflerinden bahsedilecektir. Tarihsel süreç içerisinde Akdeniz'e verilen değer çerçevesinde bölgenin önemi üzerinde durulacaktır. Akdeniz'in coğrafi konumu ve enerji potansiyeli bağlamında artan önemi ile bölgedeki güç mücadelelerinin varlığı ortaya konulacaktır. Doğu Akdeniz'in dünya haritasındaki yerinin açıklanmasıyla Doğu Akdeniz'i çevreleyen ülkelerin neler olduğu ortaya konulacaktır. Doğu Akdeniz'deki güç mücadelelerinin kavranması için bölgedeki enerji görünümü ele alınacaktır. Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji miktarları ile bölgedeki enerji

rezervlerinin sayısal verileri açıklanacaktır. Bölgenin giderek artan önemi keşfedilen sahalar üzerinden açıklanacaktır. Doğu Akdeniz'in enerji rezervleri incelendikten sonra güvenlik ve enerji kavramlarının kuramsal ve kavramsal arka planından sonra Doğu Akdeniz'in sınırlarına dair bilgiler verilerek bölgenin öneminden ve potansiyelinden bahsedilecektir. Bu kapsamda Doğu Akdeniz'in tarihi ve eko-politik döngü arasındaki incelemesi gerçekleştirilecektir.

Tezin, ‘‘Doğu Akdeniz’de Enerji Rekabeti ve Aktörlerin Politikaları’’ başlıklı ikinci bölümünde Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanları bağlamında enerji rekabeti açıklanacaktır. Doğu Akdeniz’in jeopolitik konumu ve enerji rezervleri kapsamındaki önemi vurgulandıktan sonra bölgeye yönelen aktörlerin politikaları alt başlıklar halinde açıklanacaktır. Bölgenin çok aktörlü yapısı ve her devletin kendi çıkarlarına yöneldiği sistemde gerilimlerin olağan olduğu düşünüldüğünde güvenlik tehdidi ortaya çıkmaktadır. Böylesi bir ortamda bölgede etkili olan aktörlerin stratejilerini açıklayabilmek için deniz hukuku kapsamında MEB ve kıta sahanlığı kavramları ele alınacaktır. Bu konunun daha iyi anlaşılması için ele alınacak deniz hukuku kavramları BMDHS kapsamında açıklandıktan sonra Doğu Akdeniz’de jeopolitik mücadelenin direkt aktörleri olan bölgesel aktörlerin yanı sıra Doğu Akdeniz’e yönelik olarak üç boyutlu bir perspektif geliştirilerek küresel aktörlere de değinilecektir. Öncelikle Doğu Akdeniz’deki güncel durumda bir güvenlikleştirme durumunu açıklayabilmek için Doğu Akdeniz sorunları Türkiye-Yunanistan-Kıbrıs ilişkileri bağlamında incelenecektir. Her bir aktörün bölgeye yönelik politikaları ayrı ayrı incelenecektir. Bu bağlamda temel aktör Türkiye, olacak şekilde; bölgesel düzeyde KKTC, İsrail, Filistin, Lübnan, Suriye, Mısır, Libya, Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan olurken küresel dinamikleri algılayabilmek için küresel aktörler ABD, AB, Almanya, Fransa, İngiltere, Çin, Rusya ve NATO’nun enerji stratejileri ele alınacaktır.

Tezin araştırma sorularının büyük çoğunluğunun yanıtlanacağı son bölüm olan üçüncü bölümde Kopenhag Okulu’nun argümanlarının Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki politikalarında uygulanması test edilecektir. Bölgedeki gelişmeleri daha iyi analiz edebilmek için bu çalışmada teori ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Bu tezde araştırma sorularını cevaplandırmak ve araştırma hipotezini açıklamak amacıyla öncelikle Kopenhag Okulu bakış açısıyla Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin enerji güvenliği analiz edilecektir. ‘‘Türkiye’nin Doğu Akdeniz’i Güvenlikleştirme Süreci’’ başlığı altında tezin ana sorunsalı olan Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin enerjiyi güvenlikleştirmesinin ana sebeplerinin neler olduğu? sorusundan hareketle öncelikle Türkiye’nin Doğu Akdeniz’i güvenlikleştirme nedenleri ortaya konulacaktır. Ardından Türkiye’nin Doğu Akdeniz’i güvenlikleştirme süreci, Türkiye’nin bölgesel ve küresel aktörlerden algıladığı tehditler kapsamında açıklanarak Türkiye’nin bu tehditlere karşı aldığı önlemler ele alınacaktır. Bu bağlamda sahildevletleri olan KKTC ve Libya ile imzalanan

MEB anlaşmaları, sismik-sondaj faaliyetleri ve Navtex diplomasisi ve Mavi Vatan Tatbikâtları kapsamında uluslararası sistemde yankı bularak Mavi Vatan terimi ile Türkiye'nin deniz gücü vurgulanacaktır. Bunlar açıklandıktan sonra Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Dışişleri Bakanı ve Enerji Bakanlığı'nın güvenlikleştirici resmî söylemleri Kıbrıs Sorunu, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin bölgedeki tek taraflı eylemleri, küresel aktörlere karşı söylemleri ve EastMed projesine dair söylenen resmî söylemler çerçevesinde analiz edilecektir.

Bu tezin amacı, Kopenhag Okulu Bakış açısıyla Doğu Akdeniz bölgesindeki enerji keşifleriyle birlikte Türkiye'nin enerjiyi güvenlik sorunu haline getirme süreci ve bu doğrultuda izlediği politikaları açıklamaktır. Türkiye'nin hangi nedenlerle Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarını güvenlik meselesi olarak belirttiği Kopenhag Okulu'nun "Güvenlikleştirme Teorisi" çerçevesinde incelenecektir. Bu bağlamda Doğu Akdeniz'deki enerji güvenliğinin güvenlikleştirme teorisiyle tahlil edilebilirliği bağlamında Türkiye'nin bölge ülkelerinden algıladığı tehditler kapsamında bir okuma gerçekleştirilecektir.

Araştırma önerisinin unsurları olan araştırmanın amacı, araştırma soruları, hipotezler, araştırmanın sınırlılıkları ve araştırmanın yöntemi açıklanacaktır. Öncelikle araştırmanın amacı açıklanacaktır. Ardından tezin ana sorunsalı açıklanarak araştırma soruları ortaya konulacaktır. Araştırma soruları cevaplandırmak için literatür taraması gerçekleştirilecektir. Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti devlet adamlarının söylemleri ve röportajlarına başvurulacaktır. Tezin sınırlılıkları çalışmanın incelendiği zaman ve bölge düzeyinde incelenecektir. Araştırma yöntemi ve hipotezlerin de tahlili ile tezin kapsamı hakkında bilgi verilecektir. Kuramla destelenecek olan bu çalışma literatürdeki konu üzerinde yapılan çalışmalardaki eksiklikler giderilip akademik araştırmalara katkı sağlanacaktır. Bu bağlamda derinlemesine bir literatür taraması yapılarak konu üzerinde inceleme gerçekleştirilecektir.

Tezin ana sorunsalı Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin enerjiyi güvenlikleştirmesinin ana sebeplerinin neler olduğudur.

Bu tez çalışmasının araştırmanın soruları aşağıda listelenmiştir:

- 1-Doğu Akdeniz'de enerji kaynakları Türkiye açısından güvenlik sorunu mudur?
- 2-Türkiye Doğu Akdeniz'de enerjiyi hangi koşullar altında güvenlikleştirmiştir?
- 3-Kopenhag Okulu'nun temel argümanları ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de enerjiyi güvenlikleştirme politikası ile açıklanabilir mi?

Bu tez çalışmasının hipotezleri şöyledir:

- 1-Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji kaynakları küresel ve bölgesel aktörler arasında rekabete neden olduğu için enerji güvenliği meselesini ortaya çıkmıştır.

- 2-Türkiye, Doğu Akdeniz'de yerli ve milli imkânlarla dayanarak tedbirler almaktadır.

3-Türkiye Cumhuriyeti devlet yetkililerinin söylemleri Türkiye'nin enerjiyi güvenlikleştirmesinde temel bir adımdır.

Araştırmanın mekânsal sınırı Doğu Akdeniz olup güvenlikleştirme sürecinde zaman sınırlılığı, 2009-2022 arası yıllardır. 2009 yılında İsrail açıklarında bölgede keşfedilen kayda değer enerji rezervleri Türkiye için güvenlikleştirme sürecinin başlaması neden olduğu için çalışmada sınırlılık bu kapsamda belirlenmiştir. Enerji rezervleri ise yenileyemeyen enerji kaynakları olarak petrol ve doğal gazdır.

Araştırmanın yöntemi olarak nitel araştırma yöntemine başvurulacaktır. Literatür tarama ve söylem analizi bu kapsamda öne çıkmaktadır. Literatür taraması Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı resmî sitesindeki veriler, lider konuşmaları, akademik metinler, kitaplar, yayınlanmış yüksek lisans ve doktora tezleri, raporlar ve internet kaynakları çerçevesinde yapılacaktır. Yabancı literatür taraması yalnızca İngilizce verilerle sağlanacaktır. Konuya ilişkin haritalar da araştırmaya eklenerek teze anlamsal derinlik kazandırılacaktır. Araştırma yöntemi olarak söz ediminden de yararlanılarak Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Dışişleri Bakanı ve Enerji Bakanı'nın söylemleri açıklanacaktır. Söz edimi yöntemi çeşitli haber sitelerinden ve T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın resmî web sitesinden ulaşılan bilgilerle oluşturulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE: GÜVENLİK, ENERJİ GÜVENLİĞİ VE KOPENHAG OKULU

1.1. Kavramsal Açıdan Güvenlik

Güvenlik kavramı, Latince “*securitas*” kelimesinden gelmektedir.¹ Bu kavrama ilişkin üzerinde uzlaşmış bir anlayış yoktur. Güvenliğin muğlak yapısı kavram dahilinde farklı tanımlamaları ortaya çıkarmıştır. Tehdit ve tehlike bağlamında ele alınan kavram en basit yalın bir şekilde tanımlanırsa tehditlerden korunma anlamına gelmektedir. Güvenlik dışarıdan kaynaklı tehditlere yönelik kendini savunma kabiliyetidir. Bir devletin güvenlik algısı ise barışın mevcut olduğu sistemde kendi haklarını tehditlerden savunması ve savaş şartlarında zafer elde etme yeteneğidir.²

Güvenliği birçok akademisyen değişik şekilde ele almıştır. Nitekim uluslararası ilişkiler literatürüne yansması da kapsamlı olmuştur. İlk olarak uluslararası ilişkiler disiplinde güvenlikten bahseden uzman Arnold Wolfers olmuştur. Wolfers’ın güvenlik tanımı herhangi bir tehdidin yokluğudur.³ Wolfers’ın güvenlik analizi nesnel ve öznel nitelikler taşımaktadır. Nesnel tanımda güvenlik olası bir tehlikenin yokluğu iken öznel tanımda tehdit olasılığının olmaması halidir.⁴ Richard Ullman’ın bakış açısıyla güvenlik halkların yaşam sağlığının temin edilmesi⁵ ve sistemdeki tüm birimlerin bekalarına dair tehdidin olmaması⁶ iken Ken Booth’a göre güvenlik, tehditlerin olmadığı birey ve toplumların özgür bir şekilde davranmasıdır.⁷

Yukarıda verilen tanımlamalardan hareketle güvenlik kavramı üzerinde uzlaşıya varılmış bir tanım söz konusu değildir. Güvenlik kavramı üzerinde birçok görüşün bulunması Sosyal Bilimlerin yapısından kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak güvenlik tanımlandığı zaman ve mekânın dinamiklerinden etkilendiği için kavramın spesifik bir tanımı yoktur.

¹ Yüksel, 2017: 7.

² Çetinkaya, 2013: 242.

³ Çıkrıkçı, 2017: 218.

⁴ Baysal ve Lüleci, 2011: 64-65.

⁵ Ergül, 2012: 167.

⁶ Karabulut, 2019: 8.

⁷ Açıkmeşe, 2011: 50.

1.2. Soğuk Savaş Öncesi ve Sonrası Güvenlik Algısı

Uluslararası ilişkiler literatüründe güvenlik kavramında köklü dönüşüm Sanayi Devrimi ile gerçekleşmiştir. Sanayi devrimiyle sömürgecilik ortaya çıkmıştır. Sömüren ve sömürülen devletler arasındaki güvenlik durumu belirterek I. Dünya Savaşı'nın dünya politikasında patlak vermesiyle güvenlik savaş dinamiklerinden etkilenmiştir. I. Dünya Savaşı'ndan sonra gerilimlerin tekrar meydana gelmemesi için Milletler Cemiyeti oluşturulmuştur. İdealist düşünce bu dönemin ürünü olarak ortaya çıkarak barışın temini noktasına odaklanmıştır. Milletler Cemiyeti'nin başarısız yapısı II. Dünya Savaşı'nın başlamasını önleyememiştir. İdealizmin güvenlik alanında etkisiz yapısı yeni bir güvenlik perspektifini gerektirmiştir. II. Dünya savaşının akabinde yüksek politika ve alçak politika ayrımına gidilmiştir. Realistlere göre devletlerin amacı kendi güçlerini artırarak askeri gücü maksimum seviyeye getirmek olmuştur. Yumuşama dönemiyle birlikte siyasi ve ekonomik alanda çalışmalara ağırlık verilmiştir. Devletlerin haricinde var olan birimlerin varlığı güvenliğe olan yaklaşımı etkilemiştir.

Soğuk Savaş öncesi güvenlik devlet odaklı geleneksel güvenlik yaklaşımını belirtirken Soğuk Savaş sonrasında güvenlik eleştirel güvenlik çalışmalarını ifade etmiştir. Güvenliği güç odaklı olarak ele alan realistler, geleneksel güvenlik yaklaşımının savunucularıdır. 1940-1960 yılları arasında uluslararası sistemde meydana gelen olayları uzmanlar realist perspektifle açıklamaya çalışmışlardır.⁸ Realistler devleti temel aktör olarak kabul etmişlerdir. Devletler güçlerini artırarak hayatta kalmak istemiştir. Realizmin birçok alt dalları uluslararası ilişkiler teorilerinde yer bulmuş olmasına rağmen hepsinin vurguladığı ortak fikir devlet ve uluslararası sistemin anarşik yapısı olmuştur. Ulusal güvenlik yüksek politika olarak tanımlanırken ticari, ekonomik ve sağlık konuları alçak politika olarak adlandırılmıştır. Uluslararası sistemin anarşik yapısından dolayı devletler güvenliklerini sağlamaya odaklanmıştır. Anarşik uluslararası sistemde devletler kendi güvenlikleri sağlamak için askeri yöntemlere başvurmuştur. Devletler askeri kapasitelerini artırarak kendi ulusal güvenliklerini sağlamışlardır.

Uluslararası ilişkiler disiplinde geleneksel güvenlik yaklaşımı realist gelenekten gelmektedir. Geleneksel güvenlik yaklaşımında güvenlik yüksek politika olarak adlandırılan askeri güç ile bağlantılıdır. Güvenlik yaklaşımı, realist bakış açısıyla devlet ve askeri güç odaklı, ulusal güvenliği önceleyen bir perspektif çerçevesinde oluşturulmuştur.⁹ Devletler iki kutuplu uluslararası sistemin olduğu Soğuk Savaş zamanlarında sistemin anarşik özelliği kapsamında güvenliklerini korumak için askeri güçlerini maksimize etmeye çalışmışlardır.

⁸ Açıkmese, 2008: 57-58.

⁹ Sandıklı ve Emeklier, 2012: 5.

Geleneksel güvenlik yaklaşımı devletin hayatta kalması gerektiğini savunarak devletin güvenliğine öncelik vermişlerdir.¹⁰

Geleneksel güvenlik yaklaşımı İkinci Dünya Savaşı'nın temel paradigması olarak o dönemin uluslararası siyasetini açıklamaya yardımcı olmuştur. Yüksek ve alçak politika ayırma giden realist gelenek askeri unsurları öncelik olarak ilk sıraya yerleştirerek birincil konular arasında tanımlamışlardır.¹¹ Askeri ve siyasi nitelik taşımayan tüm konular ikinci grupta incelenmiştir. Sürekli bir güvensizlik ortamı olduğunu savunan gerçekçi gelenek ulusal güvenliği sağlamak için askeri gücün önemine vurgu yapmıştır.¹²

Geleneksel güvenlik yaklaşımı iki kutuplu yapının sona ermesini açıklayamamış ve SSCB'nin dağılmasını öngörememiştir. Bu dönemden sonra yeni tehditlerin de gündeme gelmesiyle realist teori tüm bunları açıklamakta etkisiz kalmıştır. Uluslararası sistemde iki kutuplu yapının sona ermesi güvenlik yaklaşımında değişime sebep olmuştur.¹³ Güvenlik alanında yapılan yeni çalışmalar iki kutupluluktan çok kutupluluğa geçişte meydana gelmiştir.¹⁴ Soğuk Savaş sonrasında tehditlerin kapsamı risk ve tehdit algısıyla değişimden geçerek daha kırılğan hale gelmiştir. Askeri tehditlerin yanı sıra başka tehdit şekillerinden de bahsedilmiştir. Realistlerin alçak politika olarak nitelendirdikleri konuların ele alınmasıyla güvenlik uluslararası bir boyutta incelenmiştir.¹⁵

20. yüzyılın sonlarında güvenlikte başlayan değişim 21. yüzyılda ivme kazanarak devam etmiştir. İki kutuplu yapının sona ermesi güvenlik çalışmaları için bir dönüm noktası olarak okunmuştur. İki kutuplu sistemin sona ermesinden sonra uluslararası güvenlik çalışmaları kayda değer bir dönüşümden geçmiştir. Yeni dinamiklerin etkili olmaya başladığı 90'lı yıllarda sorunlar çeşitlenmiştir. Çevre ve toplumsal güvenlik de yeni güvenlik çalışmalarında yer bulmuştur. 1980'lerde devletler ulusal güvenlikle ziyade uluslararası güvenlik yaklaşımını savunmuşlardır. İnşacılık perspektifinin ortaya çıktığı bu dönemde gücü maksimize etmeye çalışan devleti temel aktör olarak görüp askeri güce odaklanan geleneksel güvenlik yaklaşımından ziyade dost- düşman kavramları literatüre girmiştir. Güvenikleştirme anlamsal olarak değişim geçirerek birey merkezli bir anlayışa evrilmiştir.¹⁶ Yeni güvenlik yaklaşımı neticesinde devletler ve halklar yeni bir tehditlerle yüzleşmiştir. Eleştirel Güvenlik Buzan, Weaver gibi akademisyenlerin araştırmaları kapsamında genişlemiştir. Uluslararası

¹⁰<https://tr.boell.org/tr/2020/11/30/dogu-akdenizde-guvenlik-ikileminden-insan-merkezli-beka-ikileminecevreseel-guvenlik> (erişim tarihi: 02.02.2022).

¹¹ Hisarlıoğlu, 2019: 1.

¹² Sandıklı ve Emeklier, 2012: 5.

¹³ Kılıç, 2021: 11.

¹⁴ Bakan, 2007: 37.

¹⁵ Polat, 2019:82.

¹⁶ Brauch, 2008: 5.

sistemde iki kutuplu yapının bitişi küresel dinamikleri etkilemiş politik, ekonomik ve sosyal dinamikler alanında problemler oluşturmuştur.

Geleneksel güvenlik yaklaşımı Buzan tarafından eleştirilerek güvenlik yaklaşımının alanı genişlemiştir.¹⁷ Bu genişleme siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel alanlarda meydana gelmiştir. Güvenlik çalışmalarına toplumsal, çevre ve birey güvenliği de dahil eden Buzan uluslararası ilişkiler alanında yeni bir güvenlik perspektifi oluşturmuştur. Buzan'a göre güvenlik, 'tehditlere karşı özgürlük peşinde olmaktır.'¹⁸ Barry Buzan'ın güvenlik tanımlaması ilk başta devletlerin ve toplumların bekâsı için korunması gereken bir kavramken ilerleyen zamanlarda tarihsel çıktıları da ön plana çıkaran bir terim olmuştur.¹⁹

Sonuç olarak, 20. yüzyılın son on yılında güvenlik algısında değişen perspektif gelecek yeni yüzyıla birlikte büyük ölçüde değişmiştir. Soğuk Savaş'tan sonra kurulan yeni düzende karşılaşılan sorunlar neticesinde güvenliğin kapsamına yönelik eleştiriler yapılarak kavram üzerinde sorgulamalar başlamıştır. Soğuk Savaş döneminde var olan simetrik tehdit algısı Soğuk Savaş sonrası sistemin belirsizliği nedeniyle asimetrik tehdide dönüşmüştür. Bu dönemle birlikte Güvenlik Çalışmaları Uluslararası İlişkiler disiplinde bir inceleme alanı haline gelmiştir.

1.3.Enerji Güvenliği

Enerjinin kelime kökeni Antik Yunan'a dayanmakta olup '*aktivite, işlem*' manasına gelen '*energeia*' sözcüğüne dayanmaktadır. Güncel olarak tanımlandığında ise iş yapabilme becerisi şeklinde ifade edilmektedir.²⁰ Enerji, medeniyetlerin başından beri beşerî sistemde ihtiyaç olarak kabul görmüştür. Ateşin bulunmasından günümüze kadar geçen sürede enerji dinamikleri değişmiştir. Enerji uluslararası ilişkiler literatüründe diplomatik bir silah olarak belirerek çok sayıda devleti ya iş birliğine itmiş ya da gerilimlere yol açmıştır.

Enerji, insanlık tarihi boyunca tüm alanları kapsayacak şekilde etkili olarak ihtiyaç duyulan bir kaynak olarak var olmuştur. Ateşin keşfinden Sanayi Devrimi'ne kadar geçen süre ve ardından gerçekleşen teknolojik atılımlarla gün geçtikçe dönüşümden geçmiştir. Artan nüfus artışına bağlı olarak artan enerji tüketimi farklı kaynakların varlığını gerektirmiştir. Küreselleşmeyle birlikte devletler devamlı olarak elde edilecek kaynaklara eğilim göstermiştir. Biyosferin korunması amacıyla ülkeler arasında benzer eğilimler ortaya çıkmıştır. Enerjinin siyasi bir silah olarak görülmesi petrolün varlığı ile gerçekleşmiştir. Bilhassa uluslararası

¹⁷ Küçüksolak, 2012: 204.

¹⁸ Şeker, 2019:284.

¹⁹ Yüksel, 2017: 8.

²⁰ Doğan, 2021: 4.

sistemdeki devletlerin stratejileri buna göre şekillenmiştir. Enerjiye olan küresel talep olmasına rağmen kısıtlı alanlardan çıkarılması enerjiyi diplomatik bir silaha dönüştürmektedir. Güncel uluslararası sistemde enerji hemen hemen her alana sirayet etmiş ve teknolojik gelişmeler doğrultusunda enerjiye olan talep artmıştır. Devletler enerji hâkim olmak için bu doğrultuda stratejiler geliştirmiştir.

Eko-politik bağlamda sonuçlar doğuran enerji güvenliği küresel dinamikleri etkileyebilmektedir. Bu bağlamda enerji güvenliği geniş bir çerçevede ele alınmaktadır. 20. yüzyılda gerçekleşen petrol krizleri enerji güvenliği bağlamında etkilere yol açmıştır. Petrol ihraç eden ülkelerin ekonomileri bu durumdan etkilenmiştir. Bu bağlamda ortaya çıkan yapılar Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) olmuştur. Bu oluşumlar enerji güvenliği kapsamında çözüm yolu bulmayı amaç edinmiştir.

Uluslararası Enerji Ajansı'nın enerji güvenliği kavramına olan bakış açısı makul fiyatlar üzerinden sürekli olarak enerjinin temin edilmesi şeklinde olmuştur.²¹ Bu ajansa göre enerji güvenliği hususunda meydana gelen problemler ve çözümleri kısa ve uzun vadeli olacak şekilde iki boyuttan oluşmaktadır. Kısa vadeli tanımda enerjiye uygun fiyatlar üzerinden sürekli bir şekilde erişilmektedir.²² Enerji konusunda meydana gelecek ani olaylara karşı acil bir önlem alınması gerekmektedir. Yani enerji güvenliğini sağlamak için sorunlar derhal giderilmelidir.²³ Uzun vadeli tanımda ekonomideki gelişmeler ve çevresel gereksinimler bağlamında ihtiyaç duyulan zamanda verilen yatırımla alakalıdır. Yenilebilirlik ve temizlik özellikleri de tanım çerçevesinde ele alınmaktadır.²⁴

Siyasi, ekonomik ve sosyal boyutlarda çok fazla tanımlı bulunan enerji güvenliği kavramı devletlerin dış politikalarında önem verdiği konular arasında yer almaktadır.²⁵ Çünkü artan enerji talebi devletleri konuyu öncelikli hale getirmesine yol açmıştır.²⁶ 20. yüzyılda uluslararası ilişkiler literatürüne giren enerji güvenliği kavramının devletlerin dış politikalarına girmesi 1973 petrol kriziyle gerçekleşmiştir. 1973 petrol krizine kadar geçen sürede uluslararası sistemde enerji güvenliği kavramı sadece petrol güvenliği olarak ele alınmıştır. Uluslararası sistemde büyük bir yankı uyandıran ve her devleti etkileyen 1973 yılında patlak veren petrol krizi neticesinde enerji güvenliğine olan yaklaşım değişmiştir. Enerjinin uluslararası güvenlik üzerinde kırılgan bir yapı oluşturduğu ve siyasi bir silah olarak kullanıldığı görülmüştür. Küresel bir şekilde sonuçlar doğuran 1973 krizi enerji güvenliği kavramının uluslararası

²¹ Özgöker ve Mirzabey, 2022: 37.

²² Aydın, 2022: 88.

²³ Özvarış, 2022: 11.

²⁴ Peker, Oktay ve Şensoy, 2019: 102.

²⁵ Karagöl ve Özdemir, 2018.

²⁶ Turan, 2022: 51.

ilişkiler literatürüne girmesine neden olmuştur. Devletlerin o zamana kadar karşılaşmadığı bir sorun olan petrol krizi uluslararası siyaseti büyük ölçüde etkileyerek kayda değer değişimler yaratmıştır. Küreselleşme neticesinde enerjiye olan talebin artmasıyla enerji sorunu konusunu devletlerin politik gündemine girmiştir.

1973 Petrol Krizi, enerji konusunda ortak bir mekanizma yaratarak Uluslararası Enerji Ajansı'nın kurulmasına yol açmıştır.²⁷ Enerji güvenliği kavramı her ne kadar 1973 yılında dünya politikasında önemli konular arasında yer almış olsa da akademik literatüre yansımaları geç olmuştur.²⁸ Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından bakir pazarların gündeme gelmiştir. Uluslararası sistemde artık iki kutuplu yapının olmadığı 1990'larda enerji güvenliğine olan bakış giderek çeşitlenmiş ve derinleşmiştir. Devlet merkezli güvenlik kavramı bireysel bir yapıya bürünmüştür. Sovyetlerin dağılmasıyla ulusal güvenliğe dair kaygılar giderek azalmaya başlamıştır. Bireye yönelik güvenlik kapsamında "Kimin Güvenliği?" ve "Ne için güvenlik?" soruları dahilinde güvenlik şemsiyesi genişlemiştir. Günümüze kadar gelişen bu kavram Churchill döneminde enerji kaynağı olarak petrolün ön plana çıkarılmasından ziyade doğal gazın da değerini ortaya koyan bir sistem yaratılmıştır. Ayrıca yeni sistemde bio-enerji, enerji altyapılarının savunulması gibi meseleler de enerji güvenliğine dahil edilmiştir.²⁹

Aktörlerin enerji politikaları tarihsel çıktılardan kaynaklanmaktadır. Aktörlerin birbirinden farklı enerji güvenliğine yönelik geliştirdiği stratejiler vardır. İthalatçı ve ihracatçı devletlerin stratejileri benzer değildir. Uluslararası ilişkiler açısından enerji güvenliği devletlerin ulusal güvenlikleri ve egemenlikleri ile ilişkilidir.³⁰ Devletlerin belirleyecekleri enerji stratejileri onların enerji güvenliğini etkileyecektir. İhracatçı ülkeler enerji rezervlerini koruma yoluna giderek ithalatçı ülkeler artan petrol fiyatları karşısında ekonomik daralma yaşamıştır.³¹

Uluslararası bir soruna dönüşen petrol krizi ile enerji güvenliği çeşitlilik kavramı üzerinden okunmuştur. Enerji güvenliğine yaklaşım "Çeşitlilik-çeşitlendirme" bağlamında olmuştur. Bu dönemin enerji güvenliği yaklaşımı Churchill'in "*çeşitlilik, yalnızca çeşitlilik*" ifadesiyle özdeşleşmiştir.³²

Asya Pasifik Enerji Araştırma Merkezi'ne göre enerji güvenliğinin dört temel unsur vardır: mevcudiyet, erişilebilirlik, hesaplılık ve sürdürülebilirlik.³³ Erişilebilirlik, hesaplılık,

²⁷ Kocatepe, 2019: 59.

²⁸ Karabulut, 2009: 191.

²⁹ Çelikpala, 2013: 12.

³⁰ Oral, 2021: 232.

³¹ Şahan, 2021: 16.

³² Çelikpala, 2013:8.

³³ Labandeira ve Manzano, 2012: 8.

sürdürülebilirlik kavramları üzerinden yapılan enerji güvenliği dar bir bakış açısının ürünüdür. Mevcudiyet, enerji rezervlerinin somut bir şekilde bulunmasıdır. Enerjinin mevcudiyeti, rezervlerin tükenmesi olasılığı göz önünde bulundurularak talep açısından önemli olmaktadır. Erişilebilirlik, enerjinin sürekli bir şekilde talep eden ülkelere aktarımının kolay bir şekilde olmasıyla ilgilidir. Enerji nakil hatlarının mevcudiyeti erişilebilirlik faktörü için gereklidir. Hesaplılık, enerji kaynaklarının uygun fiyatlardan satılmasıdır. Sürdürülebilirlik ise kesintisiz bir şekilde enerjinin elde edilmesidir.³⁴ Kesintisiz bir şekilde petrole olan erişim enerji güvenliğinin inşasında önemli olmuştur. Fiyatların uygunluk seviyesi yani makul bir şekilde fiyatlandırma enerji güvenliği içerisinde değerlendirmeye alınmıştır. Enerji kaynaklarına kesintisiz erişim, uygun fiyatlar üzerinden ücretlendirme ve kaynaklardan adaletli bir şekilde yararlanma hususları da incelemeye dahil olunca enerji güvenliği kavramı geniş bir perspektif kazanmıştır.

Küreselleşme sonucu enerji konusunun devletlerin politik gündem maddeleri arasında yerini almasıyla devletlerin enerji politikalarında enerji güvenliği sorunsalı ortaya çıkmıştır. Enerji güvenliği devletlerin profillerine göre farklı anlamlara gelmektedir. Enerji güvenliği, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve üretici ve tüketici konumlarına göre değişmektedir. Enerji güvenliğini geliştirmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler kapsamında farklı boyutlarda algılamaktadır. Gelişmekte olan devletler kaynak çeşitlendirme politikası izlemektedir. Buna ek olarak enerji güvenliği sanayi devriminin ardından üretimde kapasite artışı enerji ihraç eden ve ithal edenler bağlamında çok kapsamlı bir yapıya bürünmüştür. Enerji güvenliği ihracatçı, ithalatçı ve transit ülke bakış açısıyla değerlendirildiğinde verimlilik ve çeşitlendirme ithalatçı ve transit ülkeler açısından ortak maddeler olurken ihracatçılar için esas olan düzenli bir enerji ihracatıdır. Transit ülkeler ayrıca enerji nakil güzergahlarındaki sorunlara önem verirken ithalatçı ülkeler sürekli erişime odaklanmaktadır.

Enerji güvenliğine ilişkin net bir tanım yoktur. Fakat enerji güvenliğinin içeriği kapsamında ortak görüşler mevcuttur. Enerji güvenliğinin net bir tanımı olmadığı için çok sayıda faktör kavram etrafında incelenmektedir. Enerji güvenliği salt uygun fiyatlar üzerinden talep eden tüketicilere erişimi belirtmezken kesintisiz aktarımı da ifade etmektedir. Enerji güvenliğinin basit tanımında ele vurgu yapılan unsurlar; mevcudiyet, hesaplılık ve sürdürülebilirliktir.

Enerji güvenliği, enerji ve güvenlik kavramlarının birleşimi olduğu için bu terimler ayrı ayrı incelenmelidir. Öncelikle güvenlik; enerjinin aranmasından transferine kadar geçen süreçte

³⁴ Haliloğlu, 2017: 86.

meydana gelebilecek olası tehditleri yok etmektir. Enerji ise keşif, erişilebilirlik ve kabul edilebilirlik üzerinden okunmaktadır.³⁵

Devletler ve uluslararası örgütler enerji güvenliğini tanımlarken ülkelerin enerji konusunda ihracatçı, ithalatçı ve transfer konumuna göre tanım yapmaktadır.³⁶ İthalat ülkeler enerji arz güvenliği, çeşitlendirme, enerji verimliliği, erişilebilirlik ve makul fiyatlara odaklanmaktadır. İthalatçı ülkeler için önemli olan enerjinin arz güvenliğidir.³⁷ İthalatçılar tek bir enerji kaynağına bağlı olmak yerine kaynak çeşitliliğine yönelmektedir. İhracatçı ülkeler ise enerji rezervlerini çok sayıda devlete ulaştırmayı amaçlamaktadır.³⁸ İhracatçı ülkelerin enerji güvenliğine olan bakış açısı bir devlete bağımlı olmaksızın pazar alanlarını çeşitlendirmektir. İhracatçı ülkeler birçok alıcıya ulaşmayı hedeflemektedir. Transit ülkeler de enerji geçiş güzergahlarındaki sorunlara odaklanmaktadır. Sonuç olarak devletlerin enerji ithalatçı ya da ihracatçı konumuna bakılmaksızın hepsinin esas gayesi enerji güvenliği olmuştur. Enerjinin üretilmesi ve tüketilmesi gibi konular bağlamında enerji güvenliğine olan bakış açısı çeşitlenmiştir.

Enerji keşifleri devletlerin güç temininde gerekli görülen bir araç olarak görülürken enerji üzerinde hakimiyet kurulması gerektiği zaman askeri kapasitelerin devreye sokulacağı kadar önemlidir. Enerji rezervlerinin çıkarılmasından taşınmasına kadar geçen sürede enerji güvenliğinin korunması bölgesel güvenlik için elzemdir. Enerji bu noktada güvenlik sorunu olarak belirmiştir. Tarihsel olarak önemli bir bölge olan Akdeniz günümüzde bölgesel ve küresel aktörlerin ilgisini çekmiştir. Jeopolitik olarak önemli bir konuma sahip olan Doğu Akdeniz küresel ve bölgesel aktörlerin cazibe merkezi haline gelmiştir. Doğu Akdeniz'deki enerji keşifleri enerji güvenliği meselesini de doğurmuştur. Uluslararası ilişkilerde Doğu Akdeniz'in coğrafi yeri, bölge ülkelerinin mücadele alanına çevirmekle birlikte küresel güçlerin bölgeye yönelik ilgisinin artmasına yol açtığı için güvenlik çalışmalarına eklenmiştir. Doğu Akdeniz enerji nakil yolları geçiş güzergahı olması herkesin gözünü diktiği ve ilgisini yoğunlaştırdığı ulaşılması gereken bölge rolüne bürünmüştür. Nitekim uluslararası sistemde gelişmekte olan ülkelerin enerjiye dayalı bağımlılıklarını hafifletme arzusu bölgede keşfedilen enerji kaynaklarıyla Levant Havzası önemli bir yer haline gelmiştir. Siyasi gerilimlerin yaşandığı bölge kırılgan bir duruma gelerek olası tehditlerle yüz yüze kalmıştır.

Enerjinin insanlık için önemli olması devletlerin de bu konuyu ulusal güvenliklerinin bir parçası haline getirmesine sebep olmuştur. Churchill'in '*Bir damla petrol bir damla kandan*

³⁵ Kılıç, 2021: 16.

³⁶ Şeker, 2019: 287.

³⁷ Selçuk, 2010: 32.

³⁸ Sevim, 2012: 4386.

daha değerlidir'' sözü enerjinin Birinci Dünya Savaşı'ndan beri önemli olduğunu ifade etmektedir. Churchill'in petrolün kandan önemli olan söylemi enerji konusundaki mücadelenin önemini ortaya koymaktadır. Petrol ve doğalgaz yeni yüzyılda da değerini sürdüreceği düşünülmektedir.

1.4.Kuramsal Çerçeve: Kopenhag Okulu

Güvenlik kavramı Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde yer alan önemli kavramlardan biridir. Uluslararası İlişkiler teorilerinin hemen hepsi kendi bakış açısına göre güvenlik perspektifi oluşturmuştur. Bu kapsamda bu tezin temel kuramsal çerçevesi olan Kopenhag Okulu bağlamında güvenlik paradigması ele alınacaktır. Okulun önde gelenlerinin güvenliğe yaklaşımı, güvenlik algılamaları bu ekseninde ele alınacaktır.

İki kutuplu yapının sona ermesinden sonra uluslararası sistemde yaşanan dönüşüm kapsamında uluslararası ilişkiler disiplini epistemolojik tartışmalar başlamıştır. Devlet merkezli anlayış sorgulanarak Neorealizmin üstünlüğü azalmıştır.³⁹ Bu şartlar altında gelişen Kopenhag Okulu; Barry Buzan ve Ole Waever önderliğinde Kopenhag Barış Araştırmaları Merkezi'nde ortaya çıkmıştır.

Kopenhag Okulu'nun ortaya çıkışı 1985 yılında Kopenhag Üniversitesi'nde gerçekleşmiştir. Kopenhag Üniversitesi'ne bağlı Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi'nde yapılan çalışmada güvenliğin askeri olmayan unsurlarını ele alınarak okulun görüşleri somut olarak ortaya konulmuştur.⁴⁰ Kopenhag Üniversitesi siyaset bilimi profesörü Ole Weaver, Kopenhag Okulu'nun kurulmasına ön ayak olan akademisyenlerdendir. Diğer akademisyenler ise Barry Buzan ve Jaap de Wilde'dir. Weaver, Buzan ve Jaas De Wilde'in eseri olan *''Security: A New Framework for Analysis''* adlı çalışmada Kopenhag Okulu'nun temel argümanları ortaya konulmuştur.⁴¹ Söz konusu eserde geleneksel güvenlik yaklaşımı eleştirilerek askeri nitelik içermeyen konuların da çalışılması gerektiği belirtmiştir.⁴²

Uluslararası ilişkiler literatürüne katkı sağlayan Kopenhag Okulu'nun güvenlik araştırmaları disiplin için önemli katkı sağlamıştır. *''Güvenlik neyi kapsar?''* sorunsalı Kopenhag Okulu'nun güvenlik araştırmaları yapmasında etkili olmuştur. Güvenlik algısını kapsamlı hale getiren Kopenhag Okulu analiz birimini devlet odağından çıkarıp bireylerin ve toplumların güvenliğini analiz birimine entegre etmiştir.

³⁹ Emeklier, 2011:139.

⁴⁰ Açıkmışe, 2011: 57.

⁴¹ Çukur, 2020: 56.

⁴² Mammadi, 2020:25.

Kopenhag Okulu güvenliğe yönelik ontolojik ve epistemolojik bakımdan yenilikler sunmuştur. Kopenhag Okulu, devlet merkezli ve askeri tehdidi öne çıkaran geleneksel güvenlik yaklaşımı karşısında gelişen realist teori ile aynı çizgide yer almamaktadır. Kopenhag Okulu, inşacı geleneğin norm ve kimlik kavramlarından etkilenmiştir. Okula göre her şey güvenlik meselesi teşkil etmemektedir. İlk başta güvenlik meselesi olarak görülmeyen herhangi bir konu ilerleyen zamanlarda güvenlik sorunu olarak ele alınabilir. Bu durumun gerçekleşmesi için temel etken korunması gereken referans nesnesine yönelik tehdidin belirmesidir.

Kopenhag Okulu'nun güvenlik yaklaşımı realizm, liberalizm ve inşacılık geleneklerinin birleşiminden oluşmaktadır. Kopenhag Okulu, sosyal inşacılık yaklaşımından esinlenerek güvenlikleştirme teorisini oluşturmuştur.⁴³ Her ne kadar inşacı bir çizgide ilerlemişse de esas çıkış noktası objektif bir tanımdır. Kopenhag Okulu akademisyenlere göre güvenlik söylem ve siyasi etkisi olan bir kavramdır. Güvenlik söylem aracılığıyla oluşturulmaktadır. Bu oluşum süreci güvenlikleştirmedir. Tehdidin ya da düşmanın temelde neleri kapsadığı gibi nesnel ve öznel ifadeler yoktur. Buradan hareketle güvenlikleştirme özneler arası oluşturulmaktadır. Söylemler kimliklerin inşasında etkilidir. Realistlerin devlet odaklı görüşü, liberallerin birey ve toplum yaklaşımı ve inşacıların dost-düşman algısı geçerlidir. Kopenhag Okulu'na göre güvenlik ne salt olarak devlet merkezli geleneksel askeri güvenlik temelli ne de her şeyin güvenlik problemi olarak değerlendiren eleştirel bakış açısının bir ürünüdür.⁴⁴ İki yaklaşım ortasında bulunan Kopenhag Okulu güvenlik yaklaşımının dayanağı Liberal ve Konstrüktivist yaklaşımlardır.⁴⁵ Devlet dışı aktörlerin de varlığına dikkat çeken okul askeri sektörün yanı sıra ekonomik, toplumsal, çevresel ve siyasi sektörlerle de dikkat çekmektedir. Güvenlik her ne kadar geliştirilmiş olsa da her konu güvenlik sorununa dahil edilmemelidir. Güvenliğin sınırının ne olacağı bu bağlamda önemlidir. Kopenhag Okulu'nun temel argümanlarından Güvenlikleştirme Wæver tarafından oluşturulurken Bölgesel Güvenlik Kompleksleri ve Sektörel Güvenlik Yaklaşımı Buzan tarafından oluşturulmuştur.⁴⁶

1.4.1. Sektörel Güvenlik Yaklaşımı

Barry Buzan'ın "People, States and Fear" başlıklı çalışmasında güvenliği salt askeri odaklı güvenlik anlayışı yerine daha kapsamlı bir şekilde ele alarak politik, ekonomik ve

⁴³ Şen ve Açıkgöz, 2022: 146.

⁴⁴ Dedemen, 2019: 34.

⁴⁵ Sandıklı ve Emeklier, 2012: 44.

⁴⁶ Açıkmeye, 2018: 145.

çevrenin de dahil edildiği bir çerçevede ele almıştır.⁴⁷ Buzan’a göre birbirleriyle bağlantılı olan beş temel sektör vardır: askeri, ekonomik, toplumsal, siyasi ve çevreseldir.⁴⁸

Buzan güvenlik çalışmalarına kazandırdığı beş temel sektörü ”New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century” adlı çalışmasında ele almıştır.⁴⁹ Askeri güvenlik dışındaki diğer dört güvenlik boyutlarının da eklenmesiyle okul literatüre önemli bir yenilik getirmiştir. Devletlerin askeri kabiliyetlerini ifade eden askeri güvenlik; devletlerin sınırlarını savunmak maksadıyla birtakım askeri araçlara başvurmasıdır. Siyasi güvenlik; iktidar ve kurumsal mekanizmaları anlatırken ekonomik güvenlik; finans ile ilgili üretim ve tüketim metaları konusundaki sorunları incelemektedir. Toplumsal güvenliğin analizi toplumların ulusal kimlikleri çerçevesindeyken çevresel güvenlik beşerî sistem ve biyosferle ilgili konuları incelemektedir.⁵⁰

Weaver da Buzan gibi güvenlik konularının çeşitlendirilmesinden yana olmuştur. Bu bağlamda devletin referans nesne olarak algılandığı geleneksel güvenlik yaklaşımı sürdürülerek askeri güvenliğin yanı sıra siyasi, toplumsal, ekonomik ve çevresel sektörlerin de güvenlik konseptine dahil edilmesini desteklemiştir.⁵¹

1.4.2. Güvenlikleştirme Teorisi

Güvenliğin bilinen salt bir tanımı mevcut değildir. Güvenlik; siyaset üstü bir kavram olurken güvenlikleştirme siyasallaşmanın ileri bir boyutudur. Sorun siyasal alanın ardından güvenlikleştirilir. Güvenlikleştirme bir sorunun basit haliyle çözümlenebilir halinden kriz bağlamına kadar sürmesi olarak tanımlanmaktadır. Bir sorun kriz aşamasına geldiği için güvenlikleştirme söz konusu olmaktadır. Güvenlikleştirme Teorisi geleneksel güvenlik yaklaşımının varoluşsal tehdit ve hayatta kalma argümanlarını kullanmıştır. Ayrıca söz-edim ve olağanüstü hâl yaklaşımları da teori kapsamında kullanılmıştır.⁵² Bu bağlamda Neo-Realist yaklaşımın temel prensibi olan hayatta kalma olgusu Kopenhag Okulu için de gerekli bir düşünce olmuştur. Varoluşsal tehdit yaklaşımı ise tehdidi gidermek için tedbirleri almayı meşrulaştırmıştır.⁵³

Güvenlikleştirme kavramı, Ole Wæver’in *’Securitization and Desecuritization’* ve *’Security: A New Framework for Analysis’* başlıklı eserlerinde analiz edilmiştir.⁵⁴ Teorinin

⁴⁷ Sandıklı ve Emeklier, 2012: 45.

⁴⁸ Miş, 2011: 347.

⁴⁹ Sandıklı ve Emeklier, 2012: 49.

⁵⁰ Baysal ve Lülecı, 2015: 72.

⁵¹ Çapat, 2008: 11.

⁵² Çukur, 2020: 59.

⁵³ Çukur, 2020: 59.

⁵⁴ Bakan ve Şahin, 2019: 146.

önderi olarak kabul edilen Kopenhag Okulu akademisyenlerinden Wæver'a göre güvenlikleştirme, *“bir şeyin değerli olduğu kabul edilen bir öznenin varlığına yönelik bir tehdit biçiminde kurgulanması ve söz konusu kurgunun normal siyasi sürecin dışına çıkarılarak alınan istisnai tedbirler”* şeklinde açıklanmıştır.⁵⁵

“Bir konuyu güvenlik meselesi yapan şey nedir?” sorusundan hareketle güvenlikleştirme kavramının analiz süreci başlamıştır. Kopenhag Okulu'nun görüşüne göre meseleler kendiliğinden güvenlik problemi oluşturmadığı için her şey güvenlik sorunu olarak ele alınmamaktadır. Güvenlikleştirici aktörün söylemleri sonucunda bir konu güvenlik meselesi haline gelmektedir. Güvenlikleştirici aktörün güvenlik konusundaki söylemleri referans nesnelerin bekasına yönelik olmaktadır.⁵⁶ Eğer bir konu güvenlik sorunu olarak ifade edilirse ve hedef kitlenin iknâsı gerçekleştirilirse mühim bir tehdit olmasa bile güvenlikleştirici aktörün o konuyu ifade ediş şekli o meseleyi güvenlik problemine dönüştürmektedir.⁵⁷

Sonuç olarak güvenlikleştirme referans nesnenin bekası için her türlü tedbire başvurma sürecidir.⁵⁸ Güvenlikleştirici aktörün referans nesnesine dair tehdidin olduğunu ifade etmesi sonucunda alınacak önlemle yasal hale getirilmesiyle güvenlikleştirme süreci başlamaktadır.⁵⁹ Güvenlik meselesi olarak sunulan konunun tehditlerden uzaklaştırılması için tüm tedbirlere başvurulmaktadır.⁶⁰ Tehditlere karşı acil önlemlerin alınması gerektiği zaman sorun siyasi alan dışına çıkartılmaktadır.⁶¹ Alınacak tedbirlerin meşrulaşması sonucunda hedef kitlenin iknâsı tamamlanırsa güvenlikleştirme süreci başarılı bir şekilde gerçekleştirilir.⁶² Güvenlikleştirme sürecinin anlaşılması için güvenlikleştirme argümanları tek tek ele alınacaktır. Bu doğrultuda güvenlikleştirici aktör, referans nesnesi, söz edimi, hedef kitle ve işlevsel aktörler açıklanacaktır.

Güvenlikleştirme teorisi güvenliğin ne olduğunu açıklamak yerine güvenlikleştirme sürecine yoğunlaşmaktadır. Güvenlikleştirme üç aşamalı gerçekleşmektedir. Siyaset içinde görüşülmeyen sorunlar *“siyasallaştırılmamış”*, siyaset içerisine girmiş olan *“siyasallaştırılmış”* olarak incelenmektedir. Teorisyenlere göre problemler burada çözüme kavuşturulmalıdır. Güvenlikleştirme ise bir süreci ifade etmekte olup aşamaları bulunmaktadır.

Referans nesneler üç ana başlık altında incelenmektedir; mikro, orta ve makro. Mikro düzey en ufak birimleri ifade ederken orta düzey devlet gibi birlikleri ifade etmektedir. Son

⁵⁵ Sandıklı ve Emeklier, 2012: 52.

⁵⁶ İşleyen, 2023:49.

⁵⁷ Çapat, 2008: 12.

⁵⁸ Açıkmüşe, 2011: 48.

⁵⁹ Kaliber, 2005: 37.

⁶⁰ Açıkmüşe, 2008: 63.

⁶¹ Dışkaya, 2017: 132.

⁶² Açıkmüşe, 2010: 83.

olarak makro düzey ise uluslararası sistemdir. Güvenlikleştirme bu bahsedilen tüm düzeylerde gerçekleşebilmektedir. Kopenhag Okulu teorisyenlerine göre devletler güvenlikleştirmeye daha yatkındır. Devlet gibi birlikler arasında temas biz olgusunu vurgulayarak referans nesne olmalarını sağlamaktadır.

Realist bakış açısına göre referans nesne devlettir. Kopenhag Okulu toplumsal güvenliği öncelediği için toplum ve kimlik referans nesne olarak ortaya çıkmaktadır. Referans nesne ile güvenlikleştirici aktör arasında ayırım yapmak zordur. Referans nesne ile hedef kitle de bazen aynı olabilmektedir. Referans nesne ile güvenlikleştirici aktör aynı ise ortak birim devlettir.

1.4.2.1. Güvenlikleştirici Aktör

Güvenlikleştirici aktör, güvenlik bağlamında söz edimleri gerçekleştiren birimlerdir. Siyasi liderler, siyasi baskı grupları güvenlikleştirici aktörler olabilmektedir. Bazı durumlarda ise egemenliğini tehdit altında gören devlet bu birimlere örnek teşkil edebilmektedir. Referans nesnesinin tehdit altında olduğunu ileri sürerek normal siyasi gündemde alınamayacak tedbirleri alır. Güvenlikleştirici aktör ile referans nesnesi arasındaki ayırım zordur. Çünkü referans nesneleri ve güvenlikleştirici aktörler güvenlikleştirme sürecinde aynı birimler olabilmektedir.⁶³

Güvenlikleştirici aktör, söz edimi yöntemini kullanan birimlerdir. Siyasi elitler, hükümetler, bürokrasiler, lobiler ve baskı grupları güvenlikleştirici aktörler olarak değerlendirilmektedir.⁶⁴ Güvenlikleştirici aktörlerin konuyu güvenlik problemi olarak sunması sonucu hedef kitlenin ikna edilmesiyle mesele güvenlikleştirilir. Güvenlikleştirici aktör güvenlik konusuna değinerek olağanüstü önlemlerin de alınmasına zemin hazırlamaktadır.⁶⁵

Güvenlikleştirici aktör saptanırken kimin söz edimini yaptığından çok söz-ediminde hangi aklın kullanıldığı önemlidir. Söz edimini bireyin yoksa örgütün mü yaptığı en temel metot olarak ortaya çıkmaktadır. Güvenlikleştirici aktörün sayısı kuramsal olarak çeşitli olsa da gerçekte bir limiti vardır. Bunun temel sebebi hedef kitlenin ikna edilmesi ve olağanüstü önlemleri yasal hale getirecek birimlerin sınırlı olmasıdır.

1.4.2.2. Referans Nesne

Referans nesne, hayatta kalması gereken ve varoluşsal bir tehditle karşı karşı olan birimdir. Tehdidin dile getirilmesi kapsamında belirlenmektedir. Referans nesne korunması

⁶³ Lüleci ve Baysal, 2015: 80.

⁶⁴ Dedemen, 2019: 39.

⁶⁵ Miş, 2011: 353.

gereken ve güvenliği için her türlü tedbire başvurulması elzem olan birimlerdir.⁶⁶ Referans nesne konuya göre değişmekle birlikte birey, toplum ya da devleti ifade etmektedir.⁶⁷

Tehdit altında olan güvenlik kapsamında değerlendirilmesi gereken birimlerdir. Realist teorisinin referans nesnesi devlettir. Kopenhag Okulu'na göre ise referans nesne toplum olabilmektedir. Salt olarak kurama göre tehdit altında olan nesne referans nesnesi olarak tanımlanabilir.

1.4.2.3. Söz Edimi

Kopenhag Okulu, dil felsefesi kapsamında Austin tarafından ileri sürülen söz edimi yöntemini güvenlikleştirme teorisine harmanlamıştır.⁶⁸ Weaver, J.L. Austin'in sözün eylem demek olduğu görüşünden etkilenmiştir.⁶⁹ Kopenhag Okuluna göre bir konuyu güvenlik meselesine dönüştüren etken sözel ve politik bir yansımadır.

Güvenliğin söz-edimi olduğunu savunan akademisyen Weaver, liderlerin bir konuyu bu kapsamda güvenlik sorunu olarak nitelendirebileceğini savunmaktadır. Bu bağlamda Weaver'a göre söz edimi güvenlikleştirici aktörün meseleyi söylemlerle güvenlikleştirmesidir.⁷⁰

Güvenlikleştirme Teorisi dost-düşman algısından yola çıkarak güvenlikleştirici aktörün söylemlerinin güvenlik meselesine dönüştüğünü savunmaktadır. Söz edimi güvenlikleştirme için en temel hamledir. Kopenhag Okulu, post-pozitivist yaklaşımla güvenliği söylem yoluyla oluşturur. Söylem dile atıfta bulunan cümlelerin ötesinde bir terimi anlatmaktadır. Bir meselenin tehdit olarak algılanması için söylem yolu kullanılmalıdır.⁷¹ Bir konunun aktif bir şekilde söylem yoluyla ele alınması o konunun varoluşsal tehdit olarak sunulup güvenlikleştirmesini sağlayacaktır.⁷²

Güvenlikleştirme teorisi kapsamında söz edimi kavramında söz dile yönelik bir kavramı belirtirken edim eylemsel bir faaliyettir.⁷³ Sözlü iletişim aracı kullanılarak tehdit güvenlikleştirilmektedir. Güvenlikleştirici aktör tarafından dile getirilmesi ile başlayan güvenlikleştirme sürecinde tehditleri önlemek için başvurulmuş söz edimi olağanüstü tedbirlerin alınmasını yasallaştırmaktadır.

Söz olarak ifade edilen sorunlar eylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Açıkmeşe'nin de aşağıda verilen ifadeleri bu argümanı desteklemektedir.

⁶⁶ Dedemen, 2019: 36.

⁶⁷ Doğan, 2019: 173.

⁶⁸ Açıkmeşe, 2011: 60.

⁶⁹ İşleyen, 2023: 33.

⁷⁰ Sula, 2021: 91.

⁷¹ Açıkmeşe, 2011: 59.

⁷² Tüysüzöğlu, 2019: 28.

⁷³ Bilgin, 2005: 83.

Güvenliği dil teorisinin yardımıyla, söz edimi olarak görüyoruz. Bu kullanımda, güvenlik bir şeyin daha gerçek olduğuna değinen bir işaret değil, sözcelemin kendisi eylemdir. Güvenlik sözcelenerek, bir devlet temsilci belirli bir gelişmeyi özel bir alana taşıyarak, bunu bertaraf etmek üzere gerekli önlemleri almak için özel hak iddiasında bulunur.⁷⁴

1.4.2.4.Hedef Kitle

Güvenlikleştirme her ne kadar söz edim yoluyla oluşturulsa da güvenlikleştirme için yeterli değildir. Bu eylem sadece güvenlikleştirme adımı olarak değerlendirilmektedir. Güvenlikleştirme kavramından tam olarak bahsetmek için tehditler karşısında kamuoyunda ortak bilincin olması gerekmektedir.⁷⁵ Yani hedef kitlenin ikna edilmesi güvenlikleştirme için gereklidir. Güvenlikleştirme süreci akabinde hedef kitle ikna edilmezse bu yalnızca güvenlikleştirme girişimi olarak kalacaktır.⁷⁶

Güvenlikleştirme Teorisi'nde hedef kitlenin ikna edilmesi önemli bir adımdır. Başarılı güvenlikleştirme hedef kitlenin ikna edilmesini gerektirmektedir.⁷⁷ Bu kapsamda başarılı güvenlikleştirme hedef kitlenin varoluşsal tehdide inanmasıdır. Nitekim güvenlikleştirme hedef kitlenin konuyu güvenlik meselesi olarak inanması ile gerçekleşmektedir. Güvenlikleştirme özneler arası bir süreç olduğu için hedef kitlenin tehdidi kabul etmesi gerekmektedir. Tehditlere karşı olağanüstü tedbirleri razı gelen hedef kitle güvenlikleştirmenin başarılı olmasına yol açmaktadır. Hedef kitle olarak yasama organı da var olmaktadır. Yasama organının desteği başarılı güvenlikleştirme durumu ortaya çıkarmaktadır.⁷⁸ Kopenhag Okulu'na getirilen eleştiriler kapsamında hedef kitlenin ne olduğunu net olarak belirtilmemiş ve hedef kitlenin süreçteki etkisi saptanamamıştır. İknanın ne demek olduğu güvenlikleştirme sürecinin kavranmasını zorlaştırmıştır.⁷⁹ Kopenhag Okulu'na yöneltilen eleştiriler hedef kitle üzerinde tam olarak durulmamasıdır. Başarılı bir güvenlikleştirmenin temel adımı hedef kitle olsa da bunlara ilişkin ayrıntılar kolay bir şekilde oluşturulmamıştır.

Güvenlikleştirme aktörlerinden işlevsel aktörler, hedef kitle gibi kurama yönelik incelemelerde üzerinde az durulan bir kavramdır. İşlevsel aktörlerin ortaya çıkışı referans nesne ve güvenlikleştirci aktörün yokluğuna bağlıdır. Bu birimler dolaylı olarak güvenlikleştirme sürecini etkilemektedir. Sektörel bağlamda işlevsel aktörler değişse de medya üzerinde en fazla durulan aktörlerdendir.

⁷⁴ Açıkmeye, 2011: 61.

⁷⁵ Şen ve Açıkgöz, 2022: 164.

⁷⁶ Dedemen, 2019: 29.

⁷⁷ Sula, 2021: 95.

⁷⁸ Baysal ve Lüleci, 2015: 86.

⁷⁹ Dedemen, 2019:49.

1.4.3. Bölgesel Güvenlik Kompleksleri

Kopenhag Okulu'nun temel mantığının kavranabilmesi maksadıyla güvenlik literatürüne getirmiş olduğu yenilikler analiz edilmelidir. Kopenhag Okulu'nun öncelikle öne sürdüğü yenilik ‘‘Bölgesel Güvenlik Kompleksi’’dir. Bölgesel güvenliği açıklamak için iki kavramın da ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir. Bölge, disiplinler arası bir kavramdır. Ve her biri kendine göre yorumlamaktadır. Coğrafya literatüründe bölge kavramı; ülkeler dahilinde sınıflandırılırken, uluslararası ilişkilerde devletlerin ötesinde bir kavram olarak uluslararası sistem ve devlet arasında yer alan bir kavramdır. Buzan’a göre bölge; güvenlik ilişkileri bir coğrafyayı bölge yapabilecektir. Bölgesel Güvenlik Kompleksi; ‘*‘ortak tehdit algılamaları ve menfaatleri olan devlet grupları arasındaki ilişkilerdir.*’⁸⁰

Buzan, bölgesel güvenlik komplekslerinin varlığını uluslararası sistemin anarşik yapısı ve güç dengesine bağlamasının yanı sıra birbirlerine olan mesafeyi de göz önüne almaktadır.⁸¹Bütün devletler güvenlik kapsamında birbirlerine bağlı olsa da Bölgesel Güvenlik Kompleksine göre tehditler yakın mesafelerden kaynaklanmaktadır. Güvenlikleri iç içe geçmiş devletler bölgesel güvenlik kompleksini oluşturmaktadır. Bölgesel güvenlik kompleksine göre devletlerin birbirine olan uzaklığı kısaldıkça tehdit algıları artmaktadır. Yani komşu devletlerin birbirini tehdit olarak algılaması söz konusudur. Sonuçta Bölgesel Güvenlik Kompleksi’nin savunduğu argüman tehditlerin uzun mesafelere oranla kısa mesafelerde etkisinin fazla olduğudur.⁸² Bu nedenle bir devletin güvenliği komşusundan bağımsız değildir. Bölgeler coğrafi açıdan yakın birimlerden oluşan sistemlerdir. Bölgelerin çıkarları ve rekabeti paralel olarak ilerlemektedir. Birbirine komşu konumda bulunan devletlerin güvenlik algısı yüksektir. Kısa mesafeden etki edecek herhangi bir tehdidin gerçekleşme olasılığı uzak mesafelere kıyasla fazladır. Buradan hareketle birbirine yakın devletlerin güvenlik perspektifi bölgesel güvenlik kompleksinin ortaya çıkışına yol açmıştır.

Kopenhag Okulu'nun önde gelen akademisyenlerine göre genel bir güvenlikten bahsetmek mümkün değildir. Onlara göre dünya üzerinde yapılan bölgesel sınıflandırmalar kapsamında bölgesel güvenlik konseptleri oluşturulacaktır. Güvenlik sorunları bölgesel sınıflandırma kapsamında daha detaylı bir incelemeye tabii tutulacaktır.⁸³ Her bir bölge için ayrı bir tehdit unsurları ve tedbirler meydana gelecektir.⁸⁴

Bölgesel Güvenlik Kompleksleri çerçevesinde toplanan ülkelerin esas gayesi güvenliğin kurulmasıdır. Birçok sebepten aynı çatı altında toplanan aktörler güvenliklerini temin etme

⁸⁰ Çapat, 2008: 22.

⁸¹ Buzan ve Weaver, 2003: 45.

⁸² Palonkorpi, 2.

⁸³ Çakır, 2023: 69.

⁸⁴ Çetinkaya, 2013: 255.

amacı gütmektedirler. Aktörlerin çeşitli nedenlerle güvenlik algısını kuracakları zemin ne sarsılmaz bir şekilde sağlam ne de kolay yıkılacak derecede geçici bir yapıdadır.

Uluslararası sistemdeki devletlerin ulusal güvenlikleri birbirine bağlıdır. Komşu devletler arasındaki tehditler genelde askeri ve siyasi alanda ortaya çıkmaktadır. Buzan'ın görüşüne göre birçok devlet komşularının davranışlarını dikkate almaktadır.⁸⁵ Bu nedenle bir bölgeyi güvenlik kompleksi haline getiren etken, bölgedeki ülkelerin güvenliklerini birbirine eş zamanlı olarak yaklaştırmalarıdır.⁸⁶

Buzan'ın *'People, States and Fear'* adlı çalışmasının beşinci bölümünde bölgesel güvenlik kompleksleri kavramları analiz edilmiştir. Buzan güvenlik kavramını bölge ile anlamlandırmıştır. Buzan'a göre bölge; coğrafi olarak yakın mesafede olan devletler için söz konusu olan güvenlik temaslarının değişik ve spesifik bir alt sistemdir. Bölgesel güvenlikte esas olan dostluk ve düşmanlıktır.⁸⁷

Buzan'a göre güvenlik kompleksi ulusal güvenliklerinin karşılıklı olarak etkilendiği ve bu nedenle birbirlerini dikkate alan ülkeler birliği olarak tanımlamaktadır.⁸⁸ *"Birbirine yakın olan ülkeler karşılıklı tehdit algısı birbirinden uzak olanlara göre yüksek olur."* ifadesi coğrafi konumları gereği ülkeler birbirinden dostluk veya düşmanlık algılayabilir sonucuna götürmektedir. Sonuç olarak bu iki kavramın varlığı bölgesel güvenlik komplekslerinin literatürde yer bulmasına neden olmuştur.⁸⁹

Buzan ve Weaver tarafından 2003'te yayınlanan *Regions and Powers: The Structure of International Security* başlıklı eserde bölgesel güvenlik kompleksleri derinlemesine analiz edilmiştir.⁹⁰ Bölgesel Güvenlik Kompleksi, devletlerin birbiriyle olan ilişkilerinde uzlaşma ya da çatışma olguları, geçmişten gelen etkiler veya coğrafi konumun ülkeleri yarışa sürüklemesi olarak tanımlanmıştır.⁹¹

Bölgesel Güvenlik Kompleksi; bölgesel dinamiklerini incelemeye yöneliktir. Kopenhag Okulu akademisyenlerinden Buzan ve Waever'a göre devletleri yalnız başına incelemek veya uluslararası sistemi tek bir birim olarak incelemek mantıklı olmayacaktır. Bu kapsamda bir devletin güvenliğini ele alırken o devletin güvenlik algılarını etkileyen diğer aktörleri de incelemek gerekmektedir. Salt küresel incelemelerde bulunmak da rasyonel bir seçenek olmayacaktır. Bu kapsamda en radikal seçenek bölgesel yaklaşımdır.⁹²

⁸⁵ Ktari, 2022: 15.

⁸⁶ Akbayır ve Savaş, 2021: 228.

⁸⁷ Çukur, 2020: 57.

⁸⁸ Ktari, 2022: 7.

⁸⁹ Mammadli, 2020: 33.

⁹⁰ Baysal ve Lülecı, 2011: 74.

⁹¹ Akbayır ve Savaş, 2021: 229.

⁹² Çapat, 2008: 23.

Enerjinin güvenlikleştirilmesi konusu bölgesel güvenlik kompleksi bağlamında incelendiğinde bölgesel enerji güvenlik kompleksi gündeme gelmektedir. Güvenlik kompleksleri homojen ve heterojen bağlamda incelenmektedir. Enerji güvenliğinin homojen güvenlik kompleksi çerçevesinde incelendiği durumda enerji güvenliği bahsedilen beş sektöre ilave ayrı bir başlık altında ele alınabilir. Heterojen güvenlik kompleksi çerçevesinde analiz edildiğinde ise enerji güvenliği birincil güvenlik sektörü haline gelerek diğer beş temel sektörle birlikte güvenlik kompleksini meydana getirmektedir.

Enerji rezervlerinin keşfi Doğu Akdeniz'in önemini artırmıştır. Bu kapsamda her bölge devleti kendi menfaatlerini gözeterek anlaşmazlıklara yol açmıştır. Buzan ve Weaver'ın yaklaşımına göre enerji bağımlılığına dayanan tehditler birbirine yakın coğrafi bölgelerde daha fazla hissedilmektedir. Bölgesel güvenlik kompleksi yaklaşımına göre devletleri ortak paydada buluşturan faktörler benzer çıkarlar ve korkulardır. Enerji konusu da ülkelerin menfaatlerinin yansımaları olarak ortaya çıkmaktadır. Ortak menfaatler söz konusu olduğunda aktörler daha yapıcı bir tutum içerisine girerek bölgenin güvenliğine imkân tanıyarak enerji arzının güvenliğine katkıda bulunmaktadır.⁹³

Ülkelerin güvenlik kompleksinde yer almasını tetikleyen unsurlar coğrafi, politik, ekonomik, kültürel, tarihsel ve enerjidir. Enerji ekonomik sektörün alt başlığında değerlendirilmektedir. Enerji bağlamında tehdit hisseden devletler bölgesel güvenlik kompleksinin oluşmasına neden olmuştur. Enerji ortak menfaatlerin ana bileşenidir.

ABD ve SSCB'nin başat güç olduğu çift kutuplu sistem Soğuk Savaş'ın bitişiyle geçerli olmamıştır. Yeni yapıda bölgesel dinamikler etkili olmuştur. Bölge kısaca birbirine coğrafi olarak yakın devletlerin bir araya geldiği topluluğa denmektedir. Bölgesel hareketlerin yükselişi hegemon devletlerin güç mücadelesinin sona ermesiyle olmuştur.

Ortak tehdit algısı bölgesel güvenlik komplekslerinin oluşmasında temel etkidir. Böylece her bir bölge kendine ait güvenlik komplekslerini oluşturacaktır. Ortak tehdit algısı, dost-düşman kavramları çerçevesinde oluşmaktadır. Güvenliği arzulayan aktörlerin ortak paydada buluşup ona göre davranmasına uygun olan bir kavramdır. Bu kavram Medeniyetler Çatışması tezine karşı çıkmıştır. Çatışmalar uygarlıklar arasında olmaktan öte bölgesel olarak sirayet edecektir. Benzer kaygılar güden bölgeler aynı kompleks içerisinde buluşacaklardır.⁹⁴

Çalışmanın ana odak bölgesi Doğu Akdeniz olduğu için söz konusu bölge, Bölgesel Güvenlik Kompleksi bağlamında tahlil edilmiştir. Ortak kaygılara sahip aktörler aynı komplekse katılmaktadır görüşü ekseninde Türkiye ve KKTC benzer tehditler sonucunda

⁹³ Roehrs, 2005: 54.

⁹⁴ Birdişli ve Gören, 13.

oluşan güvenlik ihlalleri kompleks olarak nitelendirilmektedir.⁹⁵ Bu kapsamda söz konusu aktörler kompleksin ortakları olarak Yunanistan'dan tehdit algılamaktadır.

1.5. Doğu Akdeniz'in Jeopolitik Önemi

Akdeniz, tarihsel süreç içerisinde medeniyetlerden ulus-devletlere uzanan ekseninde denetim altına alınması gereken bir bölge olarak görülmüştür. Dünya üzerindeki en büyük iç deniz sıfatı niteliği taşıyan Akdeniz jeostratejik konumu itibarıyla doğu ve batı arasında ticari köprü kurulan önemli bir ticaret merkezidir. Akdeniz coğrafi keşifler ile önemini yitirmiş olsa da Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla tekrar önemli bir yer haline gelmiştir.⁹⁶ Bölgenin enerji hatlarının ana güzergâhlarından biri olması Akdeniz Havzası'nın jeopolitik ve jeostratejik önemini artırmaktadır.

Üç kıtanın kesişim noktası olan Akdeniz, çeşitli medeniyetlerin ticari faaliyetler gerçekleştirdiği enerji rezervlerin keşfedildiği ve deniz ticaretinin öne çıktığı kilit bir konumdur. Tarihsel süreçte Akdeniz; Asya, Avrupa ve Afrika ekseninde siyasi, ekonomik, insani ve kültürel diyalogları etkilemiştir. Dünya ticareti bağlamında öncelikli bir coğrafi konuma sahip olan Akdeniz kültürel etkileşimlere olanak tanımıştır.⁹⁷

Akdeniz, medeniyetlerin kuruluşundan sona ermesine kadar birçok tarihi olayın yaşandığı bölge olmuştur. Doğu Akdeniz tarihsel süreçte birçok siyasi güç savaşlarından geçmiştir. Üstünlüğünü sağlamak isteyen devletlerin gözünü diktiği bir bölge haline gelmiştir. Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları arasında köprü vazifesi gören ve insanlık tarihi boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapan çok kültürlü yapısıyla tarih boyunca medeniyetler, imparatorluklar, ulus devletler Akdeniz üzerinde denetim kurmak istemiştir. Gerilimlerin meydana gelmesinde jeopolitik etkili olmuştur. Ticari değeri yüksek olan denizler, hegemonik bazı rekabette odak nokta haline gelmiştir.

Dünyadaki ilk yapay kanal olarak bilinen Süveyş Kanalı'nın açılması sonucunda Doğu Akdeniz'in önemi artmıştır. Bölgede keşfedilen enerji rezervleri ile pastadan pay almak isteyen aktörler arasında gerilimlerin yaşanmıştır. Doğal kaynaklar üzerinden bir mücadele alanı ortaya çıkmıştır. Küreselleşme de enerji kaynaklarını daha çok tüketilebilir hale getirmiştir. Böylece ortaya çıkan konjonktürde daha fazla doğal kaynaklara gereksinim ortaya çıkmıştır. Çoğu Orta Doğu bölgesinde olan enerji kaynaklarının hatırı sayılır bir miktarı da Doğu Akdeniz'dedir.

Geçmiş tarihsel olaylar incelendiğinde gücünü maksimum seviyeye getirmek isteyen güçlerin esas gayesi önemli ticari güzergâhlara sahip olmayı hedeflediği görülmektedir. Doğu

⁹⁵ Otabatmaz, 2022: 116-119.

⁹⁶ Kedikli ve Çalağan, 2017: 123.

⁹⁷ Kılıç, 2021: 27.

Akdeniz'in hem enerji merkezi rolü hem de Ortadoğu'ya açılan bir pencere olması değerini arttırmıştır.

Fransız tarihçi Fernand Braudel Akdeniz'in kültürel ve medeniyetler bağlamında iç içe geçmiş yapısına yaptığı vurgu⁹⁸ ve Mahan'ın bir aktörün deniz alanlarındaki gücü⁹⁹ dikkate alındığında tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bölgenin önemi açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Kültürel ve tarihsel miras kadar ticari ve siyasi değerlerin birleştiği bir deniz olması Akdeniz'in dünya üzerindeki önemini perçinlemiştir.

Akdeniz üç coğrafi parçadan meydana gelmektedir: Batı, Orta ve Doğu Akdeniz¹⁰⁰ Doğu Akdeniz Tunus'ta bulunan Bon Burnu ve Sicilya Adası'nın batı tarafında bulunan Lilibeo Burnu arasındaki bölgenin doğu taraflarını kapsamaktadır.¹⁰¹ Birçok araştırmacı Doğu Akdeniz'i "Levant" olarak ifade etmektedir (Ek-1). Bazı yazarlar da Doğu Akdeniz'i "Bereketli Hilal" olarak ifade etmektedir.

Jeopolitik teoriler bağlamında Doğu Akdeniz bölgesi incelenebilmektedir.¹⁰² Mackinder'in Kara Hâkimiyet Teorisi kapsamında Dünyanın Kalbi kavramını literatüre getirmiştir. Yazara göre kara ve denizin savaşı dünya tarihinin şekillenmesine neden olmuştur. 1904 yılında yazdığı Tarih Coğrafi Mihveri isimli eserinde dünyayı çeşitli parçalara bölmüştür. Burada ön plana çıkan bölge kalpgâhtır. Doğu Avrupa üzerinde denetim kuracak bir güç Dünyanın Kalbine de degecektir. Yani Dünya Kalbi'nin hakimiyet altına alınması dünya üzerinde denetime katkı sağlayacaktır. Doğu Akdeniz bu görüş çerçevesinde ele alındığında zengin enerji rezervlerini içerisinde barındıran bölge üzerinde denetim kurmak isteyen aktörler hedeflediği stratejilerle Doğu Akdeniz bağlamında hakimiyet geliştirmek istemektedir.¹⁰³

Alfred Thayer Mahan Deniz Hâkimiyet Teorisini oluşturan bir tarihi kişiliktir. Bu bağlamda denizlerde elde edilecek denetim sonucunda dünya üzerinde hakimiyet kurulacaktır. Buradan hareketle Mahan'ın savunduğu görüş "denizlere hâkim olan dünyaya hâkim olur" doğrultusundadır. Mahan'a göre asıl olan deniz ticareti üzerindeki esas merkezlerin denetiminin sağlanmasıdır. Mahan uzun süren araştırmaları neticesinde gerilimlerin nedenini deniz kontrolü üzerindeki denetimi ele geçirmek olarak ele almıştır. Nitekim Süveyş bu kapsamda değerlendirilmektedir. Dünya üzerindeki önemli kanal ve boğazları egemenliği altında tutan güçler dünya politikasını da denetleyecektir. Mahan, deniz alanlarında kayda değer ölçüde doğal kaynaklar olduğunu ifade ederek denizlere sahip olmanın gerektiğini ortaya koymaktadır.

⁹⁸ Örmeci, 2021: 177.

⁹⁹ Keser, 2014: 102.

¹⁰⁰ Algür ve Ercan, 2021: 195.

¹⁰¹ Koçer, 2021: 128.

¹⁰² Hava, 2020: 679.

¹⁰³ Kurt, 2021:12.

Kıbrıs Adası, Doğu Akdeniz'in kalbidir. Deniz Hakimiyeti'ne göre Kıbrıs'ı denetim altına alacak güç Akdeniz üzerinde hakimiyet elde edecektir. Bu bağlamda uluslararası ticarete kilit pozisyonunda olan Doğu Akdeniz, doğu ve batıyı bağlayan coğrafi konumu ve Karadeniz devletlerinin ticari geçiş noktası olması hasebiyle önemlidir.¹⁰⁴

Alexander De Seversky'nin Hava Hâkimiyet Teorisi'nde temel vurgulanan fikir en önemli stratejik güç hava gücüdür. Hava gücü gelişmiş ülkeler sahip olduğu üstünlükle dünya üzerinde hâkimiyet kurabilmektedir. Bu teoriyi Doğu Akdeniz özelinde değerlendirdiğimizde Kıbrıs hava hakimiyeti için önemli bir yer olduğu ortaya çıkmaktadır.

Spyman'ın geliştirmiş olduğu Rimland, Kenar kuşak anlamına gelmektedir. Söz konusu kelime incelendiğinde rim (kenar) ve land (toprak)'ın birleşiminden oluşmaktadır. Bu teori Avrasya'yı denetim altına alacak bir gücün Dünya hâkimiyetini elde edeceğini görüşünü savunmaktadır. Kaynak ve deniz kıyısına ulaşım bu görüşün temel bileşenleridir. Bu kapsamda Avrasya kıyıları Kenar Kuşak'ın karşılığıdır. Kenar Kuşak ticari güzergahları da içinde barındırmaktadır. Spykman'ın Kenar Kuşak Teorisi ile Avrasya belirtilmektedir. Kenar Kuşak devletleri karasal ve denizel egemenliklerini korumakla yükümlüdür.¹⁰⁵ Spykman'ın Kenar Kuşak Teorisine göre tüm güç merkez bölgede olmayıp çevre ülkeler de bu güce katılmaktadır. Yazara göre Avrasya'yı kontrol eden güç dünya üzerinde de etki sahibi olacaktır.

Kenar Kuşak teorisi enerji jeopolitiği bağlamında ele alındığında II. Dünya Savaşı sonrası dönemde enerji rezervlerinin değerinin zamanla artmasıyla doğal kaynakların enerji jeopolitiği kapsamında güvenlik kavramı dahilinde incelenmesi aktörlerin doğal kaynaklar üzerindeki denetimini etkilemektedir. Enerji rezervlerinin ve ticaret yollarının bulunduğu bölgeler enerji jeopolitiği bağlamında değerlidir. Enerji stratejileri ortaya konulurken bu coğrafyada mevcudiyet önemli hale gelmektedir.

Kenar Kuşak teorisine göre kenar kuşak devletlerine sahip olan Avrasya üzerinde denetim kurabilmektedir. Bu teori Doğu Akdeniz'de Kıbrıs özelinde incelendiğinde Kıbrıs üzerinde egemenlik kuracak gücün Doğu Akdeniz'i denetleyebileceği varsayımına ulaşılmaktadır. Böylece Kenar Kuşak teorisi bağlamında Akdeniz transfer konumunda bulunduğu için hava üsleri ve uçak pistleri kenar kuşak için önemlidir. Doğu Akdeniz merkez bölge olarak belirirken kenar kuşak devletleri Yunanistan, İsrail, Kıbrıs Rum Yönetimi, KKTC, Mısır ve Türkiye Cumhuriyeti'dir. Nitekim Türkiye, Doğu Akdeniz üzerinde denetim kurmak isteyen aktörler için adımları titizlikle takip edilen bir ülke olmaktadır. Sonuç olarak '*Türkiye'ye hâkim olan Doğu Akdeniz'e hâkim olacaktır.*' fikri doğmaktadır.

¹⁰⁴ Ceylan, 2018: 37.

¹⁰⁵ Kurt, 2021:13.

Avrupa, Asya ve Afrika'da denetim kurmak isteyen her bir aktör yönünü Doğu Akdeniz'e çevirmiştir. Doğu Akdeniz'in bu üç kıta arasında geçiş merkezi olması ve önemli kanal ve boğazları bulundurması aktörlerin böyle bir politika izlemesinin en temel nedeni olmuştur. Bölgenin jeopolitik ve jeostratejik konumu gereği tarihin her döneminde büyük güçlerin mücadele alanı haline gelmiştir.

Deniz ticaretinin yürütüldüğü ve Orta Doğu kaynaklarının Batı'ya sevk edilmesi hususunda Doğu Akdeniz önemlidir. Bu kapsamda ticarete üstün konumda olmak isteyen devletler ilgilerini deniz alanlarına yönlendirmiştir. Ayrıca zengin yeraltı kaynaklarına dayanan Doğu Akdeniz bölgesinin önemi son dönemde keşfedilen rezervleri sonucunda artmıştır. Böylece bölgede keşfedilen rezervlerin paylaşılması konusu deniz yetki alanlarını gündeme getirmiştir. Bu bağlamda Doğu Akdeniz, Asya ve Avrupa arasında yer alan bir bölge olduğu için ticarete özellikle enerji keşifleri sonucunda enerji ticaretinde söz sahibi olmak isteyen aktörler bu bölgede enerji rekabetine girmişlerdir. Sonuçta dünyadaki önemli kanal ve boğazları içerisinde bulunduran Doğu Akdeniz havzanın önemi giderek artmıştır.

1.6.Doğu Akdeniz'in Enerji Görünümü

Doğu Akdeniz'deki önemli enerji havzaları Nil, Afrodit, Leviathan ve Herodot sahalarıdır (Ek-2). Doğu Akdeniz'de ilk enerji faaliyetleri 1960 yılında İsrail tarafından gerçekleştirilerek İsrail NOA ve MARİ-B isimli sahalarında yapılmıştır. 1999 yılındaki enerji keşiflerinde ilk somut olay Ashkelon Noa sahasında gerçekleşmiştir.¹⁰⁶ İsrail'in peş peşe gerçekleştirdiği bu keşifler doğalgaz arama çalışmalarının yoğunlaşmasına neden olmuştur.¹⁰⁷ İsrail'den sonra bölge ülkelerinden olan Mısır ve İtalya da Doğu Akdeniz'de enerji araştırmalarında bulunmuştur. İtalya menşeli ENI şirketi Mısır açıklarında doğalgaz keşiflerine imza atmıştır.¹⁰⁸ İsrail'in 2009-Tamar ve 2010- Leviathan sahaları ile Mısır'ın 2015- Zohr sahasında yapılmıştır.

Doğu Akdeniz'de ilk önemli açık deniz keşfi Ocak 2009'da ABD merkezli Noble Energy ve İsrailli Avner, Delek Drilling, Isramco ve Dor şirketlerinin ortaklığıyla araştırılan Tamar 1 sahasında gerçekleştirilmiştir. Mart 2009'da İsrail, Dalit 1 sahasında doğal gaz keşfine imza atmıştır. Delek Sondaj Şirketi verileri kapsamında Tamar-1 ve Dalit-1 sahalarında var olan doğal gaz miktarı ortalama 320 milyar metreküp olup Delek yetkililerine göre söz konusu

¹⁰⁶ Unç, 2022: 140.

¹⁰⁷ Şahin ve Günar, 2021: 22.

¹⁰⁸ Özvarış, 2022: 56.

sahalardaki doğal gaz rezervleri İsrail'in yaklaşık 20 senelik rezerv talebine yeteceğini ileri sürmektedir.¹⁰⁹

İsrail'in ilk büyük keşfinden sonra Noble Energy Şirketi, 29 Aralık 2010 tarihinde İsrail'in Leviathan sahasında doğal gaz keşfetmiştir. Noble, bu keşif sonucunda Doğu Akdeniz'de ortalama 16 trilyon metreküp doğal gaz bulunduğunu açıklamıştır. İsrail ve Mısır deniz açıklarında enerji kaynaklarının keşfedilmesi, büyük petrol şirketlerinin ve küresel güçlerin ilgisini bölgeye çekmiştir.

Leviathan havzasında ortalama 3,45 trilyon metreküp doğal gaz ve 1,68 milyar varil petrol olduğu düşünülmektedir.¹¹⁰ Nil Deltası Havzası'nın yaklaşık 1,8 milyar varil petrol ve 6,3 trilyon metreküp doğal gaz rezervi olduğu varsayılmaktadır.¹¹¹ ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi'nin 2010 yılında yayınladığı belge kapsamında söz konusu havzalarda 10 trilyon metreküp üzerinde doğal gaz potansiyeline sahip olduğu varsayılmaktadır.¹¹² Bu varsayım ile Doğu Akdeniz'in küresel ölçekte en büyük doğal gaz yataklarına ev sahipliği yaptığı sonucuna varılmıştır.¹¹³

2011 yılında Noble Enerji Şirketi, Kıbrıs'ta bulunan Afrodit sahasında yaklaşık 200 milyar metreküp doğal gaz rezervine ulaşmıştır. İtalyan menşeli ENI şirketi 2012 senesinde Mısır açıklarında 850 milyar kübik değerinde doğal gaz keşfine imza atmıştır. Mısır kıyılarında ise en büyük gaz keşfi 2015 yılında ENI ve ROSNEFT şirketleri tarafından gerçekleştirilmiştir. 2018 yılında Kıbrıs'ta "Glaucus" sahasına ilişkin petrol ve gaz arama faaliyetleri Exxon Mobil ve Qatar Petroleum tarafından yürütülmüş ve bu sayede hacimsel bir oranda gazın varlığı kanıtlanmıştır.¹¹⁴ 2015'te Mısır'ın Zohr sahasında yürütülen arama girişimleri Doğu Akdeniz'de enerji rezervleri potansiyelini açığa çıkarmada önemli bir mihenk taşı olmuştur.¹¹⁵

Bu veriler ışığında İsrail'in ispatlanmış toplam rezerv miktarının ise 1 trilyon metreküpten fazla doğal gaz ve 2 milyar varil petrol olduğu varsayılmaktadır.¹¹⁶ Nil Deltası ve Levant Havzası'nda toplam 10 trilyon metreküp üzeri doğalgaz rezervleri vardır. Yapılan araştırmalar sonucunda ortaya konulan raporlar devletlerin enerji politikalarında neden Doğu Akdeniz'e önem verdiğini açıklamaktadır. Özellikle Tamar ve Leviathan sahalarında kayda değer ölçüde doğalgaz rezervlerinin keşfi uluslararası sistemde yer alan tüm aktörlerin Doğu

¹⁰⁹ Şahan, 2021: 58.

¹¹⁰ Doğan, 2021: 80.

¹¹¹ Aksoy, 2016: 2.

¹¹² Karbuz, 2019: 5.

¹¹³ Şahan, 2021: 58.

¹¹⁴ Türkilli, 2022: 48.

¹¹⁵ Şahan, 2021: 59.

¹¹⁶ <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-israil-normallesmesinin-enerji-boyutu/2531776> (erişim 10.10.2022).

Akdeniz'e yönelmesine neden olmuştur. Doğu Akdeniz'de keşfedilen rezerv miktarlarının net bir değeri belli olmamakla birlikte sadece ortalama olarak belirtilmiştir.

1.7.Doğu Akdeniz'in Enerji Rezervleri Bağlamında Önemi

Doğu Akdeniz'e tarihin her aşamasında jeopolitik olarak önem atfedilmiştir. Doğu Akdeniz'in konumu itibariyle uygarlıkların ve imparatorlukların güç mücadelesinin yaşandığı bölge olmuştur. 2000'li yıllarda Doğu Akdeniz'de bulunan enerji kaynakları bölgedeki enerji denklemini şekillendirmiştir. Doğu Akdeniz'in mevcut güncel sorunların yaşandığı bölge olması ve küresel veya bölgesel tüm aktörlerin bu bölgede politika üretmesi çalışmaya dinamik bir yapı kazandırmıştır.

Uluslararası siyasette önemi giderek artan bölge olan Doğu Akdeniz'de ülkelerin enerji konusunda antlaşma imzalaması ve bölgesel iş birlikleri geliştirmeleri nihayetinde enerji güvenliği çerçevesinde stratejiler oluşturmalarına neden olmuştur. Enerji denkleminde yaşanan devletler arası enerji yarışı enerji güvenliği problemini doğurmuştur.

İsrail, Akdeniz'deki Leviathan ve Tamar sahalarında 1 trilyon metreküp üzerinde kanıtlanmış doğal gaz keşfine imza atmıştır. Afrodit sahasında ise 100 milyar metreküp doğal gaz vardır. Bunlara ek olarak İtalyan menşeli ENI ise Zohr açıklarında 850 milyar metreküp doğal gaz bulmuştur.¹¹⁷ Oslo Barış Araştırmaları Enstitüsü, Lübnan MEB'inde 708 milyar metreküp doğal gaz olduğunu tespit etmiştir.

Doğu Akdeniz'de aktörler günümüzde enerji kaynakları üzerinde denetim kurmak ve uygun fiyatlarla ithal etme hususunda birbirleriyle rekabet halindedir. Doğu Akdeniz'de gerçekleşen tüm keşifler bölgenin enerji potansiyelini ortaya koymaktadır. Keşiflerin hemen ardından iş birliğine katkı sağlayacağı düşünülmüş olsa da zamanla bölgedeki potansiyel rezervler ülkeleri çatışmaya itmiştir. Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji rezervleri sonucu bölge ülkeler arasında enerji satrancının yaşandığı yer haline gelmiştir. Sonuçta ülkeler arasında gerçekleşen rekabet deniz yetki alanı sorununa dönüşmüştür.¹¹⁸

¹¹⁷ Yılmaz, 2018: 2.

¹¹⁸ Şahan, 2021: 59.

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ'DE ENERJİ REKABETİ VE AKTÖRLERİN POLİTİKALARI

2.1. Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları

Deniz yetki alanları hususunda ihtilafların bulunduğu Doğu Akdeniz'de kıyıdaş ülkeler bölgedeki doğal kaynaklardan yararlanmak için deniz yetki alanları belirlemişlerdir. Doğu Akdeniz'de Lozan Antlaşmasını ve uluslararası hukuk kurallarını ihlal eden devletler bölgede güvenlik sorunlarına neden olmuştur. Doğu Akdeniz'de var olan doğal kaynak rezervlerinin dağılımına dair temel problem; bölge ülkelerin deniz yetki alanlarını sınırlandırma hususunda hangi ilke ve yöntemlere başvuracağı olmuştur. Sahildar her ülke kendi deniz yetki sahalarındaki denetimini belirleyebilmektedir. Kıyıdaş devletlerin deniz yetki alanları konusunda farklı tezler benimsemesi bölgede ihtilafları ortaya çıkarmıştır.

Doğu Akdeniz'deki gerilimlerin ana sebebi, MEB ve kıta sahanlığı kavramları başta olmak üzere deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda taraflar arasında uzlaşının olmamasıdır.¹¹⁹ Doğu Akdeniz'de ortak bir uzlaşma ile oluşturulmuş bir MEB anlaşması olmadığı için devletler rekabet içerisine girmiştir. Türkiye'nin deniz yetki alanları sınırlandırmasına yönelik oluşturduğu ileri sürdüğü savlar Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi'nin görüşleriyle örtüşmemektedir. Bu devletler arasında fikir birliği olmaması kıta sahanlığı ve MEB konularına olan farklı yaklaşımlarından kaynaklanmıştır.

Devletlerin kara topraklarından ziyade deniz ve hava sahaları da o ülkenin egemenliği için korunması gereken alanlardır. Buradan hareketle denize sahili bulunan devletler deniz hukukundan doğan kıta sahanlığı ve MEB kavramlarından doğan haklarını korumak o devletin bekası için elzemdir. Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırması yapılırken bütün aktörlerin hak ve menfaatleri göz önünde bulundurulması uluslararası hukuk tarafından kabul edilen görüştür.¹²⁰

Deniz yetki alanları sınırlandırılması konusu uluslararası bir nitelik taşımaktadır. Neticede herhangi bir devlet tek başına deniz alanlarını kendi inisiyatifiyle oluşturamamaktadır. Deniz alanları sınırlandırılması kıyıdaş ülkelerin ulusal güvenliğine ek olarak uluslararası

¹¹⁹ Şahan, 2021: 51.

¹²⁰ https://www.mfa.gov.tr/no_-181_-5-agustos-2011_-gkry_nin-dogu-akdeniz-de-petrol-ve-dogalgaz-arama-faaliyetleri-hk_.tr.mfa (erişim tarihi: 03.04.2022).

toplumun da güvenliğini de etkileyeceği için uluslararası hukuk göz önünde bulundurularak oluşturulması gerekmektedir.¹²¹

Öncelikle Doğu Akdeniz'deki enerji rekabetinin açıklanabilmesi amacıyla deniz hukuku içerisinde yer alan terimler açıklanacaktır. Bu nedenle 1958 Cenevre Deniz Hukuku Konferansı ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi bağlamında kıta sahanlığı ve MEB terimleri incelenerek bu kavramların kıyı devletine tanıdığı haklar üzerinde durulacaktır. Kıta sahanlığı ve MEB kavramlarının ne anlama geldiği ve kıyı devletinin söz konusu sahalarda hangi haklardan yararlanabileceği analiz edilecektir.

2.1.1. Karasuları

Karasuları, kıyı devletinin kara toprağını kapsayarak açık deniz alanlarına doğru ilerleyen deniz sahasıdır. Karasuları sahil devletinin egemenliği altındadır.¹²² 1982 BMDHS'de düzenlenen kara suları kavramı esas hattan başlamak üzere ölçülen 6-12 mil olarak belirlenen deniz alanını belirtmektedir.

Ülkelerin ulusal egemen bölgeleri olan kara sularında söz konusu olacak devletlerin denetim yetkileri vardır.¹²³ Kıyı ülkesi kara sularının üzerindeki hava sahasında ve yer altı ve üstünde bulunan doğal kaynakların denetimine sahiptir.¹²⁴ Karasuları üstündeki hava sahası ve deniz yatağı alanları sahildevletinin denetimindedir. Üçüncü devletler bu alanlardan zararsız geçiş kapsamında geçerek sahildevletinin haklarına hâle getirmez. Ticari gemiler de zararsız geçiş hakkına sahiptir.¹²⁵

2.1.2. Kıta Sahanlığı

Kıta sahanlığı kavramının ilk olarak incelenmesi 1945 tarihli Truman bildirisi bağlamında uluslararası hukuk literatürüne girmiştir.¹²⁶ ABD'nin deniz altındaki petrole olan arzusu bu kuralın doğmasına yol açmıştır.

Kıta sahanlığı kavramı uluslararası örf ve âdet hukuku haline gelmiştir. 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ülkelerin kıta sahanlığının sınırlarını, hak ve yetkilerini belirlemiştir. Bu sözleşme kapsamında kıta sahanlığı terimine yer verilmiştir. Sonuçta Kuzey Denizi davasında kıta sahanlığı örf ve âdet hukuku niteliği kazanmıştır.¹²⁷ Devletler arasında kabul edilen kavram

¹²¹ Açıkgönül, 2012: 19.

¹²² Kütükçü ve Kaya, 2016:83.

¹²³ Tok, 2021: 4.

¹²⁴ Tok, 2021: 5.

¹²⁵ Kütükçü ve Kaya, 2016:83.

¹²⁶ Kozanoğlu, 2022: 59.

¹²⁷ Açıkgönül, 2012: 36.

Birinci Deniz Hukuku Konferansı'nda konuşulmuştur. Önce 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nde ardından 1982 BMDHS'de kıta sahanlığına dair tanımlar yapılmıştır.

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesine göre kıta sahanlığı; *‘‘Kıyıya bitişik fakat karasuları sahasının dışında 200 metre derinliğe kadar olan sualtı alanlarının deniz yatağını ve toprak altını veya o derinliğin ötesinde, üstteki suların derinliğinin zikredilen alanların doğal kaynaklarını işletmeye imkân tanıdığı yere kadar uzanan yerlerdir’’* Bu tanım kıta sahanlığının derinlik ve işletilebilirlik durumuna atıfta bulunmuştur.¹²⁸

BMDHS, kıta sahanlığı kavramına katkısı genişlik ve doğal uzantı şeklinde olmuştur. Kıta sahanlığı, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 76. Maddesinde tanımlanmıştır. 1982 BMDHS'ye göre kıta sahanlığının sınırları kıyı ülkesinin karasularının genişliğinin ölçüldüğü esas hatlardan başlamak üzere 200 deniz miline kadar uzanabilecektir.

Kıta sahanlığı sınırlandırması hakkında 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi (CKSS) ve 1982 BMDHS değişik iki görüş ortaya koymuştur. CKSS'ye göre sınırlandırma antlaşma veya eşit uzaklık prensibi doğrultusunda yapılmalıdır.¹²⁹ BMDHS'nin *‘‘Sahilleri bitişik ve karşı karşıya bulunan devletler arasında kıt'a sahanlığının sınırlandırılması’’* başlıklı 83.maddesi kapsamında başlık dahilinde yapılacak sınırlandırma uluslararası hukuk dahilinde anlaşma ile belirlenecektir. Bu sözleşme gereği sınırlandırma hususunda spesifik bir uygulama mevcut değildir. BMDHS'ye göre kıta sahanlığı oluşturulurken *‘‘ex aequo et bono’’* yani hakça ilkeler göz önünde bulundurulacaktır.¹³⁰

Kıta sahanlığı sınırlandırmasında temel ilke hakça çözümün esas alınacağıdır. BMDHS, kıta sahanlığı sınırlandırması hususunda meydana gelecek fikir ayrılıklarında net bir tavır ortaya koyamamıştır.¹³¹ Söz konusu maddeye gereğince sahilleri bitişik ve karşı karşıya bulunan devletler bu sınırlandırmayı hakkaniyet prensibine göre oluşturmalıdır.¹³² Bu hakkaniyet prensibi uluslararası hukuk çerçevesinde yapılacak anlaşma ile belirlenecektir.

Kıta sahanlığı sahildar devlete deniz yatağının altı ve üstünde var olan bütün haklardan yararlanma olanağı tanıyan hukuki geçerliliği olan bir deniz yetki sahasıdır. Sahildar devletin bu deniz alanlarında bazı hakları vardır. Kıta sahanlığının hukuksal statüsüne göre; devletlerin kıta sahanlığını ilan etme zorunluluğu olmadığı gibi kıyıdaş devletlerin bu haklarından yararlanırken de herhangi bir ilanda bulunma zorunluluğu yoktur. Nitekim söz konusu haklar, kıyı ülkelerin doğal haklarıdır. Kıta sahanlığının verdiği haklar ab initio (başlangıçtan beri) ve ipso facto (kendiliğinden) niteliktedir. Fakat kıyı devleti dışında herhangi bir devlet sahildar

¹²⁸ Dalar, 2019: 52.

¹²⁹ Dalar, 2019: 153.

¹³⁰ Peker, Oktay ve Şensoy, 2019: 89.

¹³¹ Açıkgönül, 2012: 39.

¹³² Tok, 2021: 5.

devletine haber vermeden bu haklardan yararlanamamaktadır. Diğer devletler sahildevletinin öne sürdüğü biçimde bu deniz alanlarında petrol veya doğalgaz boru hattı kurabilecektir.¹³³

Kıta sahanlığının kıyı devletine getirdiği bu doğal haklar deniz tabanı dibinde mevcut olan madenler ve canlı olmayan kaynaklardır. Bir devlet toprağının deniz altındaki uzantısından uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde yararlanabilmektedir.¹³⁴ Kıta sahanlığı terimi deniz üstünü değil deniz tabanına dair konuları ele almaktadır. BMDHS'nin 77. Maddesi uyarınca kıyı devletinin kıta sahanlığı doğrultusunda söz konusu alanlarda canlı veya cansız doğal kaynakları araştırma hakları vardır.¹³⁵

Sonuç olarak kıta sahanlığı coğrafi bakımdan kara parçasının deniz tabanlarındaki eklentisi anlamına gelirken hukuksal açıdan başlangıç noktası karasularının ileri olup uzaklığı ve derinliği olan bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Örf ve âdet kuralı olan kıta sahanlığı çerçevesinde ortak karara varılmış bir görüş mevcut değildir.¹³⁶

2.1.3. Münhasır Ekonomik Bölge

1982 BMDHS'ye Münhasır Ekonomik Bölge, karasularından başlamak üzere 200 deniz miline kadar uzanan sahalarda canlı veya canlı olmayan kaynaklara ilişkin olup deniz yatağı ve toprak altındaki kaynaklara ilişkindir. III. Deniz Hukuku Konferansı kapsamında MEB kavramı uluslararası bir nitelik kazanmıştır.

BMDHS'nin 56. ve 60. maddeleri kapsamında sahildevlet, MEB alanlarında canlı ya da cansız kaynakların kullanımı, işletimi ve korunmasıyla ilgili tüm yönetim hakkını tanımaktadır. MEB, bir ülkenin saptanan deniz alanında deniz kaynaklarını keşfetme ve kullanma konusunda temel haklar elde ettiği sahalardır.¹³⁷

MEB'in kıta sahanlığından ayrılan yönü ekonomik ve hukuki özelliğidir. MEB ilanı bu noktada zorunludur. MEB, kıta sahanlığına göre kıyı devletine kapsamlı haklar sunmaktadır.¹³⁸ MEB, kıta sahanlığından farklı olarak fosil kaynakların işletilme ve kullanımına olanak tanıyan bir haktır. Bu kapsamda sahildevlet ülkelerin MEB hakları ekonomik temellidir.¹³⁹ Kıyı devleti MEB alanında istediği bilimsel keşiflerde bulunma yetisi bulunmaktadır.¹⁴⁰ Devletlerin MEB alanlarından yararlanmasının şartı MEB ilan etmeleridir.

1982 BMDHS'nin 5.kısımında yer verilen MEB konusu;

¹³³ Kütükçü ve Kaya, 2016: 83.

¹³⁴ Kozanoğlu, 2022: 59.

¹³⁵ Dalar, 2019: 154.

¹³⁶ Erenoğlu, 2019: 72.

¹³⁷ Katman, 2013: 23.

¹³⁸ Dalar, 2019: 159.

¹³⁹ Kütükçü ve Kaya, 2016: 85.

¹⁴⁰ Ülger, 2021: 160.

“Deniz yatağı üzerindeki sularda, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynaklarını araştırılması, işletilmesi muhafazası ve yönetimi konuları ile; aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgarlardan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen haklar”

şeklinde ele alınmıştır.¹⁴¹

İki ya da üzeri devletlerin deniz yetki alanlarının çakışması durumunda deniz alanlarında sınırlandırma söz konusu olmaktadır. Kıyıdaş ülkeler MEB’in tanıdığı haklardan faydalanmak için MEB’i oluşturması gerekmektedir. MEB belirlenirken iki yöntem vardır. Birincisi ilan iken bir diğeri anlaşmadır. Sahildar devletin kıta sahanlığı açıklarken herhangi bir ilana gerek yoktur, fakat devletler MEB alanlarını saptarken ilan şartı vardır.¹⁴² Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi kapsamında kıyısı bulunan ülke oluşturduğu MEB’in haritası ve coğrafi koordinatlarına dair liste yayınlamakla yükümlü olup bir örneğini BM Genel Sekreterliği’ne sunması gerekmektedir.¹⁴³

Kıta sahanlığı sınırlandırmasında hakkaniyet ilkesi, orantılılık ve karasularını kapatmamak, coğrafyanın üstünlüğü, anakaraların üstünlüğü, uluslararası hukuk kurallarını esas alınmalıdır.¹⁴⁴ Sınırlandırma için diğer bir yöntem antlaşmadır. Antlaşmanın hakkaniyet prensibi doğrultusunda uluslararası hukuk kurallarına uygun oluşturulması gerekmektedir.¹⁴⁵ Kıyıları bitişik veya karşı karşı olan devletlerin sınırları uluslararası anlaşmalarla saptanacaktır görüşü kapsamında Doğu Akdeniz’de yapılacak sınırlandırmalar tek yanlı bir şekilde oluşturulmaktan ziyade anlaşmalarla belirlenecektir.¹⁴⁶

1982 BMDHS’ni 123. maddesi “*Kapalı veya yarı kapalı bir denizi çevreleyen devletler, haklarını kullanırken ve bu Sözleşme kapsamındaki görevlerini yerine getirirken birbirleriyle iş birliği yapmalıdır*” ilkesini öngörmektedir.¹⁴⁷

1982 BMDHS’ye göre kıyıları yan yana bulunan ya da karşı karşıya gelen devletlerin deniz yetki alanlarına dair sınırlandırma tek yanlı verilecek bir kararla belirlenmemelidir. Sınırlandırma yapılırken dikkate alınacak husus hakkaniyet ilkesidir. Uluslararası hukuka göre spesifik bir yöntemden ziyade hakkaniyete dayalı çözüm önerilmektedir. Deniz sınırları belirlenirken tek yanlı uygulama yöntemi yoktur. İyi niyetlilik sonucu bir anlaşma yapılması uygundur. Bu nedenle sınırlandırmada baz alınacak faktör coğrafi yapılarıdır.¹⁴⁸

¹⁴¹ Kılıç, 2022: 5.

¹⁴² Çakırca, 2022: 27.

¹⁴³ https://insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti_366.html (erişim tarihi: 12.03.2022).

¹⁴⁴ Denizli, 2022: 90.

¹⁴⁵ Sali, 2022: 40.

¹⁴⁶ Avan, 2020: 90-91.

¹⁴⁷ Acer, 2020: 23.

¹⁴⁸ Gökalp, 2008: 48.

1982 BMDHS'nin 74.maddesi MEB sınırlandırılması hususunda izlenecek yol; *“Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. maddesinde belirtildiği şekilde uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile yapılacaktır.”* şeklindedir.¹⁴⁹ Sonuç olarak MEB sınırlandırmaları hakkaniyet prensibi doğrultusunda uluslararası hukuk kurallarına uygun olacak şekilde yapılmalıdır.¹⁵⁰

1982 BMDHS'ye göre kıyıdaş ülkeler MEB ilan ederken karşılıklı sahiller arasında en az 400 mil bir uzaklık bulunmalıdır. Karşılıklı uzantı 400 milin altında olması durumunda hakkaniyet ilkesi söz konusu uygulanmalıdır. Doğu Akdeniz'de sahil devletleri arasındaki deniz mesafesi hiçbir yerde 400 mili geçmemektedir.¹⁵¹ Doğu Akdeniz'de kıyıların birbirine olan mesafesi ortalama 300 deniz milidir. Doğu Akdeniz'de karşılıklı kıyıları arasındaki uzaklık dört yüz deniz milinden az olduğu için sahil devletleri arasında gerilimler yaşanmıştır. Bu nedenle Doğu Akdeniz'de kıyıdaş ülkelerin MEB'leri iç içe geçmiş ve sorunlara yol açmıştır.¹⁵² Türkiye, Doğu Akdeniz'deki sınırlandırmanın hakça olmasını istediği için sınırlandırma konusunda coğrafi koşullar, sahil şeridi uzunluğu ve oransallık ilkesinin temel olarak dikkate alınmasını istemektedir.¹⁵³

2.2. Aktörlerin Politikaları

Doğu Akdeniz'deki zengin enerji rezervleri aktörler arasında üzerinde denetim kurulmak istenilen güç mücadelesinin olduğu bir alana evrilmiştir. Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji rezervleri birçok aktörün ilgisini bölgeye yönlendirmesine yol açmıştır. Doğu Akdeniz'deki enerji potansiyelinden pay almak isteyen bölgesel güçlerin yanı sıra küresel aktörler de Doğu Akdeniz'deki enerji denklemine eklenmiştir. Her devlet kendi ulusal çıkarlarını gözeterek politikalar oluşturmuştur. Uluslararası enerji firmalarının da Doğu Akdeniz'de faaliyet göstermesiyle bölgede çok aktörlü bir yapı oluşmuştur. Bölge ülkeleri Türkiye, İsrail, Filistin, Lübnan, Suriye, Mısır, Libya, Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi olurken Küresel aktörlerden küresel aktörler ABD, Almanya, AB, Çin, Fransa, İngiltere, NATO ve Rusya olmuştur.

Doğu Akdeniz'de bugüne kadar keşfedilen enerji rezervleri bölgesel ve küresel aktörlerin ilgi odağı haline gelerek Doğu Akdeniz enerji rekabetlerinin olduğu arenaya

¹⁴⁹ Gür, 2020: 55.

¹⁵⁰ Kedikli ve Deniz, 2015: 417.

¹⁵¹ Şahan, 2021: 51.

¹⁵² https://insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti_366.html (erişim tarihi: 12.03.2022).

¹⁵³ <https://sputniknews.com.tr/turkiye/201905171039087376-cavusoglundan-bm-ve-abye-dogu-akdeniz-%20mektubu/>

dönüşmüştür. Doğu Akdeniz’de doğal kaynaklardan pay elde etmek isteyen ülkeler kendi ulusal çıkarlarını doğrultusunda bölgesel politikalar oluşturmaktadır. Devletlerin bölgesel enerji politikalarını incelemek Doğu Akdeniz’deki enerji diplomasisini analiz etmek için elzemdir. Bu kapsamda İsrail, Mısır, Lübnan, Kıbrıs Rum Yönetimi, KKTC, Yunanistan, Suriye ve Libya’nın bölgesel tutumları ortaya konulacaktır.

2.2.1. Bölge Ülkelerinin Doğu Akdeniz Politikaları

Türkiye ve diğer bölgesel ülkenin Doğu Akdeniz’de izlediği politikalar analiz edilecektir. Bölgeye kıyısı olan ülkelerin politikalarının analiz edilmesiyle tezin ana inceleme konusu olan Türkiye’nin Doğu Akdeniz politikasındaki yönelimlerin izahı kolaylaşacaktır. Böylece tezin bu bölümünde uluslararası hukuka göre Doğu Akdeniz’deki doğal kaynaklar üzerinde bölgeye kıyısı olan Mısır, Türkiye, KKTC, Kıbrıs Rum Yönetimi, Lübnan, Suriye ve Filistin- İsrail hak sahibi olan aktörlerin bölgeye yönelik politikaları incelenecektir.

2.2.1.1. Türkiye

2020 yılındaki T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı verileri kapsamında Türkiye yılda 40-45 milyar metreküp doğalgaz tüketmekte olup enerji talebi yılda ortalama %5 değerinde artmaktadır.¹⁵⁴ Uluslararası Enerji Ajansı’na göre 2025 yılına kadar Türkiye’nin enerji tüketim oranı yaklaşık iki kat artacaktır. Bu bağlamda Doğu Akdeniz’de enerji merkezi olma gayesi taşıyan ve iç talebi karşılamak isteyen Türkiye’nin bölgedeki enerji kaynaklarına ihtiyacı vardır.

Türkiye’nin bulunduğu jeostratejik konum diğer bölgesel aktörlere kıyasla daha avantajlıdır. Deniz Hakimiyet Teorisini geliştiren Mahan’a göre bir devletin gücü kıyı uzunluğu ve sahip olduğu limanların kapasitesiyle ölçülmektedir. Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı şeridinde sahip olan Türkiye’yi bu görüş çerçevesinde incelediğimizde bölgedeki liman sayısını artırması ve denetim bölgelerinde gücünü yükseltmesi kaçınılmazdır.¹⁵⁵ Nitekim Doğu Akdeniz’deki bu coğrafi konumunu kullanan Türkiye bölgedeki deniz yetki alanları konusunda hak iddia ederek bölgesel politikalarını oluşturmuştur.

Türkiye, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi’ne ve 1982 BMDHS’ye taraf olmamıştır. Sözleşme çekince koymayı onaylamadığı için bazı hükümlerine çekince koyarak katılması da mümkün olmamıştır. Zamanla teamül haline gelerek uluslararası hukuk kuralı gereği teamülü kabul etmeyen bir ülkeye karşı kural bağlayıcı değildir. Türkiye, BMDHS’nin

¹⁵⁴ <https://www.mfa.gov.tr/enerji-diplomasisi.tr.mfa>. (erişim tarihi: 16.03.2022).

¹⁵⁵ Algür ve Ercan, 2021: 200.

bazı maddelerine karşı gelmektedir. Bu nedenle sözleşme maddeleri Türkiye için yükümlülük getirmemektedir.¹⁵⁶

Türkiye BMDHS'ye taraf olmasa da MEB ilan etme hakkı vardır. Türkiye, Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı sınırlandırılmasının uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde hakkaniyet ilkesine uygun olacak bir şekilde kıyı uzunlukları arasındaki orana göre yapılmasını savunmaktadır.¹⁵⁷ Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları sınırlandırılması orantılılık ve adaların durumu esas alınarak antlaşmalar yoluyla yapılması gerektiğini düşünmektedir.¹⁵⁸ Türkiye bölgedeki deniz yetki alanlarının kıyıdaş ülkeler arasında anlaşma kapsamında belirlenmesi gerektiğini düşünmektedir.¹⁵⁹ Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı sınırlandırması ana karaların adalardan üstün olduğu fikri doğrultusunda ana karalar baz alınarak hakça ilkeler doğrultusunda belirlenmelidir.¹⁶⁰ Orantılılık göz ardı edildiği bir durumda Türkiye için sınırlandırma orantısız bir durum meydana getirecek sahip olduğu kıyı uzunluğu ve elde edeceği deniz alanı arasında dengesizlik meydana gelecektir.¹⁶¹

2011 yılına kadar Türkiye, Doğu Akdeniz bölgesinde aktif siyaset izleyememiştir. Bu tarihte Kıbrıs Rum Yönetimi'nin kaynak arama çalışmaları yapması Türkiye'yi harekete geçirmiştir. Türk dış politikası 2016-2021 yılları arasında proaktif bir güvenlik algısı ortaya koymuştur.¹⁶² Türkiye'nin Doğu Akdeniz deniz yetki alanları konusunda hukuksal bağlamda sahip olduğu artı değeri diğer aktörler tarafından görmezden gelinmektedir. Buna ek olarak KKTC'nin de uluslararası hukuktan doğan bölgesel hakları göz ardı edilmektedir.¹⁶³ Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları konusunda Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Türkiye'nin bölgedeki haklarını göz ardı edip MEB anlaşmaları imzalaması sonucuna enerji güvenliğine karşı tehdit algılayan Türkiye kendi tezleriyle uyumlu politikalar oluşturmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti dış politikasını, Doğu Akdeniz'deki deniz sınırları belirlemede hakkaniyet ilkesinin gözetilmesi ve Kıbrıslı Türklerin adada var olan haklarının korunması şeklinde oluşturmuştur.¹⁶⁴ Bu kapsamda Türkiye'nin enerji güvenliğini korumak için izlediği politikalar; 21 Eylül 2011 tarihinde KKTC ile imzaladığı anlaşma ve 2019 yılında Türkiye ve Libya arasında Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının belirlenmesine dair mutabakat muhtırası imzalanmıştır. KKTC ada çevresinde toplam yedi tane münhasır bölge belirlemiştir.

¹⁵⁶ Tütüncü, 2021: 310.

¹⁵⁷ Acer, 2020: 25.

¹⁵⁸ Şafak, 2019: 15.

¹⁵⁹ Yayıcı, 2020: 79.

¹⁶⁰ Ülger, 2021: 60.

¹⁶¹ Şingil, 2020: 113.

¹⁶² Duran, İnat, Caner: 2020: 29.

¹⁶³ Algür ve Ercan 2021: 193.

¹⁶⁴ Şeker, 2020: 284

TPAO ve KKTC arasında ruhsatlandırma anlaşması oluşturulmuştur.¹⁶⁵ Libya-Türkiye muhtırası bölgedeki enerji denklemini etkilemiştir. Uluslararası hukuk doğrultusunda enerji denklemini kuran Türkiye bölgedeki savunmasına katkı sağlamıştır. Türkiye'nin Antalya Körfezi'ne hapsedilmesinin önü kapatılmıştır. Libya Meşru Hükümeti ve Türkiye'nin MEB antlaşması Türkiye için İsrail-Kıbrıs Rum Yönetimi-Yunanistan üçlüsüne karşı bölgede kazanım sağlamıştır.¹⁶⁶ Türkiye bu antlaşmanın BMDHS'ye uygun olduğunu belirterek Türkiye hak ve çıkarlarını hakkaniyet prensibine koruduğunu ifade etmiştir.

Türkiye KKTC ve Libya ile imzaladığı kıta sahanlığı anlaşmaları ile Doğu Akdeniz'de sismik ve sondaj faaliyetleri yürütmüştür. TPAO doğal kaynak arama ruhsatına sahip olarak Doğu Akdeniz'deki Türkiye varlığı somutlaşmıştır. Barbaros Hayreddin Paşa ve Oruç Reis sismik araştırma gemileri doğal kaynaklar için arama çalışmaları yaparken Fatih, Yavuz ve Kanuni sondaj gemileri keşfedilen enerji rezervlerini çıkarmak için görevli hale getirilmiştir.¹⁶⁷

TPAO, Doğu Akdeniz'de hareket serbestliği için 2017 senesinde ilk sondaj gemisi olan Fatih'i envanterine katarak bir yıl sonra Alanya-1 kuyusunda arama faaliyetlerine başlamıştır.¹⁶⁸ 2018 yılında ikinci sondaj gemisi olan Yavuz gemisi TPAO envanterine kazandırılmıştır. Üçüncü sondaj gemisi olan Kanuni gemisi de 2020'de TPAO envanterine eklenerek bölgedeki faaliyetlerine başlamıştır. Türkiye'nin sondaj gemilerinin yanı sıra sismik araştırma gemileri de bulunmaktadır.¹⁶⁹ 2013 yılında Barbaros Hayreddin Paşa sismik araştırma gemisi satın alınmıştır.¹⁷⁰ Söz konusu sismik araştırma gemisi 21 Nisan 2017 tarihinde Akdeniz'de araştırma faaliyetlerine girişmiştir.¹⁷¹ Oruç Reis sismik araştırma gemisinin inşası 2015 yılında tamamlanarak iki sene sonra Doğu Akdeniz'de arama girişimleri gerçekleştirmiştir. Oruç Reis'in bölgedeki faaliyetleri sonucunda Türkiye ve Yunanistan arasında ikili gerilimler sonucunda Merkel arabuluculuğuyla söz konusu gemi araştırmalarını durdurmuştur. 2020 yılının Ağustos ayında Türkiye, yayınladığı NAVTEX'ler ile çalışmalarına tekrar başlamıştır.

21 Temmuz 2020 tarihinde Türkiye Meis ve Rodos adaları arasında kalan alanda NAVTEX ilan etmiştir. Bu olay neticesinde Merkel öncülüğünde Almanya bölgede arabulucu rol üstlenmiştir. Türkiye, Almanya'nın bu girişimi neticesinde tartışmalı sulara arama gemisi yollamamıştır. Daha sonra 2. ve 3. parsellere Barbaros Hayreddin Paşa gemisini yönlendirerek

¹⁶⁵ Esengül, 2020: 97.

¹⁶⁶ Kılıç, 2022: 62.

¹⁶⁷ Çakırca, 2022: 35.

¹⁶⁸ Türkili, 2022: 52.

¹⁶⁹ Doğan, 2021: 93.

¹⁷⁰ Akcan, 2022: 93.

¹⁷¹ <https://dipam.org/avrupa-birliginin-dogu-akdeniz-politikasina-yansimalar-transatlantik-ittifaki/> (erişim tarihi: 26.09.2022).

çalışmalara devam etmiştir.¹⁷² Türkiye sahip olduğu deniz yetki bölgelerinde deniz kuvvetleri aracılığıyla uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarını savunmuştur.

Sonuç olarak verilen bilgiler ışığında Türkiye, bölgedeki gelişmelerden etkilenen ve bölgeyi etkileyen bir devlet olması sebebiyle Doğu Akdeniz'deki MEB krizleri bağlamında güvenlik dinamikleri politik hedeflerinin gündem maddelerindendir. Enerji arz güvenliği hususunda önemli bir geçiş koridoru olan Türkiye, Doğu Akdeniz'deki problemlerin uluslararası hukuk kuralları gereği hakça prensipler göz önüne alınarak çözülmesinden yana olmuştur. Türkiye BMDHS'ye resmen taraf olmasa da onun gerekliliklerine uyduğunu her zaman dile getirmiştir. Doğu Akdeniz'de ilan edilen MEB'ler Türkiye'nin ulusal güvenliğini etkilemiştir. Türkiye'nin bölgeden elde edeceği enerji kazancından ziyade bölgedeki ülkelerin deniz yetki alanları sınırlama konusu Türkiye'nin enerji güvenliği için önemli olmuştur.¹⁷³

Türkiye, Doğu Akdeniz'de tek yanlı girişimlerin karşısında durarak bölgede etki alanı yaratmak istemiştir. Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tek taraflı girişimlerini durdurulmaması durumunda her türlü araca başvuracağını söylemiştir. Yunanistan'ın uluslararası hukuka dayanmayan politikaları Türkiye'nin bölgedeki güvenliğini tehdit etmiştir. Kıbrıs Rum Yönetimi ve İsrail'in politik girişimleri Doğu Akdeniz'de siyasi gerilimleri tetiklemekle kalmayıp Türkiye'nin bölgedeki enerjiyi güvenlikleştirmesine yol açmıştır. Türkiye bu kapsamda ulusal egemenliğini korumak için diğer aktörlerin faaliyetlerine müsaade etmeyeceğini açıklamıştır. Türkiye, Doğu Akdeniz'de hem bölgesel hem de küresel güçlerle ancak hakça paylaşım ilkesi doğrultusunda hareket edilmesi gerektiğinin fayda sağlanacağı ileri sürülmüştür.

Türkiye ve GRKY arasındaki gerilim 1960'lı yıllarda başlamıştır. 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından yaklaşık 3 yıl sonra Kıbrıs'ta Rumlarla Türkler arasında tansiyon yükselmiştir. Nitekim bu olayların akabinde Türk ve Rum olmak üzere adada bölünme derinleşerek iki bağımsız yapı ortaya çıkmıştır.¹⁷⁴ 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonucunda adadaki sınırlar netleşmiştir. Türkiye ve Kıbrıs Rum Yönetimi arasında deniz yetki alanları uyuşmazlığının 2003 yılında derinleşmiştir. Bu yılda Mısır ve Kıbrıs Rum Yönetimi arasında imzalanan MEB anlaşması Türkiye- Kıbrıs Rum Yönetimi arasındaki sorunların fitilini ateşlemiştir. 2007 yılı itibarıyla Kıbrıs Rum Yönetimi'nin enerji şirketlerine ruhsatlar vermesi ile sorunların boyutu değişmiştir.

Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon rezervlerinin keşfi bölgedeki enerji denklemini değiştirmiştir. Bölgede tek taraflı MEB ilan eden Kıbrıs Rum Yönetimi, Kıbrıs Adasında

¹⁷² Denizli, 2022: 92.

¹⁷³ Kısacık ve Helvacıköylü, 2020: 138.

¹⁷⁴ Gür, 2020: 57.

bulunan hidrokarbon rezervlerinden tek başına faydalanma hevesine girerek adanın güney taraflarında arama faaliyetleri gerçekleştirerek ihaleler açmış ve sondaj faaliyetlerine girişmiştir. Doğu Akdeniz’de Türkiye ve Kıbrıs Rum Yönetimi ikilisi arasında meydana gelen deniz alanları sınırlandırması konusunda her bir aktör kendi çıkarına göre tez geliştirmiştir. Bu durum bölgesel ihtilafların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kıbrıs Rum Yönetimi çeşitli enerji şirketlerine ihaleler vererek ruhsatlandırma girişiminde bulunması Türkiye tarafından sert bir şekilde karşılanmıştır.¹⁷⁵

KKTC ve Türkiye Cumhuriyeti’ne göre, Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Kıbrıs’ta tek yanlı faaliyetlerde bulunması uluslararası hukukla bağdaşmamaktadır. Bu nedenle Türkiye’ye göre Kıbrıs Rum Yönetimi’nin imzaladığı MEB anlaşmalarının hukuki etkisi bulunmamaktadır. Ayrıca Türkiye, Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Lübnan ve Mısır ile imzaladığı MEB antlaşmalarının her iki ülkede de yürürlükten geçmesini engellemiştir.¹⁷⁶

Kıbrıs Rum Yönetimi’nin tek taraflı gerçekleştirdiği faaliyetler karşısında Türkiye Cumhuriyeti ve KKTC 21 Eylül 2011 tarihinde Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Antlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma sonucunda Türkiye, Kıbrıs Adası deniz yetki alanlarında enerji rezervleri arama faaliyetleri gerçekleştirme hakkı elde etmiştir. T.C. Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu’nun *“6’ncı parselde keyfi hareketlere izin verilmeyeceğini, en kısa zamanda Ankara’nın da sondajlara başlayacağını”*¹⁷⁷ ifadeleri Türkiye’nin Kıbrıs Rum Yönetimi’nin tek taraflı girişimlerine karşı kararlı duruşunu göstermiştir.

2.2.1.2. KKTC

KKTC, Türkiye ile aynı görüşleri savunarak Kıbrıs Rum Yönetimi’nin tek taraflı olarak Mısır, Lübnan ve İsrail ile imzaladığı MEB antlaşmalarını tanımamaktadır. KKTC, Kıbrıs Rum Yönetimi’nin adada yalnız başına Kıbrıs’ta tek yetkili aktör olmadığını söz konusu bölge devletleriyle imzalamış olduğu deniz sınırlandırma antlaşmalarının hem Türkiye hem de KKTC’nin bölgesel çıkarlarını ihlal ettiğini savunarak Kıbrıs’ta elde edilecek doğal kaynaklar üzerinde Kıbrıs Rum Yönetimi ile eşit haklara sahip olduğunu öne sürmektedir.¹⁷⁸ Bu bağlamda KKTC, Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Doğu Akdeniz’deki sondaj girişimlerinden rahatsızlık duyarak bu problemi BM Genel Sekreterliği’ne iletmıştır.¹⁷⁹

KKTC, Türkiye’nin ve KKTC’nin Ada’da yasal yetkileri ve menfaatlerinin olduğunu savunmuştur. Türkiye ve KKTC tarafından öne sürülen görüşlere karşın Kıbrıs Rum Yönetimi

¹⁷⁵ Ülger, 2021:164.

¹⁷⁶ Hava, 2020: 692.

¹⁷⁷ https://www.academia.edu/36618489/Türkiye_ve_GKRY_Deniz_Yetki_Alanları_Uyuşmazlığının_Boyutları

¹⁷⁸ Özkan, 2012: 377.

¹⁷⁹ Dalar, 2019: 167.

19 Eylül 2011 tarihinde sondaj girişimleri gerçekleştirmiştir. Bu hamle karşısında 2 gün sonra Türkiye ve KKTC arasında kıta sahanlığı sınırlandırma antlaşması oluşturulmuştur.¹⁸⁰ 21 Eylül 2011 tarihinde KKTC ve Türkiye Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması imzalamıştır. Ardından KKTC Bakanlar Kurulu, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na petrol ve doğalgaz arama izni vermiştir.¹⁸¹ Bu kapsamda TPAO envanterinde bulunan Piri Reis Gemisi enerji kaynakları arama girişimlerine başlamıştır.¹⁸²

2011 yılında KKTC ile yapılan anlaşma gereği Türk kesimi Rum tarafı gibi adanın genelinde doğalgaz keşfinde bulunma imkânı elde ederek A, B, C, D, E, F ve G sahalarında TPAO ruhsatlandırılmıştır.¹⁸³ Nitekim Kıbrıs Rum Yönetimi'nin 13 parsel ayırdığı alanlar ile Türkiye'nin TPAO'ya verdiği ruhsat alanları çakışmaktadır. Söz konusu parsellerden 1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı alanlar Türkiye'nin TPAO'ya ruhsat verdiği alanlarla çakışırken¹⁸⁴ 2, 3, 8, 9, 12 ve 13 numaralı alanlar KKTC'nin hak iddia ettiği alanlardır¹⁸⁵ (Ek-3).

Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tek taraflı olarak gerçekleştirdiği faaliyetlere dair Türk Dışişleri Bakanlığı'nın yaptığı açıklamalar Kıbrıs Rum Yönetimi'nin ilan etmiş olduğu ruhsat alanlarının geçersiz olduğu ve KKTC'nin Ada'nın genelinde yetkililerinin olduğu, KKTC ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki yasal hak ve çıkarlarını savunmak için hukukun üstünlüğü göz önünde bulundurulduğu bir arenada diplomasi ve politik faaliyetler içerisinde olacağı beyan edilmiştir.¹⁸⁶ Kıbrıs Rum Yönetimi'nin MEB ilan etmesinin ardından Türkiye tarafından BM'ye 18 Mart 2019 tarihinde gönderilen mektupta, Türk kıta sahanlığının 28 derece batı meridyeni ile doğuda 32-16-28 meridyeni olduğu bildirilmiştir.¹⁸⁷

Sonuç olarak Kıbrıs Rum Yönetimi, Doğu Akdeniz'de politik olarak Yunanistan'la benzer görüşleri savunarak Türkiye'nin bölgede sismik araştırma ve sondaj faaliyetlerine karşı çıkmaktadır. Türkiye'nin bölgesel girişimlerini saldırgan olarak nitelendirmektedir. Türkiye ise eylemlerinin kendi egemenliği altında bulunan deniz sınırları içerisinde olduğunu belirterek haklarının uluslararası hukuktan doğan haklarının sonuna kadar arkasında durduğunu belirtmektedir.

¹⁸⁰ Yayıcı, 2020: 82.

¹⁸¹ Şahin ve Güner, 2021: 55.

¹⁸² https://insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti_366.html (erişim tarihi: 12.03.2022).

¹⁸³ Örmeci, 2021: 246.

¹⁸⁴ Şahin ve Güner, 2021: 56.

¹⁸⁵ Kılıç, 2022: 61.

¹⁸⁶ Yayıcı, 2020: 82.

¹⁸⁷ Kısacık ve Helvacıköylü, 2020: 126.

2.2.1.3. İsrail

İsrail'in 20. yüzyılın ortalarında hukuk kurallarını göz ardı ederek kara topraklarını genişletme politikası 21. yüzyılda denizlere sıçramıştır. İsrail'in enerji politikaları kendi deniz yetki alanlarında enerji rezervlerinin keşfi sonucunda olmuştur. Doğu Akdeniz kıyı devleti sıfatıyla bölgede enerji araştırmalarına girişmiştir.

İleri teknolojilere sahip olmadığı 1950'lerde başlayan arama çalışmaları küresel çapta etki etmemiştir. İsrail'in 1999'un ikinci yarısında Noa-1 ve Mari B sahasında elde ettiği keşifler enerji arama faaliyetlerini tetiklemiştir. İsrail'in kayda değer enerji rezervleri keşfi 2009 yılında Tamar adı verilen sahayı bulması sonucunda gerçekleşmiştir. 2010 yılında Noble Energy Leviathan sahasını keşfetmiştir. Bu keşiflerle İsrail'in jeopolitik konumu güçlenmiştir. Tamar Sahası'nda varsayılan doğal gaz miktarı 280 BCM değerinde olup Leviathan sahasında değer ise 620 BCM varsayılmaktadır.¹⁸⁸

İsrail deniz sahasında keşfedilen rezerv sahaları uluslararası enerji şirketlerinin ilgisini çekmiştir. Bu kapsamda dünyanın önde gelen enerji şirketleri İsrail deniz alanlarında çalışmalar gerçekleştirmiştir. Başta ABD menşeli Noble Energy olmak üzere Israel Oil Company Ltd., Israel Petroleum Co., Pelagic Exploration Co., Avner Oil Ltd. ve Adira Energy Ltd'' şirketleri İsrail deniz alanlarında çalışmalar yürüten önemli şirketlerdir.¹⁸⁹

Doğu Akdeniz'de enerji diplomasisinin aktif bir yapıya bürünmesiyle İsrail bölgedeki karışıklardan dolayı (Filistin meselesi, Suriye Krizi) Doğu Akdeniz'de MEB antlaşmaları imzalaması gerekliliği ileri sürmüştür. Kıbrıs Rum Yönetimi ve İsrail arasında imzalanan MEB antlaşması enerji rezervleri arama çalışmalarına duyulan istek sebebiyle ortaya çıkmıştır.¹⁹⁰

21. yüzyılda İsrail deniz alanlarında keşfedilen doğal gazın Avrupa'ya aktarılması amacıyla 17 Aralık 2010 tarihinde İsrail ve Kıbrıs Rum Yönetimi arasında MEB anlaşması imzalanmıştır.¹⁹¹ Temmuz 2011'de bu ilan ettiği MEB'e ilişkin sınırlar BM Genel Sekreterliği'ne sunmuştur.¹⁹² Bu anlaşmayla Kıbrıs Rum Yönetimi ile ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştır.¹⁹³ İsrailli Delek Şirketi'nin 2012'de yapmış olduğu sondaj faaliyetleri sonucunda Noa ve Noa South 1 alanlarında büyük miktarlarda enerji rezervlerine ulaşılmıştır.

İsrail enerji konusunda Yunanistan, Kıbrıs Rum Yönetimi ve Mısır ile ittifaklık ağı geliştirmiştir. 2012 senesinin son aylarında Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi ile anlaşma yoluna giderek Kıbrıs ve İsrail gazının Yunanistan'a transferi kolaylaşmıştır. İsrail, 2012

¹⁸⁸ Kedikli ve Taşkın, 2015: 410.

¹⁸⁹ https://insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti_366.html (erişim tarihi: 12.03.2022).

¹⁹⁰ Kılıç, 2022: 31.

¹⁹¹ Yayıcı, 2020: 69.

¹⁹² Savaş, 2020: 63.

¹⁹³ https://insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti_366.html (erişim tarihi: 12.03.2022).

yılında Yunanistan ve GRKY ile birlikte İsrail gazının Yunanistan'a transferini onaylayan bir anlaşmaya imza atmıştır. Böylelikle Doğu Akdeniz Enerji Koridoru fikri doğmaya başlamıştır.¹⁹⁴ Bölgede kurmaya çalıştığı enerji denklemi EastMed Projesi'ni ortaya çıkarmış ve bu durum Türkiye tarafından tehdit unsuru haline gelmiştir.¹⁹⁵

İsrail'in Leviathan sahasından Mısır'a 15 Ocak 2020 tarihinde gaz ihracı başlamıştır. Bu adım neticesinde İsrail Cumhurbaşkanı Rivlin, Sisi'ye bir mektup göndererek doğal gazın Mısır ve İsrail'in siyasi birlikteliği için önemli bir girişim olarak gördüğünü belirtmiştir. Fakat Mısır ve İsrail arasında doğal gaz akışını sağlayan boru hatlarına 2 Şubat 2020 tarihinde saldırı düzenlenmiştir.

İsrail, Doğu Akdeniz'de oluşturulan iş birliklerine katılarak kendi enerji rezervlerini uluslararası pazarlara açarak ticaret merkezi olma amacındadır.¹⁹⁶ İsrail-Yunanistan- Kıbrıs Rum Yönetimi arasında oluşturulan üçlü ittifak ile Türkiye'nin bölgedeki haklarını yok sayan bir oluşum kurulmuştur. İsrail askeri istihbaratının 2020 raporunda Türkiye'yi çatışmacı bir devlet olarak gösterilerek İsrail'in Doğu Akdeniz'deki hedeflerini baltalayan bir devlet olarak sunulmuştur.¹⁹⁷

İsrail enerji keşiflerinden önce petrol ve doğal gaz konusunda Mısır'a bağımlı bir ülke olmuştur. Keşfedilen enerji kaynakları doğrultusunda İsrail'in kısa vadeli bölge hedefi iç tüketimine yanıt verebilmek şeklinde gelişmiştir. Uzun vadede ise Avrupa ülkelerine enerji akışı sağlamak olmuştur. İsrail'in Doğu Akdeniz politikası keşfedilen enerji kaynaklarının ihracatını gerçekleştirerek ekonomik gelir kazanmak ve enerji alanında dışarıya olan bağımlılığını azaltmak şeklindedir. Bu politikadan hareketle İsrail; Yunanistan ve Rum tarafıyla iş birliği çerçevesinde Türkiye karşısında bir tutum içerisine girmiştir.¹⁹⁸

Tamar ve Leviathan'da keşfedilen enerji rezervlerinin 2036 yılına kadar İsrail'in enerji talebini karşılayacağı düşünülmektedir. 2018 yılında Adiri Komitesi gaz tüketimindeki artıştan dolayı 2030 yılı sonrası İsrail'de doğal gaz problemi görüleceği öngörülmüştür. Neticede İsrail enerji güvenliğine önem vermektedir.¹⁹⁹

2.2.1.4. Filistin

1999 yılında İngiliz doğal gaz şirketi British Gas ve Filistin lideri Yaser Arafat arasında

¹⁹⁴ Kahraman, 2019: 432.

¹⁹⁵ Kısacık ve Helvacıköylü, 2020: 116.

¹⁹⁶ Açıkgöz, 2020: 78.

¹⁹⁷ Savaş, 2020: 73.

¹⁹⁸ Doğan, 2021: 81.

¹⁹⁹ Kökyay, 2021: 221-222.

Filistin gaz sahalarının geliştirilmesi için anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma gereğince deniz sahasındaki haklar paylaştırılmıştır: British Gas, % 60, Consolidated Contractors Company % 30 ve Palestine Investment Fund ise % 10'luk dilime sahip olmuştur.²⁰⁰

Gazze Marine bölgesi, Filistin MEB'ini ilgilendirmektedir. Gazze Marine sahasında ortalama 280 bcm doğal gaz olduğu varsayılmaktadır.²⁰¹ Fakat İsrail'in Filistin'i devlet olarak tanımayarak Gazze Marine 1 ve 2 sahalarında keşfedilmiş gaz rezervlerinden yararlanabilmek amacıyla Gazze'ye askerî saldırılar düzenlemiştir.²⁰²

2.2.1.5. Lübnan

Lübnan İç Savaşı sona erdikten sonra ülke siyasi istikrarsızlık ve ekonomik sorunlarla yüzleşmiştir. Gerek iç politikadaki belirsizlikler gerekse finansal zorluklar Lübnan ekonomisi için zorluklar getirmiştir.²⁰³

21.yüzyıl başlarında Doğu Akdeniz'de gerçekleşen enerji keşifleriyle Lübnan bölge politikalarını şekillendirmiştir. Bu kapsamda Kıbrıs Rum Yönetimi ile Lübnan arasında MEB sınırlandırma antlaşması imzalaması Lübnan'ın bölgesel enerji denkleminde yerini almasına neden olmuştur. Fakat bu MEB antlaşması Türkiye tarafından uygun bulunmamıştır. 2010 yılında Lübnan deniz yetki alanlarından petrol ve doğalgaz araştırma eylemlerine olanak veren kanun ortaya konulmuştur. Lübnan, 2010 yılında MEB ilan ederek bu tarihten üç yıl sonra kendi karasularında doğalgaz arama faaliyetleri gerçekleştirmiştir.

2017'nin son aylarında imzalanan anlaşma ile Lübnan 4. ve 9. gaz bloklarında Total, Eni ve Novatek enerji firmalarıyla birlikte arama girişimlerine başlamıştır.²⁰⁴ 4. Blok her ne kadar araştırma gerçekleştirilmesi kapsamında uygun olarak görülmesine de 9. Blok sondaj faaliyetleri için uygun bulunmuştur.

Lübnan ve İsrail Doğu Akdeniz'de rekabet halinde olan bölgesel aktörlerdir. Bu rekabet İsrail ve Lübnan arasında Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarındaki 860 kilometre karelik bir ihtilaf sebebiyle yaşanmaktadır. Lübnan Levant Havzası'nı İsrail kadar kendisi için önemli görmektedir.²⁰⁵ Bu kapsamda Lübnan ve İsrail enerji rezervleri açısından zengin olan 9. blokta sınır konusunda anlaşmazlık yaşamaktadır.²⁰⁶ Nitekim Beyrut ve Kudüs arasında gerilimi sona erdirmek için Ekim 2020'de BM'nin müzakerelere başlanmışsa da Mayıs 2021'de askıya

²⁰⁰ https://insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti_366.html (erişim tarihi: 12.03.2022).

²⁰¹ Açıkgöz, 2019: 79.

²⁰² https://insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti_366.html (erişim tarihi: 12.03.2022).

²⁰³ Akcan, 2022: 83.

²⁰⁴ Kılıç, 2022: 40.

²⁰⁵ Akyener, 2017: 32.

²⁰⁶ Açıkgöz, 2019: 79.

alınmıştır. ABD'nin arabuluculuğunda Haziran 2022'de iki ülke arasında müzakereler tekrar başlamıştır.²⁰⁷

2.2.1.6. Suriye

Suriye, 19 Kasım 2003 tarihinde “Suriye'nin Karasularında Ulusal Egemenliğinin Belirlenmesi” kanunu ile Doğu Akdeniz enerji denklemine dahil olmuştur. Söz konusu kanun kapsamında iç sular, kıta sahanlığı ve MEB'e dair konular saptanmıştır. Ardından Suriye, MEB sınırlarını BM'ye deklare etmiştir. Suriye belirlediği MEB sahalarında enerji kaynak arama faaliyetlerine başlamıştır. Suriye'nin enerji sektöründeki rolü 2011 yılında yaşanan Arap Baharı olayı ile büyük bir sarsıntı geçirmiştir.²⁰⁸ Suriye Hükümeti hidrokarbon faaliyetleri üzerindeki denetimini ciddi bir oranda yitirmiştir. Suriye'de meydana gelen siyasi istikrarsızlık süreci uluslararası bir boyuta evrilerek Rusya'nın Suriye girişine yol açmıştır. Beşar Esad liderliğinde gaz arama faaliyetleri yeterince gerçekleşmemiştir.²⁰⁹ İç savaş içerisinde olan Suriye herhangi bir devletle MEB sınırlandırmasına imza atmamıştır.²¹⁰

2013 yılında Rus menşeli Soyuz Nafta Gaz Şirketi enerji kaynakları konusunda araştırma izni kazanmıştır. Bölgede kazanımları giderek artan Rusya, Suriye İç Savaşı sırasında Esad yönetiminden yana olmasından da ötürü petrol ve doğalgaz bağlamında imzalanan anlaşmalardan kazançlı çıkmıştır.²¹¹ Bunlara ek olarak bölgede önemli bir liman olan Tarsus'ta askeri üs kurmuştur. Bu adım sonucunda Rus enerji şirketlerinin bölgedeki enerji kaynakları araştırma faaliyetleri bambaşka bir boyuta evrilerek Rusya'ya ait enerji firmalarıyla Suriye yönetimi ortak bir şekilde bölgede sondaj faaliyetlerini başlatmışlardır. Sonuç olarak Suriye'de süregelen savaş ve bölgedeki Rus etkisi göz önünde bulundurulduğunda Suriye'nin Doğu Akdeniz stratejisi belirsiz olsa da Suriye ile MEB konusunda iş birliği yapacak aktörün bölgede önemli bir fayda elde edeceği aşikardır.

2.2.1.7. Mısır

Mısır, 1983 yılında Doğu Akdeniz'de MEB'ini belirleyerek 17 Şubat 2003 tarihinde Kıbrıs Rum Yönetimi ile MEB sınırlandırma antlaşmasına imza atmıştır.²¹² Mısır; Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan'la birlikte ortak menfaatler gereğince 2014 senesinde Lefkoşa'da Dışişleri Bakanları enerji stratejileri konusunda anlaşmaya varmıştır. Türkiye'nin Kıbrıs'ta

²⁰⁷ <https://turkdegs.org/icerik/luebnan-israil-deniz-yetki-alanlari-muezakelerinde-son-durum> (erişim tarihi: 19.10.2022).

²⁰⁸ Harunoğulları, 2020: 474.

²⁰⁹ Tongüç, 2020: 23.

²¹⁰ Denizli, 2022: 124.

²¹¹ Tongüç, 2020: 23.

²¹² Özgöker ve Mirzabey, 2022: 26.

gerçekleştirdiği araştırma faaliyetlerini yasa dışı olduğunu derhal bu araştırmalara son verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

2015 yılında Mısır'ın Zohr sahasında kayda değer miktarda enerji rezervleri keşfedilmiştir. Ortalama olarak 1 trilyon metreküp değerindeki doğalgaz rezervleri Mısır'ın prestijini artırarak ihracatçı ülke pozisyonuna gelmiştir. Sözü edilen gaz sahasındaki keşif bölgedeki enerji denklemini etkileyerek bölgede yapılan enerji araştırma faaliyetlerine hızlandırmıştır. 2015'te Sisi liderliğinde Mısır Yunanistan'la birlikte Kıbrıs Rum Yönetimi'nin MEB ilan ettiği alanlarda Türkiye'nin araştırma faaliyetlerinde bulunduğunu ileri sürmüştür.²¹³

Bugüne kadar Doğu Akdeniz'de keşfedilmiş doğal gaz rezervleriyle bölgede en yüksek rezerve sahip ülke olan Mısır olsa da ekonomisindeki yüksek enflasyon sahip olduğu enerji rezervlerinin dış pazarlara satılmasını zorunlu kılmaktadır. Süveyş Kanalı ve Nil Nehri üzerinde denetim sahibi olan Mısır sahip olduğu coğrafi konumu itibarıyla Doğu Akdeniz'de kilit pozisyonundadır.²¹⁴

Mısır'ın Doğu Akdeniz politikası genel olarak Kıbrıs Rum Yönetimi, Yunanistan ve İsrail gibi bölge ülkeleriyle iş birliği kurarak sahip olduğu doğalgazı Avrupa pazarlarına göndermek şeklinde gelişmiştir. Bu kapsamda 2017 yılında Lefkoşa'da düzenlenen Mısır Cumhurbaşkanı ve Yunanistan Başbakanı'nın dahil olduğu zirvenin temel konusu Doğu Akdeniz enerji rezervlerinin Avrupa'ya aktarılması olmuştur. Mısır bölgede oluşturulan gaz oluşumlarına katılmıştır.²¹⁵ Neticede Doğu Akdeniz Gaz Forumu'na dahil olmuş ve Forum'un ikinci bakanlar toplantısı 25 Temmuz 2019 tarihinde Mısır'ın Kahire şehrinde düzenlenmiştir.²¹⁶

Sisi döneminde Mısır, Kıbrıs Rum Yönetimi ile yakın temaslar sürdürmüştür. Libya-Türkiye mutabakatı sonucunda 6 Ağustos 2020 tarihinde Kıbrıs Rum Yönetimi ve Mısır savunma ve sınırlandırma konusunda anlaşma imza imzalamıştır.²¹⁷ Sisi iktidarlığında Mısır, Türkiye-Libya anlaşmasını hukuk kurallarına uymadığı gerekçesiyle karşı çıkmıştır. Mısır; İsrail, Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan'la birlikte aynı safta yer almıştır. Kıbrıs Rum Yönetimi ve Mısır MEB anlaşması Mursi'nin Mısır iktidarı döneminde iptali gerçekleşmiştir. Sisi yönetimi Türkiye'nin olmadığı bir grupta yer edinmiş bölgede yeni bir enerji denklemi ortaya çıkmıştır.

²¹³ Unç, 2022: 171.

²¹⁴ Denizli, 2022: 103.

²¹⁵ Acer, 2020: 18.

²¹⁶ Kökyay, 2021: 225.

²¹⁷ Denizli, 2022: 98.

Mısır'ın Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları hususunda imzaladığı ikili anlaşmalar Mısır'ın başarısız bir dış politika izlemesine yol açmıştır. Ulusal bütünlüğü ile bağdaşmayan anlaşmalar Mısır'ın bölgedeki hak ve çıkarlarını koruyamadığını göstermiştir. Kendi deniz yetki sahasında oran olarak küçülme olmuştur.²¹⁸

2.2.1.8. Libya

Doğu Akdeniz bölge ülkelerinden biri olan 1951'de bağımsızlığını kazanan Libya, Doğu Akdeniz'e kıyısı bulunan ülkeler arasında bulunarak 2009 yılında MEB ilan etmiştir.²¹⁹ 1969 yılından beri Muammer Kaddafi tarafından yönetilen Libya, 2011 yılında başlayan bir iç savaştan geçmiş ve bu süreç NATO müdahalesi ile sona etmiştir. Kaddafi'nin devrilmesi ve Libya'nın Trablus yönetimindeki isyancıların denetimine geçmesiyle uluslararası ilişkilerde denklemler yeniden kurulmuştur. Libya iç savaş sonrası kurulan yeni Libya düzeninde bölünmüş bir durum ülkedeki enerji güvenliği sorunsalını ortaya çıkarmıştır.

Libya içerisinde bulunduğu siyasi krizler sebebiyle Doğu Akdeniz'de somut bir şekilde faaliyet gösteremeyerek bölgedeki enerji denkleminde uzak kalmıştır. Türkiye çıkarları için Libya ile temasa geçerek Libya'nın bölgedeki enerji denklemine eklenmesi sağlanmıştır. Libya, Türkiye ile 2019 yılında karşılıklı kıyılarına ilişkin bir MEB kısıtlama anlaşması imzalayarak enerji konusunda Doğu Akdeniz'de önemli bir atılım gerçekleştirmiştir. Libya, Doğu Akdeniz'deki deniz alanları konusunda kazanç elde etmiştir.

2.2.1.9. Yunanistan

Yunanistan 2008 küresel mali krizinden sonra Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji rezervlerinden yararlanarak ekonomik gelişmeyi sağlamak için Doğu Akdeniz'e yönelmiştir. Yunanistan, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 121. maddesine dayanarak adaların kıta sahanlığı ve MEB alanlarının var olduğunu savunmaktadır. Adaların tıpkı ana karasal özellikleri bulunduğu öne sürerek adaların büyüklüğünün ne kadar olduğuna bakılmaksızın adaların deniz yetki alanları, karasuları ve MEB hakları olduğunu ileri sürmektedir.²²⁰

Türkiye ve Yunanistan arasındaki Ege'de tarihi anlaşmazlıklara Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji kaynaklarından dolayı meydana gelen sorun da eklenince Ege denizindeki fikir ayrılıklarının Akdeniz'e doğru genişlediği görülmüştür. Yunanistan Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki varlığını Antalya Körfezi ile sınırlı olduğunu ileri sürmektedir. Sevilla Haritası,

²¹⁸ Denizli, 2022: 108.

²¹⁹ Ktari, 2022: 39.

²²⁰ Ülger, 2021: 161.

Yunanistan'ın deniz yetki alanları konusunda savunduğu görüşlerin somut bir belgesidir. Bu doğrultuda Yunanistan, Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de sadece Antalya Körfezi ile sınırlandırmayı hedeflemektedir.

Adaların anakaralar gibi kıta sahanlığı ve MEB alanları olduğu düşüncesi iki ülke arasında gerilimlerin ana kaynağıdır. Adaların kıta sahanlığı ve MEB alanlarına sahip olup olmayacağı hususunda Türkiye ve Yunanistan'ın tezleri çelişmektedir. Deniz alanlarında sınırlandırma konusunda ortaya çıkan bu görüş ayrılıkları bölgenin geleceğini etkileyecek olgulardandır. Yunanistan ülkenin takım ada olduğu ileri sürerek bu doğrultuda deniz yetki alanlarının oluşturulması gerektiği belirtmektedir. Atina yönetimi, deniz yetki sınırlandırılmasının Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis hattı baz alınarak söz konusu adalardan eşit uzaklık ilkesi prensibine göre yapılması gerektiğini savunmaktadır.²²¹

Yunanistan tezlerine göre adalar da tıpkı anakaralar gibi kıta sahanlıkları ve MEB hakları bulunmaktadır. Türkiye tezine göre adaların 6 millik karasuları haricinde başka bir deniz yetki alanları yoktur. Türkiye'nin başka bir görüşüne göre Yunanistan bir ada devleti olmasından ziyade bir kıta devletidir. Bu anlayıştan hareketle kıta sahanlığı belirlerken adaların yerine anakaraların baz alınmasını savunmaktadır. Türkiye'ye yakın adaların kıta sahanlığı ve MEB hakkı olmadığını düşünen Türkiye ve Yunanistan arasındaki fikir ayrılığı buradan gelmektedir.²²²

Maksimalist ve bölgesel hegemonya yaratma amacıyla hareket eden²²³ Yunanistan deniz alanları sınırlandırmaların ortay hat ilkesi doğrultusunda yapılması gerektiğini belirtmektedir.²²⁴ Bu tez Türkiye'nin görüşleriyle çelişmektedir. Uluslararası yargı kararları incelendiğinde anakaraların öncelikli olduğu görülür. Adaların statüsü ise adanın nüfusu ve büyüklüğüne göre saptanacaktır. Yunanistan, Türkiye ile yapılacak kıta sahanlığı sınırlandırılmasında eşit uzaklık ilkesi esas alınarak yapılmasını savunmaktadır.

Türkiye, Yunanistan'ın adalara verilmesi gereken hakları uluslararası hukuka uygun olmadığı için göz ardı etmektedir.²²⁵ Türkiye, Doğu Akdeniz'in coğrafi özellikleri gereği adaların tam etkisinin olamayacağını, adaların ters tarafta yer aldığını ifade ederek söz konusu adaların anakara niteliğinde olmadığını ileri sürmüştür.²²⁶

Adaların kıta sahanlığını olduğunu savunan Yunanistan'ın görüşüne göre Türkiye ve Libya arasında imzalanan anlaşma Yunan adalarının kıta sahanlığını ihlal etmektedir.

²²¹ <https://setav.org/assets/uploads/2020/08/A329.pdf> (erişim tarihi: 02.02.2022).

²²² Şahin ve Güner, 2021: 48.

²²³ Domazeti, 2022: 4.

²²⁴ Lika, 2020: 10.

²²⁵ Can, 2021: 78.

²²⁶ Unç, 2022: 188.

Yunanistan bu nedenle kapsamda iki ülke arasında imzalanan bu anlaşmayı tanımamaktadır. Nitekim Yunan Dışişleri Bakanı Dendias'ın Türkiye-Libya mutabakatına dair görüşü anlaşmanın uluslararası hukuk çerçevesinde imzalanmadığı yönündedir.²²⁷

6 Ağustos 2020 tarihinde Yunanistan ve Mısır arasında deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşması imzalanmıştır. Belirlenen sınır Türkiye-Libya kıta sahanlığı/MEB alanı ile çakışmaktadır. Sınırlandırılma yapılan alan Türk kıta sahanlığı kapsamında bulunduğu ileri sürülerek anlaşmanın varlığı Türkiye tarafından kabul edilmemiştir. Yunanistan- Mısır anlaşması 24 Aralık 2020'de BM tarafından yayınlanmıştır.²²⁸ Sonuç olarak Yunanistan'ın tezleri kapsamında adalar ana karalar gibi sayıldığı olasılıkta Yunanistan'ın MEB alanı genişleyecek ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki varlığı olumsuz etkilenecektir. Türkiye bu ihtimal karşısında ekonomik ve siyasi kayıplar vererek prestij kaybedecektir.

2.2.1.10. Kıbrıs Rum Yönetimi

Kıbrıs Rum Yönetimi, kıyıdaş ülkelerle deniz yetki alanlarının belirlenmesi amacıyla ikili antlaşmalar imzalamıştır (Ek- 4). Bu bağlamda Kıbrıs Rum Yönetimi, 17 Şubat 2003 tarihinde Mısır, 17 Ocak 2007 Lübnan ve 17 Aralık 2010 İsrail ile ortay hat ilkesi doğrultusunda MEB anlaşmalarına imza atmıştır.²²⁹ Lübnan ve Kıbrıs Rum Yönetimi arasında imzalanan anlaşma Türkiye etkisiyle yürürlüğe girmesi önlenmiştir.²³⁰

Rum Kesimi'nin İsrail, Lübnan ve Mısır ile imzaladığı anlaşmalar karşılıklı işbirliği çerçevesinde imzalanmışsa da KKTC'nin haklarını görmezden gelip tek taraflı davranması uygun olmamıştır. Kıbrıs Adası'nda iki taraf da eşit statüde olduğu için Kıbrıs Rumlarının bu tür davranışları hukukla bağdaşmamaktadır.²³¹

Kıbrıs Rum Yönetimi, 26 Ocak 2007 tarihinde Kıbrıs Adası'nı 13 parselle bölmüştür.²³² Bu parsellerde hidrokarbon faaliyetleri yapılması için yasa çıkarmıştır. Yasal olarak tanınmayan bu parselleme işlemi sonucunda Türkiye'nin kıta sahanlığı ve TPAO'ya arama yapması için verilen sahalar ile Kıbrıs Rum Yönetimi'nin enerji şirketlerine ruhsat verdiği alanlar arasında çakışmak yaşanmıştır.²³³ Rum Kesimi'nin parsellere ayırdığı 13 blokta 1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı alanlar Türkiye deniz yetki alanları ile çakışırken 1, 2, 3, 8 ,9,12 ve 13 numaralı alanlar KKTC'nin deniz. Sınırları ile çakışmaktadır.²³⁴

²²⁷ Acer, 2020: 17.

²²⁸ Hatipoğlu, 2021: 36.

²²⁹ Örmeci, 2021: 245.

²³⁰ Şahan, 2021: 51.

²³¹ Şahin, 2020: 59.

²³² Unç, 2022: 150.

²³³ Esengül, 2020: 97.

²³⁴ Şahan, 2021: 51.

Kıbrıs Rum Yönetimi, MEB anlaşmaları doğrultusunda Türkiye'yi Antalya Körfezi ile sınırlandırmak istemiştir. Türkiye kendi haklarının savunucu ve KKTC'nin garantörü olarak bu anlaşmaları tanımamıştır.²³⁵ Türkiye bu antlaşmaları iki nedenden dolayı tanımamıştır. Öncelikle, Kıbrıs Rum Yönetimi adadaki Türkleri temsil etmemektedir. İkincisi, Türkiye deniz yetki alanlarının müzakereler ve antlaşmalar kapsamında sınırlandırılması gerektiğini savunmaktadır.

Önemli uluslararası enerji şirketleriyle anlaşmalar imzalayan Kıbrıs Rum Yönetimi, Doğu Akdeniz'i uluslararası bir mesele haline getirmiştir. Kıbrıs Rum Yönetimi, Türkiye'nin itirazlarını dikkate almayarak tek taraflı olarak girişimlerini sürdürmektedir. Bu faaliyetlerinin enerji şirketleri ile birlikte gerçekleştirmektedir (Ek-5). Bu kapsamda Kıbrıs Rum Yönetimi'nin ruhsat verdiği uluslararası şirketler; ENI, Total, ExxonMobil, Noble, BP, Qatar Petroleum ve Kogas'tır.²³⁶

Kıbrıs Rum Yönetimi, 2011 yılında Afrodit sahasında sondaj faaliyetleri gerçekleştirmiştir.²³⁷ 2018 ve 2019 yıllarında yapılan keşifler ile bölgedeki enerji denklemini yeniden kurmuştur.²³⁸ 2019 yılında Kıbrıs'ta keşfedilen en büyük rezerv sahası olan Glaucus-1 sahasında kayda değer ölçüde doğal gaz rezervlerinin varlığı saptanmıştır. Kıbrıs Rum Yönetimi, 2019'da Glaucus-1 isimli sahada büyük ölçüde doğal gaz keşfinde bulunmuştur.²³⁹ Pandemi döneminde arama faaliyetlerinde duraksama yaşansa da 2020 senesinde Great Nooros Bölgesi'nde 4 TCF değerinde gaz keşifleri yapılmıştır.²⁴⁰

15 Mayıs 2019 tarihinde Fransa ve Kıbrıs Rum Yönetimi arasında askeri savunma kapsamında iş birliği anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma Fransız uçak gemisinin Türk hava sahasında dolaşmasına olanak tanımıştır. Total şirketine ait gemiler bu anlaşma sayesinde korunmaya alınmıştır. Fransa, Kıbrıs Rum Yönetimi ile 21 Şubat 2020 tarihinde imzaladığı savunma anlaşmasına dayanarak Charles de Gaulle uçak gemisini Limasol'a demirlemiştir.

Türkiye, Kıbrıs Rum Yönetimi-Mısır arasında eşit uzaklık ilkesine göre imzalanan MEB sınırlandırma anlaşmasını hem kendi haklarını görmezden gelmesi hem de uluslararası hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle tanımamıştır.²⁴¹ Türkiye, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin bu tek taraflı dış politik tutumundan rahatsızlık duyarak bölgedeki hak ve menfaatlerini savunmak amacıyla siyasi ve askeri önlemlere başvurmuştur. 2004/Turkuno DT/4739 sayılı nota doğrultusunda

²³⁵ Esengül, 2020: 95.

²³⁶ Karagöl ve Özdemir, 2018: 33.

²³⁷ Şeker, 2019: 291.

²³⁸ Akcan, 2022: 79.

²³⁹ Hava, 2020: 688.

²⁴⁰ <https://www.eni.com/en-IT/media/press-release/2020/09/new-gas-discovery-in-the-great-nooros-area.html> (erişim tarihi: 03.04.2022)

²⁴¹ https://insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti_366.html (erişim tarihi: 12.03.2022).

Mısır ve Kıbrıs Rum Yönetimi arasında imzalanan sınırlandırma anlaşmasını Türkiye tanımadığını ifade etmiştir.²⁴² Türkiye tarafından Kıbrıs Rum Yönetimi'nin uluslararası hukuka aykırı olarak MEB ilanına karşılık olarak da BM'ye 18 Mart 2019 tarihinde gönderilen mektupta, Akdeniz kıta sahanlığını 28 derece batı meridyeni ile 32 derece, 16 dakika, 18 saniye doğu meridyeni arasında kalan bölge olarak tanımlamıştır.²⁴³

Sonuç olarak Kıbrıs Rum Yönetimi, Doğu Akdeniz'de tek taraflı girişimlerde bulunmuştur.²⁴⁴ Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından tek taraflı olarak ilan edilen bu parsellerde uluslararası şirketlerin varlığı, Doğu Akdeniz'deki küresel mücadele neden olmuştur.²⁴⁵ Tüm bu veriler ışığında Kıbrıs Rum Yönetimi'nin bölgesel amacı, Kıbrıs adasının kontrolünü ele geçirerek bölgedeki sorunları küresel boyuta taşıyıp enerji kaynaklarının çıkarılması ve ulaştırılmasında yaşanan mali zorlukların üstesinden gelmek için kendisine ittifak edinmek şeklinde okunabilir.

Kıbrıs Rum Yönetimi için doğal gazdan ekonomik kazanım elde etmek ve Avrupa'ya transferinin hangi güzergahlarla yapılacağı önemli konulardır. Kıbrıs Rum Yönetimi'nin enerji güvenliğinde Türkiye yalnızlaştırılmalı ve istikrarsız bir devlet olarak lanse edildiği görülmektedir.²⁴⁶

2.2.2. Küresel Aktörlerin Doğu Akdeniz Politikaları

Doğu Akdeniz'de zengin enerji rezervlerinin bulunması yalnızca bölge devletlerin değil aynı zamanda küresel güçlerinde enerji güvenliği politikalarında önemli bir mesele haline gelmiştir. Bölge ülkelerinin birbirleriyle olan enerji mücadelesi enerji güvenliği bağlamında küresel yansımalarla yol açmıştır. Çalışmada incelenecek küresel aktörler; ABD, Almanya, AB, Çin, Fransa, İngiltere, Rusya ve NATO'dur.

2.2.2.1. Amerika Birleşik Devletleri

ABD, Doğu Akdeniz'deki mevcudiyeti askeri ve ekonomik araçları sayesinde olmaktadır. ABD, Doğu Akdeniz'de enerji şirketleriyle de olan bağını geliştirmek istemektedir. ABD'nin bölgedeki mevcudiyeti Noble Energy ve Exxon Mobile aracılığıyla olmaktadır. Söz konusu firmalar Afrodit, Leviathan ve Tamar sahasında denetim hakkına sahiptir. Afrodit'te yüzde 70, Leviathan'da yüzde 40 Tamar'da ise yüzde 36'lık payı bulunmaktadır.²⁴⁷

²⁴² Kökyay, 2021: 147.

²⁴³ Kısacık ve Helvacıköylü, 2020:126.

²⁴⁴ Hatipoğlu, 2021: 34.

²⁴⁵ Akcan, 2022: 90.

²⁴⁶ Uzuner, 2019:422.

²⁴⁷ Kılıç, 2021: 45.

Ankara'nın Rus yapımı S-400 hava savunma sistemini satın alması nedeniyle Türkiye ile stratejik iş birliği fırsatlarının azaldığını gören ABD, Yunanistan, Kıbrıs Rum Yönetimi ve İsrail arasındaki üçlü iş birliğine desteğini derinleştirmiştir. ABD'nin Doğu Akdeniz'deki yeniden konumlandırılması, ABD-Yunan ilişkilerinde 2015'te Syriza liderliğindeki hükümet altında başlayan ve 2019'da ABD-Yunan güvenlik ortaklığında bir yükseltme ile hızlanan yeni bir dönemi başlatmıştır. 10 Nisan 2019 tarihinde Doğu Akdeniz Güvenlik ve Enerji isimli yasa tasarısı ABD tarafından oluşturulmuş Türkiye'yi bölgeden ihraç etmeye yöneliktir. Ayrıca Yunanistan, İsrail ve Kıbrıs Rum Yönetimi arasında bölgesel iş birliğini tetiklemiştir.²⁴⁸

ABD dış politika stratejisinde enerji ve enerji güvenliği konularına yer vermektedir. 22 Mayıs 2019 tarihinde ABD Kongresi Senato ve Temsilciler Meclisi'nde ‘‘Eastern Mediterranean Security and Energy Partnership Act of 2019’’ adı verilen yasa tasarısı Doğu Akdeniz'deki enerji güvenliği için görüşülmüştür. Bu görüşme ile ABD'nin güvenliğinin bölgedeki müttefiklerin güvenliği ile aynı anlama geldiği fikrinden uzaklaşmıştır. Nitekim Yunanistan NATO için önemli bir üye iken Doğu Akdeniz'de sürdürülecek istikrar için önemli bir devlet olduğu sonucuna varılmıştır.

2019 yılının son aylarında ABD bölge ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmek için adımlar atmıştır. Doğu Akdeniz'de İsrail ile ilişkilerini geliştirmek ve Mısır ile ekonomik iş birliği oluşturmak amacıyla 11-20 Kasım 2019 tarihleri arasında Amerikan Enerji Kaynakları Bakan Yardımcısı Fannon, enerji konularında görüşmek üzere İsrail, Mısır ve Kıbrıs Rum Yönetimi'ne gitmiştir. ABD; İsrail, Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi arasındaki ittifaktan yana tutum içerisine girmiştir. 2019 yılında ABD bu üç ülke ile ekonomik kapsamda diyalog geliştirmiştir. ABD Dışişleri Bakanı Pompeo, ABD'nin Doğu Akdeniz'de istikrar için üçlü iş birliğinden yana olduğunu vurgulamıştır.²⁴⁹

ABD, Doğu Akdeniz'de Türkiye karşıtı bir çizgidedir. Türkiye'nin bölgesel yükselişini kendi ulusal güvenliği için tehdit görerek Yunanistan- Kıbrıs Rum Yönetimi ikilisine finansal yardımlarda bulunmuştur. Bu politik hamlesi kapsamında Doğu Akdeniz'de izlemişi olduğu tarafsızlık stratejisine son vermiştir ABD, 1990 yılında Yunanistan ve ABD arasında imzalanan savunma iş birliği anlaşmasını süresiz hale getirerek Yunanistan'ı Amerikan üsleri için merkezi bir konum haline getirmiştir.²⁵⁰

ABD Kıbrıs Büyükelçiliği'nin resmi internet sayfasındaki ‘‘*çalkantılı bir bölgede istikrar, demokrasi gibi konularda ve silahlanmaya ve terörizme karşı çalışmalarda Kıbrıs Cumhuriyeti ABD için önemli stratejik bir ortaktır.*’’ şeklindeki açıklamayla ABD Doğu

²⁴⁸ Noi, 2019: 16.

²⁴⁹ Gür,2020: 92.

²⁵⁰ <https://www.setav.org/yunanistanla-karsilasma-kacinilmaz/> (erişim tarihi: 09.10.2022).

Akdeniz’de yönünü bu bölgeye çevirmiştir. Rum Kesimini stratejik partner olarak görerek²⁵¹ Kıbrıs Rum Yönetimi’ni Rus etkisinden kurtarıp ABD rotasına sokmak için yeni stratejiler oluşturmuştur. Böylece 2020 yılında ABD’nin Kıbrıs Rum Yönetimi’ne uyguladığı 33 yıllık silah ambargosu kısmen sona erdirilmiştir.²⁵² Ekim 2022 yılı itibarıyla geçerli olacak silah ambargosunun kaldırılma kararı ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken tarafından alınmıştır. ABD’nin Kıbrıs Rum Yönetimi’ne uyguladığı silah ambargosu 2023 mali yılı için sona erdirilmiştir.²⁵³ Washington’un izlediği bu strateji bağlamında Kıbrıs Rum Yönetimi ile ilişkilerde pozitif bir sürece girilmiştir. Sonuç olarak ABD’nin bölgesel aktörlerden Kıbrıs Rum Yönetimi ile olan teması sonucunda Amerikan Kara Kuvvetleri Komutanı General Mark Alexander Milley, Rumlardan deniz ve hava üsleri hususunda kolaylık talep etmiştir.²⁵⁴

Yunan hükümeti de ABD’nin üsler kurmasına izin vermiştir. İsrail’in Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi ile güvenlik iş birliğini artırmak için yeni adımlar atılmıştır. ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, Kıbrıs Rum Yönetimi’nden resmi olarak ‘*Doğu Akdeniz’deki kilit müttefikimiz*’ olarak bahsetmiş ve ABD’nin Doğu Akdeniz’de Türkiye’ye karşı tavrındaki değişikliği oldukça açık bir şekilde göstermiştir.²⁵⁵

ABD, bölgede Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından yana tavır sergilemektedir. 10 Temmuz 2018 tarihinde ABD ve Kıbrıs Rum Yönetimi arasında niyet bildirisi imzalanmıştır. Doğu Akdeniz’de kurulacak istikrar için önemli bir gelişme olduğu düşünülmüştür.²⁵⁶ ABD Kıbrıs’ı askeri faaliyetlerini gerçekleştirmek için bir merkez olarak görmektedir. Bu bağlamda Kıbrıs’taki varlığının tehlikeye girmemesi maksadıyla Kıbrıs Rum Yönetimi ve Türkiye’nin ilişkilerinde uzlaştırıcı bir aktör olarak görev yapmıştır. Doğu Akdeniz’de güç dengesinin ABD’nin istediği bir şekilde kurulmaması neticesinde Rus-Çin yaklaşması gibi iş birlikleri neticesinde bölgedeki dinamiklerin aleyhine döneceğini öngörmektedir.²⁵⁷

Sınırlı doğalgaz rezervleri bağlamında EastMed projesi için ortalama 6-7 milyar dolar yatırım yapılmasının makul olmaması, iklim anlaşmalarıyla zıt görüşler taşıması ve boru hatlarının hangi ülkelerden geçeceği konusundaki belirsizlik nedeniyle 2022 yılı başlarında ABD, İsrail gazını Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan iş birliğiyle AB ülkelerine ulaştıracak

²⁵¹ Uzuner, 2019: 426.

²⁵² Avcı, 2021: 10.

²⁵³ <https://tr.euronews.com/2022/09/17/abd-2023-mali-yili-icin-kibris-rum-yonetimine-uygulanan-silah-ambargosunu-kaldirdi> (erişim tarihi: 19.09.2022).

²⁵⁴ <https://www.sde.org.tr/savunma-guvenlik/abd-guney-kibrista-us-arayisina-girdi-haberi-6727> (erişim tarihi: 09.03.2022).

²⁵⁵ Ongur, 2021: 53-54.

²⁵⁶ <https://sputniknews.com.tr/20210106/kibris-ile-abd-arasinda-niyet-bildirisi-imzalandi-1043523000.html> (erişim tarihi: 17.10.2022).

²⁵⁷ Örnek, 2015: 26.

EastMed projesine desteğini çektiğini bildirmiştir.²⁵⁸ ABD'nin “Doğu Akdeniz Doğalgaz Boru Hattı Projesi” girişimine yönelik desteğini çekmesi Yunan kamuoyunda endişe yaratmıştır. Çünkü Türkiye'nin bölgeden izolasyonuna yönelik bir girişim olarak ortaya konulmuştu ve bu durum Yunanistan'ın lehine bir adımdı.²⁵⁹

ABD EastMed projesine ilişkin olarak çekincelerini gayri resmi bir mektup ile Yunanistan, İsrail ve Kıbrıs Rum Yönetimi'ne ilettiği bildirilmiştir.²⁶⁰ ABD'nin EastMed projesinden uzaklaşma sebebi daha çok projenin ekonomik bağlamda kazançlı olmayacağı algısıdır.²⁶¹ Sonuç olarak EastMed gaz boru hattının Türkiye'nin MEB alanından geçmek zorunda olduğu için ve ayrıca yüksek maliyetli olması sebebiyle uygulanabilir olmadığı düşünülmüştür. Bu bağlamda Trump sonrası ABD'nin bu projeye bakışı değişmiştir.

2.2.2.2. Almanya

Almanya güncel güvenlik politikasını anti-militarist ve çok taraflılık argümanlarına dayandırarak oluşturmuştur. Almanya sorunların çok taraflı bir şekilde diplomasiden yana araçlar kullanılarak çözülmesinden yanadır. Bu nedenle Almanya için askeri müdahale en son tercih edilecek bir seçenektir. Merkel'in Doğu Akdeniz stratejisi Türkiye ve Yunanistan'ın öne sürdüğü tezleri uzlaştırmak şeklinde gelişmiştir. Doğu Akdeniz'de istikrarın sağlanması gerektiğini ifade ederek iki ülke arasındaki kıta sahanlığı meselesinin müzakere yoluyla çözülmesi gerektiğini savunmuştur. Almanya, 1 Temmuz 2020'den itibaren aynı yılın sonuna kadar AB dönem başkanı olmuştur. Görev bilinciyle hareket eden Almanya, Doğu Akdeniz'de Türkiye ve Yunanistan gerilimlerinde arabuluculuk inisiyatifi üstlenmiştir. Almanya, iki devlet arasındaki sorunun diplomasi kanalları kullanılarak giderilmesinden yana olmuştur.²⁶² Türkiye ve Yunanistan ilişkilerinde Doğu Akdeniz'de sismik arama girişimleri sebebiyle gerilmesi üzerine arabuluculuk rolüne girmiştir. Almanya'nın dönem başkanlığında izlediği bu arabulucu rol ılımlı bir politika izlediğinin göstergesidir.²⁶³ Türkiye, Almanya'nın bu girişimi nedeniyle arama faaliyetlerine bir ay ara vermiştir.²⁶⁴

Almanya, Türkiye'ye karşı uzlaşmacı bir tavır içerisinde olmuştur. Mülteci krizi esnasında Türkiye'den yardım bekleyen Merkel, Doğu Akdeniz'deki tansiyonu düşürmek için öne çıkmıştır. Merkel'in ‘Yunanistan ve GKRY Kıbrıs'a onlarla dayanışma içinde olduğumuzu

²⁵⁸ Güneş, 2022: 376.

²⁵⁹ <https://www.trthaber.com/haber/dunya/dogu-akdenizde-yunanistana-abd-soku-eastmed-rafa-mi-kalkiyor-644345.html> (erişim tarihi: 15.10.2022).

²⁶⁰ Güneş, 2022: 378.

²⁶¹ <https://doguakdenizpolitik.com/turkiye-yi-dogu-akdeniz-den-dislayan-proje/>. (erişim tarihi: 15.10.2022).

²⁶² <https://kriterdergi.com/dis-politika/abde-almanya-fransa-rekabeti> (erişim tarihi: 21.09.2021).

²⁶³ <https://www.setav.org/odak-avrupa-birliginde-yunanistan-catlagi/> (erişim tarihi: 09.10.2022).

²⁶⁴ Arı ve Caşın, 2021: 276.

söyledik" ve "AB ülkeleri Yunanistan'ı desteklemekle yükümlü. Akdeniz'de gerginliğin daha fazla tırmanmasını istemiyoruz" sözleri Türkiye ile iyi ilişkiler yürütmek istediği mesajını vermiştir.²⁶⁵ Doğu Akdeniz meselesinde Almanya, Türkiye'nin tezlerine yönelik bütünüyle bir karşıtlıktan yana olmamıştır. Doğu Akdeniz meselesi nedeniyle Türkiye'ye karşı yaptırım kararları yönündeki talepler Merkel yönetiminde bastırılmıştır. Türkiye-AB ilişkilerinde kopma yaşandığı dönemlerde Merkel yönetimi diplomatik kanalları açık tutarak olası çatışmaların oluşmasını önlemiştir.²⁶⁶

Alman Dışişleri Bakanlığı'nın Türkiye Yunanistan geriliminde AB'nin üye devleti olan Yunanistan'dan yana olduğu görüşü Almanya'nın Türkiye karşıtı bir pozisyonda yer aldığını göstermiştir.²⁶⁷ Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, 'Almanya, Doğu Akdeniz ve Ege konularında dengeli tutumunu korumalı. AB üyesi diye bir tarafı doğru kabul etmek yakışmaz'. sözleriyle Almanya'nın tarafsız bir politika izlemesinin altını çizmiştir.²⁶⁸ Sonuç olarak Almanya, Türkiye ile Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi arasındaki ihtilafta Almanya arabulucu olarak tarafsız bir tutum içerisinde olsa da zamanla tarafsızlığını yitirmiştir. Almanya'nın da AB bağlamında AB üyesi olan Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan'ı desteleyen açıklamalarda bulunmuştur. Dolayısıyla Almanya'nın Doğu Akdeniz meselesinde tarafsız aktör olduğunu söylemek mümkün değildir.

2.2.2.3. Avrupa Birliği

İki kutuplu yapının sona ermesiyle AB'nin enerji ihtiyacı giderek artmıştır. Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji rezervleri küresel ve bölgesel diğer aktörler gibi AB'nin de ilgisini bölgeye yöneltmesine neden olmuştur. Avrupa Birliği enerji sektöründe çoğunlukla petrolü talep etmekte olup doğal gaz, kömür ve yenilenebilir kaynaklar da örgütün ihtiyaç duyduğu enerji kaynaklarıdır. Avrupa Birliği enerji kaynakları bakımından sınırlı kapasitesi olduğu için petrol ve doğal gazın büyük çoğunluğunu dışarıdan karşılamaktadır.

Avrupa Birliği'nin Akdeniz'e yönelmesi 1960'lara kadar uzanmaktadır. Avrupa Birliği ülkeleri geniş bir Akdeniz politikası fikrine sıcak bakarak Global Akdeniz Politikası'nın oluşturulmasına ön ayak olmuşlardır. İki kutuplu dünya düzeninin sona ermesiyle 1992-1996 yıllarını kapsayan dört yıllık bir Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası oluşturulmuştur.²⁶⁹ AB,

²⁶⁵ Ogun, 2021: 52.

²⁶⁶ <https://www.setav.org/merkel-doneminde-turk-alman-iliskileri/> (erişim tarihi: 09.09.2022).

²⁶⁷ <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/alman-disisleri-bakanindan-yunanistana-destek-aciklamasi-1760955> (erişim tarihi: 10.10.2022).

²⁶⁸ <https://www.haberturk.com/son-dakika-haberi-cavusoglu-dan-alman-mevkidasina-tarafsizliginizi-kaybettiniz-3481380?page=6> (erişim tarihi: 09.10.2022).

²⁶⁹ Batı, 2021:146.

1994'te başlattığı Akdeniz Diyalogunu başlatarak bölgesel politikalarını geliştirmiştir.²⁷⁰ AB'nin Doğu Akdeniz'deki amaçları için gerçekleştirdiği ilk somut hamle 1995 Barselona Konferansı olmuştur.²⁷¹ AB, bölge aktörlerinden Rum Yönetimini 2004 yılında birlik üyeliğine dahil ederek bölgesel rolünü artırmıştır.²⁷² Bu bağlamda AB, Doğu Akdeniz'de enerji ihtiyacına cevap verebilecek önemli bir merkez kazanmıştır. Sonuçta AB için Doğu Akdeniz enerji ihtiyacını giderebileceği bir enerji tedarik noktası haline gelmiştir.²⁷³

AB, Doğu Akdeniz'de çıkarılacak enerji kaynaklarını kendi egemenliği için güvenlik problemi olarak görmüştür.²⁷⁴ AB, Türkiye ve KKTC'yi görmezden gelerek Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi üzerinden Doğu Akdeniz'deki etkisini güçlendirme hedeflerine yönelmiştir.²⁷⁵ AB, 2010'da Yunan tezleriyle uyumlu olacak şekilde Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de sınırlı bir alan tanıyan bir harita hazırlaması için Sevilla Üniversitesi'ne yetki vermiştir.²⁷⁶ İtalyanlara ait olan ENI enerji şirketi aracılığıyla da Mısır'ın deniz yetki alanında bulunana Zohr sahasında dolaylı olarak var olmaktadır. AB, Doğu Akdeniz bölgesinde Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan'ın tezlerini benimseyerek Kıbrıs Rum Yönetimi'ne karşı 'eşitler arasında birinci' yaklaşım sergilemektedir.²⁷⁷

AB, Akdeniz'i kendisi için yeni bir enerji pazarı olarak görerek dikkatini bölgeye yoğunlaştırmıştır. Doğu Akdeniz'de keşfedilen gazın Avrupa'ya ulaştırılması için projeler üretmiştir. Ukrayna-Rusya geriliminden sonra AB, Rus gazına ikame olarak Doğu Akdeniz'deki enerji potansiyelini düşünmüştür. Bu gerilim enerji güvenliği meselesinin mühim olduğunu göstermekle birlikte gündemde sürekli olarak bulunmasını göstermiştir. Böylece Rusya'dan karşılayacağı gaz yerine yeni alanlara yönelmesi ortaya çıkmıştır.

Avrupa Birliği, Doğu Akdeniz'deki enerji rezervlerinden pay almak için Türkiye'nin bölgedeki girişimlerini tehdit olarak algılayarak uyarılarda bulunmaktadır.²⁷⁸ 4 Mayıs 2019 tarihinde T.C. Dışişleri Bakanlığı tarafından Fatih sondaj gemisinin, Kıbrıs adası çevresinde sondaj faaliyetlerine başladığı bildirilmiştir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de gerçekleştirdiği sondaj faaliyetlerine yönelik Avrupa Birliği ise, Türkiye'nin bölgedeki eylemlerini yasadışı olduğunu deklare ederek Türkiye tarafından başlatılan girişimlerin devam ettirilmemesi gerektiğini istemiştir.²⁷⁹ Türkiye sondaj faaliyetlerini gerçekleştirene kadar kınama seviyesinde

²⁷⁰ Algür ve Ercan, 2021:197.

²⁷¹ Koç, 2002.

²⁷² Kaya, 2007:34.

²⁷³ Özvarış, 2022: 66.

²⁷⁴ Yaşar, 2019:75.

²⁷⁵ Ercan ve Kılınç, 2020:18.

²⁷⁶ Esengül, 2020: 104.

²⁷⁷ Ülger, 2021:163.

²⁷⁸ Kısacık ve Helvacıköylü, 2020: 135.

²⁷⁹ Arı ve Caşın, 2021: 35.

olan tepkiler 15 Temmuz 2019 tarihinden sonra değişerek yaptırım şekline dönüşmüştür.²⁸⁰ AB Dış İlişkiler Konseyi tarafından alınan yaptırım kararları gereğince Ortaklık Konseyi ve üst düzey diyalog toplantıları askıya alınmış, Türkiye'ye verilecek finansal desteklerde kesintiye gidilmiş, Hava Taşımacılık Anlaşması görüşmeleri ertelenmiştir.²⁸¹

Türkiye'nin Kıbrıs Adası'nda doğal kaynak arama girişimleri AB'nin tepkisi çekerek kınamalarda bulunmuştur. AB tarafından yapılan kınamalar zamanla yaptırıma dönüşmüştür. 11 Kasım 2019 tarihinde AB Dış İlişkiler Konseyi Türkiye'ye karşı yaptırım kararı almıştır.²⁸² Türkiye 2020 yılı boyunca AB'nin uyarılarıyla karşılaşmıştır. 2020 biterken Türkiye'ye uluslararası hukuk kuralları gereği hareket etmesini ve bölgedeki kıyıdaş ülkelerin haklarını gözetmesi gerektiğini bildirmiştir.²⁸³

AB'nin Doğu Akdeniz'e yönelmesinde 2006 Rusya-Ukrayna krizi etkili olmuştur. AB, Enerji ithalatında Rusya'ya olan bağıllığını azaltmak için Doğu Akdeniz'e yönelmiştir. 2022 yılının ikinci ayında tekrar patlak veren kriz AB'nin enerji ithalatını etkilemiştir. AB, enerji tedariki konusunda Rus gazına karşı yeni ikame yeri olarak Kıbrıs'ı görmüştür. AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in *"Bu kriz Avrupa'nın Rus gazına hala çok fazla bağımlı olduğunu göstermiştir. Tedarikçilerimizi çeşitlendirmeli ve yenilenebilir enerjiye muazzam yatırım yapmalıyız. Bu enerji bağımsızlığımıza stratejik bir yatırımdır."* ifadeleriyle enerji çeşitliliğin önemli olduğunu vurgulamıştır.²⁸⁴ Ayrıca AB, enerji nakil hatları meselesine ağırlık vermiştir. Bu kapsamda EastMed Projesine 100 milyar dolar yatırımda bulunmuştur.²⁸⁵

Sonuç olarak Uluslararası sistemdeki gerilimler etkilenen AB, Doğu Akdeniz enerji rezervleri bağlamında stratejiler geliştirmiştir. AB, bölgedeki sorunlardan dolayı belirgin bir şekilde stratejisini ortaya koyamamıştır.²⁸⁶ AB, Türkiye'ye karşı ABD, Mısır, İsrail ve Suudi Arabistan'dan oluşan ittifaka katılmıştır. AB, Türkiye'nin bölgedeki adımlarının uluslararası hukukla bağdaşmadığını belirterek Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi'nin haklarını çiğnediğini savunmuştur. Böylece AB, üye ülkelerinden yana tutum içerisinde bulunmuştur. Türkiye kendi deniz yetki sahasında yürüttüğü araştırma girişimleri AB tarafından yasal olarak bulunmamış ve üyesi olan Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi'nin haklarına karşı yürütülmüş

²⁸⁰ <https://www.setav.org/odak-avrupa-birliginde-yunanistan-catlagi/> (erişim tarihi:10.10.2022).

²⁸¹ <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=4> (erişim tarihi: 09.10.2022).

²⁸² https://www.mfa.gov.tr/no_329_-ab-dis-iliskiler-konseyi-nin-aldigi-kararlar-hk.tr.mfa (erişim tarihi: 09.11.2022).

²⁸³ Ülger, 2021:158.

²⁸⁴ Özvarış, 2022:71.

²⁸⁵ Önder ve Akıncı, 2019: 7.

²⁸⁶ Özer, 2013: 69-71.

bir faaliyet olarak nitelendirilmiştir. Bu hamle AB'nin Doğu Akdeniz politikasında tarafsız olmadığını bilakis üye devletlerini desteklediğini göstermiştir.²⁸⁷

2.2.2.4. Çin

Doğu Akdeniz jeopolitik ve jeostratejik konumu sebebiyle küresel ve bölgesel aktörler nezdinde önemli bir coğrafi bölgedir. Ekonomisinin hızlı bir şekilde büyümesi neticesinde enerji ihtiyacı artan Çin alternatif pazarlara yönelmiştir. Bu konuda Doğu Akdeniz, Çin için önemli bir potansiyel kaynak yeri haline gelmiştir. Bu yüzden küresel güçlerden Çin için Doğu Akdeniz önemli bir bölge konumundadır.

Son zamanlarda ekonominin üretim hacminde meydana gelen artış nedeniyle yükselen enerji talebi Çin'in Doğu Akdeniz bölgesine yönelmesine yol açmıştır. Çin'in 'Bir Kuşak Bir Yol' projesi doğrultusunda söz konusu bölgede Doğu Akdeniz enerji transferi bağlamında etkili olabilecektir. Bu kapsamda Çin Devlet Başkanı Xi Jinping öne sürdüğü proje ile Çin'in bölgesel potansiyelinin genişletilmesi amaçlanmaktadır.²⁸⁸

Çin'in Doğu Akdeniz'de etki gücünü artırmak istemesi ABD'nin Asya-Pasifik bölgesine yüzünü dönmesi olmuştur. Ticari sebepler bağlamında bölgeye yönelen Çin, Doğu Akdeniz bölge ülkeleriyle iş birliklerini canlı tutarak Doğu Akdeniz bölge ülkeleri olan Türkiye, Mısır, Yunanistan ve İsrail'le birlikte yeni ittifaklık ağı kurmuştur.

Çin'in Akdeniz'deki politikası bütüncül olmaktan ziyade bölgesel ülkelerle ikili diyaloglar kurmak şeklindedir. Çin, İtalya ile 2014 yılında ekonomik kapsamlı bir anlaşmaya imza atmıştır.²⁸⁹ Çin, Doğu Akdeniz'de önemli bir aktör olmak için Kıbrıs Rum Yönetimi üzerinden stratejiler geliştirmektedir. Bu bağlamda Çin, Kıbrıs Rum Yönetimi ile limanlar, deniz gibi alanlarda iş birliğini derinleştirmeyi hedeflemiştir. Nitekim Çin Devlet Başkanı Xi Jinping ile Kıbrıs Rum Yönetimi Lideri Nicos Anastasiades arasında Nisan 2019'da yapılan görüşmenin ardından Pekin'de bir iş birliği belgesi imzalanmıştır.

Doğu Akdeniz Çin'in Kuşak Yol projesinin bir parçası olduğu için Çin Doğu Akdeniz'e olan ilgisini geliştirmiştir.²⁹⁰ Çin'den Avrupa'ya gidecek malların transferi konusunda Doğu Akdeniz ticaret hattı olarak kullanılmıştır.²⁹¹ Nitekim Çin Yunanistan ve İsrail gibi bölgesel ülkelerle ikili diyalog gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda Çin şirketleri Yunanistan'daki Pire limanı ve İsrail'deki Hayfa limanını denetim altına almıştır.²⁹² Çin, CUSCO gemicilik şirketi

²⁸⁷ Taşkın ve Yılmaz, 2021: 227.

²⁸⁸ Özvarış, 2022: 55.

²⁸⁹ Kozanhan, 2022: 262.

²⁹⁰ Kalyoncuoğlu ve Kalyoncuoğlu, 2022: 22.

²⁹¹ Aydın, 2021: 27.

²⁹² Oral, 2021:235.

Yunanistan'ın Pire limanında hisse sahibidir. Pire limanının yüzde 67'lik kısmı bu şirket tarafından işletilmektedir. Pire Limanı, Çin'in bölgeye adım atmasında önemli bir dönüm nokta olmuştur.²⁹³ Pire Liman İdaresi Başkanı Yu Zenggang Pire limanını Akdeniz'e girişte kilit bir pozisyonda olarak görmüştür.²⁹⁴ Çin'in Pire üzerindeki denetim kurması nihai hedeflerine giden yolu açmıştır. Çin, İsrail'in Hayfa Limanı 2021 yılı itibarıyla kontrolüne geçirmesiyle bölgede büyük bir kazanım elde etmiştir. Çin'in bu hamleleri Fransa ve ABD tarafından tehdit olarak algılanmıştır.

Sonuç olarak Pekin'in Doğu Akdeniz'e politikası bölgede bulunan devletlerle kurduğu ticari ilişkiler doğrultusunda kazan-kazan ilkesi gereği her iki tarafında da kazanacağı bir düzen kurmaktadır. Doğu Akdeniz'deki varlığını siyasi, diplomatik ve ekonomik kapsamda aşamalı olarak güçlendirmek istemektedir. Çin'in Akdeniz güzergâhından yararlanmasıyla denizsel üstünlüğünü artıracaktır. Bu bağlamda Çin Doğu Akdeniz pazarlarına erişerek önemli bir avantaj elde edecektir.

2.2.2.5. Fransa

Sarkozy'nin *"Akdeniz bizim sadece geçmişimiz değil, aynı zamanda geleceğimizdir"*. sözü Fransa'nın bölgeye olan ilgisini ortaya koymaktadır.²⁹⁵ Fransa'nın Doğu Akdeniz'e olan ilgisi 2011 yılı itibarıyla olmuştur. Fransa bu dönemde NATO'nun Libya'ya müdahalesini tetikleyerek Libya'nın iç savaşa girmesine yol açmıştır.²⁹⁶

Doğu Akdeniz'de kıyısı olmayan Fransa, bölgedeki enerji rezervlerinden pay elde etmek isteyerek Doğu Akdeniz'e yönelik politikalar oluşturmuştur. Bu nedenle Fransa, Fransız merkezli çok uluslu petrol şirketi olan TOTAL aracılığıyla bölgesel stratejilerini ortaya koymuştur. Doğu Akdeniz'de askeri güç bakımından etkin bir aktör olma gayesi güden Fransa, bölgedeki Fransız enerji şirketlerinin ve savunma sanayi firmalarının korunması gerektiğine inanmaktadır.²⁹⁷ Total enerji şirketi, Kıbrıs Rum Yönetimi ile imzaladığı anlaşmaya dayanarak adanın güney taraflarında kaynak arama ve sondaj girişimleri gerçekleştirmektedir. Total, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin çoğu parselinde doğalgaz arama ve sondaj faaliyetinde bulunmuştur.

Kıbrıs Rum Yönetimi ile bölgede ittifaklık kurarak hem ticari potansiyelini hem de askeri gücünü artırmayı hedefleyen Fransa'nın Kıbrıs Rum Yönetimi ile ilişkileri 2007 yılında başlamıştır. 28 Şubat 2007 tarihinde Kıbrıs Rum Yönetimi ile Fransa arasında imzalanan Savunma İşbirliği anlaşması gereği Fransız ordusuna yardım edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu söz

²⁹³ Kılıç, 2022: 52.

²⁹⁴ <https://turkdegs.org/icerik/akdenizin-en-onemli-limani-artik-cinin> (erişim tarihi: 25.10.22).

²⁹⁵ Örmeci, 2021:184.

²⁹⁶ Lika, 2020: 9.

²⁹⁷ Örmeci, 2021: 194.

konusu anlaşma 4 Nisan 2017 tarihinde güncellenmiştir.²⁹⁸ ‘‘Savunma Alanına İşbirliği Anlaşması’’ kapsamında Rum silahlı kuvvetlerinin Fransa’da askerî eğitim görmesi garantilenmiş ve Fransa’nın Baf’ta bulunan Andreas Papandreu hava üssünden yararlanmasını sağlanmıştır.²⁹⁹ Fransa ve Kıbrıs Rum Yönetimi arasında imzalanan antlaşmalar ve ikili girişimler Kıbrıs Adası’nda gerilimleri artırıcı hamleler olarak değerlendirilmiştir.

Fransa’nın menfaatlerine uygun olmayan devletlerin girişimleri dengelemek için politikalar izlemektedir. Fransa, Kıbrıs Rum Yönetimi’nin MEB anlaşmalarını tanımakla birlikte 2011 KKTC- Türkiye anlaşması sonrasında TPAO’nun araştırma ruhsatları elde etmesine karşı tutum içerisinde olmuştur. Fransa, KKTC ve Türkiye’nin bölgedeki doğal gaz arama çalışmalarını yasadışı olarak nitelendirmiştir.³⁰⁰

Fransa, Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Doğu Akdeniz’de izlediği politikalarından yana olmuştur. Fransa’nın Yunanistan’a ve Rum tarafına verdiği güçlü destek ile Paris’in Akdeniz havzasındaki konumunu güçlendirmeyi hedeflemiştir. Fransa, nükleer uçak gemisi de dahil olmak üzere savaş gemilerini Doğu Akdeniz’e göndermiştir.³⁰¹ Bu nedenle Macron dönemi Fransa’nın Doğu Akdeniz’de izlediği politika Yunanistan-Kıbrıs Rum Yönetimi ve İsrail’e destek vermek şeklinde gelişmiştir.³⁰² Macron, Türk-Yunan ilişkilerinde Yunanistan yana tavır takınarak Türkiye’nin bölgedeki arama ve sondaj gemilerinin faaliyetlerini sonlandırması gerektiğini ifade etmiştir.

Fransa, Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan MEB tezlerinin arkasında durarak 2007’de Kıbrıs Rum Yönetimi ile savunma iş birliği anlaşmasına imza atmıştır. İlerleyen dönemlerde anlaşmanın maddeleri kapsamlı hale getirilmiştir. Macron, Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki stratejisini Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi’nin egemenliğine karşı geliştirildiğini savunarak bölgedeki Fransız askeri gücünün artırılması gerektiğini savunmuştur.³⁰³ 15 Mayıs 2019’da Fransa ile Kıbrıs Rum Yönetimi ile imzalamış olduğu Savunma İşbirliği anlaşması gereği Rum tarafının Evangelos Florakis deniz üssünü kullanması ve üssün altyapısının modernizasyonu kapsamında Fransa’nın yardım edeceği kararlaştırılmıştır.³⁰⁴ Anlaşmaya göre Fransız donanması TOTAL firmasına ait gemileri savunacaktır. Söz konusu anlaşmaya ek olarak Fransa’ya ait enerji firmalarının Akdeniz’de gerçekleştireceği girişimlerinin savunulacağı ifade edilmiştir. Kıbrıs Rum Yönetimi ve Fransa aralarında imzalanan askeri

²⁹⁸ Kökyay, 2021: 230.

²⁹⁹ Kozanhan, 2022: 62.

³⁰⁰ Örmeci, 2021:198.

³⁰¹ Ogun, 2021: 52.

³⁰² Örmeci, 2021: 191.

³⁰³ Örmeci, 2021: 204.

³⁰⁴ Kökyay, 2021: 230.

savunma iş birliği anlaşması kapsamında Kıbrıs Rum Yönetimi'nde bulunan üsler Fransa'nın kullanımına açılmıştır.

Fransa, Doğu Akdeniz Gaz Forumu toplantılarına gözlemci statüsünde dahil olmuştur. Fransa'nın amacı Türkiye'nin Akdeniz ve Afrika politikalarına set çekmek şeklinde gelişmiştir. Fransa bu bağlamda alandaki mevcudiyetini geliştirmeye çalışmaktadır. Fransa, 10 Eylül 2020'de Med7'yi düzenlemiştir. Bu zirve sonucunda Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki tavırlarının saldırgan olduğu, Türkiye'nin bölgedeki faaliyetleri yasadışı olarak tanımlanmıştır. Buna ek olarak Yunanistan'ın egemenlik haklarını ihlal ettiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca Türkiye'nin diplomasi kanalıyla diyaloga yanaşması gerekliliği savunulmuştur.³⁰⁵

Her ne kadar Macron yönetimi, Türkiye üzerinden bölgede diyalogu ön plana sürse de askeri varlığını güçlendirmeyi ihmal etmemiştir. 2020 yılında Doğu Akdeniz'de ilan edilen NAVTEX'ler sonrasında Fransa, bölgede askeri gücünü artırmıştır.³⁰⁶ Fransa bölgedeki enerji şirketlerinin güvenliği için Lafayette fırkateyni ve iki adet Rafale savaş uçağı göndermiştir.³⁰⁷ Fransa, Yunanistan'a savaş uçakları ve savaş gemisi vermiştir. ABD ise Kıbrıs Rum Yönetimi'ne uyguladığı silah ambargosunu sonlandırmıştır. Fransa, Doğu Akdeniz'de bulunan askeri gemilerinin miktarını artırarak Kıbrıs Rum Yönetimi'nin arkasında olduğunu Türkiye'ye göstermeye çalışmıştır.

Fransa, Doğu Akdeniz'de etkin bir aktör olma gayesiyle askeri üs elde etmek için Kıbrıs Rum Yönetimi ile antlaşma imzalamıştır. 15 Mayıs 2019 tarihinde Fransa ve Kıbrıs Rum Yönetimi arasında askeri savunma kapsamında iş birliği anlaşması yapılmıştır. Bu anlaşma Fransız uçak gemisinin Türk hava sahasında dolaşmasına olanak tanımıştır. Total şirketine ait gemiler bu anlaşma sayesinde korunmaya alınmıştır. Yunanistan ve Fransa 28 Eylül 2021 tarihinde askeri ittifak anlaşması imzalamıştır. Anlaşmaya göre herhangi bir işgal söz konusu olduğunda Fransa Yunanistan'a destek olacaktır.³⁰⁸ 21 Ocak 2022 tarihinde Kıbrıs Rum Yönetimi ve Fransa arasında Larnaka'nın güney deniz alanında CYP/FRA-1/2022 kodlu deniz iş birliği tatbikatı gerçekleştirilmiştir.³⁰⁹

2.2.2.6. İngiltere

19.yüzyıl Britanya İmparatorluğu ve Çarlık Rusya arasında güçler dengesi açısından önemli bir dönem olmuştur. Britanya dönemin güç dengesini koruyabilmek için Çarlık Rusya

³⁰⁵ Ogun, 2021: 51.

³⁰⁶ Örmeci, 2021: 208.

³⁰⁷ Kısacık ve Helvacıköylü, 2020: 130.

³⁰⁸ <https://www.setav.org/yunanistanla-karsilasma-kacinilmaz/> (erişim tarihi: 09. 10.2022).

³⁰⁹ https://www.kibrispostasi.com/c58-GUNEY_KIBRIS/n408669-larnaka-aciklarinda-tatbikat (erişim tarihi: 09.10.2022).

karşısında Osmanlı'yı desteklemiştir.³¹⁰ 1878 Berlin Antlaşması ile birlikte Kıbrıs adasında İngiltere denetimi başlamıştır. ³¹¹ Kıbrıs'ın İngilizler için önemi bölgede Cebelitarık, Malta ve Kıbrıs hattı inşa etmek olmuştur. Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla Akdeniz ticaret merkezi haline gelerek Kıbrıs'ın da önemini artırmıştır. Dünya siyasetinde İngiliz üstünlüğü İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra azalmış ve Filistin- Suriye üzerindeki denetimini de kaybedince İngiltere Akdeniz'deki etkisini yitirmiştir. Süveyş'ten de çekilen İngiltere, bölgedeki stratejisini Kıbrıs üzerinden inşa etmiştir.³¹²

1950 yıllarında İngiltere'de hâkim olan görüş Kıbrıs'a egemen olmak yerine üslere sahip olmanın Akdeniz'deki çıkarlarını gerçekleştirmek için yeterli olduğudur. Birleşik Krallık Başbakanı Anthony Eden'in 1 Haziran 1956 tarihinde söylediği sözler Kıbrıs'ın İngiltere açısından önemini ortaya koymaktadır;

“Kıbrıs'ta NATO'nun çıkarları vardır. Ama yalnız o kadar değil. İngiltere'nin Kıbrıs'taki çıkarları yalnızca NATO ile sınırlı değildir. Ülkemizin ve Batı Avrupa'nın endüstriyel yaşamı, Orta Doğu'dan gelen petrole dayanmaktadır... Eğer bir gün petrol kaynaklarımız tehlikeye düşecek olursa, bunları korumak zorunda kalacağız. Kıbrıs'ta ihtiyaç duyduğumuz imkânlar, bu savunmanın bir parçasıdır.”³¹³

İngiltere'nin somut olarak garantörlük hakkı elde etmesi Yunanistan ve Türkiye ile imzaladığı Londra ve Zürih Anlaşmaları sayesinde olmuştur. ³¹⁴ İngiltere, adadaki diğer garantör devletler olan Türkiye ve Yunanistan'a "..."*Siz iki NATO ülkesi Kıbrıs konusunda nasıl anlaşırırsanız anlaşınız, kabulümdür. Yeter ki egemen üslerim garantilenmiş olsun*” demiştir. ³¹⁵

Kıbrıs Cumhuriyeti 16 Ağustos 1960 tarihinde kurulmuştur. İngiltere, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından Kıbrıs Adası'ndan çekilmiş olsa da Dikelya ve Agratur üslerinde hakkının olduğunu öne sürmüştür. 1960 Kuruluş Anlaşması'nın 1. ve 3. maddesi gereği Birleşik Krallık söz konusu üslerde egemenlik hakkı olduğu meşrulaşmıştır. Kıbrıs Kurucu Antlaşmalarında egemen üsler olarak nitelendirilmiştir. Egemen üslerin durumu 1960 Garanti Antlaşması kapsamında belirlenmiştir. Söz konusu antlaşmanın 3. maddesine göre egemen üslerin statüsü “*Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti Ada'daki Egemen İngiliz Üslerinin bütünlüğüne riayeti ve Teessüs Antlaşması ile tanınan hakların Birleşik Krallık tarafından kullanılmasını ve bunlardan faydalanılmasını garanti etmişlerdir.*” ifadesi ile ortaya konulmuştur. ³¹⁶ Kıbrıs Adası'ndaki egemen üsler İngiltere'nin yetkisi altında bulunan askeri alanlar olarak kabul edilmiştir. Böylece bu üsler İngiltere'nin denizaşırı topraklarıdır.

³¹⁰ Dumlu, 2022: 132.

³¹¹ Peker, Oktay ve Şensoy, 2019: 94.

³¹² Tamçelik, 2011: 1513.

³¹³ Dumlu, 2022: 134.

³¹⁴ Sakman, 2021: 75.

³¹⁵ Keser, 2014: 20.

³¹⁶ Şafak, Çıraklı ve Koldaş, 2021: 69.

İngiltere'nin Kıbrıs'ta bulunan Egemen Üs Bölgeleri Dikelya ve Agratur'dur (Ek-5). Kıyı uzunluğu 79 km olup 254 kilometrekarelik alan kaplamaktadır. Kıbrıs Adası'nın toplam sahil şeridinin ortalama %10'dur.³¹⁷ Bu üsler İngiltere'ye Kıbrıs'ta söz söyleme hakkı tanımaktadır. Üsler askeri nitelikte ve sui generis özelliktedir.³¹⁸ Birleşik Krallık Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd'un; *“Hiçbir güvence, egemenlik hakkı kadar sağlam olamaz. Kıbrıs'ta ileride Hükûmet değişebilir ve yeni Hükûmet İngiltere'nin üsler üzerindeki kontrolünü kısıtlamak veya tamamıyla ortadan kaldırmak isteyebilir. Hâlbuki egemenlik hakkına dokunamaz. Bu nedenle üslerin egemen olması kaçınılmazdır.”* sözleri egemen üs bölgelerinin Birleşik Krallık için Kıbrıs'ta önemli olduğunu vurgulamaktadır.³¹⁹

Uluslararası Adalet Divanı tarafından 1969 yılında alınan bir karar neticesinde kıyı devletinin kıta sahanlığında doğal olarak ilana gerek duymadan elde ettiği hakları vardır.³²⁰ Enerji güvenliği İngiltere için güvenlik politikasında öncelikli olduğu için Kıbrıs'taki enerji rezervlerinden dolayı ‘Egemen Üs Bölgesi’ kapsamında kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeden kaynaklı haklarını savunmaktadır. Kıbrıs Adası'nda bulunan iki üs İngiliz toprağı olarak görülmekte olup Birleşik Krallık hukukuna tâbidir.

İngiltere, Egemen Bölgesel üslerini ileri sürüp deniz yetki alanlarından doğan haklarını gözeterek kıta sahanlığı ve MEB alanlarına sahip olacaktır. Neticede İngiltere, enerji rezervlerinden yararlanma düşüncesiyle üsler üzerinde denetim hakkını savunacaktır. İngiltere egemen üs bölgelerden bizzat ayrılmadıkça hiçbir aktör üsler üzerinde denetim hakkı kuramayacaktır.³²¹

Birleşik Krallık'ın Doğu Akdeniz'de önem verdiği husus sahip olduğu üsleri korumak şeklinde gelişmiştir.³²² Birleşik Krallık kendisini Doğu Akdeniz enerji denkleminde 'sine qua non' (olmazsa olmaz) olarak tanımlamıştır.³²³ İngiltere'nin Doğu Akdeniz stratejisinin temel dayanağı adadaki uzlaşmazlıkları dengeleyip bölgedeki çıkarlarını korumaktır. 2014 senesinde düzenlenen Brüksel zirvesinde Cameron'un Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tek yanlı eylemlerine karşı tutumu İngiltere'nin bölgedeki çıkarlarının arkasında durduğunu göstermektedir.³²⁴ Kıbrıs'ta bulunan İngiliz üsleri Kıbrıs açıklarında doğal gaz rezervlerinin keşfi sonucunda deniz yetki alanlarını paylaşımı problemi için önemli bir faktördür. Brexit sonrası İngiltere bölgedeki

³¹⁷ Keser, 2014: 25.

³¹⁸ Bayram, 2017: 47.

³¹⁹ Dumlu, 2022: 140-141.

³²⁰ Şafak, Çıraklı ve Koldaş, 2021: 71.

³²¹ Tamçelik, 2011: 1523.

³²² Şafak, Çıraklı ve Koldaş, 2021: 62- 63.

³²³ Şafak, Çıraklı ve Koldaş, 2021: 63.

³²⁴ Unç, 2022: 170.

stratejisini ulusal çıkarlarını göz önüne alarak iktisadi ve politik etkisini Doğu Akdeniz’de sürdürmek odaklıdır.³²⁵

İngiltere, devam eden Kıbrıs sorunu karşısında bölgede var olan enerji kaynaklarının işletilmesinden yana değildir. Ada üzerindeki statüsünü sürdürmek istemekte ve bölgedeki zenginliklerin ada toplumları tarafından ortak bir şekilde erişilmesini hedeflemektedir.³²⁶ İngiltere, Kıbrıs’ta askerî gücünü artırmak maksadıyla 2030’a kadar üslerin modernizasyonu planını ortaya atmıştır.³²⁷ Küresel bir güç olan İngiltere’nin Doğu Akdeniz’deki varlığı bölgesel güçler tarafından risk olarak algılanmıştır.³²⁸ İngiltere, Doğu Akdeniz’de tüm aktörlerle çeşitli ilişkiler kurarak bölgede tarafsız kalmıştır.³²⁹

Sonuç olarak İngiltere, İkinci Dünya Savaşı’nın ardından denetiminde bulunan alanlardan çekilmiş olsa da Kıbrıs Adası’ndan çekilmemiştir. İngiltere’nin Kıbrıs’taki varlığı ona Doğu Akdeniz’de garantör ülke sıfatı kazandırmıştır. İngiltere, Kıbrıs’ta KKTC ve Kıbrıs Rum Yönetimi’nin yanı sıra üçüncü garantör ülkedir. Kıbrıs Adası’nda KKTC ve Kıbrıs Rum Yönetimi’nin yanı sıra İngiltere’nin de egemenlik hakkı vardır. İngiltere, Kıbrıs Adası’nda egemen olduğu üsler vasıtasıyla Doğu Akdeniz’de söz sahibi küresel güçler arasında yer almaktadır. İngiltere’nin Doğu Akdeniz’deki varlığı bölgesel ve küresel güç dengesi için gereklidir. Birleşik Krallık’ın bölgede askeri, siyasi ve ekonomik bağlamda menfaatleri vardır. Üslerin kıta sahanlığına sahip olduğu ifade edilirse enerji meselesi büyük bir biçimde yeniden oluşturulacaktır.

2.2.2.7. NATO

Enerjiye verilen değer arttıkça güvenlik meselesi de ortaya çıkmıştır. Bölgesel aktörlerin yanı sıra uluslararası örgüt olan NATO da bu konu üzerinde iş birliği çerçevesinde stratejiler oluşturmuştur. Küreselleşme ile enerji güvenliğinin temini konusunda iş birliği zorunluluk haline gelmiştir. Uluslararası güvenlik örgütü olan NATO Doğu Akdeniz’de etkilidir. Bu kapsamda NATO stratejiler oluşturmaktadır. 21. Yüzyılla birlikte terör faaliyetlerini engellemek için projeler düzenlemiştir. Enerji güvenliği meselesinde anlaşmalar gerçekleştirmektedir. Ukrayna-Rusya Krizinden sonra Rusya’nın enerjiyi diplomatik bir silah olarak görmesi sonucunda enerji güvenliği derinleşmiştir. NATO güvenlik algısında Doğu Akdeniz de bulunmaktadır. NATO’nun güvenliğe dair ilk adımı Akdeniz Diyaloğu olmuştur.

³²⁵ Şafak, Çıraklı ve Koldaş, 2021: 58.

³²⁶ Unç, 2022: 171.

³²⁷ <https://www.gazeteduvar.com.tr/ingiltere-kibristaki-uslerini-yeniliyor-haber-1516389> (erişim tarihi: 09.09.2022).

³²⁸ Yerlikaya, 2021: 131.

³²⁹ Sakman, 2021: 77.

Soğuk Savaş boyunca NATO, SSCB'ye odaklandığı için Akdeniz'e yönelik bir faaliyette bulunmamıştır. Uluslararası sistemde iki kutuplu yapının sona ermesinden sonra NATO'nun politik yaklaşımı değişimden geçmiştir. Askeri tehditlerle mücadele bağlamında oluşturulan örgüt ilerleyen dönemlerde enerji güvenliğini önceleyen politikalara ağırlık vermiştir.³³⁰ İkiz kulelerin yıkılmasından sonra öne çıkardığı politikalar bölgesel güvenlik, diyalogu önceleyen stratejiler geliştirme ve savunma politikaları yürütme şeklinde olmuştur. Bu kapsamda Akdeniz'de aktif bir rol oynanamaya başlamıştır.³³¹ Akdeniz'i tampon bölge olarak gören NATO, bölgedeki deniz güvenliğine ve enerji arz güvenliğine önem vermiştir.³³² Bu bağlamda NATO, Doğu Akdeniz'i güvenlik perspektifi açısından tehdit unsuru olarak görerek enerji bağlamında meydana gelen olayları risk faktörü olarak değerlendirmiştir.³³³

Akdeniz güvenliği bağlamında NATO'nun ilk siyasi adımı 1994 yılında oluşturduğu Akdeniz Diyalogu olmuştur. Askeri misyondan uzak olarak oluşturulan bu girişim daha sonra savunma alanını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir.³³⁴ Akdeniz'de güvenliğin korunması amacıyla 24 Ekim 2001 tarihinde NATO tarafından Etkin Çaba Harekâtı başlatılmıştır. 2016 yılında sona eren söz konusu harekâttan sonra Deniz Muhafızı (Sea Quardian) operasyonuna başlamıştır.³³⁵ Denizde güvenliği korumayı hedefleyen bu girişimle Deniz Güvenlik Harekâtı misyonu saptanmıştır. 2018'de başlatılan Deniz Koruma Harekâtı ile bölgedeki deniz güvenliğinin tesis edilmesi hedeflenmiştir.³³⁶ NATO, 2019 yılında Türkiye'de Akdeniz Diyalogu altında gerçekleştirilen toplantı düzenlemiştir.³³⁷ 2020'de Akdeniz Kalkanı harekâtı Doğu Akdeniz'in güvenliği için yapılan girişimdir.

2.2.2.8. Rusya

Doğu Akdeniz'deki rekabetin Avrasya'da da sonuçlar doğuracağından dolayı Rusya, Akdeniz'de var olmak istemiştir. Çarlık Rusya zamanında Akdeniz; sıcak denizlere inebilmek ve karaya eseri olmamak için üzerinde denetim kurulması gereken bir bölge olarak görülmüştür.³³⁸ Çarlık Rusya'nın sıcak denizlere inme politikası Rusya'nın güncel politik hedefleri arasında da yer almaktadır.

³³⁰ Kansu, 2019: 182.

³³¹ Algür, 2020:66-67.

³³² Özvarış, 2022: 39.

³³³ Arı ve Caşın, 2021:135.

³³⁴ Aytaç ve Gürkaynak, 2019: 84.

³³⁵ Kozanhan, 2022: 70.

³³⁶ Bayer, 2019: 882.

³³⁷ Arı ve Caşın, 2021: 138.

³³⁸ Üren, 2021:855.

Arap Baharı Rusya'nın dış politikasında birtakım değişiklikler ortaya çıkarmıştır. Libya'da Kaddafi'nin devrilmesi³³⁹ ve Suriye'de patlak veren iç savaş Rusya'nın Doğu Akdeniz politikasını etkilemiştir. Bölgede değişen denklemler ile Esad rejimine destek veren Rusya'nın bölgesel manevra alanını geliştirmiştir.³⁴⁰ Neticede hava ve deniz gücü kazanarak askeri angajman yeteneği elde etmiştir.³⁴¹

2008 Ekonomik Krizi, Rusya ile Kıbrıs Rum Yönetimi'nin ilişkilerini olumlu yönde etkilemiştir. Ekonomik kriz içerisinde olan Kıbrıs Rum Yönetimi'ne Rusya finansal destek sağlayarak bölgede hava üslerini aktif duruma getirmiştir. Rusya ve Kıbrıs Rum Yönetimi arasında 2013 yılında yapılan anlaşma kapsamında Rusya anlaşmadan bir sene sonra Andreas Papandreu Hava ve Evangelos Florakis Deniz Üssü'nde hak elde etmiştir.³⁴² Rusya'nın Büyük Petro adlı kruvazörünün 2014 yılında Limasol Limanı'na gelmesi Rum kesimi tarafından Rusya'nın Kıbrıs'taki varlığı için avantaj olarak değerlendirilmiştir.³⁴³

2017'nin başında Rusya ve Suriye arasında imzalanan anlaşma kapsamında üslere eğer deniz ve havadan saldırı olması durumunda tehditleri engellemekle yetkili Rusya iken kara topraklarının korunması Suriye'ye bırakılmıştır.³⁴⁴ 2017'de Tarsus'ta bulunan üssün modernizasyonu gerçekleştirilmiş³⁴⁵ ve Hmeymim Hava Üssü "Kalıcı Askeri Birlik" kimliğine bürünmüştür³⁴⁶ (Ek-6).

Doğu Akdeniz'deki varlığını ulusal çıkarı için gerekli göre Rusya, bölgesel politikalarını enerji politikaları kapsamında belirlemiştir. Moskova'nın Esad rejiminden yana politika geliştirmesi sonucunda Rus menşeli enerji firmaları bölgede doğal kaynak arama girişimlerine başlamıştır.³⁴⁷ Bu bağlamda Rosneft, Zohr sahasındaki doğal gazın yüzde 30'unu denetlerken Novatek, Eni ve Total ile birlikte Lübnan'da faaliyet yürütmektedir.³⁴⁸ Bunlara ek olarak İran ile yapılan anlaşma kapsamında Rus enerji firmaları Suriye'de arama çalışmalarından bulunma hakkı elde etmiştir. 2013'te Soyuzneftegaz, 25 yıl boyunca Suriye deniz alanlarında rezerv arama faaliyetleri gerçekleştirme hakkı elde etmiştir. Fakat bu anlaşma Suriye Krizi'nin etkisinden dolayı uygulanamamıştır. Bu anlaşmanın geliştirilmiş hali Capital

³³⁹ Hamzaoglu, 2021: 181.

³⁴⁰ Unç, 2022: 178.

³⁴¹ Arı ve Caşın, 2021: 73.

³⁴² Aydın, 2019: 33.

³⁴³ Hasanoğlu, 2015: 57.

³⁴⁴ <https://cimsec.org/russian-black-sea-fleet-activity-in-the-eastern-mediterranean-sea-implications-for-the-israeli-navy/> (erişim tarihi: 09.10.2022)

³⁴⁵ Hamzaoglu, 2021: 178.

³⁴⁶ <https://21vyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/rusya-ve-suriye-nin-bolgemizdeki-a2-ad-anti-access-area-denial-kabiliyetleri-nelerdir> (erişim tarihi: 03.09.2022).

³⁴⁷ Özev ve Kazımova, 2022: 192.

³⁴⁸ <https://www.sde.org.tr/dogu-akdenizde-yukselen-gerilim-siyasi-askeri-ve-ekonomik-acidan-yapilmasi-gerekenler-bolgesel-analiz-105> (erişim tarihi: 14.06.2022).

Limited ve East Med Amrit ile Suriye Petrol ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı arasında 2021 yılında imzalanmıştır.³⁴⁹

Transatlantik ve Rusya'nın ulusal menfaatlerini gerçekleştirmesi için Doğu Akdeniz sıcak bölge haline gelmiştir. Dış politik tutumu donanmasını güçlendirmek ³⁵⁰ olan Rusya, NATO'nun bölgesel girişimlerine engel olmayı hedeflemiştir. Rusya'nın Suriye'de A2/AD olarak bilinen deniz girişi önleme ve bölgeyi koruma anlamına gelen hava savunma sistemi vardır.³⁵¹ Bu sistemin temel amacı, Rusya'nın Doğu Akdeniz'de özgürce hareket etmesine katkı sağlayarak diğer aktörlere karşı caydırma odaklıdır. A2 tehdit olarak görülen devletlerin girişini önlerken AD düşman devletlerin özgürce operasyon gerçekleştirmesine set çekerek bölgeyi savunmayı hedeflemektedir.³⁵² Erişimi engelleme faaliyetleri genellikle hava ve denizlerden gelen tehditlere odaklanmaktadır. Sonuç olarak Rusya, Doğu Akdeniz'de var olarak savunma ve taarruz yeteneği kazanarak düşmanlarını havadan ve karadan ekarte edecektir.³⁵³

Rusya, Suriye'deki üsleri sayesinde sıcak denizlere inme olanağı bularak tarihi emellerine yaklaşmıştır. Rusya filosuyla birlikte askeri tatbikatlar gerçekleştirmiştir. Rusya'nın Doğu Akdeniz politikası özetle; bölgede kalıcı üsler elde ederek Doğu Akdeniz'deki istihbarat yeteneklerini geliştirerek olası saldırıları önlemek, kıyıdaş ülkeler olan Mısır ve Yunanistan ile ilişkiler geliştirerek onların limanlarından yararlanmak olmuştur.

³⁴⁹ Özev ve Kazımova, 2022: 192.

³⁵⁰ <https://carnegieeurope.eu/2021/06/08/russia-s-posture-in-mediterranean-implications-for-nato-and-europe-pub-84670> (erişim tarihi: 12.09.2022).

³⁵¹ Üren, 2021: 864.

³⁵² <https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/rusya-ve-suriye-nin-bolgemizdeki-a2-ad-anti-access-area-denial-kabiliyetleri-nelerdir> (erişim tarihi: 03.09.2022).

³⁵³ Üren, 2021: 855.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN DOĞU AKDENİZ’İ GÜVENLİKLEŞTİRME SÜRECİ

Doğu Akdeniz’de keşfedilen enerji kaynakları üzerinde küresel ve bölgesel aktörlerin enerji rekabetine girmeleri doğrultusunda enerjinin güvenlikleştirilmesi konusu ülkelerin politikalarında önem verdiği konular arasına girmiştir. Bu kapsamda Türkiye de bölgede kendine karşı geliştirilen girişimlere karşı tepki göstererek olağanüstü önlemler almıştır. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’i güvenlikleştirme süreci; tezin ana sorunsalı olan ‘‘Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de enerjiyi güvenlik sorunu olarak nitelendirip güvenlikleştirmesinin altında yatan etkenler nelerdir?’’ sorusundan hareketle açıklanacaktır. Öncelikle tez kuramsal olarak Kopenhag Okulu’na dayandığı için söz konusu okulun ileri sürdüğü argümanlar olan güvenlikleştirme teorisi ve bölgesel güvenlik kompleksi tek tek ele alınarak Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de enerji güvenlikleştirme süreci anlatılacaktır. Doğu Akdeniz’de Türkiye karşıtı oluşturulan gruplar ve kurulan ittifaklara karşı Türkiye’nin bu girişimleri ulusal güvenliği için tehdit olarak görmesi ile aldığı tedbirler analiz edilecektir.

3.1. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’i Güvenlikleştirme Nedenleri

Bir şeyi güvenlik sorunu yapan şey nedir? sorusundan hareketle uluslararası ilişkilerde bir konunun güvenlik sonunu olmasında etkili olan faktörlerin neler olduğu Türkiye’nin Doğu Akdeniz’e yaklaşımı çerçevesinde açıklanacaktır. Bu bağlamda Türkiye’nin Doğu Akdeniz’i güvenlikleştirmesinin nedenleri incelenecektir.

Öncelikle uluslararası politikada bir devlet egemenliğine yönelik bir tehdit algılsa güvenlik sorunu ortaya çıkmaktadır.³⁵⁴ Türkiye de Doğu Akdeniz’de küresel ve bölgesel aktörlerin girişimlerinden tehdit algılayarak güvenlikleştirme sürecini başlatmıştır. Bu sürecin başlangıç noktası 2009 yılına dayanmaktadır. Davos Dünya Ekonomik Forumu’nda Perez ve Erdoğan ile yaşanan diyalog İsrail ile Türkiye arasındaki ikili ilişkilerin seyrini değiştirerek bölgesel ittifaklaşmanın dinamiklerini etkilemiştir.³⁵⁵ Bu olaya ek olarak 2010 Mavi Marmara olayı da ilişkilerdeki sorunu derinleşmiştir. İsrail-Türkiye ilişkilerindeki negatif seyir İsrail’in Leviathan deniz sahasında keşfedilen gaz rezervleri ile devam etmiştir. Söz konusu ülkelerin birbirinden uzaklaşması sonucu İsrail, Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan ile yakınlaşmıştır.

³⁵⁴ Weaver, 1995.

³⁵⁵ Ayman, 2021: 351.

Türkiye bu durumu kendisine yöneltilmiş bir tehdit olarak görerek Doğu Akdeniz'i güvenlikleştirmeye başlamıştır.³⁵⁶

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'i güvenlikleştirmesinde ikinci neden, Kıbrıs Rum Yönetimi tarafının Kıbrıs Adası'nda tek yanlı olarak gerçekleştirmiş olduğu MEB antlaşmalarıdır. Kıbrıs Rum Yönetimi, MEB ilan ettiği alanlarda uluslararası enerji şirketlerine arama çalışmaları yapması için ruhsat verip Türkiye ve KKTC'nin haklarının görmezden gelmesi üzerine Türkiye hem kendi hem de KKTC'nin egemenliğine yöneltilmiş bir tehdit olarak görerek Doğu Akdeniz'i güvenlikleştirmiştir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'i güvenlikleştirmesinde üçüncü neden, East-Med ve Doğu Akdeniz Gaz Forumu gibi bölgesel ittifaklara dahil edilmemesidir. Türkiye bölgesel devletlerden İsrail ve Mısır ile ilişkilerinde kopukluk bölgede oluşturulan enerji oluşumlarından ihraç edilmesine yol açmıştır.³⁵⁷ Türkiye, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin bölgedeki faaliyetlerini kendi bölgesel egemenliğine tehdit olduğunu ileri sürerek güvenlikleştirme sürecini başlatmıştır.³⁵⁸

3.2. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'i Güvenlikleştirme

“Türkiye'nin Doğu Akdeniz'i Güvenlikleştirme Nedenleri” konulu bir önceki başlıkta açıklanan sebepler bağlamında bu bölümde Türkiye'nin sözü edilen nedenlerden dolayı Doğu Akdeniz'i güvenlikleştirme sürecinin Kopenhag Okulu'nun temel argümanları olan Güvenlikleştirme Teorisi ve Bölgesel Güvenlik Kompleksleri doğrultusunda açıklanabilirliği test edilecektir. Öncelikle Türkiye'nin Doğu Akdeniz'i güvenlikleştirme sürecini analiz edebilmek için güvenlikleştirme teorisinin temel argümanları olan güvenlikleştirici aktör, referans nesnesi, varoluşsal tehdit, söz edimi, hedef kitlenin Doğu Akdeniz bölgesinde Türkiye için karşılığı açıklanacaktır.

Doğu Akdeniz'de güvenlikleştirici aktör olan Türkiye bölgede uluslararası hukuktan doğan haklarını savunarak egemenlik haklarını hayatta kalması gereken referans nesnesi olarak göstermektedir. Türkiye referans nesnesi olan egemenlik haklarına yönelik Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tek taraflı MEB ilanlarını ve Kıbrıs Adası'ndaki girişimlerini tehdit algılayarak bu faaliyetleri varoluşsal tehdit olarak sunmuştur. Güvenlikleştirme teorisine göre bir devlet bekasına karşı tehdit hissettiği durumlarda olağanüstü önlemlere başvurabilir. Bu kapsamda Türkiye, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz'de tek taraflı arama faaliyetleri yapması ve keşfedilen gazın yalnızca Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından kullanılarak hem kendi hem de KKTC'nin bu haklardan mahrum kalacağı fikrinden hareketle olağanüstü önlemler almıştır. Bu

³⁵⁶ <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/203085>. (erişim tarihi: 23.03.2022).

³⁵⁷ Akbayır ve Savaş, 2021: 238.

³⁵⁸ Ataman, İnat ve Duran, 2020.

bağlamda referans nesnesine karşı oluşturulacak tehditlerle başa çıkmak için gerekli tüm tedbirleri alacağını ifade eden Türk karar vericiler bu kapsamda KKTC ve Libya ile anlaşma imzalamıştır. Bunlara ek olarak Doğu Akdeniz’de sondaj ve sismik araştırma faaliyetlerinde bulunarak yerli ve milli envanterlerini geliştirmiştir.

Güvenlikleştirme teorisine göre referans nesnesini korumak için devlet elitleri tarafından söz edimi gerçekleştirilmiştir. Devlet elitleri olağanüstü önlemler dahilinde belirledikleri konuları, güvenlik tehdidi olarak göstererek alacakları önlemleri yasallaştıracaklardır.³⁵⁹ Türkiye’nin enerji politikalarını belirleyen aktörler hükümet-devlet ve bakanlıklardır. Türkiye Cumhuriyeti devlet liderleri (T.C Cumhurbaşkanı, Dışişleri Bakanı ve Enerji Bakanlığı) bölgede güvenliklerine karşı gelişen konular hakkında söylemlerde bulunarak güvenlikleştirme sürecini başlatmışlardır. Güvenlikleştirme sürecinin son adımı olan hedef kitlenin iknasıdır. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de güvenlikleştirme sürecinde hedef kitle TBMM olarak belirlenmiştir. TBMM’nin kamuoyunun görüşlerini yansıtan bir organ olarak sunulması Türkiye’nin güvenlikleştirme sürecinde hedef kitlenin TBMM olarak algılanmasına yol açmıştır.³⁶⁰

Ortak çıkarlar ve tehditler hisseden devletler ya dost olur ya da düşman olurlar fikrinden hareketle Doğu Akdeniz için birden fazla güvenlik durumu söz konusu olmaktadır. Bu görüşün somut olarak uluslararası ilişkilere yansımış şekli Kopenhag Okulu akademisyenlerinden Barry Buzan tarafından kavramsallaştırılan Bölgesel Güvenlik Kompleksi’dir. Buzan’a göre devletler arasında ortak çıkarların olması devletlerin iş birliği içerisine girme olasılığını artırmaktadır. Buzan’ın bu savı doğrultusunda Doğu Akdeniz’de ortak çıkarlar etrafında bir araya gelen KKTC ve Türkiye Kıbrıs Rum Yönetimi’ne karşı güvenlikleştirme adımı atmışlardır. Kıbrıs Rum Yönetimi’nden tehdit algılayan KKTC ve Türkiye 2011 yılında MEB anlaşmasına imza atmışlardır. Bu bağlamda Türkiye- KKTC ittifakı Buzan’ın Bölgesel Güvenlik Kompleksi argümanına paralel olarak oluşturulduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak Weaver’ın güvenlikleştirme teorisinin Türk dış politikasındaki gelişmeleri açıklayabilirliği mümkündür. Çünkü Türk devlet adamlarının jeopolitik ve güvenlik odaklı dili gerçekleştirilen eylemleri haklı göstermek üzerine kuruludur.³⁶¹

3.3. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de Tehdit Algılamaları

Doğu Akdeniz’de keşfedilen enerji rezervleri sonucunda bölgenin çok aktörlü bir yapıya evrilmesi sonucunda her devlet kendi çıkarlarını korumaya odaklanmıştır. Enerji rezerv

³⁵⁹ Karaman ve Yiğittepe, 2022: 31.

³⁶⁰ Açıkgöz ve Şen, 2022: 94- 95.

³⁶¹ Bilgin, 2015: 406.

potansiyeli yüksek olan Doğu Akdeniz’de meydana gelen gerilimler ve aktörlerin arasında yaşanan ihtilaflar Türkiye’nin güvenliğini tehdit eder hale gelmiştir. Kıbrıs Rum Yönetimi, Kıbrıs’ta tek taraflı hareketler sergileyerek Yunanistan ile ittifaklık kurması sonucu Türkiye bu durumdan rahatsız olmuştur.

Doğu Akdeniz’de keşfedilen enerji rezervleri aktörler arasında bazı ittifakların oluşmasına yol açmıştır. Yunanistan, Kıbrıs Rum Yönetimi ve İsrail ittifakı bu durumun yansımasıdır. Her ne kadar İsrail’in diğer iki aktörle tarihsel ilişkileri zayıf olsa da bu üç aktörü birbirine yaklaştıran bölgede keşfedilen enerji kaynakları olmuştur. Enerji bağlamında kurulan bağ zamanla askeri ilişkilere de yansımıştır.

İlerleyen dönemlerde bölgede ulusal güvenliklerini korumak isteyen devletler ortak çatı altında toplanarak bölgesel enerji birlikleri oluşturulmuştur. Doğu Akdeniz’de Türkiye’ye karşı oluşturulan savunma gücü Doğu Akdeniz Gaz Forumu’dur. Bu kapsamda Doğu Akdeniz Gaz Forumu kurularak bölgenin enerji denklemini değiştirmiştir. Türkiye bütün bu iş birliği girişimlerinin dışında kalmaktadır.³⁶² Türkiye’nin dahil edilmediği bu forum Türk taraflarınca kendisini bölgesel birliklerden dışlanma politikası olarak görülmüştür. Buna ek olarak İsrail ve Kıbrıs Rum Yönetimi gazının Avrupa taşınmasını öngören EastMed projesi oluşturulmuştur. EastMed ve Doğal Gaz Forumu Türkiye tarafından tehdit olarak görülerek güvenlikleştirme sürecini başlatmıştır.

3.3.1. Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Tek Taraflı Eylemleri

Kıbrıs Rum Yönetimi; 2003 Mısır, 2007 Lübnan ve 2010 İsrail ile MEB anlaşmaları imzalamıştır. Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Doğu Akdeniz’de art arda sınırlandırma antlaşmalarında bulunması Türkiye tarafından bölgedeki egemenlik haklarına yönelik tehdit unsuru olarak görülmüştür. Tüm bu anlaşmalara karşı çıkan Türkiye, Kıbrıs Rum Yönetimi’ne Kıbrıs Adası’nın tek yasal temsilcisi olmadığı dile getirerek uluslararası hukuktan doğan haklarının arkasında duracağını belirtmiştir.

Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Doğu Akdeniz’de doğalgaz arama faaliyetleri Türkiye tarafından tehdit olarak algılanmıştır. Türkiye, Kıbrıs Rum Yönetimi’nin tek taraflı olarak ilan ettiği bölgede arama faaliyetleri yürütmesini ve keşfedilen enerji kaynaklarından sağlanacak refahın sadece Kıbrıs Rum Yönetimi’ni kapsamamasını ekonomik tehdit olarak görmektedir. Örnek olarak, 19 Eylül 2011 tarihinde Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Afrodit sahasındaki sondaj faaliyetleri gösterilmektedir.³⁶³

³⁶² Ozan, 2020: 176.

³⁶³ Aşçı, 2020: 49.

Londra ve Zürih Anlaşmaları kapsamında Kıbrıslı Türkler kurucu aktörlerdendir. Kıbrıs Adası'ndaki enerji rezervlerinden yararlanmak her iki aktörün de yasal bir hakkıdır. Yalnızca Kıbrıs Rum Yönetimi'nin bu haklardan faydalanması adil bir tutum değildir.³⁶⁴ Bu kapsamda Türkiye, Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından tek taraflı olarak imzalanan MEB Anlaşmalarını uluslararası hukuka uygun olmadığını belirterek tanımamıştır.³⁶⁵

Türkiye, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin adadaki faaliyetlerini krizleri derinleştirdiğini ve çözümün sekteye uğradığını dile getirmiştir. Adadaki doğal kaynakların yarısının Kıbrıslı Türklere ait olduğu savunmuştur. KKTC Kurucu Cumhurbaşkanı Denktaş, Rum Kesimi ve Mısır'ın MEB anlaşması imzalanmadan önce KKTC'nin bu denklem içerisinde yer almasını istemiş ve bölgedeki enerji rezervlerinin yarısının KKTC'nin hakkı olduğunu savunmuştur.³⁶⁶

Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Afrodit sahasında Noble Energy şirketinin arama faaliyetlerinde bulunmasıyla T.C. Dışişleri Bakanlığı uluslararası hukuk kurallarını temel alarak 5 Ağustos 2011 tarihli açıklaması kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırması Doğu Akdeniz devletlerinin menfaatleri doğrultusunda yapılmasının altını çizmiştir. Buna ek olarak Kıbrıs Adası'nda tek yetkili Kıbrıs Rum Yönetimi'nin olmadığı bu faaliyetlerin Türkiye'nin haklarını ihlal ettiğini belirtmiştir. Türkiye ve KKTC'nin diplomasiden yana tavır içerisinde olacağı belirtilmiştir.³⁶⁷ 30 Eylül 2021 tarihinde toplanan Milli Güvenlik Kurulu toplantısında Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tek yanlı faaliyetlerinin bölgede gerilimleri artıracığı vurgulanmıştır.³⁶⁸

3.3.2. Doğu Akdeniz Gaz Forumu

Ekim 2018'de Mısır, Yunanistan ve Rum Kesimi arasında yapılan zirve sonucu bölgeye yönelik gaz birliğinin oluşturulması fikri ortaya çıkmıştır.³⁶⁹ Mısır, İsrail, Yunanistan, Kıbrıs, Ürdün, İtalya ve Filistin'in katılımıyla kurulan Gaz Forumu 14-15 Ocak 2019 tarihlerinde Kahire'de ilk toplantı yapılmıştır.³⁷⁰ Bu anlaşma sonrasında Atlantik öncülüğünde Rum Kesimi, Mısır, Yunanistan ve İsrail arasında bölgesel enerji girişimi olarak Akdeniz Doğal Gaz Forumu oluşturulmuştur. 15 Ocak 2019'da Mısır'ın ev sahipliği yaptığı Kahire'de toplanan enerji bakanları Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nu kuran anlaşmaya imza atmışlardır. Yaklaşık bir sene sonra bölgesel bir kuruluş niteliği kazanmıştır.³⁷¹ Foruma üye toplam yedi aktör vardır:

³⁶⁴ Ülger, 2021: 168.

³⁶⁵ Özgöker ve Çelik, 2014: 542.

³⁶⁶ Başeren, 2010: 36.

³⁶⁷ Örnek, 2015: 20.

³⁶⁸ <https://www.mgk.gov.tr/index.php/30-eylul-2021-tarihli-toplanti> (erişim tarihi: 09.09.2022).

³⁶⁹ Winter ve Lindenstrauss, 2019.

³⁷⁰ Tsardanidis, 2019:82.

³⁷¹ https://tasam.org.tr-TR/Icerik/56687/dogu_akdeniz_gaz_forumu_ve_turkiye (erişim tarihi: 05.09.2022).

Mısır, İsrail, Ürdün, İtalya, Yunanistan, Kıbrıs Rum Yönetimi ve Filistin. Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nda üye devletler birbirlerinin haklarını gözetmeyi kabul ederken ortak bir enerji politikası kapsamında iş birliğini geliştirmeyi de onaylamıştır. Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun ikinci bakanlar toplantısı Temmuz 2019'da gerçekleştirilmiştir. Bölgesel iş birliği için kurulan bu forumun ikinci toplantısına ABD Enerji Bakanı, AB Enerji Direktörü, Fransa ve Dünya Bankası yetkililerinin de katılmasıyla söz konusu forum uluslararası bir nitelik kazanmıştır.³⁷²

Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun kurulmasının arka planında *“arz ve talebi sağlayarak üye ülkelerin çıkarlarına hizmet edecek bölgesel bir gaz piyasasının kurulması”* fikri yatmaktadır.³⁷³ Enerji hususunda kurulacak ticari ilişkiler neticesinde üye devletlerin çıkarlarına artı değer katacak bir doğal gaz sektörü inşa edilecektir.³⁷⁴ Doğu Akdeniz Gaz Forumunun 16 Ocak 2020 tarihinde gerçekleştirilen toplantıda üyesi olan ülkelerin halklarının menfaati için enerji güvenliğinin sağlanması gerekliliği belirtilmiştir.³⁷⁵ Sonuç olarak söz konusu forum Doğu Akdeniz'de doğal gaz konusunda iş birliği kurulmasını teşvik edecek ve enerji güvenliği sağlanacaktır.

Doğu Akdeniz Gaz Forumu, gaz üreticilerini, tüketicilerini ve transit ülkeleri aynı bir oluşumda toplamıştır. Doğu Akdeniz Gaz Forumu öncelikle gaz akışında iyileştirmeler sunmak, arz ve talebi sağlamaktır. Benzer amaçlarla bir araya gelen aktörler, doğal gaz ihracatı kolaylaştırmak için boru hatları ve su altı elektriği ile ilgili kablolar gibi doğal gazın taşınmasına yönelik yeni altyapı yollarını finansal olarak destekleyerek, Doğu Akdeniz bölgesindeki doğal gaz üretimi ve ticaretinin tüm bölümlerine ortaklaşa dahil olmayı hedeflemiştir. Bölge aktörlerinin güvenliklerini bağlamında ortak bir oluşum olduğu için Doğu Akdeniz'de enerji alanında iş birliği kurmak önemli olmuştur.

Akdeniz'e kıyısı olan Türkiye, Suriye ve Lübnan davet edilmemiştir. Türk akademisyenlerinin çoğu Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun kurulma nedenini Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki varlığı olarak ifade etmiştir. Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin dahil edilmediği bölgesel oluşumlar Türkiye'nin enerji güvenliği için tehdit edici faaliyetler şeklinde öne sürülmüştür. Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi ile deniz yetki alanları konusunda yaşadığı ihtilaflar ve Kıbrıs Sorunu'ndan dolayı davet edilmediği ileri sürülmüştür. Yapılan literatür araştırmalarında İsrail ve Mısır ile aralarındaki sorunlar nedeni de eklendiği görülmüştür. (Mavi Marmara ve 2013 Mısır Darbesi)

³⁷² Gür, 2020: 66.

³⁷³ Esengül, 2020: 99.

³⁷⁴ <https://energyfuse.org/eastern-med-gas-a-source-of-excitement-and-tension/>. (erişim tarihi: 22.03.2022).

³⁷⁵ Ayman, 2021: 352.

Türkiye'nin dışlanarak bölgesel iş birliklerine dahil edilmemesi Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yalnızlaştırılması olarak görülmüştür. Bu görüşlere paralel olarak Türkiye Dışişleri Bakanlığı sözcüsü; *''Bu forum Türkiye'yi Doğu Akdeniz'deki enerji denkleminin dışında bırakma hayalleri kuran bazı ülkelerin siyasi saiklerle kurdukları, gerçeklikten uzak bir oluşumdur. Bu Forum'un amacı gerçekten iş birliği olsaydı, kuşkusuz Türkiye ve Kıbrıs Türkleri de Forum'a davet edilirdi.''* sözlerini söylemiştir.³⁷⁶

Biresselioğlu'na göre Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun kurulma nedenleri Avrupa Birliği'nin Doğu Akdeniz üyelerinden Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan'dan yana olması, İtalya'ya ve ABD'ye ait olan enerji firmalarının bölgedeki sondaj çalışmaları, Mısır ve İsrail'in doğal gaz ihracat anlaşması ve Türkiye'nin sondaj çalışmaları olarak görülmüştür.³⁷⁷

Mısır, AB üyesi olan Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi'ni Türkiye'ye karşı destekleyerek Türkiye'nin olmadığı bir grupta yer alıp siyasi manevra alanını geliştirmek istemiştir. Bu kapsamda Türkiye'nin dahil edilmediği bölgesel bir oluşum olan Doğu Akdeniz Gaz Forumu, Mısır'ın bu amacına hizmet etmiştir. Sonuç olarak, Doğu Akdeniz'de siyasi çıkarlar gereği oluşturulan ve kısa vadeli faydalar sunan bu forum Türk kamuoyunda Doğu Akdeniz Gaz Forumu hakkındaki genel kanı Türkiye'nin bölgesel girişimlerden izole edilmesi şeklinde okunmuştur.³⁷⁸

3.3.3. EastMed Projesi

Doğu Akdeniz'de İsrail açıklarındaki Tamar ve Leviathan sahalarında keşfedilen enerji kaynaklarına ek olarak Afrodite sahasının da eklenmesi üzerine 20 Aralık 2019 tarihinde Kıbrıs Rum Yönetimi, Yunanistan, İsrail ve İtalya devletleri ile Doğu Akdeniz'deki doğal gazın denizaltı boru hattıyla Avrupa'ya taşınması konusunda EastMed adlı proje imzalanmıştır. (EK-7)

EastMed yani Doğu Akdeniz Doğal Gaz Boru Hattı Projesi, İsrail ve Kıbrıs doğal gazının Avrupa'ya taşımayı öngören ortalama 2000 kilometrekare bir botu hattı projesidir. Girit üzerinden İtalya'ya sevk edilecek gaz nihayetinde Avrupa pazarlarına ulaşacaktır. olarak düşünülen bu boru hattı projesidir. EastMed projesini İtalyan menşeli Edison ve Yunanistan'ın DRPA firmalarına hazırlamıştır.³⁷⁹ EastMed boru hattı projesi, Yunanistan, İtalya, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa'ya aktarılması için planlanmış bir projedir. İsrail deniz alanlarında kayda değer miktarlarda gaz rezervlerinin bulunması üzerinde İsrail, 2017'de EastMed projesi

³⁷⁶ Özvarış, 2020: 75.

³⁷⁷ Biresselioğlu, 2019: 119.

³⁷⁸ Ktari, 2022: 53.

³⁷⁹ Yılmaz, 2020: 39.

içerisinde değerlendirilmiştir. 2 Ocak 2020’de Yunanistan’ın başkentinde İsrail, Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan boru hattına ilişkin antlaşmaya imza atmışlardır.³⁸⁰

Doğu Akdeniz Boru Hattı projesinin özünde doğal gaz konusunda Rusya’ya olan bağımlılığı azaltmak vardır. Bu nedenle Kıbrıs Rum Yönetimi, Mısır ve İsrail gazının Girit Adası üzerinden Yunanistan’a bağlanması ile Avrupa aktarılması amaçlanmıştır. Yunanistan’ın EastMed projesinden beklentisi, inşa edilecek boru hatları ile enerji trafiğini kontrol altına almak ve Türkiye’nin bölgedeki etkisini kırarak Türkiye’yi karasuları içinde sınırlandırmaktır. Kıbrıs Rum Yönetimi ise bu boru hattı projesiyle Türkiye’nin olmadığı enerji denkleminde doğalgaz kaynaklarının Avrupa’ya taşınmasını arzulamıştır.

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin 79.maddesi 1.fıkrası gereği tüm devletler kıta sahanlığı üzerinde denizaltı kabloları ve petrol boruları döşeme hakkı vermesine rağmen aynı maddenin 3.fıkrasına göre bu eylemin gerçekleşme koşulu sahildevletinin kabulüne bağlı olmuştur.³⁸¹ EastMed Boru Hattı Projesi, bu bakımdan BMDHS’ye aykırılık teşkil etmektedir. Çünkü söz konusu sözleşmeye göre tüm ülkelerin kıta sahanlığında denizaltı boruları döşeme hakkı olsa da böyle bir girişimde kıyı devletlerin onayının alınması zorunluluğu vardır. Bu durumda Türkiye’nin onayını alınmadığı bu durum uluslararası hukuk açısından uygunluk taşımamaktadır.³⁸² Bu nedenle EastMed boru hatlarının Türk kıta sahanlığından geçeceği göz önüne alındığında Türkiye’den rıza almaması sonucunda BMDHS’ye uygun olmayan bir durum meydana gelecektir. Bazı akademisyenlere göre EastMed boru hattı projesi mini-OPEC olarak değerlendirilmektedir. Bu proje Türkiye’ye karşı geliştirilen enerji alanında bir güç gösterisi olarak görülmüştür. Bu projeye Türkiye’nin Doğu Akdeniz’den dışlanması hedeflenmiştir.³⁸³ EastMed projesi, ‘‘Ankara Karşısı Blok’’ olarak tanımlanmıştır. Nihayetinde Türkiye bu projeyi ulusal güvenliği için tehdit olarak algılamıştır.³⁸⁴ EastMed projesi teknik ve mali açıdan büyük bir yük getirmektedir. İlk zamanlarda Avrupa Komisyonu’nun tarafından destek vermiştir. Projenin olumsuz yönü daha baskın olduğu için bu proje rafa kaldırılmıştır.

3.3.4. Yunanistan-Mısır MEB Anlaşması

Yunanistan, 12 adaların 1947 Paris Barış Konferansı’nda kendisine verilmesini isteyerek adaların denetimini ele geçirmiştir. Bu adaların Türkiye’nin MEB’ini sınırlandırma tezinden hareketle Sevilla Haritasını öne süren Atina, Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki MEB’ini

³⁸⁰ Özgöker ve Mirzabey, 2022: 70.

³⁸¹ Gözügüzelli, 2019: 6.

³⁸² Peker, Oktay ve Şensoy, 2019: 101.

³⁸³ Gür, 2019: 434.

³⁸⁴ Yaşa ve Yılmaz, 2022: 8

sınırlandırmaya yönelmiştir. Türkiye'nin bölge güçlerinden Mısır ve İsrail ile olan gerilimlerinden dolayı Türkiye UMH ile yakınlaşırken Mısır Yunanistan'la iş birliğine gitmiştir. Bu bağlamda 2020 yılında Mısır ile MEB anlaşması imzalamıştır. Türkiye, BM Genel Sekreterliği'ne Nota vererek tepkisi göstermiştir.

T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın 6 Ağustos 2020 tarihli ‘‘Yunanistan ile Mısır Arasında Sözde Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Anlaşması İmzalanması Hk.’’ başlıklı açıklamasında Yunanistan ve Mısır arasında arasında deniz sınırı olmadığı ileri sürülmüş ve bu anlaşmanın Türkiye tarafından geçerliliğinin olmadığı ifade edilmiştir. Bu anlaşma Türkiye'nin Libya ile imzaladığı anlaşma sınırları ile örtüştüğünü ve saptanan sınırların Türk kıta sahanlığında olduğu vurgulanmıştır. Yunanistan ve Mısır'ın 6 Ağustos 2020 tarihinde imzaladığı anlaşmaya Ankara'nın tepkisi bu iki devlet arasında deniz sınırının olmadığı yönündedir. Bu anlaşma sözde deniz yetki alanları sınırlandırma antlaşması olup Türkiye tarafından kabul edilmemiştir.

Ağustos 2020'de Yunanistan ve Mısır arasında Türkiye ve Libya Anlaşmasının ileri sürdüğü sınırları görmezden gelip söz konusu anlaşmanın geçerliliğini etkileyecek bir MEB anlaşmasına imza atmışlardır. Mısır, Türkiye ve Libya arasında imzalanan anlaşmanın kendi menfaatlerine karşı olduğunu savunarak hukuku ihlal ettiğini ifade etmiştir. İsrail ise bu hamlenin Doğu Akdeniz'de gerilimleri tırmandıracağını ileri sürmüştür.

Yunanistan'ın Mısır ile imzaladığı MEB antlaşması Türkiye ve Libya arasında oluşturulan düzeni yıkmayı amaçlamıştır. Türkiye'nin Trablus merkezli hükümet ile arasındaki ilişkiden endişelenen Mısır bu doğrultuda BM'ye rapor göndermiştir. Bu raporda 2015 Libya Siyasi Anlaşması'nın görmezden gelindiğini ileri sürmüştür. Bu anlaşmanın ardından Kahire, Libya yakınlarında gaz faaliyetleri gerçekleştirmek için Fransız, Amerikan ve İngiliz başta olmak üzere önemli uluslararası enerji şirketleri ile (Total, ExxonMobil ve Shell) anlaşmaya varmıştır.

Yunanistan ve Mısır sınırlandırma anlaşması her ne kadar 21. yüzyılda keşfedilen doğal kaynak rezervleri olsa da Türkiye ve Libya anlaşması Atina ve Kahire'nin müzakerelerini tetiklemiştir. 6 Ağustos 2020 tarihinde iki ülke bölgede deniz sınırlarına dair MEB anlaşmasına imza atmıştır. Yunanistan adaları baz alınarak değil ana karası bağlamında imzalanmıştır. Türkiye ise iki devlet arasında deniz sınırı olmadığını, bahsedilen sahanın bazı alanlarının Türkiye'nin kıta sahanlığında olduğunu savunmuştur. Türkiye bu anlaşmanın getirdiği sınır ve hukuksal yaklaşımları onaylamamıştır. Mısır hem Rum Kesimi ile hem de Yunanistan ile yaptığı anlaşmalarda kayıplara uğramıştır. Mısır'ın Yunanistan ile yaptığı bu anlaşma ile 15 bin kilometrekare kayıp yaşamıştır.³⁸⁵

³⁸⁵ Kadan, 2021, 134.

Yunanistan ve Mısır arasındaki MEB anlaşması, Türk dış politikasını kayda değer bir ölçüde etkileyeceği düşünülmüştür. Bu anlaşma 2019 yılında Türkiye-Libya arasında imzalanan mutabakatla çelişmektedir. Söz konusu anlaşma Türkiye'nin kıta sahanlığının bazı alanlarını Yunanistan'a devrederken Libya'ya ait deniz alanlarının bir kısmını Yunanistan ve Mısır arasında bölüştürmektedir. Bu bağlamda bu anlaşma Türkiye'nin bölgedeki egemenlik haklarına karşı oluşturulmuş bir tehdittir.³⁸⁶

3.4. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Başvurduğu Olağanüstü Önlemler

Türkiye, Doğu Akdeniz'de referans nesnesi olan egemenlik haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle güvenlikleştirme sürecini başlatmıştır. Doğu Akdeniz'de Türkiye karşıtı oluşturulan girişimleri varoluşsal bir tehdit olarak algılayarak olağanüstü tedbirler almaya yönelmiştir. Türkiye'nin bölgede kendine karşı oluşturulan oluşumlara söz-edimi ile tepki göstererek tedbirlerin yasallaşmasını sağlamıştır.

Türkiye bölgedeki eylemleri güvenlik meselesi olarak söylemler yoluyla ifade ederek acil tedbirlere başvurulması gerektiğini söylemiştir. Varoluşsal tehditlere karşı Türkiye'nin aldığı olağanüstü tedbirler; uluslararası antlaşmalar imzalaması, sondaj faaliyetleri yürütmesi, tatbikat gerçekleştirmesi ve NAVTEX ilan etmesidir.

3.4.1. Uluslararası Antlaşmalar

Doğu Akdeniz'de uluslararası hukuku ihlal eden davranışlar Türkiye'nin uluslararası hukuka dayanan yasal haklarının gasp edilmesi önlemlerin alınmasını zorunlu hale getirmiştir.³⁸⁷ Bu bağlamda Türkiye, uluslararası hukuka aykırı olmayan yaptığı antlaşmalarla enerji politikasındaki kararlılığını ortaya koymuştur. Türkiye, Rum Kesimi'nin antlaşmaları karşısında dışlanmış olsa da 2011 ve 2019 yıllarında bu dışlanmışlık hissi kırılmıştır. Bölgedeki izolasyonu sırasıyla KKTC ve Libya ile imzaladığı antlaşmalar çerçevesinde sona ermiştir. Doğu Akdeniz'de güvenlikleştirme sürecini başlatan ilk somut hamle 2011 yılında Türkiye'nin KKTC ile imzaladığı Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşmasıdır.

İkinci olarak ise Libya-Türkiye Mutabakatıdır. İki ülke arasında imzalanan bu mutabakat ile Türkiye'yi bölgede dışlama stratejilerine karşı atılmış kendi güvenliğini sağlamaya yönelik bir savunucu hamledir. Deniz sınırlandırma anlaşmaları imzalaması sonucunda sismik ve sondaj gemileriyle bölgede araştırma çalışmaları gerçekleştirme hakkı elde etmiştir. Türkiye, KKTC arasında imzaladığı MEB anlaşması kapsamında enerji rezervleri

³⁸⁶ Avcı, 2021: 8.

³⁸⁷ Tütüncü, 2021: 297.

konusunda tutumunu somut bir şekilde belirlemiş ve Libya ile imzaladığı anlaşma ile Yunanistan'ın bölgesel görüşlerini çürütürerek Doğu Akdeniz'deki enerji denklemini yeniden dizayn etmiştir.³⁸⁸ Ayrıca bu anlaşma ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki batı sınırlarını belirlenmiştir.

Üçüncü olarak Türkiye-Libya Hidrokarbon Mutabakatı'dır. Türkiye ve Libya arasında yapılan bu mutabakat Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi yalnızlaştırıcı komplamalara bir önlem olarak gelişmiştir.

3.4.1.1. Türkiye-KKTC Anlaşması

Türkiye, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin MEB sınırlandırma anlaşmalarını onaylamadığını ifade ederek bu gelişmeye karşı ABD'nin New York eyaletinde Türkiye ile KKTC arasında 21 Eylül 2011 tarihinde “Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz’de Kıta Sahaneliği Sınırlandırılması” isimli anlaşma eşit uzaklık ilkesine göre imzalanmıştır³⁸⁹ (Ek-8). Sözleşmede sınırlandırma eşit uzaklık ilkesi baz alınarak iki anakara doğrultulu saptanmıştır. Bu anlaşmada Türkiye'nin anakaraları esas alan bir tutumu söz konusudur.

Bu tarihten yaklaşık iki ay sonra TPAO ile KKTC arasında “Petrol Sahası Hizmetleri ve Üretim Paylaşım Sözleşmesi” imzalamıştır. Bununla beraber TPAO arama ruhsatı elde etmiştir. KKTC'den arama izni alan Türkiye, TPAO'nun yetkilendirilmiş alanlarında sondaj faaliyetlerine başlamıştır. Bu bağlamda Türkiye, Doğu Akdeniz'deki hak ve yetkilerini savunmak amacıyla 1, 2, 3, 8, 9, 12 ve 13. parselde yabancı devlet gemilerinin girişimlerini önlemek için Türk donanmasını Doğu Akdeniz'e göndermiştir.³⁹⁰ Sonuç olarak Türkiye, Barbaros ve Oruç Reis sismik araştırma gemileri ile Fatih ve Yavuz sondaj gemilerini göndermiş donanmadan fırkateynlerle bu gemileri korumaya alarak kararlılığını ortaya koymuştur.

Barbaros Hayrettin Paşa sismik araştırma gemisi Doğu Akdeniz'de araştırma çalışmalarına başlamıştır. Türkiye bu araştırma gemisinin çalışma yapacağı alanların duyurulduğu bir seyrüsefer ilanı yayınlanmıştır. Bu ilana göre söz konusu sismik araştırma gemisi Kıbrıs Rum Yönetimi'nin daha önce tek taraflı olarak ilan ettiği münhasır ekonomik bölgenin 2,3 ve 9 numaralı parsellerinde araştırma yapma hakkı elde etmiştir. Türk fırkateynleri de arama faaliyetlerine katılmıştır.³⁹¹

³⁸⁸ Ercan ve Kılınç, 2020: 24.

³⁸⁹ Kedikli ve Taşkın, 2015: 417.

³⁹⁰ İşeri ve Bartan, 2019: 119.

³⁹¹ Örnek, 2015: 22.

2011 yılında Türkiye ve KKTC arasında imzalanan anlaşma ile Türkiye'nin kıta sahanlığında ve TPAO'ya verilen ruhsat alanlarında diğer devletlerin ve enerji firmalarının bölgedeki enerji rezervlerini kullanma girişimlerinin önü kapatılmıştır. Söz konusu kazanıma uygun bir örnek, 3 numaralı parselde arama yapma faaliyeti için bölgeye gelen SAIPEM12000 isimli İtalyan sondaj gemisinin³⁹² bölgeye girmesi Türk Deniz Kuvvetleri tarafından engellenmesidir. Bu duruma gerekçe olarak bölgede yürütülen askeri eğitimler gösterilse de 15 gün sonra yine söz konusu gemi bölgeye çalışmıştır. Aynı gerekçeyle sahaya alınmayan geminin bölgede sondaj yapma girişimi KKTC ve Türkiye açısından tehdit olarak görülmüştür. Türkiye ve KKTC Doğu Akdeniz'deki egemenliklerine zarar vereceği düşüncesiyle engellemiştir. İki defa engellenen gemi bölgeyi terk etmiştir.³⁹³

3.4.1.2. Türkiye- Libya Mutabakatı

Tobruk ve Trablus yönetimi arasında siyasi ve askeri kriz 2020 yılında yapılan ateşkese kadar bölgenin siyasi dengesini etkilemiştir. 2019 Hafter'in Trablus saldırısı bölgenin siyasi istikrarını etkilemiştir. Moskova destekli Tobruk yönetimi, UMH'nin varlığını riskli hale getirmiştir. Bu konjonktürde dengenin bozulduğu Libya'da BM'nin UMH'yi tanımasıyla Hafter karşısındaki güçler Türkiye ile diyalog geliştirmeye yönelmiştir.

Türkiye'nin aleyhine gelişecek MEB antlaşmalarının önüne geçmek amacıyla Libya ile MEB Anlaşması imzalamıştır (Ek-9). Hem hukuksal hem de yasal olarak Doğu Akdeniz'deki haklarını korumak için 27 Kasım 2019'da Türkiye ve Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti arasında "Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" adı verilen MEB anlaşması 5 Aralık 2019 tarihinde TBMM'de kabul edilen bir gün sonra Cumhurbaşkanınca onaylanan ve 7 Aralık 2019'da Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.³⁹⁴ Devlet başkanlarının önderliğinde yapılan görüşmeler sonucunda deniz yetki alanları sınırları belirlenmiştir. 18 Mart 2020'de Türkiye, kıta sahanlığını ve dış sınırlarını belirleyen koordinatları içeren belgeleri BM Sekreterliğine sunmuştur.³⁹⁵ Hakkaniyet prensibine uygun şekilde yapılan muhtıra TBMM tarafından onaylanmıştır.³⁹⁶ Nitekim Türkiye bu anlaşmayla bölgedeki enerji denkleminde kendisinin dahil edilmediği konularda oldu bittilere fırsat vermeyeceğini vurgulamıştır. Konuya Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme teorisi kapsamında bakıldığında kamuoyunun desteğinin sağlanması başarılı güvenlikleştirme için önemli bir adımdır. Libya ile imzalanan antlaşmayı TBMM'nin antlaşmayı uygun

³⁹² Esengül, 2020: 98.

³⁹³ Avcı, 2021: 6.

³⁹⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191207.pdf>

³⁹⁵ Şahan, 2021: 55.

³⁹⁶ Açıkgöz, 2020: 88.

bulduğuna dair kanun teklifini onaylaması teorisinin bu argümanın Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin başarılı bir güvenlikleştirme gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır.³⁹⁷

Yunanistan ve Rum Kesimi, Doğu Akdeniz’de benzer tezler etrafında buluşarak Türkiye’nin bölgedeki hareket imkanını kısıtlamak istemişlerdir. Yunanistan’ın uluslararası hukuku ihlal eden davranışlarını tehdit olarak algılayan Türkiye bölgedeki egemenlik haklarını korumak için kararlar almıştır. Türkiye- Libya mutabakatı ile Türkiye’nin enerji denkleminde dışlanma gayeleri engellenmiştir. Söz konusu anlaşma kapsamında iki devletin deniz sınırları saptanmıştır. Türkiye bu anlaşma ile elde ettiği kazanım hukuksal haklarını garantilemiştir.

Türkiye ve Libya sınırını gösterilen haritada sınırlandırma ortay hat ilkesi kapsamında yapılmıştır.³⁹⁸ Türkiye Libya ile imzaladığı anlaşma ile hukuksal söylemlerini bölgedeki kıyıdaş bir ülkenin onaylaması gerçekleşmiştir. Türkiye’nin ileri sürdüğü hukuki savları sağlam bir zemine oturtmuştur. Bu anlaşma gelecekte imzalanması muhtemel anlaşmalara dayanak olmuştur. Bu anlaşma ile Türkiye Akdeniz açıklarında gerçekleştireceği enerji kaynak arama girişimlerini yasal hale getirmiştir.³⁹⁹

Bu anlaşma Türkiye’nin savunduğu tezlere destek vermektedir. Coğrafi faktörler ve kıyı şeridi uzunluklarının sınırlandırmada baz alınması netlik kazanmıştır. Bununla birlikte hakkaniyet prensibine göre sınırlandırma yapılmış olması yine tezlerinin ortaya konulduğu bir yapıdır. Türkiye, Libya ile anlaşma imzalayarak lehine olacak avantajlar elde etmiştir. Libya’nın da Türkiye gibi bir devletle anlaşma imzalaması rasyonel bir davranıştır. Bu anlaşma ile Sevilla Haritası’nın ve East-Med’in gücü azalmıştır. Sonuçta bu adım bölgedeki varlığını artırmasına yol açmıştır. Bu bağlamda Türkiye-Libya mutabakatı ile elde edilen getiriler aşağıda sıralanmıştır.

- Türkiye, bölgede kıyıdaş bir ülke ile deniz alanlarına dair sınırlandırma anlaşması ortaya koymuş,
- Hukuksal ve yasal bir kazanım sağlamış,
- Türkiye’nin bölgedeki batı sınırları çizilmiş,
- Diğer bölgesel devletlerin Türkiye’yi bölgeden izole etme girişimleri engellenmiş, bundan sonra belirlenecek sınırlandırmaların hakça ilkelere göre saptanacağı garanti altına alınmıştır.

Türkiye ve Libya arasında imzalanan Askeri ve Güvenlik İş Birliği Mutabakat Muhtırası kapsamında Libya çeşitli sektörlerde kazanım elde etmiştir. Türkiye tarafından verilecek askeri eğitimlerle Libya’da barışın inşası hedeflenmiştir. Doğu Akdeniz’de güçler dengesini

³⁹⁷ <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/113955/cumhurbaskani-erdogan-a-haber-canli-yayinina-katildi/> (erişim tarihi: 09.03.2022).

³⁹⁸ Acer, 2019: 12.

³⁹⁹ <https://www.setav.org/analiz-dogu-akdenizde-deniz-yetki-%20alanlari-ve-turkiye-libya-mutabakat/> (erişim tarihi: 18.03.2023)

etkileyecek bir devlet olarak Libya, Türkiye’den alacağı desteklerle siyasi düzenini korumak istemiştir. Türkiye, Libya’ya yardım ederek aslında Doğu Akdeniz’deki kendi çıkarlarını korumayı hedeflemiştir.

Yunanistan beş adasını kıyı olarak belirlemek istemesi Türkiye’yi bölgeden dışlamak istemesinin bir göstergesi olmuştur. Bu bağlamda Rum Kesimi ile ortaya hat ilkesi doğrultusunda sınırlandırma belirleyerek Türkiye’yi Antalya Körfezi ile kısıtlama amacı Libya-Türkiye mutabakatı ile bozulmuştur.

Libya, MEB anlaşmasıyla ileride olası enerji keşifleri için bir kazanım elde etmiştir. Libya’nın tansiyonu yüksek bir sahada bulunarak Türkiye ile iş birliği geliştirmesi siyasi olarak kazanım katmıştır. Türkiye’nin askeri destek vermesi başka bir kazanımdır. İki devlet de deniz alanlarındaki kaynaklardan MEB kapsamında hak elde etmiştir. Türkiye, Doğu Akdeniz’de özgür hareket etme kabiliyeti elde etmiştir. BM’nin de onayladığı MEB anlaşması Yunan-Rum Kesimi ikilisinin bölgesel argümanlarına set çekmiştir. Bu anlaşma Rum Kesimi ve Mısır’ın imzaladığı anlaşmayı geçersiz kılmıştır.⁴⁰⁰ UMH ile yapılan MEB, akabinde Türkiye, Libya’ya asker sevk etmiştir.

Türkiye, Libya ile imzalanan mutabakatın uluslararası hukuka aykırı olmadığını belirtmektedir.⁴⁰¹ Türkiye BMDHS’ye ve Cenevre Kıta Sahaneliği Anlaşması’na taraf olmadığı için Türkiye-Libya sınırlandırması hukuka aykırı değildir. Türkiye ile Libya arasında imzalanan mutabakat dahilinde deniz sınırı eşit uzaklık çizgisine göre çizilmiştir. Mutabakata göre oluşturulan MEB içerisinde doğal kaynaklara ulaşılması durumunda kaynakların kullanımı iki ülkenin de hakkıdır.⁴⁰² Bu anlaşma her iki ülkeye de bölgedeki hak ve çıkarlarını savunmak için hukuksal ve yasal bir dayanak sunmaktadır. Türkiye ve Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti arasında imzalanan MEB sınırı anlaşması Türkiye karşıtı oluşturulan ittifaklara cevap niteliğinde olup kıyı devletlerinin Türkiye’nin bölgedeki münhasır haklarını yok sayma girişimlerine karşılık Türkiye bu anlaşmayla, çıkarlarını doğrudan etkileyen deniz sınırlandırma konularında Yunanistan, Kıbrıs Rum Yönetimi ve Mısır’ın oldubitti politikalarına göz yummayacağını göstermiştir.⁴⁰³ Yunanistan’ın savunduğu tezler kapsamında Türkiye’nin deniz alanlarını 41 bin kilometrekareye düşürme fikirleri engellenmiştir.

Türkiye, Kuzey Afrika’da yer alan önemli ülkelerden birisi Libya ile deniz alanlarına dair sınırlandırma anlaşması imzalamıştır. Uluslararası hukukla çelişmeyen bu anlaşma Türkiye’nin bölgedeki rasyonel bir adımı niteliğindedir. Bu adımla Türkiye eşitlik ilkesi,

⁴⁰⁰ Tuna, 2020: 81.

⁴⁰¹ Yüksel ve Baran, 2020: 540.

⁴⁰² Yazıcı, 2021: 303.

⁴⁰³ Şahan, 2021: 56.

coğrafi konum ve hakça ilkeler doğrultusunda bölgede diğer kıyıdaş ülkelerle iş birliklerine yakın olduğunu göstermiştir. Bu anlaşma kapsamında Rum Kesimi ve Mısır arasında imzalanan anlaşma hukuksal olarak zayıf düşmüştür.⁴⁰⁴ Sevilla Haritaları ve East-Med girişimlerinin başarılı olma ihtimalleri düşerek Türkiye bu anlaşma kapsamında bölgedeki varlığını ve konumunu güçlendirmiştir.⁴⁰⁵

Libya ile yaptığı anlaşma sayesinde Doğu Akdeniz’de batı sınırını çizerek önemli bir avantaj elde etmiştir.⁴⁰⁶ Türkiye, Libya mutabakatı ile Doğu Akdeniz’de jeopolitik dengeleri değiştirecek önemli bir hamle yaparak bölgede siyaseti belirleyecek inisiyatifi almıştır. KKTC ve Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki gelişmelerin dışında tutulmayacağı ortaya konulmuştur.⁴⁰⁷ Sonuç olarak Türkiye ve Libya Mutabakatı bölgenin enerji denklemini değiştirmiştir.

Doğu Akdeniz’deki coğrafi konumu nedeniyle Türkiye, Libya ile yakınlaşmıştır. Trablus merkezli hükümetin Türkiye ile iş birliği ortaya çıkmıştır. Siyasi krizlerle boğuşan Libya, Doğu Akdeniz’de Türkiye ile iş birliği geliştirerek kazan kazan ilkesiyle hem Libya siyasi istikrarına kavuşmuş hem de Türkiye’nin bölgedeki çıkar ve menfaatleri için bir zemin hazırlanmıştır. UMH ile ilişkiler geliştirilmiştir. Türkiye UMH ile teması bölgede yalnızlaştırılma girişimlerine bir cevap olmuştur.

Libya’daki UMH hükümetini Birleşmiş Milletler tanıdığı için Libya Türkiye anlaşması yasaldir.⁴⁰⁸ Bu bağlamda iki devlet ilişkilerini geliştirmiş ve bölgeye yönelik haklarını korumayı amaçlamıştır. Anlaşma uluslararası hukuk gereğince hakkaniyete göre yapılmıştır. Bu mutabakat ile Yunanistan dışında batı sınırı belirlenmiştir. Libya’nın Bardiyah, Derne ve Tobruk kıyı şeridinden Türkiye’ye ait olan Marmaris, Fethiye ve Kaş kıyı şeridine uzanan deniz bölgeleri iki devlet arasında kıta sahanlığıdır.

Libya’nın Türkiye ile iş birliği sonucunda UMH, Doğu Akdeniz enerji denklemine dahil olmuştur. Libya’da avatajlarını kaybetme tehlikesinde bulunan bölge ülkeleri başta Yunanistan ve Rum Kesimi Ankara ve UMH’nin anlaşmasına karşı gelmiştir. Doğu Akdeniz bölge ülkelerinin tepkisine yol açmıştır. Türkiye ve Libya mutabakatı Yunan tarafınca tepkiyle karşılaşmıştır. Türkiye ve Libya mutabakatı Mısır’ı tedirgin ederek EastMed Projesindeki menfaatlerine yönelik algılamıştır. Batı ve bölge ülkelerinden gelen tepkilerle anlaşmanın uluslararası deniz hukukuna uygun olmadığı dile getirilmiştir. Yunanistan, adalarının (Girit ve Rodos) kıta sahanlığını ihlal ettiği gerekçesi ile karşı çıkmıştır.⁴⁰⁹

⁴⁰⁴ Tuna, 2020: 81.

⁴⁰⁵ Yayıcı, 2020: 47-48.

⁴⁰⁶ Yorulmaz, 2020: 15.

⁴⁰⁷ Ercan ve Kılınc, 2020: 25.

⁴⁰⁸ Yüksek ve Baran, 2020.

⁴⁰⁹ Avan, 2020:16.

Yunanistan kınamayla yetinmeyerek BM'ye mektup göndermiştir. Bu mektupla iki devletin ortak sınırının olmadığı iddiası olmadığını belirterek Yunan adalarının deniz alanlarını saptama haklarını hiçe saydığını savunarak 2015 Libya Siyasi Anlaşmasına aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Sonuç olarak Atina, iki devletin imzaladığı anlaşmanın uluslararası deniz hukukuna aykırı olduğunu açıklamıştır. İki ülkenin arasında deniz sınırının olmadığını öne sürerek uluslararası hukukla bağdaşmadığını ifade etmiştir. Tüm bu gelişmelere ek olarak Libya Büyükelçisini persona non grata (istenmeyen kişi) ilan etmiştir. Yunanistan'ın tepkisi AB tarafınca da devam ettirilmiştir.

Rum Yönetimi lideri Nikos Anastasiadis'a göre bu anlaşma Uluslararası Deniz Hukuku ilkelerini ihlal eder niteliktedir. Anastasiadis'ın bu gelişme karşısındaki söylemleri Türkiye'nin dayatmalarla bölgede faaliyet gösterdiğini olası bir çatışmayı önlemek için çabalar sarf ettikleri yönünde olmuştur. Rum Yönetimi'nin bu düşüncelerine rağmen E-F ortay hattı doğrultulu hazırlanan sınır BM tarafından kabul görmüştür. 2019 yılının son ayında BM'de görüşülen onay raporunda BM Sözleşmesi'nin 201. Maddesi gereğince yapılan anlaşma Genel Sekreterliğin onayladığı bildirilmiştir.

Türkiye'ye göre Libya ile yapılan anlaşma uluslararası hukuka aykırı değildir. Bu bağlamda Türkiye'nin öne sürdüğü gerekçeler aşağıda verilmiştir.

- Anlaşma hakkaniyet ilkeleri göz önünde tutularak imzalanmıştır.
- Birleşmiş Milletler tarafından tanınan UMH ile imzalanmıştır.

30 Eylül 2020 tarihinde BM'nin onayladığı bu anlaşma uluslararası hukuka aykırı değildir. Türkiye ve Libya arasında yapılan anlaşmaya Atlantik ve AB'nin destek vermesiyle Yunanistan'ın Türkiye'yi bölgede izole etme hedefleri engellenmiştir. Bu anlaşma siyasi ve askeri düzeyde yeni bir düzen getirmiştir. Ulusal Mutabakat Hükümeti'nin Doğu Akdeniz'de enerji denklemine eklenmesiyle Libya'nın siyasi istikrarı hususunda önemlidir. Türkiye, bu mutabakatın hukuka uygun olduğunu ve AB'nin bu konuda karar mekanizması olmadığı ileri sürerek girişiminin arkasında durmuştur.

3.4.1.3. Türkiye-Libya Hidrokarbon Mutabakatı

3 Ekim 2020 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan, Libya'yı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sonucunda iki ülke arasında Hidrokarbonlar Alanında İş Birliğine ilişkin Mutabakat Zaptı ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte iki devlet de ortak petrol ve gaz arama gerçekleştirebilme imkânı elde etmiştir. 3 Ekim 2022 tarihinde "Türkiye Cumhuriyeti ve Libya Ulusal Birlik Hükümeti Arasında Hidrokarbon Alanında İşbirliğine Dair Mutabakat Muhtırası" imzalanmıştır. Burada bahsedilen hidrokarbon kaynakları ise doğal gaz ve petroldür. Bu

mutabakatın esas gayesi Türkiye ve Libya arasında çok taraflı bir iş birliği kazandırmak şeklindedir. Hidrokarbon mutabakatı doğal kaynaklar bağlamında iş birliğini sağlamaktadır. Doğu Akdeniz’de Ankara’nın deniz yetki alanlarındaki haklarını yasal bir şekilde yararlanması bağlamında önemlidir. Türkiye ve Libya arasında imzalanan hidrokarbon mutabakatı hidrokarbon kaynaklarına yönelik arama ve işletme iş birliğine yönelik girişimleri yasallaştırmak için imzalanmıştır. Petrol ve doğal gaz konusunda iş birliğini savunan bu mutabakat TPAO ve Libya Devleti Ulusal Petrol Şirketi’ne ortak hareket etme kabiliyeti kazandırmıştır.

Türkiye ve Libya arasında imzalanan ‘‘Hidrokarbon Anlaşması’’ Doğu Akdeniz’de Türkiye’yi dışlayıcı ittifak mekanizmaları bir yanıt olarak gelişmiştir. Söz konusu anlaşma iki devlet arasında hidrokarbon kaynakları konusunda iş birliğine yöneliktir. Türkiye bölgede deniz yetki alanları konusunda haklarını korumak için imzaladığı bu anlaşma uluslararası hukuka uygun olarak yapılmıştır.

Türkiye ve Libya arasında imzalanan hidrokarbon mutabakatına Yunan ve Mısır karşı gelmektedir. Yunanistan bölgede haklarının olduğunu Türkiye-Libya deniz sınırı mutabakatının kabul edilemez olduğunu belirtmiştir. Türkiye’nin bu hamlelerini bölgedeki dengeyi bozacak girişimler olarak nitelendirmiştir. Mısır da anlaşmanın geçerli olmadığını deklare etmiştir. Libya’daki yönetimin yasal olmadığını öne sürerek bu anlaşmanın kabul edilemez mahiyette olduğunu belirtmiştir. Bu anlaşmaya Yunanistan ve Mısır bölgesel devletleri tepki gösterirken küresel aktörlerden AB de itirazlarını dile getirmiştir.

Yunanistan; Türkiye ve Libya arasında imzalanan mutabakatları tanımamıştır. Ankara ve Ulusal Birlik Hükümeti arasında imzalanan bu mutabakat ile Yunanistan’ın Girit’in güneyinde deniz alanlarında hakkı olduğunu savunarak bu anlaşmanın bu hakkı ihlal ettiğini ifade etmiştir. Türkiye’nin imzaladığı bu anlaşmalar uluslararası hukuk çerçevesinde yapılmıştır. Yunan ve Mısır karşı gelişleri söz konusu anlaşmaları sonlandırabilecek bir yapıda değildir. Buna ek olarak BM Genel Sekreterliği’ne gönderilen deniz sınırı örneği uygun görülmüştür.

Yunanistan’ın Türkiye ve Libya arasında imzalanan Mutakabat Zaptına yönelik itirazlara karşı T.C. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Bilgiç aşağıdaki açıklamalarda bulunmuştur:

Türkiye ile Libya Milli Birlik Hükümeti arasında dün (3 Ekim) imzalanan ve hidrokarbonlar alanında karada ve denizde ikili bilimsel, teknik, teknolojik, hukuki, idari ve ticari işbirliğinin geliştirilmesini

öngören Mutabakat Zaptı hakkında Yunanistan ve AB Sözcüsü tarafından yapılan açıklamaların ülkemiz açısından hiçbir önemi ve kıymeti yoktur.⁴¹⁰

3.4.1.4. Sismik ve Sondaj Faaliyetleri

Türkiye ve İsrail'in Davos Krizi ve Mavi Marmara olayları ile aralarında ortaya çıkan anlaşmazlık Yunanistan ve Rum Kesimini İsrail'e yaklaştırmıştır. 2013 Mısır darbesi sonrasında Yunanistan ve Rum Kesimi de İsrail'e yakınlaşmıştır. Karşılıklı kazan-kazan ilkesi kapsamında Mısır da ekonomisini güçlendirmek için İsrail'le ilişkilerini geliştirmiştir. Yunanistan, Rum Yönetimi, Mısır ve İsrail'in bölgesel enerji temasları Türkiye'nin bölgede dışlanma algısını tetiklemiştir. Bu kapsamda Türkiye'nin attığı önemli bir adım KKTC ile imzaladığı anlaşma gereği belirlenen deniz sınırlarında sondaj faaliyetleri gerçekleştirmesi olmuştur.

Türkiye, uluslararası ilişkiler meseleleri bağlamında coğrafi konumu itibariyle önemli bir pozisyonda yer almaktadır.⁴¹¹ Türkiye Doğu Akdeniz'deki hak ve çıkarlarını korumak için deniz gücüne başvurmaktadır. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan deniz gücüne sahip olmanın gerekli olduğuna vurgu yaparak güçlü bir donanma potansiyeline sahip olana dek tüm eylemlere başvuracağını dile getirmiştir.⁴¹²

Referans nesneye ilişkin varoluşsal tehdit Rum Kesimi'nin hidrokarbon arama çalışmalarıdır. Erdoğan Rum Kesimi'nin bu girişimlerine yönelik Türkiye'nin ve KKTC'nin haklarını koruyacağını dile getirmiştir. Güvenlikleştirme son adımı varoluşsal tehdidi karşı önlemlerin alınmasıdır. Bu önlemler acil olup olağanüstülüğü belirtir. Türkiye, Doğu Akdeniz'de Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tek taraflı eylemlerini varoluşsal tehdit olarak algılayarak ulusal güvenliği için bölgedeki sismik ve sondaj faaliyetlerine başlamıştır. Rum Kesimi'nin enerji kaynakları arama faaliyetlerine dair Türkiye'nin başvurduğu ilk tedbir Fatih sondaj gemisinin Alanya-1 kuyusunda 2018'de faaliyetlere başlamasıdır.

Türkiye, güncel Doğu Akdeniz'deki dış politikasını sondaj diplomasisi üzerine kurmuştur. Türkiye bölgesel güvenliği için kendi kıyıları ve KKTC'nin kıyılarını koruması ve askeri kapasitesini artırmasının yanı sıra en son teknolojileri kullanarak gemiler üretmesi donanmasını güçlendirmektedir.

⁴¹⁰https://www.mfa.gov.tr/sc_-28_-turkiye-ile-libya-arasinda-hidrokarbonlar-alaninda-isbirligine-iliskin-mutabakat-zapti-konusunda-ab-ve-yunanistan-tarafindan-yayimlanan-aciklamalar-hk-sc.tr.mfa (erişim tarihi: 03.11.2022)

⁴¹¹Pirinççi, 2003: 68.

⁴¹²<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/136557/-uc-tarafi-denizlerle-cevrili-bir-ulke-olan-turkiye-nin-guclu-bir-deniz-kuvvetine-sahip-olmasi-tercih-degil-zorunluluktur-> (erişim tarihi: 12.09.2022).

2013'te sismik ve sondaj diplomasisini geliştirmiştir. Oruç Reis ve Barbaros Hayreddin Paşa sismik gemilerinin ve Fatih sondaj gemisinin envantere eklenmesi stratejik politikalarının yansımasıdır. Bu sondaj ve arama-çıkarma gemileri Türkiye'nin bölgedeki varlığını güçlendirmektedir. Türkiye'nin güncel sondaj gemileri Sultan Abdülhamid Han, Yavuz, Fatih ve Kanuni olup Barbaros Hayreddin Paşa ve MTA Oruç Reis gemisi sismik araştırma gemileridir. Sismik faaliyetler için Piri Reis gemisi 23 Eylül 2011 tarihinde Doğu Akdeniz'de gelmiştir. 2 Kasım 2011 tarihine kadar çalışmalarına devam etmiştir. Ekim 2014 Barbaros Hayreddin Paşa sismik araştırma gemisi Kıbrıs açıklarında araştırma çalışmaları gerçekleştirmiştir. 6 Ocak-6 Nisan 2015 tarihleri arasında araştırma faaliyetlerini devam edeceğini⁴¹³ Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerini NAVTEX ilan ederek dünyaya bildirmiştir. Tüm bu girişimler Türkiye'nin enerji konusundaki tutumunu göstermiştir.⁴¹⁴

Türkiye'nin 2012 yılı itibariyle başlayan gemi satın alma süreci Doğu Akdeniz'de bulunan enerji rezervlerindeki haklarını saklı tutacağını ve bu çıkarlarını sonuna kadar savunacağını uluslararası arenaya duyurmuştur. Sismik araştırma gemileri deniz tabanlarındaki enerji kaynaklarını keşfetmek için üretilmiş ve son teknolojiler kullanılarak yapılmış gemilerdir.⁴¹⁵

Doğu Akdeniz'de uluslararası enerji şirketlerinin rezerv arama faaliyetleri sonucunda Türkiye bölgedeki haklarını korumak için sondaj gemileri bölgeye göndermiştir. Örnek olarak; ABD menşeli Exxon Mobil'in 2018 sonunda 10 numaralı sahada gaz arama çalışmaları sonucunda Türkiye Fatih gemisini bölgeye yollamıştır. SAIPEM 12000 isimli Eni şirketine ait olan geminin 3. parselde arama çalışmaları yapması sonucunda Türkiye Doğu Akdeniz'de askeri tatbikata girişmiştir. 2019'da Barbaros Hayreddin Paşa sismik araştırma gemisi 9. parselde doğal gaz arama çalışmalarına başlamıştır.⁴¹⁶

Barbaros Hayreddin Paşa gemisi sismik araştırma gemisidir. TPAO'nun işlettiği bu gemi kapsamında Türkiye denizlerde arama çalışmaları yürütmektedir. Diğer sismik araştırma gemisi MTA Oruç Reis'tir. 2020 yılında Yunanistan ve Türkiye arasında Oruç Reis sebebiyle tartışmalar yaşanmıştır. Türkiye Sevilla Haritasını kabul etmediği ve Mavi Vatan Doktrini'nin arkasında durduğunu göstermek için bu gemiyi Kıbrıs'ın güneyine göndermiştir. Yaklaşık 42 gün süren bir araştırma gerçekleştirmiştir. 12 Eylül 2020 tarihine kadar bir araştırma gerçekleştirmiştir. Yunanistan'la yaşanan ihtilaftan dolayı sismik araştırma gemisine savaş gemileri de eşlik etmiştir.

⁴¹³ Gözügüzelli, 2019: 10.

⁴¹⁴ https://www.academia.edu/40267483/ORSAM_Analiz_229_Emete_Gözügüzelli_Doğu_Akdeniz_de_Hidrokarbon_Faaliyetleri_ve_Projeler. (erişim tarihi: 09.02.2022).

⁴¹⁵ Danışman, 2012: 77.

⁴¹⁶ Yüksel ve Baran, 2020: 530.

Dördüncü sondaj gemisi Abdülhamid Han gemisidir. ABD menşeli bir firmadan satın alınarak envantere eklenmiştir. 2021 Kasım ayında satın alma işlemi tamamlanarak yaklaşık 6 ay sonra Türkiye'ye getirilmiştir. Diğer üç gemiden daha donanımlı olan bu gemi ilk olarak Mersin Gazipaşa ilçesinde görev gerçekleştirmiştir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de hak ve çıkarlarının temsilci olarak bölgede attığı önemli bir adım 30 Ekim 2018- 27 Nisan 2019 tarihleri arasında bölgede gerçekleştireceği sondaj diplomasisine başlama fikridir.⁴¹⁷ Erdoğan'ın 2 Mart 2019 tarihli konuşmasında Doğu Akdeniz sorununa ilişkin Fatih ve sondaj gemilerini aktif olarak kullanması bu konuda verdiği önemli bir karar olduğunu dile getirmiştir.⁴¹⁸

Türkiye deniz sondaj donanmasını güçlendirerek Doğu Akdeniz'de arama ve sondaj faaliyetleri yürütmüştür.⁴¹⁹ 2019'da Doğu Akdeniz'deki sondaj faaliyetlerine hız kazandırmıştır.⁴²⁰ 3 Mayıs 2019 tarihli Navtex ile Fatih gemisinin Kıbrıs'ın batı taraflarında araştırma yürüteceği ilan edilmiştir.⁴²¹ Erdoğan, 18 Haziran 2019 tarihli konuşmasında Türkiye sondaj gemileri kapsamında bölgede aktif olduğunu vurgulamış. Türkiye'nin egemenliği korumak için bölgedeki haklarının arkasında duracağını ve herhangi bir hukuksuzluk karşısında sessiz kalmayacağını dile getirmiştir.⁴²²

7 Ağustos 2019 tarihinde Türkiye'nin Yavuz Sondaj Gemisi, 2019'un ikinci ayında Barbaros Hayreddin Paşa sismik araştırma gemisi faaliyetlerini yürütmüştür. Türkiye, Ağustos 2022'de uzun bir aradan sonra Doğu Akdeniz'e sismik araştırma gemisini göndermiştir.

Erdoğan'ın '*... gerek fırkateynler ve hücum botlarımızla gerekse bu noktada hava kuvvetlerimizin bölgede sürekli buraları takip etmek suretiyle..*' demeci Türk kamuoyunda yankı bulmuştur.⁴²³ Ayrıca Erdoğan; '*... Bizim Oruç Reis'imize sakın ha saldırmayın. Eğer Oruç Reis'e saldıracak olursanız bunun bedelini ağır ödersiniz dedik ve bugün de ilk cevabı aldılar.*'⁴²⁴ ifadesi ile Doğu Akdeniz'deki kararlılığını göstermiştir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de askeri unsurlarını devreye sokması ve sondaj çalışmaları neticesinde oluşan durum, Doğu Akdeniz'deki gerilimleri artırsa da 2022 yılı biterken bölgedeki gerilimler yalnızca siyasi sonuçlar doğurmuştur.

⁴¹⁷ https://www.academia.edu/40267483/ORSAM_Analiz_229_Emete_Gözügüzelli_Doğu_Akdeniz_de_Hidrokarbon_Faaliyetleri_ve_Projeler. (erişim tarihi: 09.02.2022).

⁴¹⁸ T. C. Cumhurbaşkanlığı. (2019b). Erişim Tarihi: 12.05.2021.

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/102238/-dogu-akdeniz-ve-karadeniz-deki-dogal-gaz-ve-petrol-haklarimizi-en-iyi-sekilde-degerlendirmekte-kararliyiz->

⁴¹⁹ Bayraç ve Çemrek, 2022: 752.

⁴²⁰ Özekin, 2020: 36.

⁴²¹ Eriş, 2019: 19.

⁴²² <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/105712/-vatanimizin-bekasi-ve-milletimizin-istikbali-bizim-icin-her-turlu-hesabin-uzerindedir->

⁴²³ Yıldız, 2015: 14.

⁴²⁴ Avcı, 2021: 9.

Sonuç olarak Türkiye Doğu Akdeniz’de oldubittiye izin vermemek için bölgede sismik araştırmalar yürütmüştür. Türkiye Doğu Akdeniz’de sınırlandırılması olasılığı karşısında sahada varlık göstererek ulusal güvenliğini korumayı hedeflemiştir. Sismik araştırma ve sondaj gemileri olağanüstü tedbirler kapsamında Türkiye’nin elini güçlendiren güvenlikleştirme araçları olmuştur. Türkiye’nin teknolojik atılımlarla yerli ve milli gemilerle Doğu Akdeniz’de söz söyleme kapasitesini artırmıştır. Gemiler sayesinde Doğu Akdeniz’de sondaj ve sismik araştırma gemileri ile enerji güvenliği koruyacak faaliyetlerde bulunmuştur. Türkiye’nin milli araçlarını kullanma kabiliyeti ona bölgede hareket özgürlüğü kazandırmıştır. Sondaj gemilerinin sayısını artıran Türkiye, Doğu Akdeniz’de hareket kabiliyetini genişletmiştir.

3.4.1.5. NAVTEX Diplomasisi

NAVTEX, denizcilik uyarılarının ve meteorolojik bilgiler hakkında denizcilere acil durum, emniyet ve denizde gerçekleştirilen sahalar kapsamında bilgi sunan uluslararası bir haberleşme sistemidir. Devletlere ait deniz güçleri tatbikatlar gerçekleştireceği hakkında bilgilendirme yaparak söz konusu alanlara girilmemesi için ikazlarda bulunur.⁴²⁵ Denizcilikte seyir bilgileri olarak bilinen NAVTEX’ler Deniz Kuvvetleri Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığınca değerlendirildikten sonra denizcilere iletilmektedir.⁴²⁶

Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de güvenlikleştirme sürecinde aldığı olağanüstü tedbirlerden bir diğeri de NAVTEX diplomasisidir. Türkiye NAVTEX’leri diplomatik silah bir araca dönüştürerek Doğu Akdeniz’deki varlığını vurgulamıştır. Araştırma bölgelerinde NAVTEX ilanında bulunmuş ve araştırma gemileri ile savaş gemileri eş zamanlı olarak faaliyetleri yürütmüştür.

Türkiye, 30 Ekim 2018 tarihinde NAVTEX yayınlarak Fatih sondaj gemisinin ikmal gemileriyle (Korkut, Altan, Sancar) birlikte 27 Nisan 2019 tarihine kadar Doğu Akdeniz’de sismik araştırma gerçekleştireceğini bildirmiştir. Türkiye 2019 yılının başında 00 39/19 sayılı NAVTEX kararı uyarınca Meis’in güney taraflarında ve Rodos’un doğusunda araştırma girişimlerinde bulunacağını bildirmiştir.⁴²⁷ Temmuz 2020’de Türkiye NAVTEX ilan ederek MTA Oruç Reis Gemisi’nin Doğu Akdeniz’de arama faaliyetlerinde bulunacağını belirtmiştir.⁴²⁸ Türkiye, Türk sismik araştırma gemisi Oruç Reis’in sismik araştırmalar yapması için 21 Temmuz -2 Ağustos 2020 tarihleri arasında bir NAVTEX mesajı yayınlamıştır. 16

⁴²⁵ <https://t24.com.tr/haber/9-soruda-dogu-akdeniz-krizi-hakkinda-her-sey-ne-oldu-ne-oluyor-ne-olacak,904888> (erişim tarihi: 02.02.2022)

⁴²⁶ https://www.academia.edu/36618489/Türkiye_ve_GKRY_Deniz_Yetki_Alanları_Uyuşmazlığının_Boyutları
⁴²⁷ https://www.academia.edu/40267483/ORSAM_Analiz_229_Emete_Gözügüzelli_Doğu_Akdeniz_de_Hidrokarbon_Faaliyetleri_ve_Projeler (erişim tarihi: 09.02.2022).

⁴²⁸ Yılmaz, 2020: 32.

Eylül- 13 Ekim 2020 tarihleri arasında ilan ettiği NAVTEX ile Meis'in güney taraflarında arama çalışmaları gerçekleştireceğini ilan etmiş⁴²⁹ ve 26 Eylül tarihinden 8 Ekim 2021 tarihine kadar bölgedeki arama faaliyetleri için bir NAVTEX yayınlamıştır. 2021 Doğu Akdeniz gerilimlerin hissedildiği, NAVTEX ilanlarının olduğu bir yıl olmuştur. Çeşitli tatbikatlar da gerçekleştirilmiştir. ⁴³⁰

3.4.1.6. Mavi Vatan Doktrini ve Mavi Vatan Tatbikâtları

Türkiye Cumhuriyeti sahip olduğu donanma gücü kapsamında bölgedeki önde gelen ülkelerden birisidir. Küresel bağlamda etkili olabilmek ve Doğu Akdeniz'de egemenliğini korumak maksadıyla nitelikli bir deniz gücünün varlığına ihtiyaç vardır. 1924 yılında Atatürk'ün *''Donanmasız Anadolu olmaz. Donanmadan yana kuvvetli olmak Türkiye'nin savunması için şarttır. Donanmamız izlediğimiz politikanın da kuvvetli desteği olacaktır.''*⁴³¹ sözleri ve *''Türk Deniz Kuvvetleri Stratejisi''* başlıklı çalışmada *''Ana Vatanda Güvende Olmak için, denizde güçlü olmak; dünyada söz sahibi olmak için, tüm denizlerde var olmak''* ifadesi Türkiye'nin ulusal çıkarı için güçlü bir donanmanın zorunlu olduğu belirtilmiştir. ⁴³²

Mavi Vatan deniz alanlarına ilişkin enerji rezervlerinin keşfi ve çıkartılmasından deniz yollarının korunmasına kadar çok kapsamlı bir kavramdır. ⁴³³ 2006 yılında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tarafından gerçekleştirilen *''Karadeniz ve Deniz Güvenliği''* sempozyumunda Mavi Vatan kavramından bahsedilmesiyle kavram uluslararası ilişkiler disiplinine girmiştir. Cem Gürdeniz, Mavi Vatan kavramının Misak-ı Milli'nin denizlerdeki yansıması olarak değerlendirmiştir. ⁴³⁴

Mavi Vatan kavramı 2015 yılı sonrasında Türkiye'nin deniz alanlarında askeri güce dayalı strateji yürütmesinde etkin rol oynamaya başlamıştır. ⁴³⁵ Türkiye deniz donanmasının güçlendirilmesine önem vermesi bölgedeki hareket kabiliyeti için önemli olmakla birlikte Mavi Vatan doktrini kapsamında bölgedeki güvenliğini enerji rezervlerin güvenliği olarak görmüştür. Türkiye deniz yetki alanlarının güvenliğini Mavi Vatan Doktrini kapsamında savunmuştur. ⁴³⁶

⁴²⁹ <https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/turkiyeden-lozan-ihlaline-karsi-yeni-bir-navtex-ilani-6074077/> (erişim tarihi: 15.05.2022).

⁴³⁰ Çelikpala ve Ceylan, 2021.

⁴³¹ <https://www.dzkk.tsk.tr/Genel/icerik/ataturk-ve-deniz-kuvvetleri> (erişim tarihi: 01.02.2023).

⁴³² <https://www.marinedealnews.com/anavatanda-guvende-olmak-icin-denizde-guclu-olmak-dunyada-soz-sahibi-olmak-icin-tum-denizlerde-var-olmak/> (erişim tarihi: 17.09.2022).

⁴³³ Erkut, 2022: 42.

⁴³⁴ Gürdeniz, 2021: 357.

⁴³⁵ Ayman, 2021: 55.

⁴³⁶ Ktari, 2022: 30-31.

Mavi Vatan Doktrini'nin temel düşüncesi; Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki ulusal egemenliğinin ve KKTC'nin hak ve çıkarlarının korunmasıdır.⁴³⁷

Mavi Vatan Doktrini kapsamında yerli ve milli savunma sanayiinin milli gemisi MİLGEM'dir. Milli denizaltı olan MİLDEN, filo ikmal gemisi DİMDEG, yeni nesil ağır sınıf torpido AKYA ve hücum gemisi olan TCG Anadolu ile denizlerdeki kabiliyetlerini güçlendirmiştir.⁴³⁸ Nisan 2023'te T.C. Deniz Kuvvetleri Komutanlığına teslim edilmesi düşünülen 'TCG Anadolu Çok Maksatlı Amfibi Gemisi' ile Türkiye'nin denizlerdeki hareket kabiliyeti artırılabilecektir.⁴³⁹

Yunanistan'ın faaliyetleri ve Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tek taraflı eylemlerine karşı Türkiye, "Mavi Vatan" doktrini kapsamında deniz kuvvetlerini geliştirmekte ve askeri tatbikatlar gerçekleştirmektedir. Bu strateji "ileriden savunma" kapsamına girmektedir.⁴⁴⁰ Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tek taraflı eylemleri ve enerji şirketlerini ruhsatlandırması ile Doğu Akdeniz'de gambot diplomasisi doğmuştur. Türkiye'nin ve KKTC'nin uluslararası hukuktan doğan haklarını hiçe sayan bu antlaşmalar neticesinde gambot diplomasisi bölge politikalarında Türkiye'nin başvurduğu bir yöntem olmuştur.

Mavi Vatan Doktrini kapsamında Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda Ankara'nın politikaları analiz edilmiştir. Mavi Vatan kapsamında Türkiye ulusal güvenliği için deniz yetki alanlarını savunmak için hamleler gerçekleştirmiştir. Türkiye son dönemlerde Mavi Vatan Doktrini kapsamında öncelikle Yunanistan ve Rum Kesimine karşı deniz yetki alanlarını saptama ve savunma stratejisi yürütmektedir. Söz konusu doktrin 2015'ten sonra Türk dış politikasında bahsedilir hale gelmiştir. Ankara'nın Karadeniz, Ege ve Akdeniz'deki haklarını ön plana çıkaran bir içeriğe sahiptir. Türkiye bu bağlamda bu denizlerde sahip olduğu zenginlikleri savunacağını dile getirmektedir. Bu nedenle Türkiye bölgedeki enerji denkleminde sahip olduğu potansiyeli koruma ve kaynaklardan yararlanmak için bu stratejiyi uluslararası camiaya duyurmuştur.

Gambot diplomasisinin somut bir şekilde yansıması Mavi Vatan Tatbikâtları kapsamında olmuştur.⁴⁴¹ Bu tatbikâtlar; 2019, 2021 ve 2022 yıllarında düzenlenmiştir. Mavi Vatan kavramının 2019'da anlamı görülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda deniz yetki alanlarını belirtmek ve Türkiye'yi bölgeden dışlayan girişimlere karşı Mavi Vatan-2019 Taktik Tatbikâtı

⁴³⁷ Gür, 2019: 430.

⁴³⁸ Murat, 2022: 99.

⁴³⁹ Özgen: 2019: 400.

⁴⁴⁰ Hisarlıoğlu, 2021: 4.

⁴⁴¹ Algür ve Ercan, 2021: 201.

düzenlenmiştir.⁴⁴² Deniz Kuvvetleri Komutanlığı envanterinden 82 gemi, 5 deniz karakol uçağı ve 12 deniz helikopterinin yanı sıra İnsansız Hava Araçları kullanılmıştır.⁴⁴³

Mavi Vatan-2021 Tatbikâtı 25 Şubat- 07 Mart 2021 tarihleri arasında Akdeniz ve Ege’de yürütülmesi planlanmıştır. Deniz Kuvvetleri’nin tatbikatına 87 savaş gemisi, 27 uçak ve 20 helikoptere ek olarak İHA ve SİHA’larda katılmıştır. Mavi Vatan-2022 Tatbikâtı 11 Nisan- 21 Nisan 2021 tarihleri arasında üç denizde -Karadeniz, Akdeniz ve Adalar Denizi- gerçekleştirilmiştir. Bu tatbikata 122 katılmakla birlikte 41 hava aracı da sürece dahil olmuştur.

444

Mavi Vatan Tatbikâtları ile Mavi Vatan terimi uluslararası sistemde yankı bularak Türkiye’nin deniz gücü vurgulanmıştır. Yerli ve milli gemilerin bölgedeki kapasitesini artırmak ve nitelikli bir deniz gücüne sahip olmak için düzenlenmesi zorunlu bir girişim olarak görülen bu faaliyetler Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de uluslararası hukuka uygun olmayan girişimlere ve kendi tezleriyle bağdaşmayan haritalara karşı Türkiye’nin egemenlik haklarının ihlal edildiği düşünüldüğünde her türlü önleme başvurulacağı açıklamasının bir sonucudur.

3.5. Doğu Akdeniz’de Güvenikleştirme Kapsamında Gerçekleştirilen Söz Edimleri

Kopenhag Okulu’nun akademisyenlerinden Weaver’a göre güvenlik söz edimidir. Devlet yetkilileri bir konuyu güvenlik meselesi olarak belirterek o konuyu güvenlikleştirir. Bu kuramsal çerçeve kapsamında Türk devlet adamları Doğu Akdeniz’de tek taraflı şekilde gerçekleştirilen kendi haklarını görmezden gelen faaliyetlere ve bölgede oluşturulan enerji oluşumlarına karşı tehdit algılayarak bu tehditlere karşı söz edimi argümanını kullanmışlardır.

Söz edimi kapsamında Doğu Akdeniz’de güvenlikleştirme siyaseti sürdürülmektedir. Türkiye’nin söylemleri genel olarak eşitlik, adalet ve diyalog çerçevesinde gelişmiştir. Nitekim Türk devlet adamlarının söylemleri Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de meşru haklarının takipçisi olduğu gerçeğini ortaya koymuştur. Türk karar vericilerin söylemleri ile KKTC ve Türkiye kamuoyu ikna edilerek olağan koşullar altında alınamayacak tedbirlerin alınmasına zemin hazırlamıştır. Bu kapsamda Türkiye güvenlikleştirme sürecinde Türk kamuoyunda ve KKTC kamuoyunda Akdeniz’de yapılacak faaliyetler için hedef kitlenin iknası olumlu olmuştur.

Bu bölümün alt başlıklarında Kıbrıs sorununa dair güvenlikleştirici resmi söylem, Kıbrıs Rum Yönetimi’nin tek taraflı eylemlerine karşı güvenlikleştirici resmi söylem, küresel aktörlere karşı söz-edimi, EastMed’e dair resmi söylem Türkiye Cumhurbaşkanı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ve Dışişleri Bakanı’nın söylemleri çerçevesinde ele alınacaktır.

⁴⁴² Esengül, 2020: 99.

⁴⁴³ <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/2222021-30656> (erişim tarihi: 15.05.2022).

⁴⁴⁴ <https://turkdeg.org/icerik/mavi-vatan-tatbikatlari> (erişim tarihi: 09.10.2022).

3.5.1. Kıbrıs Sorununa Dair Güvenlikleştirici Resmî Söylem

Doğu Akdeniz çeşitli adaların olduğu bir bölgedir. Bu adalar fırsatlar kadar krizleri de getirmiştir. Bu adalarda Kıbrıs, bölgesel gerilimlerin odak noktası olmuştur. Türkiye, Kıbrıs'ı jeopolitik konumu ve diğer aktörler tarafından çevrenme düşüncesi nedeniyle ulusal güvenliği için önemli görmüştür. Türkiye, Kıbrıs Sorununu dış politika gündem maddeleri arasında yerleştirmiştir. Türkiye ve Kıbrıs ilişkisi yıllardır ana vatan- yavru vatan söylemleriyle gelişmiştir. Türkiye, KKTC'nin garantörü olarak Kuzey Kıbrıs'ın güvenliğine kendi güvenliği şeklinde yaklaşmıştır. Uluslararası ilişkilerde benzer kaygılar taşımaları aralarında ittifaklık bağını kuvvetlendirmiştir.

Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Kıbrıs Adası'nın tek yasal temsilcisi gibi hareket etmesi üzerine Türkiye Kıbrıs'taki haklarından vazgeçmeyeceğini belirterek Kıbrıs sorununa dair güvenlikleştirici söylemlerde bulunmuştur. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Adası için genel söylemi Kıbrıs Rum Yönetimi'nin ada üzerinde tek sahip konumda olmadığı KKTC'nin de haklarının olduğu ve bu hakların bekası için KKTC'nin savunuculuğunu yapacağı şeklinde olmuştur.

Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme teorisinin argümanlarından olan söz-edimi yöntemi, Türk karar vericilerin söylemleri üzerine oluşturulmuştur. Bu kapsamda Kıbrıs Sorununa dair güvenlikleştirici resmi söylemler incelenerek T.C. Cumhurbaşkanı, Dışişleri Bakanı ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı'nın ifadelerine yer verilmiştir.

Eylül 2018'de Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Dönmez, Kıbrıs Adası'nda Türkiye ve KKTC'nin de hakları olduğunu ifade ederek Türkiye'ye karşı oluşturulan projelere göz yumulmayacağını ve bölgedeki haklarının arkasında duracağını savunmuştur. Bu kapsamdaki ifadeleri şöyledir:

Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin onay vermediği, rızasının olmadığı hiçbir projenin oldu bittiye getirilmesine izin vermeyeceğiz. Tek taraflı, Türkiye'nin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin haklarının yok sayıldığı, adadaki tarafların eşit ve adil pay almadığı bir sisteme geçit vermeyeceğiz. Türkiye'nin bu konudaki tavrı ve duruşu nettir. Uluslararası hukuktan kaynaklı hak ve menfaatlerimizi sonuna kadar korumaya kararlıyız.⁴⁴⁵

Kıbrıs sorunu karşısında Erdoğan'ın *"Biz haklıyız, haklı olduğumuz için de sonuna kadar hakkımızı savunacağız."*⁴⁴⁶ ifadeleri ve Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'nun *"Kıbrıs Türkü'nü korumak için oraya daha fazla güç göndereceğiz ve silah olarak da ne ihtiyacı varsa onları da karşılayacağız"* açıklaması Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki kararlılığını göstermiştir.⁴⁴⁷

⁴⁴⁵ <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=317> (erişim tarihi: 09. 06.2022).

⁴⁴⁶ <https://www.trtturk.com.tr/haber/turkiye/kibris-konusunda-hakliyiz-sonuna-kadar-hakkimizi-savunacagiz-18045> (erişim tarihi: 21.09.2022).

⁴⁴⁷ <https://www.trthaber.com/haber/gundem/bakan-cavusoglu-kibris-turkunu-korumak-icin-daha-fazla-guc-gonderecegiz-712376.html> (erişim tarihi 09.10.2022).

2019 yılında Binali Yıldırım'ın *‘‘Türkiye, Doğu Akdeniz'deki meşru çıkarlarına ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin haklarına yönelik tüm girişimlere karşılık verecektir. Ve ne yapılması gerekiyorsa yapılacaktır.’’*⁴⁴⁸ ifadeleri Türkiye'nin bölgedeki hak ve menfaatlerine yönelik oluşturulan oluşumları ulusal güvenliğine yönelik tehdit olarak algılamasından hareketle egemenliği için her türlü tedbiri alacağını vurgulamıştır.

3.5.2. Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Bölgesel Girişimlerine Karşı Güvenlikleştirici Resmî Söylem

Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz'de tek taraflı MEB ilanlarında bulunması ve Kıbrıs Adası'nda enerji şirketlerini ruhsatlandırması sonucunda sabit bir uçak gemisi olan Kıbrıs Adasında tek yasal temsilci gibi hareket edip Kıbrıslı Türklerin hakkını görmezden gelmesi üzerine güvenlikleştirme teorisi kapsamında güvenlikleştirici aktör olan Türk karar vericiler birtakım açıklamalarda bulunmuştur.

T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın *‘‘Kıbrıs'ta adil, kalıcı ve kapsamlı bir çözümün henüz tesis edilmemiş olduğu bir ortamda, Kıbrıs Rum tarafının Ada'nın yegâne sahibi gibi davranmakta ısrar ederek tek taraflı hidrokarbon faaliyetlerine devam etmesi kabul edilemez bir durumdur.’’* sözleri Rum kesiminin tek taraflı çalışmalarının Ankara tarafından onaylanmadığını göstermektedir.⁴⁴⁹

T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın 5 Ağustos 2011 tarihli T.C Dışişleri Bakanlığı'nın resmî web sitesinden yayınladığı *‘‘GKRY'nin Doğu Akdeniz'de Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Hk.’’* başlıklı bildirideki ifadeleri aşağıdaki gibidir:

GKRY'nin yaptığı bu anlaşmalar ve petrol/doğalgaz arama faaliyetleri Kıbrıs sorununun çözümünü olumsuz etkilemekte ve ayrıca bölge ülkeleri arasında yeni ihtilaflara neden olmaktadır. Bu duruma ilişkin olarak gerek ülkemizin gerek KKTC'nin görüşleri ve ikazları bölge ülkeleri ve BM nezdinde zamanında kayda geçirilmiş, Kıbrıs Adası'nın güneyinde geçerliliği bulunmayan ruhsatlara dayanarak petrol/doğalgaz arama-çıkarma faaliyetlerine ilgi duyan şirket ve ülkelerin sorumluluk ile hareket etmelerini beklediğimiz belirtilmişti.⁴⁵⁰

T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın resmî sitesinde açıklanan Fransa ile GKRY Arasında İmzalanan Savunma İş birliği Anlaşması Hk.’’ başlıklı bildiride *‘‘GKRY, bu tür bir anlaşma yapmaya ehil ve yetkili değildir. GKRY'nin Kıbrıs Türklerini veya Adanın tümünü temsil etmediğini ve Kıbrıs Türkleri adına Adanın tümü için bu tür tasarruflarda bulunmaya yetkisi*

⁴⁴⁸ <https://www.middleeasteye.net/news/gunboat-diplomacy-will-continue-turkish-cypriot-gas-battle-set-boil-2019>. (erişim tarihi: 18.09.2022).

⁴⁴⁹ Gözügüzelli, 229: 9.

⁴⁵⁰ https://www.mfa.gov.tr/no_-181_-5-agustos-2011_-gkry_nin-dogu-akdeniz_de-petrol-ve-dogalgaz-arama-faaliyetleri-hk_.tr.mfa. (erişim tarihi: 12.02.2022).

olmadığını hatırlatmak isteriz.⁴⁵¹ ifadeleriyle Kıbrıs'ta GKRY'nin yanı sıra KKTC'nin de bulunduğunu ifade edilmiştir.

2018 yılında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Fatih Dönmez'in aşağıdaki açıklaması Ankara'nın Doğu Akdeniz'deki tutumunu ortaya koymaktadır:

Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin onay vermediği, rızasının olmadığı hiçbir projenin oldu bittiye getirilmesine izin vermeyeceğiz. Tek taraflı, Türkiye'nin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin haklarının yok sayıldığı, adadaki tarafların eşit ve adil pay almadığı bir sisteme geçit vermeyeceğiz. Türkiye'nin bu konudaki tavrı ve duruşu nettir. Uluslararası hukuktan kaynaklı hak ve menfaatlerimizi sonuna kadar korumaya kararlıyız.⁴⁵²

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Doğu Akdeniz'deki yetki alanını maksimum düzeye çıkarılarak güvenlik söylemini ihlal edilen halklarına ve saf dışı bırakılan iş birliklerine yöneltmesiyle Türkiye'nin dahil olmadığı anlaşmaların geçersizliğini ve devamında uluslararası aktörlerin bu anlaşma ile Türkiye'nin çizdiği alanlarda onay almaksızın arama-tarama faaliyeti yapamayacaklarını bildirmiştir; *'Savaş gemilerimiz, hava kuvvetlerimiz ve diğer güvenlik birimlerimiz şu anda bölgedeki gelişmelere her türlü müdahaleyi yapma yetkisiyle yakından takip ediyorlar. Kıbrıs açıklarında faaliyet yürüten yabancı şirketlere Rum tarafına güvenerek, haddi olmayan işlere alet olmamalarını tavsiye ediyoruz.'*⁴⁵³

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kıbrıs'ta Türkiye göz ardı edilerek yapılan sondaj girişimlerine tepki göstererek MEB alanlarında uluslararası hukuk bağlamında hareket edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Akdeniz enerji rezervleri kapsamında Ankara'nın ve Lefkoşa'nın hakkı olduğunu ileri sürerek bu menfaatlerin korunacağını dile getirmiştir.⁴⁵⁴

Kıbrıslı Türklerin haklarının gasp edildiği ve Türkiye'nin her şekilde KKTC'nin arkasında olduğunu vurgulayan T.C. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Aksoy'un 7 Haziran 2019 tarihindeki konuşması aşağıdaki gibidir;

GKRY ve GKRY ile iş yapan uluslararası şirketler, Kıbrıs Türkleri'nin Ada'nın ortak sahibi olduğunu, Ada'nın petrol ve doğal gaz kaynakları üzerinde eşit hakları bulunduğunu görmezden gelerek hareket edemez. Bu nedenle Türkiye, Doğu Akdeniz'de kendi haklarının yanısıra, Kıbrıs Türklerinin de haklarını korumak için takındığı ilkeli ve kararlı duruşunu aynen devam ettirecek ve bunun için gerekli adımları

⁴⁵¹ https://www.mfa.gov.tr/no_39---fransa-ile-gkry-arasinda-imzalanan-savunma-isbirligi-anlasmasi-hk.tr.mfa (erişim tarihi: 09.09.2022).

⁴⁵² Güneş, 2022: 380.

⁴⁵³ <https://www.yenisafak.com/ekonomi/akdenizde-rum-oyunu-turkiye-izin-vermeyecek-3397015> (erişim tarihi: 20.04.2022).

⁴⁵⁴ <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/92012/-ege-ve-kibris-basta-olmak-uzere-yakin-cevremizde-firsatcilik-yapmaya-kalkanlara-izin-vermeyiz->

atmaktan çekinmeyecektir. Nitekim Sayın Cumhurbaşkanımızın da bugün ifade ettiği üzere, Türkiye Kıbrıs Türklerin haklarını kimseye yedirmeyecektir.⁴⁵⁵

Türkiye Doğu Akdeniz’de önemli hamlelerde bulunarak kendi haklarına ilave olarak KKTC’nin de haklarını koruyacağını dile getirmiştir. Ankara’nın bu konu hakkındaki temel görüşü bölgesel menfaatlerinden taviz vermeden askeri ve siyasi olarak her türlü önleme başvurmaktır.

22 Eylül 2020 tarihinde T.C. Cumhurbaşkanı Erdoğan, BM 75. Genel Kurul’u için konuştuğu video mesajda ‘... Ancak ülkemizin ve Kıbrıs Türkleri’nin haklarının çiğnenmesine, çıkarlarının yok sayılmasına da göz yumamayız. Bölgede bugün yaşanan sıkıntıların sebebi Yunanistan ile Kıbrıs Rum Kesiminin 2003’ten beri maksimalist taleplerle attıkları tek yanlı adımlardır...’ sözleriyle bölgedeki haklarını koruyacağını belirtmiştir.⁴⁵⁶

Eylül 2021’de Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar’ın aşağıdaki verilen ifadeleri Türkiye’nin ve KKTC halklarının çıkarlarını ve haklarının korunması gerektiği göstermiştir.⁴⁵⁷

KKTC’nin Kıbrıs adasının etrafındaki doğal zenginliklerin paydaşı ve hak sahibi olduğunu herkesin çok iyi anlaması ve buna göre davranması gereklidir. Yunanistan, uluslararası hukuka aykırı olarak, diğer kıyıdaş devletler ile ikili sınırlandırma anlaşmaları yapmak ve fiili uygulamalarda bulunmak suretiyle Türkiye’nin doğal gaz ve balıkçılık gibi kaynaklardan yararlanmasını engellemek ve Türkiye’yi uluslararası kamuoyu nezdinde emrivakilerle karşı karşıya bırakmak istemektedir. Buna karşılık olarak bizler de ısrarla Doğu Akdeniz ve Kıbrıs’ta, deniz yetki alanlarında, eşit egemen hakların korunması ve kaynakların adil paylaşımının mutabakatla belirlenmesi gerektiğini savunmaktayız. Bu kapsamda KKTC’nin ruhsat verdiği ve kendi deniz yetki alanlarımızda bulunan bölgelerdeki faaliyetlerimiz sürecektir.

Sonuç olarak Türkiye, KKTC ile birlikte Kıbrıs Rum Yönetimi’nin tek taraflı biçimde deniz yetki alanları oluşturmaya, uluslararası petrol şirketlerine açık deniz lisansları vermesine ve off- shore faaliyetleri yürütmeye yönelik emellerine, başından itibaren itiraz etmiştir. Aynı şekilde, bu faaliyetlerin Kıbrıslı Türklerin eşit ve doğuştan gelen haklarını ihlal ettiği ve Türkiye’de tansiyonun yükselmesine yol açabileceği uluslararası toplumun da dikkatini çekmiştir.⁴⁵⁸ Sonuç olarak Türk devlet yetkililerinin Kıbrıs Rum Yönetimi’nin tek taraflı Kıbrıs’ta gerçekleştirdiği faaliyetlere karşı güvenlikleştirici resmî söylemleri Türkiye’nin bölgede haklarını sonuna kadar savunduğunu göstermiştir.⁴⁵⁹

⁴⁵⁵ https://www.mfa.gov.tr/sc_-41_-gkry-nin-dogu-akdenizde-bazi-petrol-sirketleri-ile-yaptigi-anlasma-hk-sc.tr.mfa (erişim tarihi: 19.04.2022).

⁴⁵⁶ Hatipoğlu, 2021: 39.

⁴⁵⁷ <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/992021-33244> (erişim tarihi: 14.09.2022).

⁴⁵⁸ Güneş, 2022: 381-382.

⁴⁵⁹ Gökçen, 2019: 424.

3.5.3. Küresel Aktörlere Karşı Güvenlikleştirici Resmî Söylem

Kıbrıs Rum Yönetimi ile Fransa arasında 4 Nisan 2017 tarihinde imzalanan "Savunma Alanında İş birliği Anlaşması"nın yürürlüğe girmesi Türkiye Cumhuriyeti tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Fransa'nın Doğu Akdeniz'deki hamlesine karşı T.C. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Aksoy'un ifadeleri şu şekildedir;

"Fransa'nın mevcut dönemde gerilimi daha da arttıracak adımlar atması, bu bağlamda GKRY ile ortak tatbikatlar düzenleyerek geçici de olsa, 1960 Antlaşmalarının hilafına burada askeri uçaklarını konuşlandırması kabul edilemez." "Fransa'nın mevcut dönemde gerilimi daha da arttıracak adımlar atması, bu bağlamda GKRY ile ortak tatbikatlar düzenleyerek geçici de olsa, 1960 Antlaşmalarının hilafına burada askeri uçaklarını konuşlandırması kabul edilemez"⁴⁶⁰

Cumhurbaşkanı Erdoğan, 2018 STAR Rafinerisi açılış konuşmasında; bölgede gerçekleştirilen tek taraflı eylemlerin başarılı olamayacağı savunularak sahada ve masada Ankara'nın bu girişimlere yanıt vereceğini ifade etmiştir. Türkiye'nin ve Kıbrıslı Türklerin halklarının hakkını hiçe sayan hiçbir girişimin kazançlı olmayacağı savı ileri sürülmüştür.⁴⁶¹

Erdoğan'ın Haziran 2019'daki sözleriyle bölgede yalnızca kıyıdaş ülkelerin ve garantör ülkelerin söz söyleme yetkisi olduğunu vurgulayarak Kıbrıslı Türklerin hakkını savunacağını ifade etmiştir.⁴⁶²

Doğu Akdeniz'de söz söyleme hakkı olanlar konuşabilir. Fransa'nın Doğu Akdeniz'de söz söyleme hakkı nereden çıktı? Doğu Akdeniz'e kıyıdaş mı? O kendine göre gelin güvey oluyor. Böyle bir şey yok. Kıbrıs'ta biz garantör ülkeyiz. Yunanistan, İngiltere garantör ülke. Bu ülkeler bir şey söylerse anlarım. Fransa'nın ne işi var burada? Eğer diyeceksen benim de TOTAL şirketim anlaşmalar yapmış; bırak da TOTAL konuşsun o zaman. (...) Uluslararası hukuka göre Kıbrıs'ın bütününde yaşayan halk, oradaki sülardan çıkan bütün imkân neyse onu ortaklaşa paylaşır. Olay bu. Orada benim soydaşımın hakkı var. Biz bu hakkın takipçisiyiz. Bu hakkı yedirmeyiz.

T.C. Cumhurbaşkanı Erdoğan, TANAP Avrupa Bağlantısı Açılış Töreni konuşmasında Türkiye'nin uluslararası hukukun üstünlüğünden yana tavır sergilemesi gerektiğini vurgulayan şu ifadelerde bulunmuştur;

"Ben yaptım oldu mantığıyla kimse bir yere varamaz. Aba altından sopa göstererek, hiçbir ülke bir başkasına haklarından sarf-ı nazar ettiremez. Bilhassa Türkiye, böyle bir zillate asla boyun eğmez. Ülkemiz ne kendi hukukunun ne de Kıbrıs Türk'ünün çıkarlarının çiğnenmesine izin verir. Doğu Akdeniz'de en uzun deniz sınırlarına sahip bir ülkeyi dışlamak, ona rağmen projeler gerçekleştirmeye çalışmak zaten mümkün değildir".⁴⁶³

⁴⁶⁰ <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/disislerinden-gkry-ile-fransa-arasinda-savunma-is-birligi-anlasmasinin-yururluge-girdigi-aciklamasina-tepki/1943284> (erişim tarihi: 10.09.2022).

⁴⁶¹ <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/99238/-star-rafinerisi-turkiye-nin-en-buyuk-yerlilestirme-projesidir->

⁴⁶² Lika, 2020: 10.

⁴⁶³ <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-tanap-ulkemizin-bariscil-vizyonunun-en-somut-nisanesidir-443862.html> (erişim tarihi: 10.09.2022).

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de gerçekleştirmiş olduğu sondaj faaliyetlerine karşı AB, Türkiye'ye yönelik yaptırım kararı almıştır. Bu kapsamda Türkiye bu karara tepki göstermiştir. Nitekim 28 Şubat 2020'de T.C. Dışişleri Bakanlığı resmî sitesinde yayınlanan ‘‘Doğu Akdeniz’deki Sondaj Faaliyetlerimiz Nedeniyle Avrupa Birliği’nin Aldığı Yaptırım Kararına İlişkin Listenin Onaylanması Hk.’’ başlıklı bildiride;

AB’nin 11 Kasım 2019 tarihli kararı uyarınca açıklanan bu yaptırımın bizim için hiçbir hüküm ve değeri yoktur. Ülkemizin ve Kıbrıs Türklerinin meşru hakları hilafına izlenen bu gayrı adil politika hem uluslararası hukuka hem AB müktesebatına aykırıdır. AB’nin Rum/Yunan ikilisinin maksimalist deniz yetki alanı iddialarını, hangi kararı alırsa alsın, ülkemize dikte etmeye çalışması beyhudedir. AB uluslararası bir mahkeme gibi hareket edemez. Sınırlandırılmamış ihtilaflı deniz yetki alanlarını nihai deniz sınırları gibi gösteremez. AB’nin Doğu Akdeniz konusunda iş birliği ve diyalogu desteklemek yerine, Türkiye’nin ve Kıbrıs Türklerinin meşru haklarını yok sayması ve Rum/Yunan ikilisinin maksimalist iddialarının ve politikalarının esiri olması esef vericidir.

ifadelerine yer verilmiştir.⁴⁶⁴ Özetle, Ankara’nın AB yaptırımlarına karşı duruşu, ‘‘Doğu Akdeniz’de hem kendi haklarımızı hem Kıbrıs Türklerinin haklarını korumak konusundaki kararlılığımızı etkilemeyecek, bilakis daha da güçlendirecektir.’’ şeklinde olmuştur.⁴⁶⁵

2023 mali yılı için Kıbrıs Rum Yönetimi’ne karşı silah ambargosu ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından kaldırılmasından endişe duyan Ankara’nın söz konusu adıma karşı T.C. Dışişleri Bakanlığı’nın görüşleri şu şekildedir;

ABD yönetiminin Ada ve bölgedeki gerginliği artırma pahasına aldığı karar kabul edilemezdir. Rum tarafına her tür silah satışını serbest bırakma kararı, Rum tarafının son dönemde endişe verici boyutlara ulaşan silahlanma ve askeri faaliyetlerinin ABD yönetimi tarafından desteklendiğini açıkça göstermektedir. Rum tarafının Fransa ile saldırı helikopterleri satış anlaşması imzaladığı, füze sistemi, radar sistemleri ile askeri malzeme temin etmeye yönelik çabalarını arttırdığı bu dönemde, ABD’nin Rum tarafına silah satışını serbest bıraktığını açıklaması endişe vericidir.⁴⁶⁶

Türkiye’nin MEB ve kıta sahanlığını ihlâl eden 6 Ağustos 2020 tarihinde imzalanan Yunanistan ve Mısır anlaşmasına dair Türkiye’nin bölgedeki haklarının arkasında duran açıklamalar T.C. Dışişleri Bakanlığı tarafından ‘‘Yunanistan ile Mısır arasında deniz sınırı bulunmamaktadır. Bugün imzalandığı açıklanan sözde deniz yetki alanları sınırlandırma

⁴⁶⁴ https://www.mfa.gov.tr/no_58_-dogu-akdeniz-sondaj-faaliyetlerimiz-hk.tr.mfa (erişim tarihi: 22.08.2022).

⁴⁶⁵ Esengül, 2020: 106.

⁴⁶⁶ <https://www.bbc.com/turkce/articles/c87k33y567ko> (erişim tarihi: 17. 09. 2022).

anlaşması Türkiye için yok hükmündedir. Bu anlayışımız sahada ve masada ortaya konacaktır." şeklinde yapılmıştır.⁴⁶⁷

T.C. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Birleşmiş Milletler 77. Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmasında Doğu Akdeniz'deki görüşlerini ortaya dile getirmiştir:

Bölgede, ülkemizle asla denk olmayan siyasi ve askeri seviyesine rağmen, güç gösterisi peşinde koşanlar, kendilerini komik duruma düşürmektedir. Doğu Akdeniz'de barış ve istikrarın sürmesi, tüm tarafların hak ve hukukuna saygı gösterilmesine bağlıdır. Yunanistan'dan, gerginlik ve tahrik siyasetini bir kenara bırakarak, iş birliği ve dayanışma çağrılarımıza kulak vermesini bekliyoruz. Daha önce önerdiğimiz Doğu Akdeniz Konferansı'nın bu amaca hizmet edeceğini düşünüyoruz. Muhataplarımızın, şimdiye kadar bu konuda en ufak bir adım dahi atamaması, kimin barış ve diyalogdan kimin de gerilimden yana olduğunu göstermektedir. Türkiye, Ege ve Doğu Akdeniz'deki haklarını sonuna kadar savunurken kendi siyasi hesapları uğruna gerginlik stratejisi izleyenlerin oyunlarına da asla gelmeyecektir.⁴⁶⁸

Sonuç olarak küresel aktörlerin Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarına karşı yapılan girişimleri tehdit olarak görmesi üzerine Türk devlet adamları Türkiye'nin ve KKTC'nin haklarını koruyacağını her koşulda ivedilikle belirtmiştir.

3.5.4. EastMed'e Karşı Güvenlikleştirici Resmî Söylem

Türkiye kendisine yönelik Doğu Akdeniz'de oluşturulan enerji oluşumlarına karşı tehdit algılayarak bu tehditlere karşı söz edimi argümanını kullanmıştır. Enerji kaynaklarının Avrupa'ya aktarılması konusunda oluşturulan boru hattı projeleri bağlamında Türkiye, Doğu Akdeniz'de güvenlikleştirici tedbirlere başvurmuştur. Bu kapsamda bölgede Türkiye'yi saf dışı bırakan EastMed projesine yönelik Türk devlet adamlarının resmi söylemleri ortaya konulmuştur. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'i bu bağlam üzerinden güvenlikleştirmesinde kullanılan güvenlikleştirici aktörlerin söylemleri ele alınacaktır.

8 Ocak 2020 tarihinde T.C. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın TürkAkım Projesi Açılış Töreni'nde yaptığı söyleşide Türk kesiminin haklarını ve bölgedeki egemenliğini koruyacağını şu sözleriyle belirtmiştir;

Hedefimiz ülkemizi küresel enerji merkezlerinden biri haline getirmektir. Türkiye olarak kesinlikle bölgesel gerilim peşinde değiliz, asla da olmadık. Doğu Akdeniz'de süren hidrokarbon arama faaliyetlerimizin tek amacı ülkemizin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin menfaatlerini korumaktır. Doğu Akdeniz'de ülkemizin dışlandığı hiçbir projenin ekonomik, hukuki, diplomatik bakımdan hayata geçme şansı yoktur. Akdeniz'deki en uzun kıyı şeridinde sahip Türkiye'nin bu bölgeyle ilgili her türlü projede söz söyleme hakkı elbette olacaktır. Akdeniz'deki tüm kıyıdaş ülkelere yaptığım çağırımı

⁴⁶⁷ https://www.mfa.gov.tr/no_-165_-yunanistan-ile-misir-arasinda-sozde-deniz-yetki-alanlari-anlasmasi-imzalanmasi-hk.tr.mfa (erişim tarihi: 09.04.2022).

⁴⁶⁸ <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/139744/-turkiye-nin-dis-politikadaki-vizyonu-daima-baris-odakli-olmustur-> (erişim tarihi: 22.08.2022).

yineliyorum. Gelin, tarih boyunca medeniyetlere beşiklik yapmış Akdeniz'i çatışma değil, iş birliği sahasına dönüştürelim. Bize bir adım gelene çok daha fazlasıyla gitmeye hazırız. Karşılıklı saygı ve hakkaniyet temelinde her türlü iş birliğine varız. Muhataplarımızdan beklentimiz, Türkiye'nin uzattığı bu samimi iş birliği elini geri çevirmemeleridir.⁴⁶⁹

Yine aynı konuşmasında Erdoğan, *‘‘Doğu Akdeniz’de ülkemizin dışlandığı hiçbir projenin ekonomik, hukuki, diplomatik bakımdan hayata geçme şansı yoktur. Akdeniz’deki en uzun kıyı şeridinde sahip Türkiye’nin bu bölgeyle ilgili her türlü projede söz söyleme hakkı elbette olacaktır.’’* diyerek Türkiye’nin dahil edilmediği girişimlerin başarısız olacağını vurgulamıştır.⁴⁷⁰

T.C. Dışişleri Bakanlığı’nın Türkiye’yi bölgedeki İsrail, Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan kurmaya çalıştığı enerji denklemi dışında bırakma amaçlarına yönelik bölgesel haklarının arkasında durduğunu gösteren ifadeleri aşağıdaki gibidir:

EastMed doğalgaz boru hattı projesine ilişkin anlaşmanın imzalanması, bölgede ülkemizi ve KKTC’yi dışlamaya çalışan beyhude adımların yeni bir örneğidir. Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı şeridinde sahip olan Türkiye’yi ve Kıbrıs adasının doğal kaynakları üzerinde eşit haklara sahip olan Kıbrıs Türklerini yok sayan hiçbir proje başarılı olamayacaktır. Bu hususu bir kez daha uluslararası toplumun dikkatine getiriyoruz. Doğu Akdeniz’de bulunan doğal kaynakların değerlendirilmesinde ve ülkemiz dâhil Avrupa’daki tüketim pazarlarına iletilmesinde en ekonomik ve güvenli güzergâh Türkiye’dir. Buna rağmen hem bize hem Kıbrıs Türklerine iş birliği kapılarının kapatılması, aslında bazı ülkelerin iş birliği yerine kısır siyasi hesaplar peşinde koştuğunun açık göstergesidir. Bu tür kirli hesapların geçmişte olduğu gibi gelecekte de tutmayacağını proje sahiplerine hatırlatırız.⁴⁷¹

T.C. Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu, *‘‘İsrail’in de zengin bir rezervinin olduğunu görüyoruz. Özellikle Avrupa piyasalarına ulaşabilmesi için en ekonomik güzergâh Türkiye. Buradan Kıbrıs’ın üzerinden geçmesi gerekiyor.’’*⁴⁷² söylemleriyle enerji transferi konusunda Türkiye’nin geçiş noktası olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle East-Med’in hayata geçirilmesinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir.

T.C. Cumhurbaşkanı Erdoğan, *‘‘... hiçbir tehdit ülkemizi bu bölgede var olduğu tahmin edilen zengin petrol ve doğal gaz kaynaklarından mahrum edemez.’’*⁴⁷³ sözü de Türkiye’nin

⁴⁶⁹<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/115219/-hedefimiz-turkiye-yi-kuresel-enerji-merkezlerinden-biri-h-line-getirmektir-> (erişim tarihi: 13.01.2022).

⁴⁷⁰<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/115219/-hedefimiz-turkiye-yi-kuresel-enerji-merkezlerinden-biri-h-line-getirmektir-> (erişim tarihi: 13.01.2022).

⁴⁷¹ Kısacık ve Helvacıköylü, 2020: 102.

⁴⁷²<https://www.aa.com.tr/tr/politika/disisleri-bakani-cavusoglu-misir-la-iliskiler-duzelir-duzelmesi-de-gerekliyor/2563552> (erişim tarihi: 13.01.2022).

⁴⁷³ Alpkaya, 2022: 44.

bölgedeki haklarının savunucusu olarak net ve karalı bir tutum içerisinde olduğunu göstererek tehditlere karşı söz edimlerinde bulunmuştur.

Sonuç olarak güvenlikleştirici aktör olan devlet adamlarının bu sözleri East-Med'e dair güvenlikleştirici söz-edimleri Doğu Akdeniz'de enerjiyi güvenlikleştirmesinin göstergesidir. Bu kapsamda referans nesnesine olan ulusal güvenliğine karşı tehdit hissedilen güvenlikleştirici aktör olan devlet yetkilisinin söz-edimi yöntemi ile güvenlikleştirme süreci başlamıştır.

SONUÇ

Çalışmada ele alınan konu tarihi derinliği olan olayları kapsadığı için detaylı bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Öncelikle enerji, güvenlik gibi temel kavramların etimolojik kökleri ortaya konulmuştur. Güncel tanımları da eklenerek incelemeye derinlik kazandırılmıştır. Bu tezde araştırma sorularını cevaplamak için kuramla desteklenmiştir. Tezin son bölümünde ana kuram ekseninde bölgesel dinamiklerin Türkiye'ye etkileri inceleme altına alınmıştır. Türkiye'nin algıladığı tehdit algılarında belirleyici olan kilometre taşları alt başlıklara ayrılarak analize dahil edilmiştir. Türkiye'nin bölgesel güvenlik algılarını anlayabilmek için bölgesel ve küresel aktörlerin de eylem planları analize dahil edilerek çalışma zenginleştirilmiştir. Bu tezde araştırma sebep sonuç çizgisinde gerçekleştirilmiştir. Kavramların tek tek incelenmesi gerçekleştirilerek konu bütünlüğe ulaştırılmıştır.

Tezin ana kavramlarından olan ve uluslararası ilişkiler literatüründe yer bulan enerji güvenliği kavramına olan yaklaşım çeşitlidir. Bu nedenle enerji güvenliği çok kapsamlı bir kavramdır. Özellikle Winston Churchill'in demir perde konuşması ile başlayan Berlin duvarının yıkılması ve SSCB'nin dağılmasına kadar geçen süre olarak bilinen Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle güvenlik çalışmalarına yönelik çalışmalar değişmiştir. Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında güvenliğe olan yaklaşım tehditler ve çıkarlar kapsamında incelenmiştir. Uluslararası İlişkilerde Soğuk Savaş'ın etkili olduğu zamanlarda güvenliğe olan yaklaşım devletin ön plana çıkarıldığı ve askeri dinamikler üzerinden okunan bir kavram şeklinde olmuştur. Geleneksel güvenlik anlayışı salt güç ve devlet üzerine kurulu bir yapı olduğu için güvenlik askeri tedbirler kapsamında sağlanmaya çalışılmıştır.

İki kutuplu yapının çökmesinin ardından uluslararası arenada enerji bağlamında krizler ortaya çıkmıştır. Küreselleşmenin de etkisiyle devletlerin pazar alanlarını geliştirme ihtiyacı doğarak kaynak çeşitlendirmesine yönelmişlerdir. 21. yüzyılda Doğu Akdeniz'de enerji rezerv çalışmalarına verilen ağırlık bölgenin dinamiğini etkilemiştir. Bölgede keşfedilen doğal rezervler sahildevletler bağlamında iş birliği sağlayıp barışı temin etmekten ziyade enerji kaynakları üzerinde gerilimlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. İki kutuplu yapının sona ermesiyle riski de incelemeye dahil edilmiştir. İki kutuplu sistemin sona ermesiyle güvenlik çalışmaları alanında geleneksel güvenlik anlayışından ziyade yeni bakış açılarının dillendirildiği bir döneme girilmiştir. Uluslararası sistemde değişen dinamikler güvenliğin kapsamlı olarak ele alınmasına neden olmuştur. Böylelikle güvenlik kavramı zamanla genişlemiş ve derinleşmiştir. Güncel politik gündemde sorunların sadece askeri araçlarla çözülemeyeceği algısı yerleşmiştir. Uluslararası sistemde çift kutuplu sistemin yerine çok

kutuplu sistemin yerini almasıyla devletler arasındaki bağımlılık yapısı artmış ve gerilimler kaçınılmaz olmuştur. Devletlerin birbirinden farklı çıkar algılamaları uluslararası güvenliğin temini noktasında ortak çözüm geliştirememiştir. Bu dönemle birlikte güvenlik terimine ilişkin anlam değişmiştir. Yeni güvenlik çalışmalarına toplumlar ve bireyler de dahil edilmiştir.

Bu tezde enerji ve enerji güvenliği kavramları derinlemesine incelenmiştir. Akademisyenlerin ve devletlerin bu kavramlardan ne anladığı ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Buradan hareketle devletlerin enerjiye olan yaklaşımı güvenlik ve beka sorunu çerçevesinde okunmuştur. Bu kapsamda devletler ulusal güvenlikleri gereği dış politikalarında enerji güvenliği konusuna yer vermiştir. Neticede enerji giderek uluslararası sisteme damgasını vurarak diplomatik bir savaş unsuru haline gelmiştir.

Kopenhag Okulu'nun inceleme aracı vasfıyla bu tezde yer verilmesi meselelere tek bir pencereden bakmaktan ziyade geniş bir alana yayılarak ayrıntılı bir bakış sunması tercih nedenidir. Güvenlik ve tehdit algısı, bir konuyu güvenlik problemi olarak etkileyen unsurların içeriği açıklanmaya çalışılan konulardır. Bu bağlamda bu sorunlara verilen yanıtlar Kopenhag Okulu'nun literatüre katkısı olmuştur. Böylece kuram uluslararası ilişkiler disiplindeki değerleri tahlil etmek başlıca analiz metodu olduğu için bu çalışmada Kopenhag Okulu'nun başlıca argümanlarından yararlanılmıştır. Bu bağlamda Sektörel Güvenlik Analizi, Güvenikleştirme Teorisi ve Bölgesel Güvenlik Kompleksi açıklanmıştır.

Kopenhag Okulu akademisyenlerinden Barry Buzan tarafından geliştirilen Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisine göre devletler komşularından daha fazla tehdit hissedecektir. Bu nedenle bölge dahilindeki aktörler arasında güvenlik bağları fazladır. Bölgesel Güvenlik Kompleksi bağlamında sahildevletlerinin arasında dost düşman algılamaları en birincil önem verdiği kavramlardandır. Ayrıca Buzan'ın Bölgesel Güvenlik Kompleksi çerçevesinde öne sürdüğü birbirine yakın ülkelerin tehdit algısı uzak olanlara kıyasla yüksek olur algısı Doğu Akdeniz kapsamında incelendiğinde Yunanistan ve Türkiye birbirinden tehdit hisseden iki komşu devlettir. Bu nedenle konu Doğu Akdeniz özelinde incelendiğinde birbirine komşu olan Yunanistan ve Türkiye tehdidi daha fazla hissetmektedir sonucuna varılmaktadır.

Jeopolitik teorilerden Spykman'ın Kenar Kuşak Teorisi jeopolitik kuram olarak Kenar Kuşak teorisi coğrafi bir önermeyi gerektirmektedir. Söz konusu kuram da enerji jeopolitiği bağlamında ele alındığında enerji kaynakları ve ticaret yollarının olduğu bölgeler önemli olmaktadır. Bu kapsamda enerji politikaları ele açıklanırken coğrafi alan baz alınmaktadır. Bu nedenle Doğu Akdeniz bu görüş çerçevesinde Türk-Yunan ikilisi çerçevesinde incelenebilmektedir.

Kenar Kuşak devletleri karasal ve denizel egemenliklerini korumakla yükümlüdür. Spykman'ın Kenar Kuşak teorisine göre tüm güç merkez bölgede olmayıp çevre ülkeler de bu güce katılmaktadır. Yazara göre Avrasya'yı kontrol eden güç dünya üzerinde de etki sahibi olacaktır. Bu konu Doğu Akdeniz bağlamında değerlendirildiğinde Kıbrıs üzerinde egemenlik kuracak güç Doğu Akdeniz'i denetim altına alacaktır. Böylece Kenar Kuşak teorisi bağlamında Akdeniz transfer konumunda olacakken hava üsleri ve uçak pistleri kenar kuşak için önemli hale gelecektir.

Ekonomi alanında meydana gelen bir rekabet hali jeopolitik etkili olduğu için enerji rezervlerinin varlığı Doğu Akdeniz jeopolitiğinin bir sonucudur. Doğu Akdeniz'in jeopolitik ve jeostratejik değeri Leviathan, Tamar, Afrodit ve Zohr sahalarında keşfedilen gazın kullanımı ve aktarımı hususunda küresel ve bölgesel güçler bağlamında fırsatlar ve riskler barındırmaktadır. 21. yüzyılda bölgede enerji rezervlerinin keşfedilmesiyle Doğu Akdeniz'de sahildar devletlerin jeopolitik pozisyonu önemli arz eder hale gelmiştir. Bu bölgedeki potansiyel gazın aktörlerin enerji talebine cevap verebileceği için keşfedilen kaynaklar bölgesel çatışmalara sebep olmuştur. Bu keşifler sonucunda uluslararası sistem içerisinde Doğu Akdeniz üzerinde yoğunlaşılacak bir coğrafi alana evrilmiştir. Türk-Yunan gibi tarihi sorunların da güvenlik paradigmalarını şekillendirmesi güvenlik sistemini etkileyerek havzadaki denge durumunu etkilemiştir. Sahildar ülkelerin kendi içlerindeki çatışmasının nüks etmesiyle bölgedeki çatışma ihtimali artmıştır.

Doğu Akdeniz'in coğrafi açıdan değeri anlatılan tarihin her döneminde önemli olduğu vurgulanan bu tezde özellikle 21. yüzyılda önemli bir bölge konuma gelmesine sebep olan enerji rezervleri konusuyla bölgenin değişen dinamiğine dikkat çekilerek Doğu Akdeniz'deki aktörlerin tezlerinin dayanağı olarak deniz hukuku kapsamında incelenmiştir. Doğu Akdeniz kıyıdaş devletler arasında deniz milinin 400'e ulaşmamasından dolayı MEB 200 deniz mili olarak belirlenmesi durumunda sınırlar kesişecek ve çakışma meydana gelecektir. Doğu Akdeniz'de her kıyı devletinin üst limitlerde deniz yetki alanı belirlerse bu alanda çakışan sınırlar oluşacak ve gerilimler artacaktır.

İsrail deniz yetki alanlarında keşfedilen enerji sahaları ve Mısır kıyılarındaki doğal gaz potansiyeli bölgede kaynakların nasıl paylaşılacağı yani egemenlik sorununu ortaya çıkarmıştır.

Doğu Akdeniz' de ortak bir uluslararası hukuk olmadığı için bölge devletleri için gerilimlere yol açmıştır. Deniz alanlarında sınırlandırma konusunda izlenecek yöntemler denizlerin sahip olduğu jeolojik özelliklere göre değişim göstermiştir. Deniz hukukunda belirsizlikler mevcut olduğu için uluslararası anlaşmalar yeterli gelmemiştir. 1982 BMDHS'de

MEB ve kıta sahanlığına dair gerilimleri sona erdirmek konusunda spesifik bir madde olmadığı için yargı hükümlerine başvurulmuştur.

21. yüzyıl itibariyle Doğu Akdeniz’de keşfedilen enerji kaynakları bölgede deniz yetki alanları konusunda gerilimlere yol açmıştır. Doğu Akdeniz’de keşfedilen enerji kaynakları avantajları ve dezavantajları beraberinde getirmiştir. Enerji kaynakları bölgesel aktörlerin yanı sıra küresel aktörlerin de ilgisini çekerek bölgenin çok kutuplu bir yapıya evrilmesine neden olmuştur. Çok kutuplu yapının var olduğu Doğu Akdeniz’de devletler enerji politikalarına ağırlık vermişlerdir. Bununla birlikte güncel konjonktürde birçok ülkenin çıkarı bu bölge üzerine yoğunlaşmış ve enerji kapsamlı bir konu haline gelerek güvenlik ve güç ilişkilerini etkiler hale gelmiştir. Bölge önemli enerji güzergahlarını içerisinde bulundurması hasebiyle global bir mücadele alanına evrilmiştir. Bu durum aktörler arasında ittifaklara yol açmıştır. Bazı güçler ittifaklara direkt katılırken bazıları dolaylı yollarda bu ittifaklara dahil olmuştur. Sonuçta her aktör kendi bölgesel çıkarına hizmet edecek ittifaklık ilişkileri geliştirirken dışarda kalan aktörler benzer kaygılar taşıyanlarla iş birliği yapmıştır. Doğu Akdeniz güncel konjonktürde çok aktörlü bir yapıda olup henüz kesin bir sonuca ulaşamamıştır. Enerji güvenliğinin ekonomik ve siyasi etkileri olacağı için bölgedeki gaz potansiyeli ve bunların pazarlara aktarılması bağlamında aktörler arası enerji denklemi yeniden kurgulanmıştır.

Doğu Akdeniz’de siyasi dengeleri değiştirecek gelişmeler etki-tepki ilişkisi içerisinde geliştiği için güvensizlik ortamı kaçınılmaz olmuştur. Doğu Akdeniz’in homojen olmayan bir yapısı bölgeyi yerel ve küresel ölçekte önemli hale getirmiştir. Böyle bir durumda Doğu Akdeniz küresel ve bölgesel aktörler arasında rekabet ortamının olduğu bir yer haline gelmiştir. Bölgesel ve küresel aktörlerin enerjiye olan bağımlılığı onların enerjiyi güvenlikleri için önemli görerek enerji güvenliği konusunu öncelikli politik gündem maddeleri arasına almıştır.

Doğu Akdeniz, jeostratejik konumu ve enerji keşifleri sonucunda tansiyonun yüksek olduğu bölge profiline sahiptir. Bilhassa Kıbrıs Adası, İsrail açıkları ve Mısır kıyılarında keşfedilen doğalgaz rezervleri hali hazırda problemli olan bölgenin gerilimlerinin artmasına yol açmıştır. Kıbrıs Rum yönetimi ve KKTC’nin aralarında yaşadığı sorunlar zamanla karadan denize sarmıştır. Kıbrıs Sorunu, enerji keşiflerinden sonra derinleşmiştir. Sonuç olarak bu tezde Doğu Akdeniz’de meydana gelen doğal kaynaklarının mücadelesinde aktörlerin uygulamış olduğu dış politikalar analiz edilmiştir. Bu bağlamda elde edilen veriler özetle şöyledir; Doğu Akdeniz, Türkiye’nin politikasında önem verdiği konulardan birisidir. Türkiye coğrafi konumundan dolayı Doğu Akdeniz’de aktif bir rol oynayan bir ülkedir. Gerek Türk-Yunan sorunları gerekse Kıbrıs Sorunu olsun Türkiye bu konular bağlamında güvenlik algısını oluşturmuştur. Türkiye hem enerji güvenliği sağlamak hem de enerji merkezi olmak istemiştir.

En uzun kıyı şeridine sahip ülkelerden olan Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de hak iddia etmesi olağan olup Türkiye hem kendi hem de KKTC'nin hak ve çıkarlarını savunmuştur. Türkiye'ye deniz yetki alanları sınırlandırılmasını hakkaniyet prensibi doğrultusunda yapılması gerektiğini savunmuştur. Türkiye transit ülke olarak arzı ve talebi korumayı amaçlamıştır. Coğrafi konumu gereği önemli bir kilit pozisyonunda olan Türkiye enerji merkezi olmayı hedeflemiştir. Enerji diplomasisinde Türkiye'nin yalnızlaştırıldığı, KKTC'nin haklarının görmezden gelindiği bir denklem ortaya çıkmıştır.

İsrail, deniz sahasında keşfettiği enerji rezervleri kapsamında bölge ile ilgilenerek enerji kaynaklarının güvenliğini sağlamak istemiştir. Enerji bağımlılığından kurtulup enerji nakil hatları projeleriyle gazın Avrupa'ya aktarılması bu kapsamda Avrupa'nın doğalgaz tedarikçisi olmayı hedeflemiştir. İsrail, Doğu Akdeniz'de Lübnan ve Filistin ile yaşadığı sorunlardan kaynaklı siyasal baskıları azaltarak güvenliğini sağlamaya çalışmıştır. İsrail'in enerji kaynaklarının kullanımı ve paylaşımı konusundaki bölge ülkelerinin haklarını görmezden gelmesi bölge güvenliğini etkilemiştir. Mısır ihracatçı bir konuma gelmek istediği için enerji rezervlerine ilgi duymuştur. Yunanistan ve Kıbrıs Rum Kesimi belirli dönemlerde Mısır ile yaklaşırken bazı zamanlarda İsrail'le yakın temaslar kurmuştur. Kıbrıs Rum Kesimi ve Yunanistan ekonomik faktörlerden ötürü enerji güvenliğine yönelmişse de Türkiye'ye karşı siyasi üstünlük kazanmak istemiştir.

Çevre ülkelerinin yanı sıra ABD ve Rusya'nın da enerji denkleminde katıldığı bir yapı oluşmuştur. Suriye yaşadığı iç savaştan dolayı Doğu Akdeniz'de aktif olarak var olamamıştır. Rusya'ya üsler vermiştir. Rusya, Doğu Akdeniz'e jeopolitik kaygılarla yaklaşmıştır. Bölgede siyasi ve askerî kabiliyetini devam ettirmeyi ve gücünü artırmayı hedeflemiştir. Rusya'nın Tartus Limanında askeri üssünün olması ve hava savunma sistemlerinin söz konusu limanda bulunmasıyla askeri angajmanını arttırmıştır. Rusya bu üsler doğrultusunda bölgeye yerleşerek tarihi emelleri olan sıcak denizlere inme hedefine yaklaşmıştır. Küresel sistemde önemin Asya-Pasifik bölgeye yönelmesiyle Atlantik'in Akdeniz politikalarında gerilemeye yol açmıştır. AB'nin bütüncül bir birlik olarak varlık gösterememesi üzerine Suriye Krizi'nden faydalanan Rusya bölgeye nüfuz etmeye başlamıştır. Bu durum üzerine Doğu Akdeniz'de yeni bir düzenin başlangıcı gerçekleşmiştir.

Rusya, Suriye'de kurduğu askeri gücü ve bölgedeki sondaj çalışmaları gerçekleştirerek bölgedeki manevra alanını geliştirmiştir. Bölgedeki enerji şirketleriyle doğal kaynaklar üzerinden ekonomik potansiyelini arttırmak ve politik kazanımlar elde etme gayesinde olmuştur. Rusya, Esad rejimine destek vererek Doğu Akdeniz'deki varlığını pekiştirmiştir.

ABD, Rusya'yı bölgesel tehdit olarak görmüştür. Rusya, AB karşısında enerji kozunu korumak amacıyla Doğu Akdeniz'de girişimleri aktif tutmuştur.

İki kutuplu yapının sona erdiği bir uluslararası sistemde ABD, politik üstünlüğü ve stratejilerini korumak için çaba sarf etmiştir. Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki etkinliği Atlantik tarafın da bölgeye eğilmesine neden olmuştur. ABD; Mısır, İsrail, Yunanistan ve Rum Kesimi ile yakınlaşarak Moskova'nın karşısında yer almıştır. Transatlantik taraf, İsrail'i önemli bir stratejik müttefik olarak görerek Doğu Akdeniz'de kendi çıkarları için İsrail'in güvenliğine öncelik vermiştir Bölgesel hegemon olmak amacıyla enerji şirketlerini bölgede aktif tutmuştur. ABD'ye ait Noble Energy şirketi İsrail'in deniz alanlarında enerji arama faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Bahsi geçen enerji firması bölgede önemli keşiflerde rol oynamıştır. ABD bölge ülkeleri olan Rum Kesimi ve İsrail ile aralarını iyi tutarak enerji denklemi dışında kalmak istememiştir. Bu bağlamda İsrail'in güvenliğinin korunması Atlantik'in temel stratejileri arasında yerini almıştır. ABD kendi kontrolünde bir de facto alan yaratmak istediği için Çin'in Akdeniz'e yönelik hamlelerini sonuçsuz bırakmak istemiştir. Ayrıca ABD, Rusya'nın bölgedeki hamlelerini önlemek için hava savunma sistemleri geliştirmiştir.

Almanya, Doğu Akdeniz hususunda Türkiye tamamıyla karşısında durmamıştır. Kriz anlarında Merkel uzlaştırmacı bir rol almıştır. Almanya, AB çerçevesinde Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi'ni desteklemiştir. İngiltere, Egemen Üs Bölgeleriyle Kıbrıs Adası'nda garantör ülke olarak var olmuştur. İngiltere, Kıbrıs'ta bulunan egemen üsleri bağlamında MEB ve kıta sahanlığı elde etme imkânına sahiptir. İngiltere, Kıbrıs'ta bulunan Dikelya ve Ağrotur üslerini resmî olarak kendi toprağı olarak görmüştür. Fransa, Doğu Akdeniz'de Türkiye karşısında yer alarak Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan'ı desteklemiştir. Çin ise 'Bir Kuşak Bir Yol' projesiyle Doğu Akdeniz'e yönelmiştir.

Küresel ve bölgesel devletlerin yanı sıra bölgede faaliyet gösteren aktörler enerji şirketleri olmuştur. Enerji alanında ortaya çıkan enerji firmaları kaynak arama ve kaynakları pazarlara ulaştırmada rol üstlenmiştir. Doğu Akdeniz'de bulunan gaz firmaları Türkiye Petrol Anonim Ortaklığı, Exxon Mobil, Nobel Energy, Total, ENI, Kogas, Katar Petroleum, İngiliz BG, İsrail Delek ve Avner'dir. Enerji şirketleri enerji kaynaklarının üzerinde denetim kurabilmeleri ülkeler için önemlidir. Bu bağlamda Amerika Birleşik Devletleri kendisine en çok pay çıkaran ülke olmuştur. ABD'ye ait olan enerji şirketleri Doğu Akdeniz'de etkili olabilmek için bölge ülkeleriyle iş birliği yapmıştır. Exxon Mobil ve Noble Energy şirketleri Yunanistan, Rum Kesimi ve İsrail ile diyalog halinde olmuştur. Sözü edilen firmalar Kıbrıs ve İsrail aracılığıyla sondaj faaliyetlerine katılmıştır. Uluslararası enerji firmaları Rum Kesimi'nin verdiği ruhsat sayesinde bölgede arama çalışmalarında bulunma hakkı elde etmiştir. Fransa, TOTAL

sayesinde Doğu Akdeniz’de enerji keşiflerinde yürütmüştür. Hafter’e destek vermiş olan Fransa, bu şirket ile bölgede kaynaklar üzerinde denetimi sürdürmüştür. Mısır’a ait Zohr sahasındaki enerji keşifleri ENI firması aracılığıyla yapılmıştır.

Çalışmanın son bölümü olan üçüncü bölümde tezin kuramsal çerçevesi olan Kopenhag Okulu’nun argümanları baz alınarak Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de enerjiyi güvenlikleştirmesi analiz edilmiştir. Kıbrıs Adası ve Ege Denizi meseleleri düşmanlık-dostluk algısı çerçevesinde geliştiği için Doğu Akdeniz, Kopenhag Okulu’nun Bölgesel Güvenlik Kompleksi Kuramına uygun olduğu saptanmıştır. Öncelikle Kopenhag Okulu’nun temel argümanlarından Güvenlikleştirme teorisi ile Türkiye’nin bölgeden algıladığı tehditler kapsamında güvenlikleştirme sürecini başlatması incelenmiştir. Bu konuda elde edilen sonuç Türkiye’nin Kıbrıs Rum Kesimi ve Yunanistan’dan algıladığı tehdit bağlamında güvenlikleştirme sürecini başlatmasıdır. Kıbrıs Rum Yönetimi’nin adadaki tek taraflı faaliyetleri adayı 13 parsel ayırıp enerji firmalarını buralarda ruhsatlandırması ve bölgedeki ülkelerle MEB anlaşmaları imzalaması karşısında Türkiye bu girişimleri egemenlik haklarına karşı varoluşsal tehdit unsuru olarak görmüştür. Doğu Akdeniz’deki küresel ve bölgesel aktörler Türkiye’nin bölgenin enerji kaynaklarına güvenli erişim sağlama kabiliyetini kısıtlayacak şekilde çalışmıştır. Asimetrik güç paradigmasının mevcut olduğu Doğu Akdeniz’de bazı güçlerin bölgesel girişimleri Türkiye tarafından tehdit olarak görülmüştür.

Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de algıladığı tehditler kıta sahanlığı ve MEB üzerinde anlaşılmalı bir antlaşmanın eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Kıbrıs Rum Yönetimi’nin imzalamış olduğu MEB anlaşmaları ve enerji şirketlerini ruhsatlandırması uluslararası hukukla bağdaşmamaktadır. Çünkü Kıbrıs Rum Yönetimi’nin adanın tümü üzerinde denetim gücü yoktur. Buna ek olarak kapalı veya yarı kapalı denizlerdeki sahildevletleri haklarını kullanırken iş birliğini göz önünde bulundurmamak zorundadır. Kıbrıs adasında, Kıbrıs Rum Yönetimi’nin adanın tek temsilcisi olarak kendini tanıtmaması ve KKTC halkının haklarını görmezden gelmesi acil önlemler alınmasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Kıbrıs Adası’nda ruhsatlandırma ve bazı parsellerde çakışma yaşanması nedeniyle Doğu Akdeniz’de sorunlara neden olmuştur.

Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Doğu Akdeniz’de enerji rezervlerinden yararlanmak üzere faaliyetlerde bulunması Türkiye tarafından tehdit olarak okunmuştur. Türkiye; KKTC ve Kıbrıs Rum Yönetimi arasındaki tarihsel çatışmalar, Kıbrıs Adası’nda doğal gaz rezervlerinin keşfedilmesi sonucunda artmıştır. Kıbrıs Rum Yönetimi’nin kıta sahanlığı antlaşmalarına imza atması ve bölge devletleriyle ittifaklık kurması enerji satrancında Kıbrıs Rum Yönetimi’nin ilk hamlesi olmuştur. Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan tezlerine göre Türkiye, Antalya Körfezi

ile sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Türkiye'yi kısıtlamak amacıyla İtalya, Fransa, İsrail ve İngiltere'nin Doğu Akdeniz'deki enerji firmaları ile ilişkiler yürütmüştür.

Yunanistan, adaların deniz yetki alanlarının kapsamını genişleterek Türkiye'nin haklarını kısıtlamayı düşünmüştür. Yunanistan'ın Meis bağlamındaki MEB isteği Türkiye'nin egemenlik haklarını ihlal etmiştir. Kıbrıs Rum Yönetimi, Yunanistan ve İsrail ile kurduğu bölgesel ittifaklık Türkiye'nin enerji denklemi dışına itilmiştir. Doğu Akdeniz'deki Türkiye'nin saf dışı bırakılarak yeni ittifakların oluşturulması gerçekleşmiştir. Bu faaliyetler Doğu Akdeniz'de kamplaşmalara yol açarak güncel sorunları derinleştirmiştir. Doğu Akdeniz bölgesinde kimi ülkeler Türkiye'nin hak ve menfaatlerinin karşısında birleşmiştir. Bu girişim Ankara tarafından tehdit olarak okunmuştur. Türkiye, Doğu Akdeniz'de bölgede oldu-bittileri kabul etmediğini uluslararası haklardan doğan haklarını koruyacağını ifade etmiştir. Bu nedenle Ankara'nın politikaları askeri, ekonomik ve hukuki yapının bir yansıması olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye güvenlik endişelerinden ötürü Doğu Akdeniz'de aktif bir rol almıştır. Bu bağlamda Türkiye kendisine karşı oluşturulan girişimleri engellemek adına denge mekanizmasını ön plana çıkarmıştır.

Türkiye, Doğu Akdeniz'deki kendisine yönelik gerçekleştirilen faaliyetleri güvenlik sorunu olarak nitelemiştir. Doğu Akdeniz'de Mısır liderliğinde kurulan Doğu Akdeniz Gaz Forumu da Türkiye tarafından Türk delegeleri davet edilmediği için Ankara tarafından tehdit unsuru olarak görülmüştür. Libya ve Türkiye'nin davet edilmediği bu oluşumda Yunanistan; Mısır ve Kıbrıs Rum Kesimi ile ilişkilerini geliştirmiştir.

Türkiye, BM'ye sunduğu notalarla Kıbrıs Rum Yönetimi'nin MEB anlaşmalarını kabul etmediği ve gerekirse her türlü önleme başvuracağını ifade etmiştir. Doğu Akdeniz'de enerji ticaret merkezi olma gayesi taşıyan Türkiye, kendi haklarını ve KKTC'de yaşayan soydaşlarının haklarını koruyacağını dile getirmiştir. Türkiye Doğu Akdeniz'deki hedeflerini gerçekleştirmek için stratejiler geliştirirken Rum Kesimi ve Yunanistan'ın Türkiye'yi bölgeden izole eden hamleleriyle karşı karşıya gelmiştir. Bu durum ise bölgede tehdit unsurunu tetiklemiştir. Yunanistan ve Rum Kesimi'nin Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki etkisini azaltacak hamleler karşısında Türkiye bazı tedbirlere başvurmuştur.

Türkiye; İsrail, Kıbrıs Rum Yönetimi ve Mısır'ın iş birliğinden tehdit algılamıştır. Türkiye'nin bölgedeki girişimlere dahil edilmemesi ve yaptırım uygulamaları Türkiye için güvenlik tehdidi oluşturmuştur. Enerji rezervlerinin çıkarılmasından tüketimine dek birçok sektörde iş birliği varsayan bir oluşum olan söz konusu forumun dışında bırakılan Türkiye haklarını savunmak ve bölgede tek kalmamak adına aktif bir siyaset izlemiştir. Bu bağlamda

Türk dış politikasında bölge devletleri ile deniz yetki alanlarına dair anlaşmalar imzalanmıştır. Bu imzaladığı anlaşmalar kapsamında doğal gaz arama girişimlerinde bulunmuştur. Öncelikle Kıbrıs Rum Yönetimi'nin bölgedeki tek taraflı eylemlerinden tehdit algılayan Türkiye kendi bölgesel egemenliği ve KKTC'nin hakları için Türkiye Cumhuriyeti devlet adamları söylemleri ile hedef kitle olan ikna ederek Doğu Akdeniz'de olağanüstü önlemlere başvurmuştur.

Doğu Akdeniz'de jeopolitik ve jeostratejik bakımdan önemli ada Kıbrıs'tır. Kıbrıs'ın gerek Ortadoğu bölgesine konumu gerekse Doğu Akdeniz'in merkezinde yer almasından dolayı değerlidir. Kıbrıs, Türkiye'nin ulusal güvenliğini sağlamasında önemli bir yerdir. Kıbrıs'ta herhangi bir aktörün üs kurması Türkiye için tehdittir. Çünkü askeri olarak Türkiye'nin bölgedeki limanları bağlamında bir tehdit oluşturmaktadır. Bu alandan gelecek olası bir tehdit Ankara'nın ulusal güvenliği etkileyecektir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki mevcudiyeti Kıbrıs'ın korunmasından geçmektedir. Herhangi bir ilhak durumu Türkiye için güvenlik tehdidi oluşturacaktır. Bu bağlamda Türkiye, Kıbrıs Adası'nda yaşayan Türk halkı ile tarihsel bağlarından dolayı söz konusu halkların doğal haklarının koruyucusu rolüne girmiştir. Alanında önemli enerji alanlarının olması Doğu Akdeniz'i ekonomik gelir kapısı olarak önemini ortaya çıkarmıştır. Türkiye ulusal güvenliği için enerji konusu üzerinde hassasiyeti olan bir ülkedir. Bu kapsamda uluslararası hukukun tanıdığı haklarından faydalanmak istemiştir. Bu bilgiler doğrultusunda, Türkiye'nin ve garantör ülke olduğu KKTC'nin haklarının Doğu Akdeniz'de bölge ülkeler özellikle Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından egemenlik haklarının yok sayılarak Türkiye'ye yönelik girişimde bulunması güvenlikleştirme nedenleridir.

Türkiye'nin için Libya, Doğu Akdeniz'deki enerji paylaşım ve deniz yetki alanlarının saptanmasında kilit bir pozisyonda görülmüştür. Libya ile Türkiye 27 Kasım 2019 tarihinde "Güvenlik ve Askeri İşbirliği Mutabakat Muhtırası" ve "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" imzalanmıştır. Söz konusu tarihten dokuz gün sonra Libya iç hukukunda onaylanarak bir gün sonra Türkiye'de yürürlüğe girmiştir. Türkiye aldığı tedbirlerle bölgedeki tezlerine uluslararası hukuk boyutuna getirmiştir. Libya mutabakatları kapsamında Türkiye, bölgede kendisini yalnızlaştıracak hamlelere cevap vermiştir. Bu mutabakat kapsamında uluslararası camiaya haklarının koruyucusu olduğunu göstermiştir.

Anlaşma kapsamında Türkiye, Libya'ya ait kıta sahanlığında sondaj faaliyetleri yürütüp MEB sahalarında arama girişimini Libya ile ortak yapabilme imkânı elde etmiştir. Türkiye ve Libya Doğu Akdeniz'de stratejik ortak olarak hareket etmiştir. Anlaşma ile iki tarafın da kazanç elde ettiği bir sonuç ortaya çıkmıştır. BM tarafından da tanınarak yasal bir hale gelmiştir. Bölgenin enerji paradigmasını değiştiren bu anlaşma ile enerji ilişkileri yeni bir evreye

girmiştir. EastMed güzergahı bu anlaşma ile engellenmiştir. Yunanistan, Mısır ve Rum Kesiminin Libya ile deniz yetki alanlarına dair anlaşma yapma olasılığı ortadan kalmıştır. Libya siyasi dengesini kurmak için Trablus merkezli hükümet Türkiye ile enerji iş birliğine yönelmiştir. Türkiye ve Libya arasında imzalanan mutabakata ek olarak 2022 yılında iki ülke arasında hidrokarbon anlaşması imzalamıştır.

Türkiye'nin denizlerdeki hak ve çıkarları Mavi Vatan ile ilişkilendirilerek analiz edilmiştir. Mavi Vatan Doktrini ile Türkiye'nin deniz yetki alanlarında haklarını koruması bağlamında önemi açıklanmıştır. Mavi Vatan Doktrini Türkiye karşıtı girişimlerde yer alan aktörlere yönelik bir hamle olarak ortaya çıkmıştır. Bu doktrin Türkiye'nin hak ve çıkarlarını savunmak adına ortaya çıkmış bir adımdır. Ankara, Mavi Vatan kapsamında bölgedeki enerji konusunu egemenlik problemi olarak nitelendirmiştir. Türkiye ana vatanı korumak için mavi vatan sınırlarını savunmaktadır. Türk Deniz Kuvvetleri bu bağlamda denizsel hak ve yetkileri savunmakla yükümlüdür. Türkiye'nin Libya ile imzaladığı mutabakat muhtırası sonrasında Ankara ulusal güvenliği için Mavi Vatan kavramına değinmiştir. Cumhurbaşkanı başta olmak üzere Türk Silahlı Kuvvetleri de bu kavrama söylemlerinde yer vermiştir.

Türkiye güncel politikada kendi kabiliyetleri olan güçlü ve aktif bir pozisyonudur. En uzun kıyı şeridinde sahip Türkiye'nin temel prensibi Mavi Vatan vizyonudur. Türkiye Mavi Vatan stratejisini ve bölgedeki doğal haklarını korumak için hamleler gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin tedbirleri Mavi Vatan Konsepti bağlamında Libya mutabakatını imzalamak, Akdeniz'de tatbikatlar gerçekleştirmek, sismik ve sondaj gemileriyle bölgede doğal kaynak arama çalışmalarını sürdürmek şeklinde olmuştur. Türkiye referans nesnesine yönelik tehdit olarak gördüğü eylemlere karşı aldığı bir diğer önlem ise NAVTEX ilanları olmuştur. Doğu Akdeniz'de ilan ettiği çeşitli NAVTEX'ler ile Doğu Akdeniz'deki varlığını korumayı hedeflemiştir. Türkiye, "Mavi Vatan" söylemi ile uluslararası MEB anlaşmalarına imza atmış, arama ve sondaj faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. Türkiye her türlü tehdide cevap verebilmek için yerli ve milli kaynaklarını geliştirmiştir. "Mavi Vatan Tatbikâtları" düzenleyerek uluslararası arenada Türkiye'nin deniz yetki alanlarındaki tutumunu göstermiştir.

Türkiye, jeostratejik konumu gereği gaz transferinde merkez üs konumuna gelmek istemiştir. Türkiye, Doğu Akdeniz'de haklarını korumak için hem kendi kıta sahanlığında hem de TPAO'nun Kıbrıs'tan ruhsat izni aldığı sahalarda sondaj faaliyetlerini yürütmüştür. Türkiye, deniz, kara ve hava gücüne dayanarak bölgede etkin olmaya çalışmıştır. Denizlerdeki teknolojik atılımlar sayesinde sismik ve sondaj gemilerinin faaliyetleri artmıştır. Bölgede tek başına bırakılan Türkiye haklarını savunmak amacıyla sismik ve sondaj gemilerini bölgede aktif tutmuştur. Türkiye ulusal çıkarlarını ve KKTC'nin haklarını savunmak amacıyla bölgede

sondaj faaliyetleri yürüterek orada deniz ve hava birliklerini konuşlandırmıştır. Türkiye hava ve deniz kuvvetlerini bölgede etkin tutarak çıkarlarını koruduğunu ispatlamıştır. Türkiye deniz gücünü millileştirme yoluna giderek bölgedeki hak ve çıkarlarının arkasında olduğunu tüm dünyaya göstermiştir. Bu sayede Doğu Akdeniz’de hareket edebilme özgürlüğü kazanmıştır.

Kopenhag Okulu’na göre bir konu güvenlikleştirileceği zaman öncelikle tehdit sunulması gerekmektedir. İkinci adım olarak ise güvenlikleştirici aktör meseleyi güvenlik problemi olduğunu ifade etmelidir. Türk yetkililerinin Doğu Akdeniz’e yönelik söylemleri genelde Türkiye’nin bölgede atılan adımlara karşı haklarını savunma hakkının olduğudur. Erdoğan, Doğu Akdeniz’deki hak ve çıkarlarına yönelik açıklamalar da bulunmakta ve KKTC’nin de haklarının savunuculuğunu yapmıştır. Buna ilave, Rum Kesimi’nin tek taraflı girişimleri meselesinde hak ihlalleri yaşandığı açıkça ifade edilerek uluslararası hukuk çerçevesinde hareket etmeye yönlendirmiştir. Sonuçta, Erdoğan siyasal güvenliğe, egemenlik mücadelesi üzerinden yaklaşmıştır. Türkiye’nin ve KKTC’nin güvenliğini birinci sıraya yerleştirmiştir. Erdoğan, KKTC halkları ve Türk toplumu arasında kimliğe dair tehdit algısı çerçevesinde bir bölünmeyi engellemek amacıyla ortak tarihi söylemlere başvurmuştur. Bu kapsamda Doğu Akdeniz’deki gerilimlerin egemenlik hakları bağlamında uzlaşılması gerektiğini ifade etmiştir.

EastMed Boru Hattı Projesi, Doğu Akdeniz’deki enerji rezervlerinden Ankara’nın olmadığı bir enerji denklemi kurma girişimi olarak görülmüştür. Atina, bölgedeki enerjinin Avrupa’ya aktarımında Türkiye’den geçmeyen bir güzergâh istemiştir. Bu durum enerji merkezi olmak isteyen Ankara’nın isteğini karşısında olup Türkiye’nin projeye karşı duruşunu açıklamıştır. Doğu Akdeniz Gaz Forumu dışında da bırakılması aynı nitelikte olmuştur. Bu hamlelere karşı Türkiye bölgedeki hak ve çıkarlarını korumak adına sondaj girişimleri yürütmüştür. Türkiye sismik araştırma ve sondaj gemileri ile Doğu Akdeniz’de etkin olmuştur. Sonuç olarak Türkiye enerji rezervi arama ve çıkarma kabiliyeti kazanarak sahip olduğu deniz gücüyle Doğu Akdeniz’deki hak ve çıkarlarını korumuştur.

2018 ve 2022 yılları Türkiye’nin güvenlikleştirici tedbirlere başvurduğu yıllar olmuştur. Güvenlikleştirici aktörler Cumhurbaşkanı Erdoğan, Dışişleri Bakanı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı olarak belirlenmiştir. Türk devlet adamlarının 2018-2022 yılları arasında Doğu Akdeniz özelinde yapmış oldukları söylemler incelendiğinde, başta Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan olmak üzere bölgesel ve küresel güçlerden Türkiye’ye yönelik tehdit hissedilmiştir. Güvenlikleştirme teorisinin söz edimi yöntemini başarılı bir şekilde kullanan Türkiye devlet yetkilileri olağanüstü önlemlere başvurmayı yasal hale getirerek Doğu Akdeniz’de enerjiyi güvenlikleştirmiştir. Bu bilgiler ışığında, Türkiye bölgede yaşanan bu gelişmeler doğrultusunda

Doğu Akdeniz’de enerji konusuna olağanüstü bir durum olarak yaklaşmıştır. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki referans nesnesi olan bölgesel hak ve çıkarlarına karşı oluşturulmuş tehditleri önlemek için olağanüstü tedbirlere başvurmuştur.

Devlet adamlarının söylemleri, Kopenhag Okulu’nun güvenliğe ilişkin argümanlarının başında gelen Güvenlikleştirme Teorisi’nde vurgulanan varoluşsal tehdit bağlamında bulunan ve güvenlikleştirici aktörlere güvenliği temin etme durumunda gereken tüm hamleleri yapması için yasallık veren söylemler mevcuttur. Bu kapsamda, Doğu Akdeniz’de enerjinin güvenlikleştirilmesinde başat aktör Türk devlet adamları, bilhassa T.C. Cumhurbaşkanı, Dışişleri Bakanı ve Enerji Bakanlarıdır. Söz konusu liderlerin söylemleri ile olağanüstü önlemlerin alınması yasallaşmıştır.

Doğu Akdeniz örneğinde referans nesne devlet, güvenlikleştirici aktör hükümettir. Böyle bir durumda güvenlikleştirici aktör hedef kitlenin rızasını elde etmelidir. Uluslararası kamuoyunun rızası demek olan ahlâki yardım gereklidir. Bu çalışmada hedef kitle olan TBMM olarak belirlenmiştir. Hedef kitlenin iknâsı gerçekleştirilerek güvenlikleştirme süreci tamamlanmıştır. Türkiye söz edimi, aciliyet ve olağanüstü hâl kavramlarını enerji güvenliğine katarak Doğu Akdeniz’i güvenlikleştirmiştir. Türk ve KKTC kamuoylarının ikna edilmesiyle başarılı bir güvenlikleştirme gerçekleştirilmiştir. Türkiye aldığı tedbirleri yasal hale getirmiştir. Nitekim Türkiye’nin güvenlik sorunsalının giderilmesi için söyleminin ortaya konulması Kopenhag Okulu ile uyumlu olduğu sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak Güvenlikleştirme Teorisi’nin ön plana çıkarıldığı bu tezde genel olarak dış politika analizi yapılarak kuramın Türkiye’nin bölgeyi güvenlikleştirme sürecini açıklayabilirliğinin test edilmesi sorgulanmıştır. Bu çalışmada tezin ana sorunsalı olan Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin enerjiyi güvenlikleştirmesinin ana sebepleri nedir? sorusuna cevap verilmiştir. Güvenlikleştirme Teorisi kapsamında dış politika incelemesi gerçekleştirilmiştir. Güvenlikleştirici aktörlerin referans nesnesini saptaması, söz-edimi vasıtasıyla varoluşsal tehdidin oluşturulması ve bunlara dair önlem alınması süreci analiz edilmiştir. Tez kapsamında araştırma sorularına verilen cevaplar özetle şöyledir;

- Doğu Akdeniz’de enerji kaynakları Türkiye açısından güvenlik sorunu değildir.
- Türkiye’nin algıladığı sorun Kıbrıs Rum Yönetimi’nin tek taraflı eylemlerde bulunması ve EastMed ve Doğu Akdeniz Gaz Forumu’ndan Türkiye’nin bölgeden dışlanmasıdır.
- Türkiye, Doğu Akdeniz’de enerji kaynaklarına karşı bölgesel ve küresel aktörlerin eylemlerini bölgedeki referans nesnesi olan bölgesel hak ve çıkarlarına tehdit olarak görmesi sonucunda enerjiyi güvenlikleştirmiştir.

Buradan hareketle Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de enerjiyi güvenlikleştirmesi Kopenhag Okulu'nun Güvenlikleştirme Teorisi ve Bölgesel Güvenlik Kompleksi çerçevesinde açıklanabilmektedir. Türkiye, Doğu Akdeniz'de bir oldu-bittilere müsaade etmeyerek uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde bölgesel enerji rekabeti içerisindeki varlığını kararlı bir şekilde sürdürmektedir. Bu doğrultuda Türkiye, arama ve sondaj faaliyetleriyle ve diplomatik aktiviteyle bölgede aktif bir politika izlemektedir. Türkiye, Doğu Akdeniz'de hak ve çıkarlarını savunurken bölgesel iş birliği ve diyalog kanalları açık tutması bölgenin güvenliği ve istikrarı için elzemdir.

Uluslararası siyaset için önemli bir konu olan diplomasi, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki enerji probleminde başvuracağı yöntemdir. Kıyıdaş ülkelerle diplomasi kanallarının açık tutulduğu iş birlikleri neticesinde Türkiye bölgesel çıkarlarına göre hareket etmelidir. Türkiye'nin bölge dışına itilmesini yok etmek için Lübnan ve Suriye bölge ülkeleriyle iş birliği yapmalıdır. Türkiye'nin Kıbrıs'ta vereceği en ufak taviz bile büyük sonuçlar doğuracaktır. Bu nedenle Kıbrıs'ta rasyonel stratejiler izlemelidir. Türkiye, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tek taraflı eylemlerine karşı geçici stratejiler geliştirmiştir. Bunun yerine Türkiye'nin uzun vadeli bir strateji izlemelidir. Doğu Akdeniz'deki gelişmelerle doğrudan ilgilenen Türkiye, enerji güvenliği için uluslararası hukuktan doğan haklarını savunmalı, sahada sismik ve sondaj faaliyetlerine devam etmelidir. Ayrıca 2023 yılı itibarıyla yüzen bir Türk Deniz Üssü olarak nitelendirilen TCG Anadolu'nun Türkiye'nin envanterine eklenmesiyle Türkiye hem savunma sanayi alanında güç elde etmiş hem de Mavi Vatan'ın korunması gerçekleşmiştir.

2009 ve 2010'da yaşanan olaylar sebebiyle İsrail ve Türkiye ilişkileri zedelenmiş olsa da 2022 yılında İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Yaptığı bu ziyarette iş birliğinin derinleşmesi istenmiştir. Son zamanlarda İsrail ve Türkiye'nin yaklaşması Doğu Akdeniz dengeleri için atılmış adımlardır. Türkiye siyasi arenada pragmatist yönlü bir tavır takınarak Mısır ile ikili ilişkilerini geliştirme yönünde adım atmıştır. Nitekim Mayıs 2021'de iki ülke arasında resmi görüşme yapılmıştır. Türkiye ve Mısır arasında yapılacak bir MEB anlaşması iki ülke arasında ekonomik olarak destekleyecektir. Olası bir MEB anlaşması Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi'nin bölgesel taleplerine engel olacaktır. Deniz yetki alanları bağlamında anlaşma iki tarafın da yararına olacaktır.

Türk devlet adamları Doğu Akdeniz'deki gelişmelerin Türkiye için egemenlik sorunu olduğunu ifade etmiş ve bölgedeki gelişmelere müdahil olması gerektiğini ifade etmiştir. Güvenlikleştirici aktörler her konuşmasında Türkiye'nin ve KKTC'nin haklarını koruyacağını

dile getirmiştir. İlk söylemler KKTC vurgusu varken zamanla dost – kardeş niteliği kazanmıştır. Bu bağlamda Türkiye, Doğu Akdeniz’i güvenlikleştirirken KKTC’ye önem vermiştir.

Doğu Akdeniz’in kuzeyinde bulunan Türkiye, Doğu Akdeniz’de 1.700 km ile en uzun kıyı şeridinde sahip bölgesel bir devlettir. Türkiye’nin stratejik konumu bağlamında Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarını birleştirmesinin yanı sıra Ortadoğu kaynaklarına olan yakınlığı söz konusudur. Doğu-Batı eksenli enerji koridoru olarak bölgedeki enerji kaynaklarının Avrupa’ya transferinde önemli bir koridordur. Bu durum Türkiye’yi uluslararası arenada güçlü kılmaktadır. Türkiye’nin bölgesel hedeflerinden birisi enerji nakil koridoru olarak Avrupa’ya transfer etmektir. Bu ihtimal gerçekleşirse Asya ve Ortadoğu kaynakları enerji rezervlerini batıya enerji rezervleri ulaşmış olacaktır. Nitekim Türkiye üzerinden gerçekleştirilecek enerji nakli en rasyonel seçenek olacaktır.

Mevcut konjonktürde Rusya-Ukrayna gerilimleri Doğu Akdeniz bölgesini de etkilemiştir. Rusya’nın Ukrayna’yı işgal etmesinden sonra enerji güzergâhı Türkiye ve İsrail arasındaki boru hattını gündeme getirmiştir. Avrupa gazının Türkiye ve İsrail üzerinden temini Ukrayna-Rusya geriliminden kaynaklanmıştır. Yeni Amerikan hükümetinin 2022 yılında EastMed projesinden çekilmesi, Rusya gazına ikame yeni pazarlar bulunması gerektiği Türkiye ihtimalini gün yüzüne çıkarmıştır. Oluşturulacak yeni enerji denkleminde temel güzergâh Türkiye olmaktadır. Bu kapsamda kronik bir şekilde devam eden Türkiye-İsrail anlaşmazlığı sona erdirilmeli ve enerji bağlamında temaslar başlatılmalıdır. Türkiye, Doğu Akdeniz’deki menfaatlerini tesis etmek için İsrail ile siyasi diyalogunu tekrar masaya yatırmalıdır.

Sonuç olarak Türkiye’nin pragmatist söylemlere yönelmesi bölgenin enerji denklemini etkileyecektir. Türkiye’nin Mısır ve İsrail’le birlikte kuracağı bölgesel ittifaklık hamlesi Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki gücünü artıracaktır. Türkiye; İsrail, Mısır ve Lübnan gibi bölgesel aktörlerle deniz alanları konusunda yapılacak olası anlaşmalar Türkiye’yi enerji diplomasisinde önemli bir konuma yerleştirecektir. Doğu Akdeniz’de kıyı şeridi Türkiye’den sonra en uzun olan Mısır ile Türkiye’nin anlaşma yapması önemlidir. Türkiye ve İsrail arasında sorunların giderilmesi her iki tarafın da lehine sonuçlar doğuracaktır. Türkiye ve İsrail arasında imzalanacak bir MEB anlaşması ile Rum Yönetimi ve Mısır deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşması geçersiz olacaktır.

Çok kutuplu uluslararası sistemde her devlet kendi çıkarlarını gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Türkiye ise oyun kurucu bir rolde bulunarak kendisine karşı atılan hamlelere cevap verebilmektedir. Mevcut durum gücün haktan önce geldiğini göstermektedir. Güçlü bir

devlet haklı olan bir devletten önde konumdadır. Sert ve yumuşak güç arasında dengeli bir tutum takınmaktadır.

Tehdit unsuru olarak gördüğü bir konuyu söz edimiyle vurgulayıp bu tehdide karşı önlemlere başvurması Kopenhag Okulu'nun literatüre katkısıdır. Türkiye'nin sadece askeri tedbirler değil ekonomik ve toplumsal olarak stratejiler izlemesi Kopenhag Okulu'nun uygulanabilirliğini göstermiştir.

Genel kanı olarak ifade edilen popülist bir söylem olan Türkiye'nin jeopolitik üstünlüğü uluslararası politik arenada sıklıkla dile getirilmektedir.

- KKTC, Türkiye için önemlidir. Uluslararası arenada tanınan bir KKTC, Türkiye için kazanım demektir. Bunu gerçekleştirmek için diplomatik temaslar devam etmeli Türklerin hak ve çıkarları sağlanmalıdır.
- Doğu Akdeniz'de sahildar devletlerle ilişkiler kurulmalı tarihi bağlar kapsamında ilişkiler güçlendirilerek, Yunanistan ve Rum Kesiminin Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye minimum pay verdiği ihtimal ortadan kaldırılmalıdır.
- Mısır ve İsrail ile diyalog kurarak, Türkiye ile olan Yunan tezlerini sonuçsuz bırakmalıdır.
- İsrail gazının Avrupa'ya aktarılması konusunda en rasyonel güzergâh Türkiye seçeneğidir. Türkiye'nin İsrail ile ilişkilerinin gelişmesi gereklidir.
- Lübnan ile başlayacak bir temas ile enerji sektörünü de etkilemelidir.
- Suriye ile ilişkiler normalleştirilmelidir.
- Kıbrıs sorununa ilişkin diplomatik adımlar sürdürülmelidir.

Türkiye'nin enerji merkezi olması için yüksek düzeyde enerjiyi denetlemesi gerekmektedir. Türkiye her koşulda haklarının savunucusu olduğunu her zaman dile getirmiştir. İhtilafli alanlarda petrol ve gaz girişimlerine karşı gelerek yasa dışı faaliyetler engellenme çaba sarf edilmiştir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de etkin olabilmesi gerek kendi gerekse KKTC'nin haklarını savunmak için elzemdır. Enerjide büyük oranda dışa bağımlı ülke profili taşıyan Türkiye'nin pazarları artırması temel hedefidir.

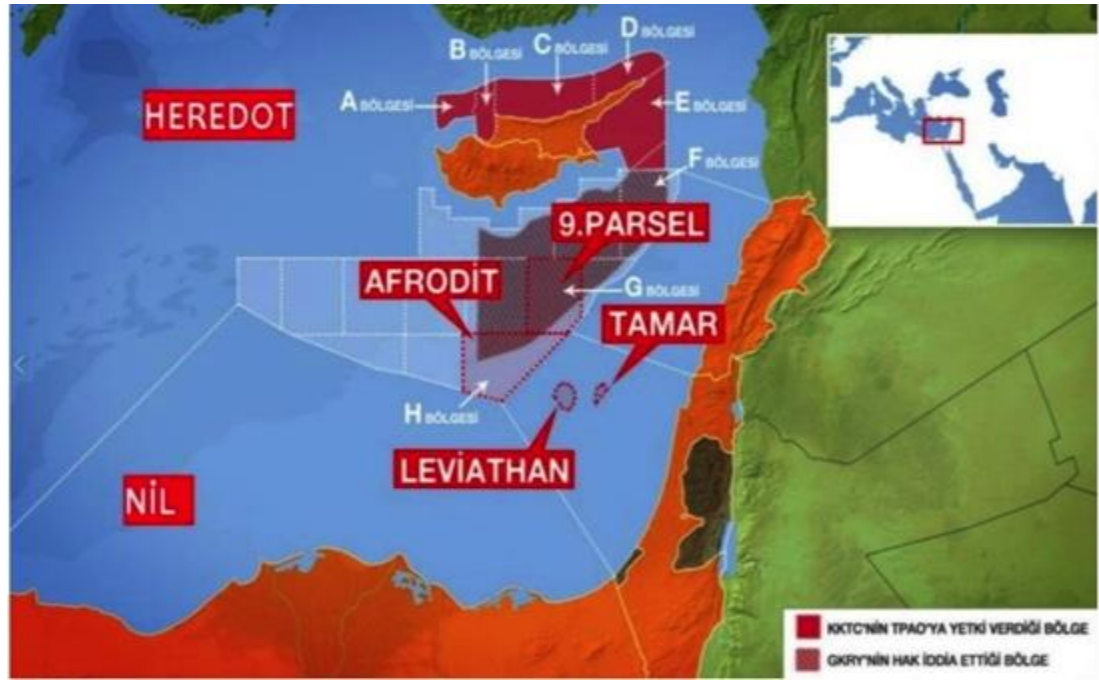
T.C. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 20 Eylül 2022 tarihinde BM 77. Genel Kurul'undaki demecinde KKTC'yi tanımaya davet etmişlerdir. Uluslararası toplumun KKTC'yi tanıyacağı bir düzende Kıbrıs'ta çözümün ayrışma yoluna gitmeden sağlanması demektir.

Doğu Akdeniz bölgesi çeşitli renklerin (mezhep, din, kültür) olduğu çok dinamikli bir bölgedir. Bölgeye hem tarihsel geçmişi hem de coğrafi konumu bağlamında yaklaşıldığında barışın temini bir hayli zor olacaktır. Türkiye, bölgede ilişkilerinin sorunlu olduğu ülkelerle diyaloglarını geliştirmesi Türkiye'nin bölgede atacağı rasyonel bir adım olacaktır. Türkiye, Doğu Akdeniz'deki pastadan herkesin eşit dilim almasını böylece kazan-kazan ilkesiyle hareket edeceği bir görüşü savunmuştur. Doğu Akdeniz'de enerji zenginliklerini elde etmesi çatışmadan ziyade diplomasi kanallarından geçmektedir.

EKLER

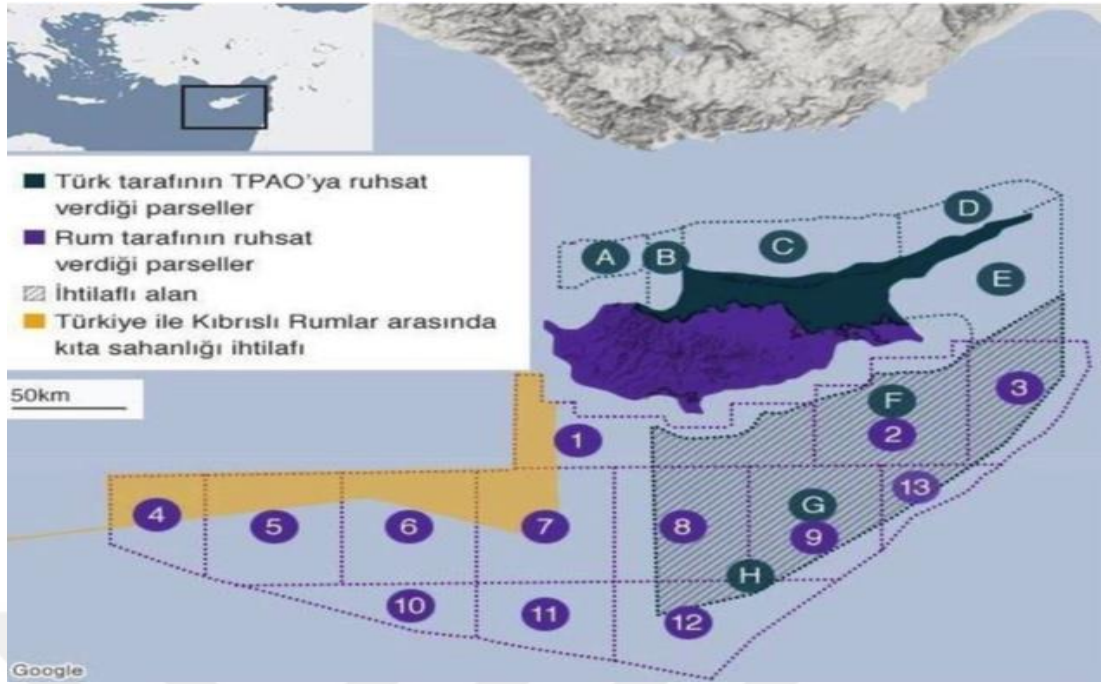

Ek 1: Doğu Akdeniz bölge ülkeleri haritası (Harita Genel Müdürlüğü, 2022)

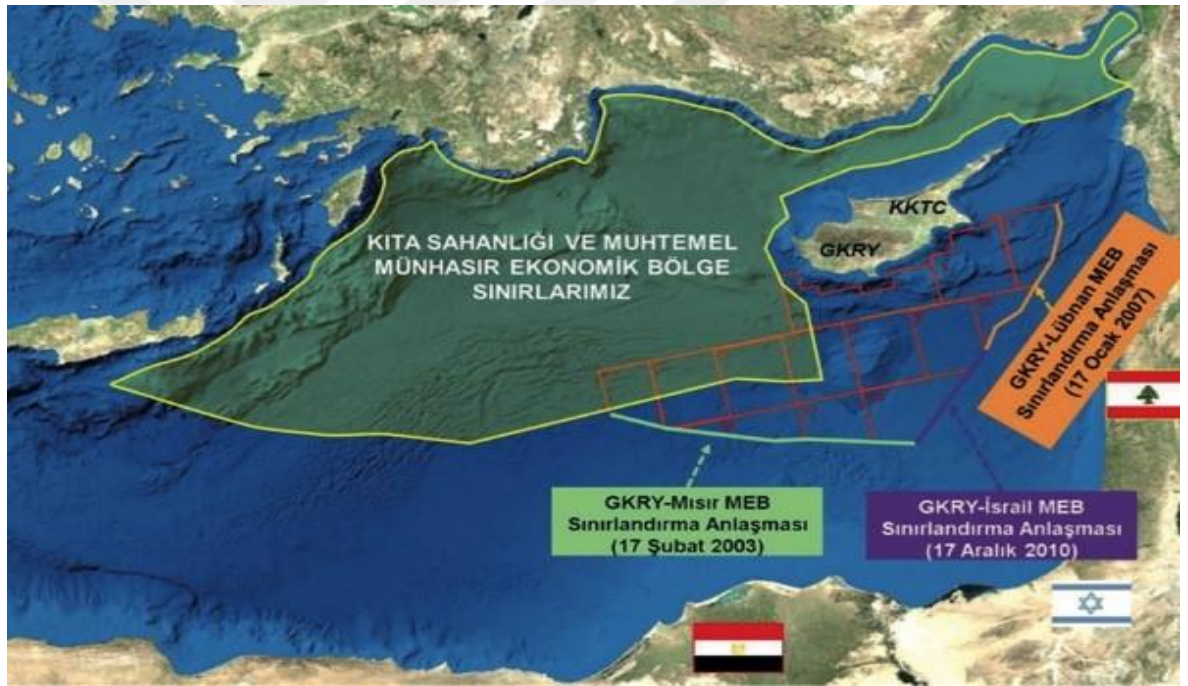

Ek 2: Doğu Akdeniz'deki rezerv sahaları ⁴⁷⁴

⁴⁷⁴ Doğan, 2021: 78.

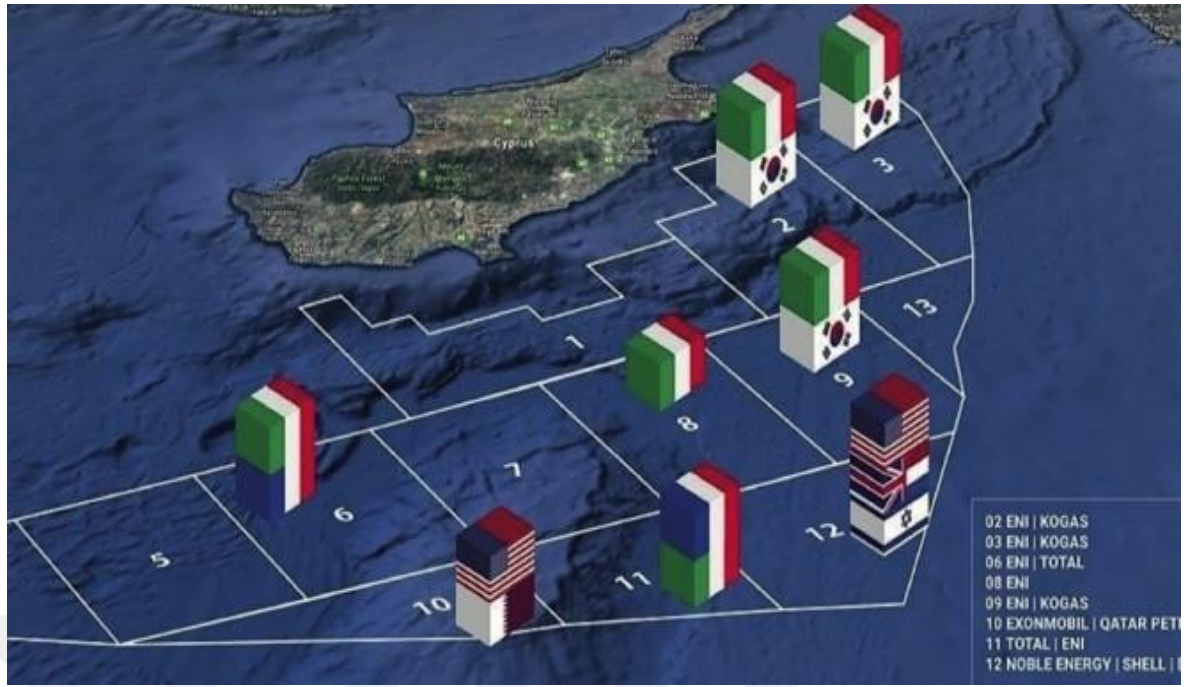
Ek 3: Kıbrıs Rum Yönetimi ve Türkiye'nin ihtilaflı sahaları⁴⁷⁵

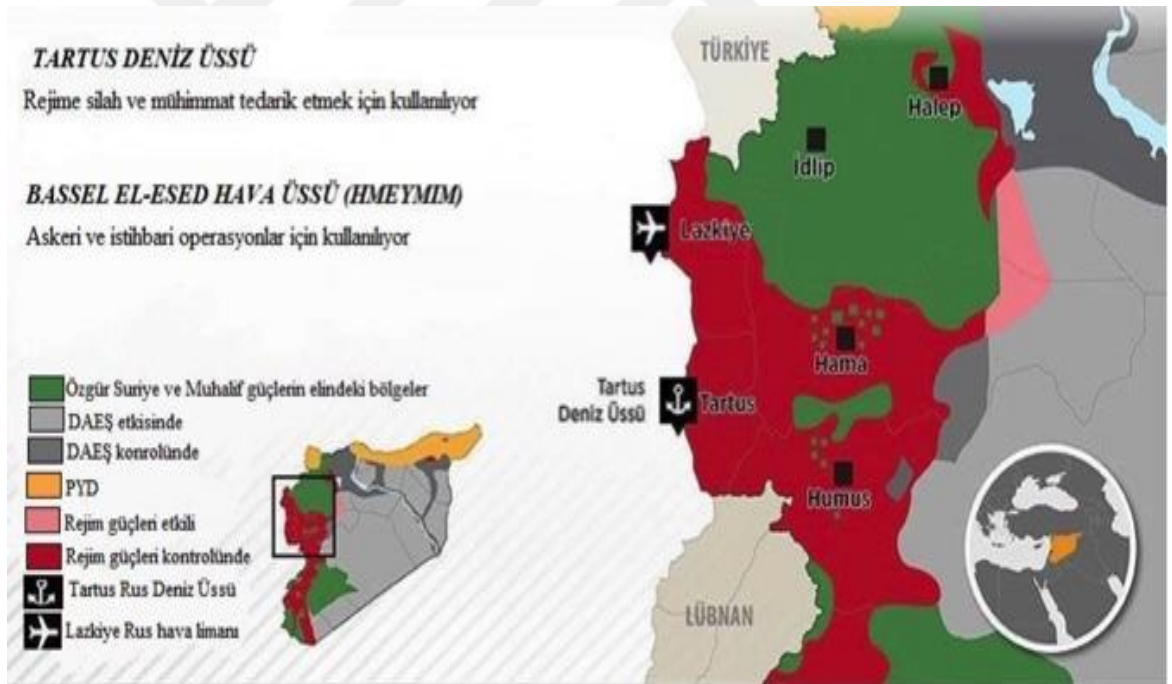
Ek 4: Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından bölge ülkeleri ile yapılan deniz yetki alanlarına dair sınırlandırma anlaşmaları⁴⁷⁶

⁴⁷⁵ Tongüç, 2020:29.

⁴⁷⁶ Kamacı, 2019: 7.

Ek 5: Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tek taraflı ilan ettiği ruhsat ihaleleri: petrol ve doğalgaz arama parselleri⁴⁷⁷

Ek 6: Suriye, Lazkiye Hmeymim Rus hava limanı ve Tarsus Rus deniz üssü ⁴⁷⁸

⁴⁷⁷ Kamacı, 2019: 7.

⁴⁷⁸ Unç, 2022:177.

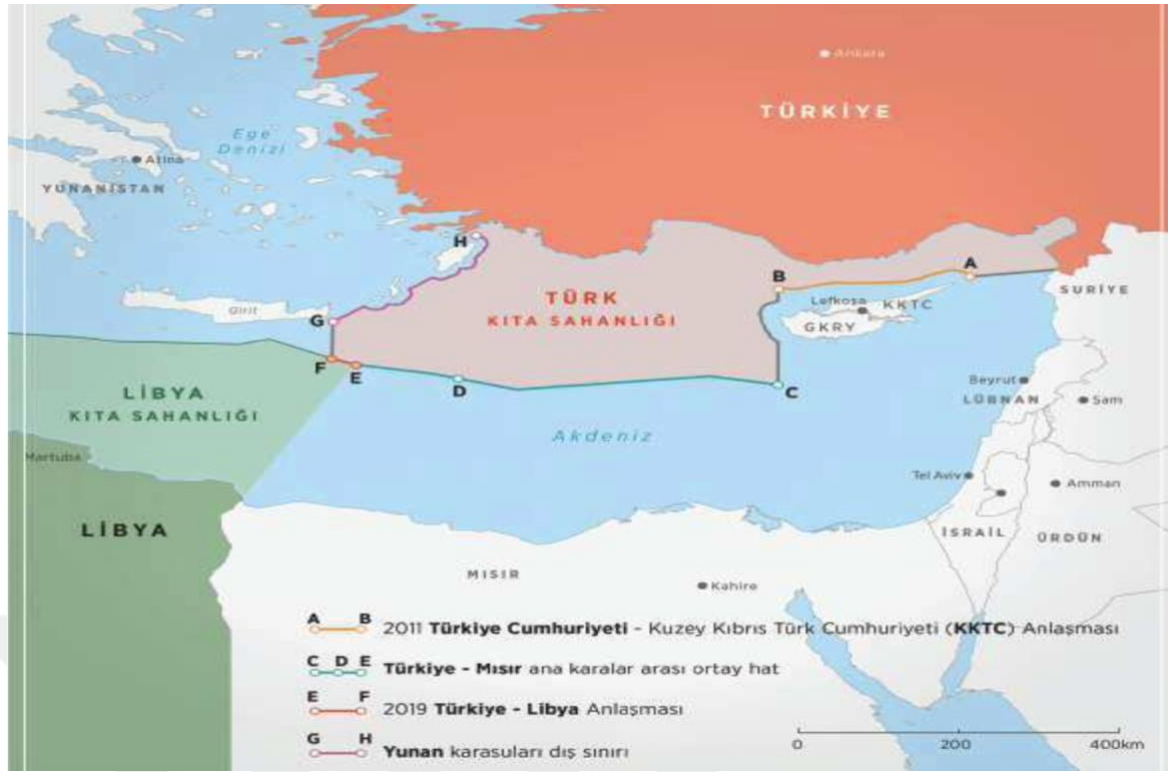
EK-7: EastMed güzergahı ⁴⁷⁹

Ek-8 Türkiye- KKTC sınırları A ve B noktası ⁴⁸⁰

⁴⁷⁹ East Med Projesi (Doğu Akdeniz Boru Hattı Projesi) Tiryakioğlu, 2016.

⁴⁸⁰ <https://www.ntv.com.tr/turkiye/kktcy-gecitkalenin-ardindan-deniz-ussu-libya-anlasmasinin-mimari-konustu,dGpKXmTxskSk4GjYI45KCg> (erişim tarihi: 12.07.2023).

EK 9: Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz alanları ⁴⁸¹

⁴⁸¹ <https://www.setav.org/analiz-%20dogu-akdenizde-deniz-yetki-alanlari-ve-turkiye-libya-mutabakati/> (erişim tarihi: 13.08.2023)

KAYNAKÇA

- Acer, Y. (2020). ‘‘Doğu Akdeniz’de Yunanistan-Mısır Deniz Sınırı Antlaşması ve Türkiye’’, *Adalet Dergisi*, 65: 13-26.
- Acer, Y. (2021). Yunanistan’ın Sınırlandırma Antlaşmaları ve Hukuki Çelişkileri, *Türk Dış Politikası Yıllığı*.
- Acer, Y. (2022). Türkiye-Libya Hidrokarbon Mutabakatı: Önemi ve Hukuki Yansımaları. *SETA*: 346.
- Açıkgönül, Y.E. (2012). *Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Açıkgöz, C. (2020). *Kopenhag Okulu Perspektifinden Türkiye’nin Enerji Güvenliği: Doğu Akdeniz Etkisi (2009-2019)*. Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Açıkmеше, S. A. (2008). *Kopenhag Okulu ve Realist Güvenlik Çalışmaları’nda Aktör, Tehdit ve Politika: Avrupa Güvenliği Üzerine Bir Değerlendirme*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Açıkmеше, S. A. (2011). ‘‘Algı mı, söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri’’. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 8(30): 43-73.
- Ak, M., Alkan, H. ve Ünver, M. (ed.). (2021). Yunanistan ile Ege Denizi’nde Yaşanan Görüş Ayrıllıklarının Yeni Uzantısı Doğu Akdeniz ve Uluslararası Hukuk, *Coğrafya, Tarih ve Uluslararası Hukuk Boyutlarıyla Küresel ve Bölgesel Denklemd e Ege ve Doğu Akdeniz*. İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Akbayır, M. ve Savaş, C. İ. (2021). ‘‘Bölgesel Güvenlik Kompleksi Kuramı’nda Yalıtıcı Kavramı: Doğu Akdeniz ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme’’, *Akdeniz İİBF Dergisi*, 21 (2): 226-244.
- Akcan H.İ. (2021). ‘‘Doğu Akdeniz’de Deniz Sınırı Sorunu ve AB’nin Yaklaşımı: Türkiye Raporu ve Anlamı’’. Sayı: 363, *SETA*
- Aksoy, M. (2016). ‘‘Mevcut Enerji Açısından Doğu Akdeniz Bölgesi’’. *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*. İstanbul: INSAMER
- Algür B. ve Ercan, M. (2021). ‘‘Deniz Hakimiyet Teorisi Kapsamında Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Jeopolitiği’nin Türkiye’ye Etkileri’’. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2): 192-206.

Alpkaya, E. (2022). *Analysis of Eastern Mediterranean Issue Through Discourses/ Speeches of Greek and Turkish Leaders In The Framework of Identity Leadership Model*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Apaydın, D. T. (2018). ‘‘Doğu Akdeniz’de Enerji Savaşları Kaynaklı Münhasır Ekonomik Bölge Çıkmazı’’. *UHAM*.

Arı, T. ve Caşın, M. H. (2021). *Doğu Akdeniz Uluslararası Güç Mücadelesinin Yeni Arenası*. İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul.

Aşçı M.E. (2020). *Doğu Akdeniz’de Enerji Kaynaklarının Jeopolitik Önemi ve Türkiye’ye Yansımaları*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ataman, İnat ve Duran. (2020). ‘‘Eastern Mediterranean And Turkey Political, Judicial And Economic Perspectives’’. *Duman Sahaf Yayınevi: SETA YAYINLARI*.

Atlas, M. İ. ve İstikbal, D. (2020). ‘‘Rusya ve Çin’in Doğu Akdeniz Politikaları’’. K. İnat, M. Ataman ve B.Duran (Ed.ler), *Doğu Akdeniz ve Türkiye’nin Hakları*, İçinde. Ankara: SETA Kitapları 60. 183-208.

Avan. (2020). ‘‘Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu: Türkiye’nin Politikası ve AB’nin Yaklaşımı’’. *Avrasya Etüdleri*, 26(58): 91-118.

Avcı, H.İ. (2021). ‘‘Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı: Yaşanan Krizler ve Etkileri’’. *Journal of Diplomatic Research*, 3(1): 1-22.

Aydın, A. (2019). ‘‘Rusya’nın Enerji ve Güney Kıbrıs Politikası’’. *Stratejik Analiz Dergisi*, 10(89): 30- 33.

Aydın, C. (2022). ‘‘Enerji Arz Güvenliği ve Türkiye: Doğal Gaz Tedarik ve Bağımlılıkları Açısından İnceleme’’. *Malatya Turgut Özal Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 87-103.

Aydın, F. (2021). ‘‘Bir Bölge İki Ülke: Doğu Akdeniz Jeopolitiğinde Çin ve Türkiye’’. *Ulusam Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi*, 1(1): 23-31.

Ayman, S.G. (2021). ‘‘Ege’den Doğu Akdeniz’e Yunan Dış Politikasında Güç, Tehdit ve İttifaklar’’, *Coğrafya, Tarih ve Uluslararası Hukuk Boyutlarıyla Küresel ve Bölgesel Denklemden Ege ve Doğu Akdeniz*. M. Ak, H. Alkan ve M. Ünver (drl.). İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Aytaç, M. ve Gürkaynak, M. (2019). ‘‘Akdeniz Güvenliğine Yönelik NATO VE Avrupa Birliği Girişimlerinin Karşılaştırılması’’. *Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi*, 3(2): 75-85.

Bakan, S., ve Şahin, S. (2018). “Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler”. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4(2), 135-152.

Bakan, Z.A. (2007). “Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Güvenlik Teorileri ve Türkiye’nin Güvenlik Algılamaları”. *21.Yüzyıl Dergisi*, 1(3): 35-50.

Bayer, D. (2019). “NATO’nun Akdeniz Politikası”. H. Çomak ve B.Ş. Şeker (Ed.ler), *Akdeniz Jeopolitiği Cilt II, İçinde*. Ankara: Nobel Akademik Yayınları No: 2303. 873-886.

Bayraç, H. N. Ve Çemrek, F. (2022). “Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Enerji Bağımlılığı ve Enerji Tüketiminin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2): 742-762.

Bayram, M. H. (2017). “Kıbrıs’taki İngiliz Egemen Üs Bölgelerinin Brexit Sonrası Durumu”. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(2): 39- 55.

Baysal ve Lüleci. (2015). “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”. *Güvenlik Stratejileri*, 11(22): 61-96.

Beşoğlu, K. (2019). *Doğu Akdeniz’deki Hidrokarbon Keşiflerinin Türkiye’nin Enerji Güvenliği Üzerine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Altınbaş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bilgin, P. (2005). “The Politics of Studying Securitization? The Copenhagen School in Turkey” *Security Dialogue*, 42(4-5):399-412.

Bilgin, P. (2010). “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 8(14): 69-96.

Birdişli, F. Ve Gören M. (2017). Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi Bağlamında Türkiye-İran Arasında Göç ve Sınır Güvenliği. *İran Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 11-38.

Biresselioğlu, M. E. (2019). “Clashing Interests in the Eastern Mediterranean: What About Turkey?”. *Insight Turkey*, 21(4): 115- 134.

Boyraz, H.C. (2021). Türkiye’nin Kıbrıs ve Doğu Akdeniz. Politikası 2021. Duran, B., K. İnât ve M. Caner (Ed.), *Türk Dış Politikası Yıllığı 2020*, SETA Yayınları, İstanbul.

Brauch, H. G. (2008). “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18): 1-47.

Buzan, B ve O. Weaver, *Regions and Powes: The Structure of International Security*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.

Can, O. (2021). “Avrupa Birliği’nin Doğu Akdeniz Jeoekonomi Politikaları Ekseninde Türkiye-İtalya İlişkileri”. *EURO Politika*, (11): 64-81.

Çakır, U. (2023). *Devlet ve Güvenlik Kavramı: İngiltere ve Rusya'nın Realizm ve Kopenhag Okulu Açısından Analizi*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi. İstanbul.

Çakırca, F. (2022). *Doğu Akdeniz Meselesinde Türk Dış Politikası ve Türk Dışişleri Bakanlığı Söylem Analizi: Etki Alanı*. Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

Çapat, H. (2008). *Kopenhag Okulu Çerçevesinde Bölgesel Güvenlik Kompleksi Kavramı ve Karadeniz'de AB-ABD Güvenlik Algılamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Çelikkpala, M. (2013). *Enerji Güvenliği: NATO'nun Yeni Tehdit Algısı*. İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Çetinkaya, Ş. (2013). "Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıkları": *21.Yüzyılda Sosyal Bilimler*, 2: 12-13.

Çıkrıkçı, T. (2017). "Uluslararası İlişkilerde Güvenliğin Referans Nesnesi Sorunsalı: Klasikten Yeniye Kavramsal Bir Analiz". *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(6): 267-234.

Çolak, F.S. (2017). *Kopenhag Okulu Bağlamında Suriyelilerin Türkiye'ye Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa.

Çukur, S. (2020). "Kopenhag Okulu'nun Güvenlikleştirme Teorisi Bağlamında ABD'nin Irak Politikası: 2000-2008". *UPA Strategic Affairs*.

Dalar, M. (2019). "Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikası'nın Hukuksal Dayanakları. XI. Uluslararası Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi.

Dedemen, F. (2019). *Güvenlikleştirme Pratiklerinin Değişen Doğası: ABD ve İran Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi. Ankara.

Denizli, C. (2022). *Doğu Akdeniz Hidrokarbon Kaynakları Üzerine Jeopolitik Değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Dışkaya, S. (2017). "Türkiye'nin Enerji Güvenliğinde Yenilenebilir Enerji Etkisinin Politik Ekonomi Perspektifi". *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 5 (2): 129-150.

Doğan, D. (2019). "Kopenhag Okulu'nun Güvenlikleştirme Teorisi Bağlamında Güvenlik- Medya İlişkisi". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 49: 171-186.

Doğan, H. İ. (2021). *The Evaluation Of The Relationship Among The Energy Import, Current Account Deficit and the Economic Growth of The Turkey Within The Scope Of The Eastern Mediterranean Policy of The Turkey and the Global Competiton In Eastern Mediterranean*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir.

Domazeti, R. (2022). "Doğu Akdeniz Enerji Rekabetinin Balkanlar'daki Güç Dengelerine Etkisi". *İNSAMER Analiz*.

Duman, S. (2019). ‘‘Doğu Akdeniz’de Emperyal Girişimler ve Türkiye’’. *Karadeniz Araştırmaları*, 17(62): 213-230.

Dumlu, H. (2022). ‘‘Kıbrıs’taki İngiliz Üslerinin Jeopolitik ve Jeostratejik Açıdan Önemi’’. *Journal of Anglo- Turkish Relations*, 3(1): 126-156.

Emeklier, B. (2011). ‘‘Uluslararası İlişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Postpozitivist Kuramlar’’. *Bilge Strateji*, 2(4).

Ercan, M. ve Kılınç, M.C. (2020). ‘‘Bölgesel ve Küresel Aktörlerin Ortadoğu Merkezli Doğu Akdeniz Politikaları: Kıbrıs Çatışması ve Libya Mutabakatı’’. *Anadolu Strateji Dergisi*, 2(2): 15-28.

Erenoğlu, S. (2019). *Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ergül, N. (2012). ‘‘Yeni Güvenlik Anlayışı Kapsamında Birleşmiş Milletler’in Rolü ve Uygulamaları’’. A. Sandıklı (Ed.), *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. Bilgesam Yayınları, İstanbul. 165-208.

Eriş, Ö.Ü. (2019). ‘‘Doğu Akdeniz Enerji Denkleminde Türkiye’nin Yeri’’. *EURO Politika*, 3(2): 17-21.

Erkan, A.Ç. (2014). ‘‘Doğal Gaz Bağlamında Türkiye Enerji Arz Güvenliği ve TANAP’’. *EKOGÖRÜŞ*, 40-43.

Erkut, F.N. (2022). *Türkiye’nin Yeni Strateji Arayışları: Mavi Vatan Doktrini*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

Esengül, A. A. (2020). ‘‘Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu: Türkiye’nin Politikası ve AB’nin Yaklaşımı’’. *Avrasya Etüdleri*. 91-118.

Gökçe , G. (2019). Değişen Dünyanın Yeni Mücadele Alanı Doğu Akdeniz, Duran, B., vd. (Ed), *Türk Dış Politikası Yıllığı*, İstanbul: SETA.

Gözügüzelli, E. (2019). ‘‘Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Faaliyetleri ve Projeler’’. No. 229, *Ortadoğu Araştırmaları Merkezi*.

Güneş, A. (2022). ‘‘Deniz-Enerji Güvenliği İlişkisi Bağlamında Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki Enerji Politikalarının Analizi’’. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1).

Gür, H. (2019). ‘‘Doğu Akdeniz Bölgesi’nde Enerji ve Güvenlik Kompleksinin İlişkiler Bağlamında Yeniden Kavramsallaştırılması’’. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(95): 425-439.

Gür, T. (2020). Turkey's Isolation From The Regionalization Process In The Eastern Mediterranean: A Case Study Of The Eastern Mediterranean Gas Forum. Yüksek Lisans Tezi. Bilent Üniversitesi, Ankara.

Gürdeniz, C. (2021). *Anavatandan Mavi Vatan'a*. Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul.

Haliloğlu, G. (2017). *Doğu Akdeniz'in Stratejik Önemi ve Enerji Güvenliği*. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Hamzaoglu, H. (2021). "Rus Jeopolitiğinde Deniz Gücünün Önemi ve Rusya Federasyonu'nun Güncel Akdeniz Stratejisi". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 16(1): 166- 185.

Harunoğulları, M. (2020). "Eastern Mediterranean Energy Basin: International Conflict and Competition on the Region." *International Journal of Geography and Geography Education*, 42: 455-481.

Hasanoğlu, İ. (2015). "Doğu Akdeniz'de Rusya'nın Stratejik Müttefiki: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi". *EkoAvrasya*, 54-57.

Hava H. (2020). "Doğu Akdeniz'deki Doğal Gaz Rezervlerinin Ekonomik ve Güvenlik Boyutuyla Türkiye Açısından Değerlendirmesi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16 (35): 675-706.

Hisarlıoğlu, F. (2019). "Güvenikleştirme", *Güvenlik Yazıları Serisi*, 24.

İnat, K. Ve Duran, B. (2020). "Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikasının Temel Parametreleri. K. İnat, M. Ataman ve B. Duran (Ed.), *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları*. SETA, İstanbul.

İren, A.A. ve Atılığ. M. (2022). "Neo-Realist Perspektiften Doğu Akdeniz ve Enerji Güvenliği". *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1): 325-342.

İşeri, E. ve Bartan, A.Ç. (2019). "Turkey's Geostrategic Vision and Energy Concerns in the Eastern Mediterranean Security Architecture: A View from Ankara. Z. Tziarras(Ed.), *The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnerships and Regional Security*. 111-124.

İşleyen, A. Ş. (2023). *Türkiye'nin Tehdit Algılamalarının Kopenhag Okulu Güvenlik Yaklaşımı Çerçevesinde Analizi (1923-1938)*. Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.

Kahraman, Ö.F. (2019). "Doğu Akdeniz Enerji Sarmalını İsrail Enerji Politikaları Penceresinden Değerlendirmek". *Ortadoğu Etütleri*, 11(2): 420-438.

Kaliber A. (2005). "Securing the Ground Through Securitized 'Foreign' Policy: The Cyprus Case." *Security Dialogue*, 36(3): 319-337.

Kalyoncuoğlu, K.S. ve Kalyoncuoğlu, S. (2022). ‘‘Enerji Güvenliği Bağlamında Doğu Akdeniz’deki Gelişmeler: Türkiye-Mısır İlişkileri’’. *Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi*, 2(1): 19-29.

Kamacı, K. E. (2019). ‘‘Doğu Akdeniz Doğal Gaz Boru Hattı ve Yaşanan Gelişmeler. Milli Savunma Üniversitesi Deniz Harp Enstitüsü, *Mavi Vatan’dan Açık Denizlere Dergisi*, İstanbul.

Kansu, Z. N. (2019). *Enerji Ekonomi- Politik Çerçevesinde Doğu Akdeniz Doğal Gaz Kaynaklarının Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İşlam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Karabulut, B. (2009). *Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Karabulut, B. (2021). ‘‘Uluslararası İlişkiler Kuramlarının Güvenlik Yaklaşımları: Karşılaştırılmal Bir Analiz’’. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 5(1).

Karagöl, T. E. ve Özdemir, B.Z. (2017). ‘‘Türkiye’nin Enerji Ticaret Merkezi Olmasında Doğu Akdeniz’in Rolü’’. *SETA Raporu*, 92: 1-63.

Karaman, A.S. ve Yiğittepe, L. (2022). ‘‘Kopenhag Okulu’nun Toplumsal Güvenlik Kuramı Çerçevesinde Türkiye’deki Pandemi Sürecinin Değerlendirilmesi’’. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 22(1): 30-40.

Karbuş, S. (2018). ‘‘Geostrategic Importance of East Mediterranean Gas Resources.’’ A. B. Dorsman, V. ř. Ediger, ve M. B. Karan (Ed.), *Energy, Economy, Finance and Geostrategy*. 237-255.

Katman, F. (2013). ‘‘Levant-Doğu Akdeniz ve Enerji Satrancı’’. *ABMYO Dergisi*. 29-30.

Kaya, ř. (2007). *Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kedikli, U. ve Deniz, T. (2015). ‘‘Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı’’. *Alternatif Politika*, 7(3).

Kedikli, U. Ve Çalağan. Ö. (2017). ‘‘Enerji Alanında Bir Rekabet Sahası Olarak Doğu Akdeniz’in Önemi’’. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2017(1): 120-138.

Keser, H. (2014). *11 Eylül Sonrası Dönem ve Değerşen Yeni Dünya Düzeninde Stratejik Güvenlik Bağlamında Doğu Akdeniz’de İngiliz Üsleri*. Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kesgin, S. (2020). *Küresel ve Bölgesel Perspektiften Doğu Akdeniz Güvenliği*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Kılıç, M. (2021). Soğuk Savaş Sonrası Doğu Akdeniz Enerji Güvenliği ve Türkiye. Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi. Bursa.

Kılıç, Y. (2022). *Enerji Kaynakları Kullanımı Açısından Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikası ve Doğu Akdeniz'deki Küresel Rekabet*. Yüksek Lisans Tezi. İskenderun Teknik Üniversitesi Ekonomi ve Finans Anabilim Dalı, İskenderun.

Kısacık, S. ve Erenel, F. (2019). "Doğu Akdeniz Güvenlik Algılamaları Bağlamında Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği Savunma Anlaşması ve Enerji Güvenliği Meselelerinin Avrupa-Birliği- Türkiye İlişkilerine Olası Yansımalarını Anlamak". *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 2(1): 51-76.

Kısacık, S. ve Helvacıköylü, G. (2020). "Doğu Akdeniz'deki Enerji Temelli Askeri Güvenlik Gelişmelerinin Türkiye'nin Doğu Akdenizli Komşuları ve Küresel Güçlerle Olan İlişkilerine Yansımaları". *UPA Strategic Affairs* 1: 85-145.

Kocatepe, N. (2019). "Enerji Güvenliğinde Türkiye'nin Rolü". *Akademik Bakış Dergisi*, 71: 57-67.

Koç, Y. (2002). "Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası". *Jeopolitik Dergisi*, 3:1-4.

Kozanhan M.K. (2022). "Enerji Politikaları ve Güvenlik Bağlamında Doğu Akdeniz". *Anadolu Strateji Dergisi*, 3(2): 55-75.

Kozanhan, M.K. (2022). "China's One Belt One Road Project and Its Effects on Mediterranean Security". *International Journal of Politics and Security*, 4(3): 251-270.

Kozanoğlu, M. K. (2022). "Enerji Politikaları ve Güvenlik Bağlamında Doğu Akdeniz". *Anadolu Stratejiler Dergisi*, 3(2): 55-75.

Kökyay, F. (2021). "Enerji Güvenliği Ekseninde Doğu Akdeniz Gaz Forumu". *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 6(1): 216- 239.

Ktari, I. (2022). *Geopolitical Shift In The Eastern Mediterranean: A Theoretical Analysis Of The Reasons Behind Turkey's Isolation In The Region (2002-2021)*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kurt, M. (2021). *Doğu Akdeniz Enerji Denkleminde Türkiye ve Yunanistan'ın Enerji Politikalarının Benzerlikler ve Farklılıklar Yönünden Karşılaştırılması (2000-2020)*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Küçüksolak, Ö.K. (2012). "Güvenlik Kavramının Realizm, Neorealizm ve Kopenhag Okulu Çerçevesinde Tartışılması". *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 4(14): 202-208.

Kütükçü, M.A. ve Kaya, İ.S. (2016). "Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları ile Türkiye'nin Hukuki Durumu". *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(2/1): 81-96.

Labandeira, X. Ve Manzano, B. (2012). "Some Economic Aspects of Energy Security". *Working Papers*, 15(4).

Lika, İ. (2020). "Fransa'nın Doğu Akdeniz'deki Tehlikeli Oyunu". *SETA Analiz*, Sayı:330.

Mammadli, M. (2020). *Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarının Bölgesel Güvenliğe Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Miş, N. (2011). "Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi". *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(2): 345-381.

Murat, A. (2022). *Mavi Vatan Doktrini Bağlamında Türkiye'nin Deniz Jeopolitiği*. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Ongun, Y. (2021). "Turkey in an Increasingly Complex Eastern Mediterranean: How Turkey can defend its interests and alleviate its isolation in the region. Tanchum M. (Ed.). *Eastern Mediterranean in Uncharted Waters: Perspectives on Emerging Geopolitical Realities*, 47-58.

Oral, F. (2021). "Is the Crisis in the Eastern Mediterranean: Is it About Energy or Sovereignty?". *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 5(1): 219 -247.

Otabatmaz, T. (2022). *Güvenlikleştirme ve Güvenlik Dışlaştırma Kavramları Çerçevesinde Avrupa Akonvansiyonel Kuvvetler Antlaşması ve Viyana Belgesinin Analizi*. (Yayın no. 760526). Doktora Tezi. Kırıkkale Üniversitesi.

Ozan, E. (2020). "Doğu Akdeniz'de ABD-Rusya rekabeti ve Türkiye'nin Güvenliği". *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 4(1): 159-188.

Önder ve Akıncı. (2019). "Akdeniz'de Petrol ve Doğalgaz Aramalarının Bölge Enerji ve Güvenlik Politikalarına Etkisi". *13.Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu: Uluslararası Siyaset ve Güvenlik Stratejileri, Kamu Yönetimi Politikaları*, 1492-1519.

Örnek, S. ve Mızrak, B. (2016). "Bir Güvenlik Sorunu Olarak Kıbrıs'ın Enerji Kaynakları ve Uluslararası Aktörlerin Politikaları". *Bilge Strateji*, 8(15): 13-32.

Örselli, E. ve Babahanoğlu, V. (2019). "Doğu Akdeniz'de Açılmaya Çalışılan Pandoranın Kutusu: Enerji Kaynaklarından Alan Hâkimiyetine Uzanan Ekonomi Politik Hesaplar". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(66): 388- 400.

Özcan, S. (2013). "Securitization of Energy Through The Lenses of Copenhagen School". *West East Journal of Social Sciences*, 2(2):57-72.

Özev, H.M., Kazimova, Z. (2022). ‘‘Bilateral Relations of Russia with Eastern Mediterranean Countries in Terms of Soft Balancing Concept’’. *Middle Eastern Studies*, 14(2): 179-206.

Özgen, C. (2019). ‘‘Türkiye’nin Denizaşırı Askeri Üs Kurma Girişimleri: Tespitler ve Geleceğe Yönelik Öneriler’’. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 8(2), 381-408.

Özgöker, C. Uğur ve Mirzabey, A. Zübeyr. (2022). *Doğu Akdeniz Jeopolitiği Çerçevesinde Türkiye’nin Enerji Güvenliği: Enerji Kaynakları ve Enerji Rotaları*. Atlas Akademik Basım Yayın Dağıtım, Ankara.

Özgöker, U. (2020). ‘‘ABD’nin Yeni Akdeniz Politikası ve Türkiye’nin Seçenekleri’’. *Tasam Yayınları*.

Özgöker, U. ve Çelik, H. (2014). ‘‘Kıbrıs’ta Enerji Politikaları ve İngiltere İlgisi’’, Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu, KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi.

Özkan, A. (2012). ‘‘Doğu Akdeniz’de Münhasır Ekonomik Bölgenin Sınırlandırılması Uyuşmazlığı’’. *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*: 377.

Özvarış, H. (2022). *Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunları ve Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de Enerji Güvenliği Politikası*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.

Peker, H.S., Oktay, K.Ö. ve Şensoy, Y. (2019). ‘‘Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Enerji Kaynakları Çerçevesinde Türkiye’nin Enerji Güvenliği’’. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 8(1): 85-106.

Pirinççi, F. (2003). *Uluslararası İlişkiler Teorileri Perspektifinden Ege Sorunları ve Türk-Yunan İlişkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Polat, D.Ş. (2019). ‘‘Ulus-Devletin Değişen Doğası ve Ulusal Güvenliği Dönüşümü’’. *Tasam Yayınları*.

Polat, S. (2019). *Mavi Vatan için Jeopolitik Rota Doğu Akdeniz, Kıbrıs ve Ege’deki Kavgayı Anlatan Tespitler ve Öneriler*. Kaynak Yayınları, İstanbul.

Sakman T. (2021). ‘‘İngiliz Güvenlik Vizyonunda Doğu Akdeniz’’. *Defence*, 4(93): 70-77.

Sali, Ö.M. (2022). ‘‘Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Doğu Akdeniz Adaları’’. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 5(1): 38-61.

Sandıklı, A. ve Emeklier, B. (2012). ‘‘Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm,’’ *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. Atilla Sandıklı, (drl.). BİLGESAM Yayınları, İstanbul.

Savaş, C. (2020). *İsrail’in Doğu Akdeniz Enerji Politikası ve Türkiye ile KKTC Üzerine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Selçuk, I. Ş. (2010). Küresel Isınma, Türkiye’nin Enerji Güvenliği ve Geleceğe Yönelik Enerji Politikaları. Ankara: Ankara Barosu Yayınları.

Sevim, C. (2012). ‘‘Küresel Enerji Jeopolitiği ve Enerji Güvenliği’’. *Journal of Yaşar University*, 7(26): 4378-4391.

Sula, İ.E. (2021). ‘‘Güvenlikleştirme Kuramında Söz Edim ve Pratikler: Türkçe Güvenlikleştirme Yazınında Yöntem Arayışı’’. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. 17(37): 85-118.

Şafak, E. (2019). ‘‘Doğu Akdeniz’de Enerji Bağlamında Değişen Dengeler’’. *Yakın Doğu Enstitüsü*, Rapor 2, Lefkoşa.

Şafak, E., Çıraklı, M. ve Koldaş U. (2021). ‘‘Brexit Sonrası Doğu Akdeniz ve Kıbrıs: Birleşik Krallık İçin Fırsatlar ve Zorluklar’’ *Turkish Journal of Political Science*, 4(1): 57-81.

Şahan, Ş. (2021). *Energy Diplomacy and Interdependency: A Case Study on Turkey’s Position In The Eastern Mediterranean*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Şeker, B. Ş. (2019). ‘‘Doğu Akdeniz Enerji Güvenliği Ekseni: Yunanistan- GKRY’nin Muhtemel Politikalarının Analizi ve Türkiye’nin Tutumu’’, *Yeni Deniz Güvenliği Ekosistemi ve Doğu Akdeniz*. D. Güler, A. Yıldız, & Ş. Savaş (drl.). Tasam Yayınları, İstanbul.

Şeker, B.Ş. (2018). ‘‘Deniz Enerji Güvenliği: Doğu Akdeniz’deki Güncel Gelişmelerin Jeopolitik Dengelere Etkisi’’. *Turkish Studies*.13(7): 207-228.

Şen O. ve Açıkgöz, C. (2022). ‘‘Türkiye’nin Doğu Akdeniz’i Güvenlikleştirme Üçgeni: Söylemler, Görseller, Eylemler’’. *Alternatif Politika*, 14 (1): 142-175.

Şingil, N. (2020). *Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılmasında Orantılılık İlkesinin Rolü*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tamçelik, S. (2011). ‘‘Jeopolitik Teoriler Açısından Kıbrıs’ın Önemi’’. *Portland State University, Center for Turkish Studies Occasional Paper Series Book*, 3(1): 1-32.

Tamçelik, S. (2011). ‘‘Kıbrıs’taki İngiliz Üslerinin Stratejik Önemi’’. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1):1510-1539.

Taşkın, Z. E. ve Yılmaz, M. (2021). ‘‘Reuters Haber Ajansına Göre Doğu Akdeniz’de Yaşanan Enerji Kaynakları Mücadelesinin İçerik Analizi ve Eleştirel Jeopolitik Açısından Değerlendirilmesi’’. *International Journal of Geography and Geography Education(IGGE)*.

Tok, Abdülkadir. (2021). “Uluslararası Hukuka Göre Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki Statüsü”. *İNSAMER Rapor* 147.

Tonguç, İ. (2020). *Doğu Akdeniz’de Enerji Politikalarının Kıbrıs Üzerinden Türkiye’ye Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Turan F. (2022). “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları Mücadelesi”. *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi*. 6(1): 47-66.

Türkili, C. (2022). *Role of Media Framing On The Formation Of Opinion Concerning Eastern Mediterranean Question*. Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tüysüzöğlu, G. (2019). “Kimliğin Güvenlikleştirilmesi ve İnsani Güvenlik: Irak Örneği”. *Avrasya Etüdları*, 23-45.

Unç, İ. (2022). *Doğu Akdeniz Enerji Rezervleri Bağlamında Arap Baharı ve Türkiye’ye Etkilerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Afyonkocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Uzun, Z.M. (2019). “GKRY’nin Akdeniz Bölge Politikası ve Yeni Jeopolitik Dengeler”. H. Çomak, B.Ş. Şeker, (Ed.), *Akdeniz Jeopolitiği*, Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul.

Ünver, N. A. (2019). “Doğu Akdeniz’de ABD, AB ve Türkiye İlişkileri Nereye?”. *EURO Politika*, 3(2): 13-16.

Üren, M. (2021). Küresel Güç Olma Hedefi Bağlamında Rusya’nın Doğu Akdeniz Politikası. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2): 851-874.

Wæver, O. (1989). “Security, the Speech Act: Analysing the Politics of a Word”, Center for Peace and Conflict Research, Paper presented at the Research Training Seminar, Sostrup Manor: 1-56.

Weaver, O. (1995). “Securitization and Desecuritization”, On Security, (drl.) Ronnie D. Lipschutz, Columbia University Press, New York: 46-86.

Yaşa, A.G. ve Yılmaz, M. (2022). “Doğu Akdeniz’de Bulunan Doğalgaz Rezervlerinin Bölgesel Enerji Politikalarına ve Rekabete Etkisi”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 32(1):1-17.

Yaşın, G.K. “Doğu Akdeniz’de Yeni Durum: De Facto Hukuk Değişimi”. *EkoAnaliz*, :63-65.

Yaycı, C. (2020). “Türkiye-Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşmasının Sonuç ve Etkileri”. *Kriter Dergisi*, 4 (42): 34-37.

Yaycı, C. (2020). *Doğu Akdeniz’in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*. Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul.

Yeni Deniz Güvenliği Ekosistemi ve Doğu Akdeniz. (Ed. Deniz Güler, Ahmet Yıldız, İzgi Savaş.) TASAM Yayınları. Bayer, D. Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanının Tarihi Geçmişi, Türkiye'nin Ulusal Menfaatleri ve Uluslararası Hukuk Uygulamaları Kapsamında Bir Jeopolitik Analiz

Yerlikaya, H. (2021). "Doğu Akdeniz Krizinin Kıbrıs Sorununa Etkileri". *International Marmara Social Sciences Congress*.

Yıldız, A. (2015). "Türkiye'nin Doğu Akdeniz'i Güvenlikleştirilmesi". *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 3(1): 1-25.

Yılmaz, E.A. (2020). "Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler Doğrultusunda Türk Dış Politikasının Dünü ve Bugünü". *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi*, 48: 27-48.

Yorulmaz, R. (2019). "Sıcak Gündem: Doğu Akdeniz". *Ortadoğu Analiz*, 10(88): 80-83.

Yorulmaz, R. (2020). "Doğu Akdeniz'de Ekonomi- Politik Stratejiler ve Türkiye". *Ortadoğu Araştırma Merkezi*, No:139.

Yüksel, C. ve Baran D. (2020). "Uluslararası Hukukta Doğu Akdeniz Krizi ve Türkiye ile Libya Arasındaki Deniz Yetki Alanlarını Sınırlandırma Mutabakatının Değerlendirilmesi". *Public and Private International Law Bulletin*, 40(1): 519-556.

Yüksel, M.A. (2017). *Güvenlik Perspektifinden ABD'nin Afrika Politikası*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

Acer, Y. "Yunanistan'ın Adalara Dair Hukuksal Çelişkileri, Yunanistan-İtalya Deniz Sınırı Antlaşması Örneği", <https://setav.org/assets/uploads/2020/08/A329.pdf> (erişim tarihi: 02.02.2022).

Akbulut, H. "Enerji Diplomasisi", <https://www.mfa.gov.tr/enerji-diplomasisi.tr.mfa>. (erişim tarihi: 16.03.2022).

Aktaş, Ö.F. "Akdeniz'de Rum Oyunu: Türkiye İzin Vermeyecek", <https://www.yenisafak.com/ekonomi/akdenizde-rum-oyunu-turkiye-izin-vermeyecek-3397015> (erişim tarihi: 20.04.2022).

Akyener O. "Doğu Akdeniz (EASTMED) Boru Hattı Projesi, TESPAM", <https://www.tespam.org/dogu-akdeniz-eastmed-boru-hatti-projesi/>. (erişim tarihi: 22.09.2022).

Ametbek, D. "Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki Tutumu", <https://www.ankasam.org/rusyanin-dogu-akdenizdeki-tutumu/> (erişim tarihi: 22.09.2022).

Aslan, C.” Doğu Akdeniz: İzlenen Politikalar ve İngiliz Üsleri”, <https://www.stratejikortak.com/2020/05/dogu-akdeniz-politikalar.html> (erişim tarihi: 17.10.2022).

Atlas, M.İ. “Enerji mi, Egemenlik mi: Rusya’nın Doğu Akdeniz’de Var Olma Stratejisi”, <https://kriterdergi.com/dosya-dogu-akdenizde-ne-oluyor/enerji-mi-egemenlik-mi-rusyanin-dogu-akdenizde-var-olma-stratejisi> (erişim tarihi: 11.09.2022).

Boyraz, H.M. ve Balcı, O. “Yunanistan ile GKRY’nin Doğu Akdeniz’deki Hesapları Başarısızlığa Mahkum”, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/yunanistan-ile-gkry-nin-dogu-akdenizdeki-hesaplari-basarisizliga-mahkum/2183953>. (erişim tarihi: 29.09.2022).

Boyraz, H.M. “Merkel Döneminde Türk-Alman İlişkileri”, <https://www.setav.org/merkel-doneminde-turk-alman-iliskileri/> (erişim tarihi: 09.09.2022)

Demirci, M.C. “Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki Sondaj Faaliyeti Rusya ile İlişkilerini Nasıl etkiler?”, <https://tr.euronews.com/2019/05/10/turkiye-nin-dogu-akdeniz-deki-sondaj-faaliyeti-rusya-ile-iliskilerini-nasil-etkiler-kibris> (erişim tarihi: 09.08.2022).

Dilek, B. D. “Rusya ve Suriye’nin Bölgemizdeki A2/AD (Anti Access/Area Denial) Kabiliyetleri Nelerdir?”, <https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/rusya-ve-suriye-nin-bolgemizdeki-a2-ad-anti-access-area-denial-kabiliyetleri-nelerdir> (erişim tarihi: 03.09.2022).

Doğan, N. “Doğu Akdeniz’de Enerji Stratejileri ve Bölgesel Güvenliğin Geleceği”, <https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari-merkezi/dogu-akdenizde-enerji-stratejileri-ve-bolgesel-guvenligin-gelecegi> (erişim tarihi: 14.09.2022).

Ercümen, M.A. “Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti”, https://insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti_366.html (erişim tarihi: 12.03.2022).

Ferhat P. “Yunanistan’la Karşılaşma Kaçınılmaz”, <https://www.setav.org/yunanistanla-karsilasma-kacinilmaz/> (erişim tarihi: 09.10.2022)

Güngörmez, O. “Odak: Avrupa Birliği’nde “Yunanistan” Çatlağı”, <https://www.setav.org/odak-avrupa-birliginde-yunanistan-catlagi/> (erişim tarihi: 09.10.2022).

İşcan, İ.H. “Küresel Meydan Okumalar ve Uluslararası Güvenlik Sorunları”, https://tasam.org/Files/Icerik/File/Küresel_Meydan_Okumalar_ve_Uluslararası_Güvenlik_Sorunlari_pdf_df228d6d-f7b8-41a5-b87e-cfd3b722f328.pdf (erişim tarihi: 02.01.2023).

İşeri, E. “Antroposen Çağında Doğu Akdeniz’de Enerji Güvenliğini Yeniden Düşünmek”, https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2021/04/DAEnerjiGuvenligi_EmreIseri_v.1.pdf (erişim tarihi: 09.10.2022).

İşeri, E. “Doğu Akdeniz’de Güvenlik İkileminden İnsan Merkezli Beka İkilemine: Çevresel Güvenlik Yaklaşımı”, <https://tr.boell.org/tr/2020/11/30/dogu-akdenizde-guvenlik-ikileminden-insan-merkezli-beka-ikilemine-cevresel-guvenlik> (erişim tarihi: 02.02.2022).

Kalaycıoğlu, S. “Doğu Akdeniz Gaz Forumu ve Türkiye”, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/56687/dogu_akdeniz_gaz_forumu_ve_turkiye (erişim tarihi: 05.09.2022).

Karabat, A. “Gunboat diplomacy will continue : Turkish- Cypriot gas battle set to boil in 2019”, <https://www.middleeasteye.net/news/gunboat-diplomacy-will-continue-turkish-cypriot-gas-battle-set-boil-2019>. (erişim tarihi: 18.09.2022).

Meşe, Z. “AB’de Almanya-Fransa Rekabeti”, <https://kriterdergi.com/dis-politika/abde-almanya-fransa-rekabeti> (erişim tarihi: 21.09.2021).

Oruç, H. “Türkiye-İsrail Normalleşmesinin Enerji Boyutu”, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-israil-normallesmesinin-enerji-boyutu/2531776> (erişim tarihi: 10.10.2022).

Özgen, O. “İngiltere, Kıbrıs’taki üslerini yeniliyor”, <https://www.gazeteduvar.com.tr/ingiltere-kibristaki-uslerini-yeniliyor-haber-1516389> (erişim tarihi: 09.09.2022).

Pierini, M. “Russia’a Posture in the Mediterranean: Implications for NATO and Europe”, <https://carnegieeurope.eu/2021/06/08/russia-s-posture-in-mediterranean-implications-for-nato-and-europe-pub-84670> (erişim tarihi: 12.09.2022).

Pinko, E. “Russian Black Sea Fleet Activity In The Eastern Mediterranean Sea: Implications For The Israeli Navy”, <https://cimsec.org/russian-black-sea-fleet-activity-in-the-eastern-mediterranean-sea-implications-for-the-israeli-navy/> (erişim tarihi: 09.10.2022).

Şahin, M.F. “Avrupa Birliği’nin Doğu Akdeniz Politikasına Yansımalar: Transatlantik İttifakı”, <https://dipam.org/avrupa-birliginin-dogu-akdeniz-politikasina-yansimalar-transatlantik-ittifaki/> (erişim tarihi: 26.09.2022).

Yaşın G. K. “Doğu Akdeniz’de Yüz Yıl Önceyi Canlandırıyorlar”, <https://21yyte.org/tr/fikir-tanki/gozde-kilic-yasin-dogu-akdeniz-de-yuz-yil-onceyi-canlandiriyorlar> (erişim tarihi: 3.04.2021).

Yeniçeri, İ.A., Karaca, M. Ve Kurtuluş M.K. “9 soruda Doğu Akdeniz krizi hakkında her şey: Ne oldu, ne oluyor, ne olacak?”, <https://t24.com.tr/haber/9-soruda-dogu-akdeniz-krizi-hakkinda-her-sey-ne-oldu-ne-oluyor-ne-olacak,904888> (erişim tarihi: 02.02.2022).

Yıldız, A.M. “Türkiye’nin Doğu Akdeniz’i Güvenlikleştirilmesi”, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/203085>. (erişim tarihi: 23.03.2022).

Yılmaz, M.Ş. “Dışişlerinden GRKY ile Fransa arasında savunma iş birliği anlaşmasının yürürlüğe girdiği açıklamasına tepki”, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/disislerinden-gkry-ile-fransa-arasinda-savunma-is-birligi-anlasmasin-in-yururluge-girdigi-aciklamasina-tepki/1943284> (erişim tarihi: 10.09.2022).

<https://www.sde.org.tr/savunma-guvenlik/abd-guney-kibrista-us-arayisina-girdi-haberi-6727> (erişim tarihi: 09.03.2022).

<http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/153-unclos-turkish> (erişim tarihi: 21.05.2022).

<https://doguakdenizpolitik.com/turkiye-yi-dogu-akdeniz-den-dislayan-proje/>. (erişim tarihi: 15.10.2022).

<https://energyfuse.org/eastern-med-gas-a-source-of-excitement-and-tension/>. (erişim tarihi: 22.03.2022).

<https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=317> (erişim tarihi: 09. 06.2022).

<https://sputniknews.com.tr/20210106/kibris-ile-abd-arasinda-niyet-bildirisi-imzalandi-1043523000.html> (erişim tarihi: 17.10.2022)

<https://tr.euronews.com/2022/09/17/abd-2023-mali-yili-icin-kibris-rum-yonetimine-uygulanan-silah-ambargosunu-kaldirdi> (erişim tarihi: 19.09.2022).

<https://tr.euronews.com/2022/09/22/abdnin-guney-kibris-rum-yonetimine-yonelik-silah-ambargosunu-kaldirmasi-ne-anlama-geliyor> (erişim tarihi: 20.11.2022).

<https://turkdegis.org/icerik/akdenizin-en-onemli-limani-artik-cinin> (erişim tarihi: 25.10.22).

<https://turkdegis.org/icerik/ingiltere-kibristaki-topraklari-uezerinden-muenhasir-ekonomik-boelge-istiyor> (erişim tarihi: 25.10.2022).

<https://turkdegis.org/icerik/luebnan-israil-deniz-yetki-alanlari-muezakerelerinde-son-durum> (erişim tarihi: 19.10.2022).

<https://turkdegis.org/icerik/mavi-vatan-tatbikatlari> (erişim tarihi: 09.10.2022).

<https://www.aa.com.tr/tr/politika/disisleri-bakani-cavusoglu-misirla-iliskiler-duzelir-duzelmesi-de-gerekliyor/2563552> (erişim tarihi: 13.01.2022).

<https://www.ab.gov.tr/p.php?e=4> (erişim tarihi: 09.10.2022).

https://www.academia.edu/36618489/Türkiye_ve_GKRY_Deniz_Yetki_Alanları_Uyuşmazlığının_Boyutları

https://www.academia.edu/40267483/ORSAM_Analiz_229_Emete_Gözügüzelli_Doğ u_Akdeniz_de_Hidrokarbon_Faaliyetleri_ve_Projeler (erişim tarihi: 09.02.2022).

<https://www.bbc.com/turkce/articles/c87k33y567ko> (erişim tarihi: 17. 09. 2022).

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-50722336> (erişim tarihi: 10.12.2019).

<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/alman-disisleri-bakanindan-yunanistana-destek-aciklamasi-1760955>(erişim tarihi: 10.10.2022).

<https://www.dzkk.tsk.tr/Genel/icerik/ataturk-ve-deniz-kuvvetleri> (erişim tarihi: 01.02.2023).

<https://www.energy-sea.gov.il/English-Site/Pages/Oil%20And%20Gas%20in%20Israel/History-of-Oil--Gas-Exploration-and-Production-in-Israel.aspx> (erişim tarihi: 13.08.2022).

<https://www.eni.com/en-IT/media/press-release/2020/09/new-gas-discovery-in-the-great-nooros-area.html> (erişim tarihi: 03.04.2022).

<https://www.haberturk.com/son-dakika-haberi-cavusoglu-dan-alman-mevkidasina-tarafsizliginizi-kaybettiniz-3481380?page=6>. (erişim tarihi: 09.10.2022).

https://www.kibrispostasi.com/c58-GUNEY_KIBRIS/n408669-larnaka-aciklarinda-tatbikat (erişim tarihi: 09.10.2022).

<https://www.marinedealnews.com/anavatanda-guvende-olmak-icin-denizde-guclu-olmak-dunyada-soz-sahibi-olmak-icin-tum-denizlerde-var-olmak/> (erişim tarihi: 09.10.2022).

https://www.mfa.gov.tr/no_-181_-5-agustos-2011_-gkry_nin-dogu-akdeniz_de-petrol-ve-dogalgaz-arama-faaliyetleri-hk_.tr.mfa (erişim tarihi: 03.04.2022).

https://www.mfa.gov.tr/no_329_-ab-dis-iliskiler-konseyi-nin-aldigi-kararlar-hk.tr.mfa (erişim tarihi: 09.11.2022).

https://www.mfa.gov.tr/no_39---fransa-ile-gkry-arasinda-imzalanan-savunma-ismirligi-anlasmasi-hk_.tr.mfa(erişim tarihi: 09.09.2022).

https://www.mfa.gov.tr/no_58_-dogu-akdeniz-sondaj-faaliyetlerimiz-hk.tr.mfa (erişim tarihi: 22.08.2022).

https://www.mfa.gov.tr/sc_-28_-turkiye-ile-libya-arasinda-hidrokarbonlar-alaninda-ismirligine-iliskin-mutabakat-zapti-konusunda-ab-ve-yunanistan-tarafından-yayimlanan-aciklamalar-hk-sc.tr.mfa (erişim tarihi: 03.11.2022)

https://www.mfa.gov.tr/sc_-41_-gkry-nin-dogu-akdenizde-bazi-petrol-sirketleri-ile-yaptigi-anlasma-hk-sc.tr.mfa (erişim tarihi: 19.04.2022).

<https://www.mgk.gov.tr/index.php/30-eylul-2021-tarihli-toplanti> (erişim tarihi: 09.09.2022).

<https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/2222021-30656> (erişim tarihi: 15.05.2022).

<https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/992021-33244> (erişim tarihi: 14.09.2022)

<https://www.ntv.com.tr/turkiye/kktcye-gecitkalenin-ardindan-deniz-ussu-libya-anlasmasinin-mimari-konustu,dGPkXmTxskSk4GjYI45KCg> (erişim tarihi: 12.07.2023).

<https://www.sabah.com.tr/gundem/2019/06/15/baskan-erdogan-fransanın-dogu-akdenizde-soz-hakki-yok> (erişim tarihi: 07.04.2022).

<https://www.savunmasanayist.com/erisimi-engelleme-bolgeden-men-etme-a2-ad-stratejisi/> (erişim tarihi: 05.02.2023).

<https://www.sde.org.tr/dergi/sd-rapor-dogu-akdenizde-yukselen-gerilim-siyasi-askeri-ve-ekonomik-acidan-yapilmasi-gerekenler-yayini-10417> (erişim tarihi: 12.06.2022).

<https://www.sde.org.tr/dogu-akdenizde-yukselen-gerilim-siyasi-askeri-ve-ekonomik-acidan-yapilmasi-gerekenler-bolgesel-analiz-105>. (erişim tarihi: 14.06.2022).

<https://www.setav.org/analiz-%20dogu-akdenizde-deniz-yetki-alanlari-ve-turkiye-libya-mutabakati/> (erişim tarihi: 13.08.2023).

<https://www.setav.org/analiz-dogu-akdenizde-deniz-yetki-%20alanlari-ve-turkiye-libya-mutabakati/> (erişim tarihi: 18.03.2023)

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/113955/cumhurbaskani-erdogan-a-haber-canli-yayinina-katildi-> (erişim tarihi: 09. 03.2022).

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/115219/-hedefimiz-turkiye-yi-kuresel-enerji-merkezlerinden-biri-h-line-getirmektir-> (erişim tarihi: 13.01.2022).

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/136557/-uc-tarafi-denizlerle-cevrili-bir-ulke-olan-turkiye-nin-guclu-bir-deniz-kuvvetine-sahip-olmasi-tercih-degil-zorunluluktur-> (erişim tarihi: 12.09.2022).

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/139744/-turkiye-nin-dis-politikadaki-vizyonu-daima-baris-odakli-olmustur-> (erişim tarihi: 22.08.2022).

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/dogu-akdenizde-yunanistana-abd-soku-eastmed-rafa-mi-kalkiyor-644345.html> (erişim tarihi:15.10.2022).

<https://www.trthaber.com/haber/gundem/bakan-cavusoglu-kibris-turkunu-korumak-icin-daha-fazla-guc-gonderecegiz-712376.html> (erişim tarihi: 09.10.2022).

<https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-tanap-ulkemizin-bariscil-vizyonunun-en-somut-nisanesidir-443862.html> (erişim tarihi: 10.09.2022).

https://www.trtturk.com.tr/haber/turkiye/kibris-konusunda-hakliyiz-sonuna-kadar-hakkimizi-savunacagiz_18045 (erişim tarihi: 21.09.2022).

[Türkiye’den Lozan ihlaline karşı yeni bir Navtex ilanı’’
https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/turkiyeden-lozan-ihlaline-karsi-yeni-bir-navtex-ilani-6074077/](https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/turkiyeden-lozan-ihlaline-karsi-yeni-bir-navtex-ilani-6074077/) (erişim tarihi: 15.05.2022).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Meltem GÜLERYÜZ
	EĞİTİM DURUMU
Mezun Olduğu Lise	Çağlayan Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler
Yabancı Diller	İngilizce-Almanca

